

**Sproglige praksisser
i danske flersprogede virksomheders uformelle kontekster
med fokus på tysk, svensk og norsk som regionale sprog**

**Sonja Barfod Lund
Ph.d.-afhandling, september 2017
Institut for Kommunikation og Humanistisk Viden
Roskilde Universitet**

Vejleder: Hartmut Haberland, professor MSO

Forord

Denne afhandling repræsenterer ikke bare afslutningen på flere års forskning. Den er også den foreløbige kulmination på et 18-årigt *on-and-off*-forhold til Roskilde Universitet, som jeg i sin tid vendte tilbage til, da jeg fandt ud af, at man kunne læse tysk her. Det kan man ikke længere.

Derfor er det også på sin plads, at forordets første tak går til min vejleder og tidligere underviser Hartmut Haberland, der i begge roller har været en uvurderlig hjælp, stor inspiration og fantastisk støtte hele vejen igennem.

Ligeledes en stor tak til Petra Daryai-Hansen – kollega, mentor, ven og forbillede, både som forsker og menneske.

Jeg håber og tror, at jeg over for dem begge allerede har udtrykt min taknemmelighed i private, uformelle kontekster (på dansk og tysk...), men for en sikkerheds skyld, så gentager jeg det her i formaliseret form: Uden jer var denne afhandling ikke blevet til.

Derudover tak til Danmarks Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation for at finansiere LINGCORP og dermed dette projekt. Ligeledes vil jeg også gerne sige tak til mine forskellige samarbejdspartnere: Først og fremmest til de deltagende virksomheder og deres ansatte for at lade mig sidde med ved frokostbordet. Til Linköping Universitet og Leelo Keevalik for at huse mig i foråret 2015. Til Europa Universitat Viadrina Frankfurt (Oder) og Konstanze Jungbluth for et produktivt sommerophold i 2015 i rammerne af Viadrina International Program – for Graduates (VIP). Og ikke mindst tak til Tamah Sherman fra Karlsuniversitetet i Prag for at invitere mig til at presentere en tidlig version af tilpasningsstrategier i interskandinaviske scenarier og siden for at bede mig om et bidrag herom til publikationen *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*.

Der skal ogsa lyde et mange-tak-for-hjelpen til Mette Skovgaard Andersen for sparring pa den hidtidige forskning i tysk i dansk erhvervsliv, til Tom Steffensens kommentarer til de interskandinaviske interaktioner, til Spencer Hazel for hjalp til optagelserne samt Janus Mortensen for svar pa tekniske, metodiske og teoretiske sporgsmal – ogsa i sommerferierne.

Endelig en tak til rosinerne i polseenden: Fatima, Peter, Rune, Hans Ulrik, Mette og Helle for sublimt selskab i frokostpauserne.

Afhandlingen er tilegnet Nicklas for karlighed og sammenhang og Vita for at excellere i at fa mig til at tenke pa alt muligt andet.

Indholdsfortegnelse

Introduktion	5
1. Ph.d.-afhandling i LINGCORP-regi	5
2. Regionale sprog og sproghierarkier	7
3. Andre sprog end engelsk	9
4. Den uformelle kontekst: Frokostpausen	11
5. Data	12
6. Afhandlingens fire artikler	13
7. Afsluttende bemærkninger	14
8. Litteraturliste	15
Referencer	16
Data og metodetilgang	20
1. Indledning	20
2. Mikroetnografisk tilgang til data	20
3. Sociolingvistisk tilgang til sprogskift	22
4. Dataindsamling	26
5. Datamateriale	27
5.1. Interviewdata	27
5.2. Optagelse af naturligt forekommende interaktion	28
5.3. Interaktionsdata fra GAME	29
5.3.1. Info om GAME	29
5.3.2. Data fra GAME	30
5.4. Interaktionsdata fra KEMI	31
5.4.1. Info om KEMI	31
5.4.2. Data fra KEMI	31
6. Tilgang til data	34
6.1. Det kvalitative forskningsinterview	34
6.2. Analyse af naturligt forekommende interaktion	35
6.2.1. Sproglige træk	35
6.2.2. Kvalitativ analyse af sprogpraksis	36
Referencer	41
Interskandinavisk på skrift	
Om transskription af flersprogede former	44
1. Introduktion	44
2. Mellomspråk	45
3. Transskriptionsformer	49
3.1. Naturaliserede og denaturaliserede transskriptioner	49
3.2. Udfordring af læsbarhed ved fonetisk gengivelse	49
3.3. Udfordring af læsbarhed ved øjendialekt	50
3.4. Modificeret ortografi som løsning på sprogblandinger	51
4. Transkribentens rolle	53
4.1. Transkribentens sprog	54
5. Transskriptioner af interskandinaviske interaktioner	58
6. Perspektiverende opsamling	65
Referencer	68

Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst	
Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk.....	71
1. Indledning.....	71
1.1. Engelsk som ”prima lingua” på den flersprogede arbejdsplads.....	71
1.2. Sproghierarkier.....	72
1.3. Tysk i en dansk virksomhedskontekst	73
1.4. Danskerne og det tyske sprog	75
1.5. Artiklens opbygning, teori og metode.....	76
2. Sproglig hierarkisering: Sprogvalg og sprogrepræsentation.....	77
3. Hittidig forskning	82
3.1. Fra flere sprog til engelsk i en dansk virksomhedskontekst	84
3.2. Brugen af tysk i en dansk virksomhedskontekst.....	87
3.3. Opsamling	90
4. Analyse af sprogrepræsentation	92
4.1. Metode og sprogrepræsentationsdata	92
4.2. Hvilke sprog nævnes i interviewene?	93
4.3. Tyskrepræsentationen i data.....	93
4.3.1. Valg af førstesprog.....	97
4.3.2. Tilfældighedens strategi.....	98
4.4. Brugen af tysk og de andre sprog vs. brugen af engelsk.....	99
4.5. Dansk som socialt sprog – det inkluderende dansk	101
4.6. Engelsk som firmasprog.....	102
4.6.1. Det nødvendige engelsk	102
4.6.2. Det inkluderende og ekskluderende engelsk.....	104
4.7. Opsamling	106
5. Analyse af sprogvalg	108
5.1. Metode og sprogvalgsdata	108
5.1.1. Baggrundsinformationer om virksomheden.....	111
5.1.2. Det sociale sprog ifølge virksomhedens HR-leder	111
5.2. Valg af tysk i data	112
5.2.1. Tysk for førstesprogstalere og dansk som inkluderende.....	114
5.2.2. Tysk som eksklusion.....	117
5.2.4. Sproglig norm	123
5.3. Brugen af engelsk.....	124
5.4. Opsamling ”Hey! You should talk Danish! ... Oder Deutsch!”.....	126
6. Empiribaseret diskussion af sproghierarkier.....	127
6.1. Sproghierarkier i forskningslitteraturen om tysk	128
6.2. Empiriens udfordring af det fremherskende sproghierarki i Danmark	130
6.2.1. Repræsentationssproghierarkiet	131
6.2.2. Sprogvalgshierarkiet	134
7. Konkluderende bemærkninger.....	138
Bilag.....	142
Medforfattererklæring	149
Referencer.....	151
Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv	159
1. De skandinaviske sprog	159
2. Interskandinaviske kommunikationsforskning	160
2.1. Semikommunikation & kodestøj	162

2.2. Spørgeskemaer og test	167
2.3. Opsamling	172
3. Interaktionsdata	173
3.1. Ulla Börestam Uhlmann 1994.....	174
3.2. Ulla Anna Rasmussen 2002	176
3.3. Ludger Zeevaert 2004	176
3.4. Bernadette Golinski 2007.....	178
3.5. Karin Ridell 2008.....	179
3.6. Bettina Bjørn & Cathrine Stenrøs 2014	180
3.7. Opsamling	181
4. Diskussion af centrale forskningstemaer	181
4.1. Kun 3 procent forstår ingenting	182
4.2. Engelsk som alternativ	184
4.3. Akkommodationsteori vs. tilpasning	190
4.4. Sprogideologier & sprogblending.....	197
4.5. Tilpasningsstrategier inden for eget og modtagers basesprog	202
5. Opsamlende refleksioner	208
5.1. Skandinaver har et udmærket grundlag for at forstå hinanden	208
5.2. Engelsk som primært de unges alternativ er endnu ikke bevist.....	208
5.3. Tilpasning til hinanden.....	209
5.4. Sprogblending	210
5.5. Tilpasningsstrategier inden for eget eller modtagers sprog	210
5.6. En høj grad af variabilitet.....	211
Referencer	213
On the non-use of English in a multinational company	218
1. Introduction	218
2. The Nordic countries, Scandinavia and neighbouring languages	219
2.1. English as lingua franca in Scandinavia	220
2.2. Inter-Scandinavian	222
2.2.1. Only a few understand nothing	223
3. Data and settings	224
4. Adaptation	226
4.1. Adaptation within base language	228
4.2. Adaptation to recipient's language	232
5. Concluding discussion	235
References	238
Afsluttende bemærkninger.....	242
Det interskandinavisk sprogscenarie	242
Brugen af tysk som førstesprog og dansk som det inkluderende sprog.....	243
Sprogvalgshierarkier	243
Det uodynamiske sprogscenarie	244
Perspektiverende overvejelser	246
Resume	248
Zusammenfassung.....	250
Summary.....	253
Litteraturliste	256

Introduktion

1. Ph.d.-afhandling i LINGCORP-regi

Foreliggende ph.d.-afhandling er en undersøgelse af den uformelle interaktion mellem flersprogede medarbejdere i danske internationale virksomheder med henblik på at se, hvorledes det lokale sprog (dansk) bruges i samspil med de regionale nabosprog (tysk, svensk og norsk). Med andre ord handler det om *Sproglige praksisser i danske flersprogede virksomheders uformelle kontekster med fokus på tysk, svensk og norsk som regionale sprog*. Afhandlingen udgøres af en metodeartikel, ”Interskandinavisk på skrift. Om transskription af flersprogede former”, og tre hovedartikler, der er inddelt i to perspektiver på sproglige praksisser og med hvert deres sprogfokus: en artikel, der primært handler om tysk: ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk” og to artikler, der undersøger skandinavisk, henholdsvis i en kritisk gennemgang af behandlingen af interskandinavisk i litteraturen: ”Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv” og i en udarbejdelse af en operationel analysekontekst til undersøgelser af interskandinaviske interaktioner: ”On the non-use of English in a multilingual company”. Derudover består afhandlingen af en sammenfattende del, også kaldet kappen, som er en metodisk og teoretisk uddybning af artiklerne. Der vil, grundet den store forskel på artiklernes format, forekomme en høj detaljeringsgrad i kappen, fx i forbindelse med beskrivelsen af data til anden del af afhandlingen, der omhandler interskandinavisk. I sagens natur vil der også være gentagelser at finde i afhandlingen, da metode og teori beskrives i såvel artiklerne, der skal kunne læses uden adgang til kappen, som i kappen, der også skal kunne læses uden umiddelbar læsning af de dertilhørende artikler.

Afhandlingen er et delprojekt af LINGCORPs (Language and Interaction in the Globalized Corporation) forskningsprojekt, der med en treårig forskningsbevilling fra Danmarks Frie Forskningsråd | Kultur og Kommunikation blev startet 1. august 2012 og sluttede 31. marts 2016. Forud for forskningsgruppen LINGCORP gik forskningscenteret CALPIU, hvis formål var at levere:

(...) an organizational framework for Danish, Nordic and international cooperation for the purpose of creating a new theoretical understanding of the internationalization process which universities are undergoing. (<http://calpiu.dk/ruc/Home.html>).

CALPIU blev grundlagt i 2003, og flere af CALPIU-forskerne overgik til LINGCORP, da denne forskningsgruppe blev oprettet. Forskningsgruppen LINGCORP bestod af projektleder Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann, Spencer Hazel og undertegnede.¹

LINGCORPs forskningsmål er en identifikation og analyse af de udfordringer, som mange virksomheder oplever i dagens Danmark som en konsekvens af den sproglige og kulturelle mangfoldighed i deres medarbejderstab. Såvel sprogideologier som sprog læringsmotivation og sprogpraksis skulle undersøges for at finde ud af, hvad der sker, når folk med forskellig sproglig baggrund mødes og interagerer på en arbejdsplads. LINGCORP følger således forskningstrenden, der de seneste år har vist en eksplosiv interesse for den flersprogede arbejdsplads, se fx *Multilingualism at work*, særnummer af *Multilingua* (Angouri 2014).

I den offentlige debat peges på, hvorledes flere og flere større internationale firmaer i Danmark får engelsk som koncernsprog, hvilket bl.a. er en konsekvens af stigningen i mobiliteten af den transnationale arbejdskraft. Engelsk er det, vi kan og vil tilbyde for at imødegå den flersprogede arbejdssituation. Til dette spørger Haberland:

Is it the demand for English that is answered by English as a corporate language strategy, or is it the only solution we are able to offer? (Haberland 2014: oplæg på konferencen *English in Europe*, Prag).

I kraft af den transnationale arbejdskrafts mobilitet skabes ”transient multilingual communities” (Mortensen 2013: 37f), der skal ses i modsætning til ”(...) more stable communities, whether monolingual or multilingual” (Mortensen 2013: 37). Engelsk er i denne ’internationaliseringsudvikling’ i udpræget grad blevet accepteret som kommunikationssprog og dermed det oplagte valg som firmasprog ud fra en inkluderende tankegang, der i hvert fald lader til at gøre sig gældende i de skandinaviske lande, hvor engelsk i højere grad er et verdenssprog, end det er i mange andre dele af verden (Haberland & Preisler 2015: 17).

Mit delprojekt under LINGCORP handler overordnet om, hvilke sprog der bruges i en international dansk virksomhed, og hvilke sproglige praksisser der kan udledes af virksomhedens hverdagsinteraktioner. Nærmere bestemt undersøger jeg brugen af det lokale sprog (dansk), det ’globale’ sprog (engelsk) samt de regionale sprog (norsk, svensk og tysk) i virksomheders uformelle kontekster.

---

¹ Der har også været tilknyttet to forskningsassistenter, henholdsvis Kamilla Kraft (2012-2013) og Ole Nedergaard Thomsen (2013-2016). Derudover blev LINGCORP udvidet i 2015 til også at omfatte Carsten Levisen, og fra 2015 blev Janus Mortensen hyret som projektkonsulent.

Projektet søger svar på følgende konkrete spørgsmål: Hvad sker der, når man sætter flersprogede individer sammen på en arbejdsplads? Hvis concernsproget i en dansk virksomhed er engelsk, hvilket sprog taler medarbejderne så i frokostpausen? Taler de to danskere og den ene tysker for eksempel engelsk, dansk eller måske tysk? Og hvis de skifter sprog, hvorfor, hvordan og hvornår gør de det så? Og hvad nu, hvis der sidder en svensker eller en nordmand med ved bordet?

I det følgende gennemgår jeg afhandlingens forskningsfelt og rammer.

2. Regionale sprog og sproghierarkier

At beskæftige sig med norsk, svensk og tysk ligger lige for. Som Leth Andersen og Damkjær skriver i en kronik i Berlinske Tidende:

Et geografisk nærhedsprincip medfører, at det er oplagt at lære de sprog, man møder mest: nabosprog, samhandelsprog og kulturfællesskabssprog. (Leth Andersen & Damkjær 2015).

Norsk, svensk og tysk er såvel nabosprog som samhandelsprog og kulturfællesskabssprog (i hvert fald historisk set). Hvorfra man kommer i landet, spiller dog en stor rolle i forhold til, hvilke sprog man oftest møder (og om alle synes, det er oplagt at lære dem, er igen en helt anden sag), men det er dette geografiske nærhedsprincip, der også er udgangspunktet for konceptet regionale sprog: Med 'regional' menes i første omgang blot den geografiske nærhed, som Norge, Sverige og Tyskland udgør for Danmark.

Det var i håbet om at finde andre sprog end engelsk på de internationale arbejdspladser i Danmark, at disse tre sprog, der jo er 'oplagte at lære', skulle i fokus for undersøgelsen. For når Gregersen skriver:

Endelig er erhvervsvirksomheder – især de største af dem – i mange tilfælde gået over til at have engelsk som concernsprog simpelthen fordi de har andre end nordisk-talende ansatte. (Gregersen & Josephson 2014: 20)

så kunne man antage, at der i firmaer, der stort set kun har dansk-, norsk- og svensktalende ansatte, netop er andre sprog til stede end engelsk og lokalsproget dansk – og i det mindste de andre skandinaviske sprog.

Karen Risager skriver i forbindelse med udarbejdelsen af sproghierarkier i Danmark på regionalt niveau:

Important neighboring languages in relation to Denmark are (at least) German, Polish, Russian, Swedish and Norwegian. (Risager 2012: 119).

Risagers inddeling i fire operationelle sproghierarkiniveauer: det globale, det regionale, det statslige og det institutionelle niveau, er tænkt som en analysekontekst i forbindelse med undersøgelser af, hvilke sprog der i en lokal kontekst er relevante (Risager 2012: 117f). I Risagers undersøgelse handler det om et universitet i Danmark, i undersøgelse i denne afhandling om virksomheder i Danmark, hvorfor polsk og russisk i første omgang lades ude af betragtning, da Polen og Rusland fx ikke optræder på listen over de lande, som Danmark eksporterer mest til,² ikke går under betegnelsen nabosprog og ikke er umiddelbare kulturfælleskabssprog.

Men for at blive ved sproghierarkitanken, så har sproghierarkier betydning for, hvilke sprog vi taler, kan tale og gerne vil kunne tale, og det er derfor vigtigt at se nærmere på, hvad sproghierarkier er, og hvordan de skabes. Ifølge Daryai-Hansen (2010) manifesterer sproghierarkier sig gennem sprogvalg og -repræsentation Denne hierarkisering finder både sted på globalt og på lokalt plan:

Sprogene kan siges at rangere i forhold til hinanden i et sprogligt verdenssystem, der hele tiden er under forandring, og som vi alle er med til at påvirke i kraft af vores sprogvalg og holdninger til sprogene. (Lund & Risager 2001: 4).

Det var med denne artikel fra 2001, at sproghierarkier kom på dagsordenen i Danmark, og siden har Risager udgivet to artikler om emnet (2005, 2012), som vil blive gennemgået i artiklen om sproglig hierarkisering. Ifølge Lund og Risager er der mellem 100 og 140 sprog i Danmark (Lund & Risager 2001: 11 og igen i Risager 2005: 15), men i det fremherskende sproghierarki i Danmark, hvor dansk er placeret i midten, underordnet engelsk og overordnet migrantsprogene, er reduktionen af de over 100 sprog tydelig i og med, at kun tre sprog(grupper) fremhæves i den første grovkornede gennemgang: Dansk trænges med andre ord fra to sider: af engelsk oppefra og migrantsprogene nedefra (Risager 2005: 8). Eller som det står hos Holmen og Jørgensen, der i samme periode som Lund og Risager arbejder med sproglig hierarkisering, med eksempler på nogle af migrantsprogene:

Vi har et sprogsamfund med en skarp hierarkisering af de sprog, der bruges i landet. Som det ene yderpunkt har vi engelsk. [...] I den anden ende af hierarkiet har vi kurdisk, tagalog, farsi, mandarin med flere. [...] Dansk ligger som yderligere et fikspunkt, måske lige under engelsk, måske med fransk inde imellem. Alle andre sprog, der bruges, kan placeres på denne skala (...). (Holmen & Jørgensen 2000: 86).

Antagelsen for denne afhandling var dog, at hvis norsk, svensk og tysk er så vigtige sprog i forhold til Danmark, så bliver de vel også i en eller anden udstrækning brugt i en virksomhedskontekst ud over engelsk og dansk.

---

² Se fx Danmarks Statistik: <http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/udenrigsoekonomi/udenrigshandel/udenrigshandel->

3. Andre sprog end engelsk

Grundet de herskende forestillinger og det engelske sprogs internationale stilling vælges dette sprog ofte(st) som lingua franca, som fx et firmas fælles sprog; både for at kunne tale eksternt med udenlandske eksport-/importmarkeder og for at kunne tale internt i virksomheden, både med eventuelle moder/datterselskaber i andre lande og med de transnationale medarbejdere, som i stigende grad arbejder i lande, hvor det lokale sprog er et andet end deres eget førstesprog. Dette betyder, at de sproglige kompetencer på den internationale arbejdsplads, der i denne kontekst netop er defineret ved at have ikke-lokale medarbejdere, rækker ud over det lokale sprog, i dette tilfælde dansk, og det 'globale sprog' engelsk (medmindre de kommer fra et land, hvor engelsk er det lokale sprog). Derudover har også de fleste lokale medarbejdere i Danmark sproglige ressourcer, der rækker ud over dansk og engelsk, fx tysk- og franskkompetencer fra skoletiden af.

I virksomhederne er der derfor tale om flersprogede scenarier, hvor engelsk som lingua franca bruges som det primære kommunikationsmiddel, og hvor de resterende sproglige ressourcer muligvis benyttes som kommunikationsformer under specifikke forhold, som afhænger af formalitetsgraden af samtalen, samtalepartnerens sproglige ressourcer og det lokale sproghierarki.

En udvikling, hvor sproglige kompetencer ekskluderes i denne ensprogede globaliseringsproces, beskriver Robert Phillipson således:

Anglocentricity takes the forms and functions of English, and the promise of what English represents or can lead to, as the norm by which all language activity or use should be measured. It simultaneously devalues other languages, either explicit or implicit. (Phillipson 1992: 48).

Phillipson beskriver denne tendens i begyndelsen af 1990'erne, der i 2000'erne synes at blive afløst af særligt de danske virksomheders holdning om, at engelsk er nok, og at de andre (i udlandet) skal blive bedre til engelsk, som det formuleres i Verstraete-Hansens undersøgelse af fremmedsprogsbehov i danske virksomheder (2008: 36).

Hos Fabricius et al. (2017) karakteriseres denne udvikling som et af internationaliseringens paradokser, her med universitetets internationalisering som udgangspunkt:

The example [en sammenligning af undervisningslitteratur til et kursus fra 2002 på fem forskellige sprog og til det samme kursus fra 2008, hvor alle tekster var på engelsk (Fabricius et al. 2017: 581-583)] illustrates what might be called the linguistic paradox of internationalization (Mortensen and Haberland 2010; Haberland 2011: 43):

As the student population becomes more “international” as a result of increased transnational mobility, and as the latent linguistic diversity increases in consequence, the number of languages which the students can be expected to have in common, as a group, decreases. (Fabricius et al. 2017: 583)

Denne proces kan i erhvervsøjemed eksemplificeres ved følgende: Da jeg startede arbejdet på min ph.d. i starten af 2013 blev min opmærksomhed gennem læsning af Ludger Zeevaerts undersøgelse af interskandinaviske naturligt forekommende data henledt på NUAS, som er en forkortelse for Det Nordiska universitets administratörs samarbetet (Zeevaert 2004). På NUAS’ hjemmeside stod denne proklamation:

NUAS arbetspråk är de nordiska. Vi lägger stor vikt vid den nordiska språkförståelsen och har utarbetat vägledningsmaterial för alla som ordnar och deltar i aktiviteter inom NUAS.

Men da jeg skulle opdatere linket til NUAS i slutfasen af ph.d.-skrivningen i 2017, var det dødt. Det nye link til NUAS var til hjemmesiden www.nuas.org, hvor alt, bortset fra enkelte dokumenter til download, var skrevet på engelsk. Der var heller ikke længere nogen sprogdeklaration.

For flersprogsentusiaster er det selvfølgelig en deprimerende udvikling, der finder sted i Danmark. Der tales og skrives engelsk i rigtig mange store virksomheder, og andre sprog synes at træde mere og mere i baggrunden. Engelsk bruges til ekstern kommunikation med fx et moderselskab i et andet land og/eller til kunder, men også til intern kommunikation, både når der er en ikke-dansk talende medarbejder til stede, og når samtlige mødedeltagere er dansktalende.

Der er dog stadig meget forskning tilbage at gøre i de små og mellemstore virksomheder, som der trods alt er flest af i Danmark, men forskere har i vid udstrækning beskæftiget sig med og bekræftet, at der i de formelle virksomhedssammenhænge som møder, konferencer, kundesamtaler etc. ofte tales og skrives engelsk i store virksomheder i Danmark. Denne forskning har altså primært koncentreret sig om arbejdsprog i formelle kontekster, dvs. medarbejdernes interaktion (med hinanden, samarbejdspartnere og/eller kunder) i arbejdsrelaterede situationer som fx møder. Men som sociolingvistisk sprogvalgsteori og -empiri har vist, kan situationelle ændringer afstedkomme sproskift. Så mon ikke der også tales andre sprog, når frokosten indtages i de danske flersprogede virksomheder, mon ikke skandinaviske sprog kan høres, når NUAS har *fika* på konferenceskemaet, mon ikke man foretrækker at tale sit førstesprog i de mere uformelle kontekster, fx i frokostpausen? Motivationen for dette arbejde har ligget i at finde de sprog, der også må optræde i danske internationale virksomheder, når medarbejderne kommer fra forskellige lande, og det var

antagelsen, at de uformelle kontekster, pauserne på den internationale arbejdsplads måtte være der, de flersprogede medarbejdere ville gøre brug af deres sproglige ressourcer.

4. Den uformelle kontekst: Frokostpausen

På flersprogede arbejdspladser har sprogvalg i uformelle rammer tidligere været identificeret som en af barriererne for social interaktion (fx Mahili 2014: 130). I Danmark er det Tange og Laurings artikel "Language management and social interaction within the multilingual workplace" (2009), der er blevet den primære referenceramme med begreber som 'sprogklynger' og 'tynd kommunikation' i forbindelse med den flersprogede arbejdsplads i uformelle kontekster. De interviewede i Tange og Laurings undersøgelse peger på frokostsamtalen som et sted for sprogklynger; et sted, hvor engelsk fravælges til fordel for de pauserendes førstesprog, og når engelsk vælges, kan den tynde kommunikation blive et problem.

Tange og Laurings forskning har ansporet til at undersøge disse udfordringer i praksis. For hvor Tange og Luring og i øvrigt også Negretti og Garcia-Yeste og Mahili baserer deres resultater vedrørende den uformelle interaktion på interview-data, tages der i mit projekt udgangspunkt i autentiske interaktionsdata fra frokostpausen.

Undersøgelse af sproglige praksisser i autentisk samtale er naturligvis tidligere blevet undersøgt. I undervisningssammenhænge kan fx Konstantinou 2008 og Bonacina-Pugh & Gafaranga 2011 nævnes. I en universitetskontekst, som også var CALPIUs – forløberen for LINGCORP – undersøgelsesobjekt: fx Neville & Wagner 2008 og 2011, Mortensen 2013, Moore, Borràs & Nussbaum 2013, Hazel & Mortensen 2013, Kirkebæk 2013 og Söderlundh 2012 og 2013 og Havermeier 2015. Hverdagssamtaler mellem venner undersøges i Härmävaara 2014.

Ud over Tange og Luring er det dog kun Laursen 2008³ og Negretti & Garcia-Yeste 2014, der har haft frokosten på arbejdspladsen som direkte forskningsobjekt.⁴ Mere perifert, men som væsentlig scene forekommer den dog hos forskellige forskere som fx Lüdi et al. 2010 og Lønsmann 2011.

I en interskandinavisk forbindelse er det navne som Ulla Börestam Uhlmann (1994), Ludger Zeevaert (2004) og Karin Ridell (2008), der har præget undersøgelserne af naturligt forekommende data i henholdsvis eksperimentelle settings, til føromtalt NUAS' konferencer og på et dansk

---

³ Referencen er til en artikel skrevet af Laursen. Hendes ph.d. fra SDU (2002) har desværre været umulig at få fat i. Det antages ud fra artiklen og på baggrund af en datasession med Laursen, at frokosten som setting ikke spiller en større rolle, da Laursen har en samtaleanalytisk tilgang til data.

⁴ Også Asmuß og Oshima arbejder med autentiske frokostdata, men har indtil videre ikke udgivet noget om emnet, andet end conferencebidrag, fx "Identities as organizational practices: The case of informal lunchroom meetings" (2017). Deres fokus er identitet, og sproskift bliver i den forbindelse muligvis slet ikke behandlet (medmindre det gøres relevant af deltagerne).

plejehjem med svenske plejere.

I ph.d.-afhandlingens forskellige artikler vil forskningslitteraturen mere indgående blive diskuteret, foreløbigt skal det blot nævnes, at det er en forholdsvis lille mængde undersøgelser, der er lavet af naturligt forekommende frokostosamtaler og endnu færre med fokus på skandinavisk og (slet ingen på) tysk.

5. Data

Til undersøgelsen af sprog i virksomheder er der gjort brug af tre forskellige datasæt. Der er dels foretaget 13 interview, som blev gennemført med 13 medarbejdere, primært fra HR-afdelingerne, fra 12 internationale virksomheder i Danmark i foråret 2013, og dels lavet videooptagelser af frokosten i to internationale firmaer i Danmark fra efteråret 2013 (se Bilag 2 og 4 i ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk”). International betyder i denne forbindelse, at medarbejderstaben er flersproget i kraft af transnationale medarbejdere. De 12 virksomheder blev udvalgt på baggrund af et kriterium: At medarbejderstaben var flersproget. De to virksomheder, som gav tilladelse til videooptagelserne, har begge forbindelse til tysk i og med, at det ene er et firma med en del tysksprogede medarbejdere (GAME), og det andet er et datterselskab til et tysk firma (KEMI). GAME ligger i kategorien små- og mellemstore virksomheder (SMV) med under 250 ansatte, nærmere bestemt 35 på tidspunktet for optagelserne. KEMI er en stor virksomhed med over 250 ansatte i Danmark, dog kun 100 på hovedkontoret i København, hvor optagelserne blev lavet. Der er stort set udelukkende tale om såkaldte white collar-arbejdere: folk på kontor, primært i administrative stillinger.⁵

Jeg havde forestillet mig, at det ville være et væld af sprogblandinger (skandinavisk) og første- og andetsprogstalende, der interagerede på samme sprog (tysk). I GAME forekom der tysksproget interaktion, og bearbejdningen af data fra dette firma tager derfor udgangspunkt i forekomsterne af tysk. I KEMI var der 30 sekunders forekomst af tysk ved to tyske gæster fra moderselskabet, der talte tysk med hinanden. De konstaterede, at der var en mikrofon på bordet, og flyttede hen til et af de borde, hvor der ikke var nogen mikrofon. Til gengæld var der en overraskende stor forekomst af interskandinaviske samtaler, så data fra KEMI er brugt i forbindelse med undersøgelse af interskandinavisk. Dette er årsagen til, at ph.d.-afhandlingen falder i to større kapitler med hver sit

---

⁵ I modsætning til *blue collar*-arbejdere, der primært laver manuelt arbejde. Der er stor forskel på disse arbejdsgruppers sproglige behov og brug, hvilket ligger uden for dette projekt at komme nærmere ind på (se for yderligere om emnet i denne kontekst fx Gunnarsson 2006: 245f og Lønsmann 2014: 104).

datamateriale, der dog vil blive samlet i kappens afsluttende afsnit *Afsluttende bemærkninger*. I afsnittet *Data, indsamling og tilgang* vil ovenstående ydermere blive uddybet.

6. Afhandlingens fire artikler

Afhandlingen består af fire selvstændige artikler.

1. ”Interskandinavisk på skrift. Om transskription af flersprogede former” er en metodeartikel, der omhandler de udfordringer, som flersprogede samtaler udgør, når de skal fastholdes på skrift. I forbindelse med transskribering af mine data, blev jeg optaget af den afgørende beslutningsproces, der forekommer i denne andengradstekstliggørelse (*second order entextualization*, Haberland & Mortensen 2016), som handler om: ”(...) the transfer of a recorded stretch of human activity to some form of written representation.” (Haberland & Mortensen 2016: 584). Særligt de produktioner af tale, som jeg ved første gennemgang af data fra KEMI markerede *skandinavisk*, var interessante, for hurtigt blev denne kategori et problem: Hvornår kvalificerer en produktion, et samtale-scenarie sig til at blive kaldt skandinavisk, hvad er skandinavisk overhovedet, og hvordan transskriberer man de former, der opstår i samtaler mellem skandinaver? Når en dansker fx tilpasser sig sin svenske samtalepartner ved at producere svenske sproglige træk både udtalemæssigt, morfologisk og leksikalsk, kan der opstå følgende skrevne repræsentation af data:

Ja. De ligger yden för köb ø:hm de ligger lidt nord om Köbenhavn

Det er bl.a. transskriptionsløsninger som denne, der bliver diskuteret i ”Interskandinavisk på skrift. Om transskription af flersprogede former”. Artiklen indleder selve artikelrækken og henviser derfor, selvom den fremstår som et selvstændigt paper, til de andre artikler, særligt de to, der handler om interskandinavisk forskning og interaktioner. De afhandlinger, artikler og specialer, der i forbindelse med deres transskriptioner nævnes i denne artikel, bliver ikke detaljeret fremlagt, da jeg gennemgår dem i artiklen ”Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv” (se nedenfor).

2. ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk”⁶ er en undersøgelse af sproghierarkier i 12 internationale firmaer i Danmark samt analyse af interaktionsdata fra GAME sat op over for sproglige hierarkiseringer. Artiklen handler mere konkret om, hvordan der tales om tysk, og hvordan tysk bruges i en dansk uformel virksomhedskontekst. Den teoretiske del behandler i første omgang tysk i en dansk kontekst, efterfølgende behandles sproglige hierarkisering, og i den empiriske del undersøges tysks rolle på repræsentationsniveau gennem 13 interviews og på praksisniveau gennem

videoptagelser af frokostpausen i GAME. Der opstilles sproghierarkier på baggrund af empirien, og disse diskuteres.

3. ”Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv” er den ene af de to artikler, der handler om interskandinavisk. Den omhandler den hidtidige litteratur om interskandinavisk. Ud over en gennemarbejdning af de hidtidige forskningsresultater inden for interskandinavisk diskuterer artiklen bl.a. antagelsen af, at færre og færre skandinaver forstår nabosprogene, og at de unge slår over i engelsk, brugen af akkommodationsteori som en måde at arbejde med sproglig tilpasning på, sprogideologier og -blandinger og tilpasningsstrategier inden for eget og modtagers basesprog.

4. I ”On the non-use of English in a multilingual company” vises, hvorledes danske, norske og svenske ansatte foretrækker at kommunikere på interskandinavisk i en international virksomheds uformelle kontekst. Interskandinavisk foretrækkes frem for engelsk, som er virksomhedens concernsprog, og som ellers bruges som ’mødesprog’. Baseret på videoptagelser af virksomhedens frokost opstilles en analysekontekst til at arbejde med den meget høje grad af variabilitet, som dette interskandinaviske scenarie udviser. Skandinaver tilpasser deres sprogbrug til hinanden i højere grad, end tidligere forskning viser, men foretrækker tilpasninger, som ligger inden for afsenders eget basesprog. Det argumenteres for, at den skandinaviske interkomprehension er en ressource på arbejdspladsen, en ressource, der dog synes at være en usynlig kompetence blandt medarbejderne selv.

Artiklerne er meget forskellige: I ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk” har jeg indarbejdet alle detaljerne, som jeg ville gøre det i en monografi, og den er derved blevet over tre gange så lang som ”On the non-use of English in a multilingual workplace”, der står, som den udkommer i tidsskriftet *English in Business and Commerce: Interactions and Policies* i 2018, dvs. uden alle mellemregningerne. Til gengæld foreligger der i ”Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv” et kritisk litteraturoverblik, som giver baggrunden for den engelsksprogede artikel.

7. Afsluttende bemærkninger

Under *Afsluttende bemærkninger* samler jeg op på artiklernes primære fund, konklusioner og perspektiver samt overvejer, hvilke konsekvenser man burde drage af forskningen. Der trækkes

---

⁶ Petra Daryai-Hansen er medforfatter på denne artikel (se medforfattererklæring bagerst i artiklen).

også tråde tilbage til metoden i forhold til den overordnede udvikling i den teoretisk rammefortælling inden for sociolingvistisk forståelse af sprogvalg og -skift.

8. Litteraturliste

Til slut er der den samlede litteraturliste for kappen og de fire artikler, der dog også har hver deres liste over referencer brugt i artiklen.

Referencer⁷

Angouri, Jo (red.). 2014. Special Issue: Multilingualism at work. *Multilingua* 33(1-2). DOI: 10.1515/multi-2014-0001.

Asmuß, Birte & Sae Oshima. 2017. Identities as organizational practices: The case of informal lunchroom meetings. Konferencebidrag. Abstract fra British Academy of Management, Storbritannien.

Barfod, Sonja. 2018. On the non-use of English in a multilingual company. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (red.), *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. De Gruyter.

Bonacina-Pugh, Florence & Joseph Gafaranga. 2011. 'Medium of instruction' vs. 'medium of classroom interaction': language choice in a French complementary school classroom in Scotland. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 14(3). 319-334.

Börestam Uhlmann, Ulla. 1994. *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Ph.d.-afhandling. Uppsala: Uppsala Universitet: Institutionen för nordiska språk.

Daryai-Hansen, Petra. 2010. *Begegnungen mit fremden Sprachen. Sprachliche Hierarchien im sprachenpolitischen Diskurs im Dänemark und Deutschland der Gegenwart*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.

Fabricius, Anne H., Janus Mortensen, Hartmut Haberland. 2017. The lure of internationalization: paradoxical discourses of transnational student mobility, linguistic diversity and cross-cultural exchange. *Higher Education* 73. 577-595.

Gregersen, Frans & Olle Josephson. 2014. Sprogpolitik og internationalisering på nordiske universiteter. In Gregersen, Frans (red.), *Hvor parallelt. Om parallelspråkighet på Nordens universitet*, 17-33. København: Norden.

Gunnarsson, Britt-Louise. 2006. Swedish companies and their multilingual practice. In Juan Carlos Palmer-Silveira, Miguel F. Ruiz-Garrido & Inmaculada Fortanet-Gomez (red.), *Intercultural and international business communication*, 243-263. Bern: Lang.

Haberland, Hartmut. 2011. Local languages as the languages of internationalization: Internationalization and language choice. *Intercultural Communication Review* (Tokyo) 9. 37-47.

Haberland, Hartmut. 2014. English on the Scandinavian language market: supply side or demand side economy? Paper præsenteret på konferencen: English in Europe: Opportunity or threat? Karlsuniversitet, Prag, 21.-23. marts.

Haberland, Hartmut & Janus Mortensen. 2016. Transcription as second-order entextualizations: the challenge of heteroglossia. In Alessandro Capone & Jacob L. Mey (red.), *Interdisciplinary studies in pragmatics, culture and society*, 581-600. Cham: Springer.

---

⁷ Forfattere med mellemlinje er i litteraturlisten alfabetiseret efter disse.

Haberland, Hartmut & Bent Preisler. 2015. The position of Danish, English and other languages at Danish universities in the context of Danish society. In F. Xavier Vila & Vanessa Bretxa (red.), *Language policy in higher education. The case of medium-sized languages*, 15-42. Bristol: Multilingual Matters.

Havermeier, Heike. 2015. *Deutsch-schwedisches Codeswitching an der internationalen Universität*. Ph.d.-afhandling. Institutionen för språk och litteraturer, Göteborg Universitet.

Hazel, Spencer & Janus Mortensen. 2013. Kitchen Talk – Exploring Linguistic Practices in Liminal Institutional Interactions in a Multilingual University Setting. In Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (red.), *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education*, 3-30. Dordrecht: Springer.

Holmen, Anne & Jens Normann Jørgensen. 2000. Har vi en dansk sprogpolitik? Om holdninger til sproglig mangfoldighed i Danmark. In Anne Holmen & Jens Normann Jørgensen (red.), *Sprogs status i Danmark år 2011*, 75-90. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.

Härmävaara, Hanna-Ilona. 2014. Facilitating mutual understanding in everyday interaction between Finns and Estonians. *Applied Linguistics Review* 5(1). 211-245. DOI: 10.1515/applirev-2014-0010.

Kirkebak, Mads Jakob. 2013. Teacher! Why Do You Speak English? A Discussion of Teacher Use of English in a Danish Language Class. In Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (red.), *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education*, 143-159. Dordrecht: Springer.

Konstantinou, Paschalia. 2008. *Language alternation in the family and the mother tongue class. A study of interactional practices of Greek background residents in Sweden*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.

Laursen, Lone. 2008. Towards an embodied grammar: gesture in tying practices constructing obvious cohesion. 2nd Conference of the International Society for Gesture Studies (ISGS) Interacting bodies – Corps en interaction. École Normale Supérieure, Lettres et Sciences Humaines – Lyon-France, June 15-18 2005. <http://gesture-lyon2005.ens-lyon.fr/IMG/pdf/Laursenb.pdf>

Leth Andersen, Hanne & Lars Damkjær. 2015. Hvilke sprog skal vi tale i 2030? Kronik i Berlingske Tidende. Sektion 1, Side 29. 11. december 2015.

Lüdi, Georges, Katharina Höchle & Patchareerat Yanaprasart. 2010. Plurilingual practices at multilingual workplaces. In Bernd Meyer & Birgit Apfelbaum (red.), *Multilingualism at work*, 211-234. Amsterdam: Benjamins.

Lund, Karen & Karen Risager. 2001. Dansk i midten. *Sprogforum* 19. 4-8.

Lønsmann, Dorte. 2011. *English as a corporate language: Language choice and language ideologies in an international company in Denmark*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.

Lønsmann, Dorte. 2014. Linguistic diversity in the international workplace: Language ideologies and processes of exclusion. *Multilingua* 33(1-2). 89-116.

Mahili, Ifigenia. 2014. 'It's pretty simple and in Greek ...': Global and local languages in the Greek corporate setting. *Multilingua* 33(1-2). 117-146.

Moore, Emilee, Eulália Borràs & Luci Nussbaum. 2013. Plurilingual Resources in Lingua Franca Talk: An Interactionist Perspective. In Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (red.), *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education*, 53-84. Dordrecht: Springer.

Mortensen, Janus. 2013. Notes on the use of English as a lingua franca as an object of study. *Journal of English as a Lingua Franca* 2(1). 25-46. DOI: 10.1515/jelf-2013-0002.

Mortensen, Janus & Hartmut Haberland. 2010. Sprogvalg på danske universiteter i historisk perspektiv. *Sprogforum* 49-50. 155-161.

Negretti, Raffaella & Miguel Garcia-Yeste. 2014. Lunch keeps people apart: The role of English for social interaction in a multilingual academic workplace. *Multilingua* 34(1). 93-118.

Nevile, Maurice & Johannes Wagner. 2008. Managing languages and participation in a multilingual group examination. In Hartmut Haberland, Janus Mortensen, Anne Fabricius, Bent Preisler, Karen Risager & Susanne Kjærbaek, *Higher education in the global village*, 149-173. Roskilde: Roskilde Universitet.

Nevile, Maurice & Johannes Wagner. 2011. Language choice and participation: Two practices for switching languages in institutional interaction. In Gabriele Pallotti & Johannes Wagner (red.), *L2 Learning as Social Practice: Conversation-Analytic Perspectives*, 211-235. Honolulu: National Foreign Language Resource Center, University of Hawaii.

Phillipson, Robert. 1992. *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.

Ridell, Karin. 2008. *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen*. Ph.d.-afhandling. Uppsala: Uppsala University.

Risager, Karen. 2005. *Sproglige eksklusionshierarkier – de hundrede sprogs betydning*. Minoritetsstudiers værksted 2, Minoritetsstudier. Københavns Universitet.

Risager, Karen. 2012. Language hierarchies at the international university. *International Journal of the Sociology of Language* 216. 111-130.

Söderlundh, Hedda. 2012. Global policies and local norms: sociolinguistic awareness and language choice at an international university. *International Journal of the Sociology of Language* 216. 87-109.

Söderlundh, Hedda. 2013. Language Choice and Linguistic Variation in Classes Nominally taught in English. In Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (red.), *Language Alternation*,

Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education, 85-102. Dordrecht: Springer.

Tange, Hanne & Jakob Lauring. 2009. Language management and social interaction within the multilingual workplace. *Journal of Communication Management* 13(3). 218-232.

Verstraete-Hansen, Lisbeth. 2008. *Hvad skal vi med sprog? Holdninger til fremmedsprog i danske virksomheder i et uddannelsespolitisk perspektiv*. Frederiksberg: Copenhagen Business School.

Zeevaert, Ludger. 2004. *Interskandinavische Kommunikation. Strategien zur Etablierung von Verständigung zwischen Skandinaviern im Diskurs*. Hamburg: Kovač.

Hjemmesider

CALPIUs hjemmeside: <http://calpiu.dk/ruc/Home.html>

Danmarks Statistik:

<http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/udenrigsoekonomi/udenrigshandel/udenrigshandel-med-varer>

NUAS hjemmeside: www.nuas.org

Data og metodetilgang

1. Indledning

Udgangspunktet for afhandlingen er, at kvalitative undersøgelser af den sproglige praksis i virksomheder i Danmark vil vise, at flersprogethed og dermed andre sprog end engelsk og dansk er til stede i virksomhedernes dagligdag og spiller en rolle. Afhandlingen følger op på denne antagelse samt David Blocks opfordring til at foretage:

(...) micro-level research on language practices occurring locally and on the ground. Such research is necessary as a counter to accepting certain views without question, such as the idea that there is always a need for a single language of communication (based on the metaphor of languages as borders which preclude mutual intelligibility) and above all, the notion that English is 'the only game in town' (Block 2010: 28).

Forskningen i denne afhandling er baseret på tre datasæt, og tilgangen og beskrivelsen af disse tre datasæt præsenteres i dette kapitel, men først vil min vej mod metodeafklaring blive skitseret og den teoretiske baggrund for afhandlingen i forhold til at indkredse, hvordan jeg vil arbejde med de sproglige praksisser i danske flersprogede virksomheders uformelle kontekster. Jeg er bevidst om, at denne tilgang kan forekomme ukonventionel i såvel form som tone, men for mig er det i høj grad dette udviklingsarbejde – netop grundet bevægelsen gennem flere af feltets øvrige metodiske positioner – der er det essentielle frem for den rene beskrivelse af processens endemål.

2. Mikroetnografisk tilgang til data

Den indledende antagelse var, at jeg på mine endnu ikke eksisterende interaktionsdata skulle arbejde samtaleanalytisk, men jo mere jeg satte mig ind i denne metode, desto mindre kunne jeg se den bidrage til mit projekt. Bl.a. deltog jeg i to ph.d.-kurser på Aarhus Universitet ved Birte Asmuß og Sae Oshima om mikroetnografisk forskning (mikroetnografi bygger på etnometodologi og samtaleanalytikers metode og bruger videooptagelser), MOVINs (som er de danske samtaleanalytikers netværk) halvårlige møde, fire dages EMCA-seminar (Ethnomethodology and Conversation Analysis) på SDU og i en lang række af datasessions, som er samtaleanalytikers samlingspunkt, hvor samtaledatauddrag afspilles og analyseres. Det virkede som et umiddelbart oplagt udgangspunkt for undersøgelsen af videooptagede samtaler.

Microethnography [...] denote(s) the microscopic analysis of naturally occurring human activities and interactions (...) (Streeck & Mehus 2005: 381).

I mit første møde med CA⁸, der var ovennævnte mikroetnografiske kursus tre måneder inde i mit ph.d.-forløb, blev Gail Jefferson, der sammen med Harvey Sacks og Emmanuel A. Schegloff var med til at skrive en af de mest grundlæggende tekster inden for samtaleanalysen: "A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation", citeret for at have sagt: "You can't use CA, you can do CA!" (citeret fra ph.d.-kurset *Microethnography of workplace interaction* 2013). Det virkede som lidt af en religiøs tilgang, men samtidig var samtaleanalysemiljøet meget inddragende og venligt med spændende og god forskning, og en dansk germanist som mig tiltrækkes af Harvey Sacks "Order at all points" (citeret fra ph.d.-kurset *Microethnography of workplace interaction* 2013). Samtaleanalysen har bidraget med turtagningssystemet, der lader til at være en universel måde at samtale på, og har i det hele taget bidraget med spændende og altid gentagende mønstre, som det samtalende menneske følger. Men det er også en metode, der tilsiger, at du ikke kan udtale dig om noget, som du ikke kan finde i data. Det er på den ene side sympatisk, at forskeren altid skal have deltagerens perspektiv, men det kan også være med til at gøre metoden til en i sig selv-sluttende metode. Konteksten er kun relevant, hvis deltagerne gør den relevant, og her begyndte det at blive svært at kombinere med i hvert fald mine forestillinger om, hvad jeg gerne ville finde ud af om sproglige praksisser i virksomhedernes uformelle kontekster.

Inden for samtaleanalysen laver man enten *single case study* eller *collections*. For at lave en samling skal man identificere en genkommende aktivitet, fx Schegloffs "Sequencing in conversational openings om regulariteten i "summons – answer-sekvensen": Telefonen ringer, den, der svarer, siger: Hallo. Hvis der ikke er nogen, der svarer, må 'summons' gentages (fx hallo). Min genkommende aktivitet i data kunne så have været sprogskift, men jeg udelukkede fra start af på baggrund af sund fornuft, at jeg ville finde nogen regularitet i en samling med den aktivitet. Det er ellers virkelig spændende læsning; i en dansk kontekst om sprog kan man fx fremhæve en artikel som Birte Asmuß og Jakob Steensig "Notes on disaligning 'yes but' initiated utterances in German and Danish", hvor de viser, hvorledes 'ja men' (/ja aber) i dansk og tysk har samme funktion, afhængigt af, om det er et integreret jamen eller et adskilt ja, men:

The complex type 'yes but' utterances have clear markers of dispreference, including a use of non-integrated 'yes but'. They are used in performing disaligning actions which are socially problematic. In our data, these actions involve opposing the views and moral standards of the other party or appealing to personal values or feelings. The

---

⁸ Conversation Analysis (CA). Det siges, at når det handler om de forskere, der følger samtaleanalysens metode til punkt og prikke, de såkaldte core CA'er, så skriver man CA med stort. Hvis det derimod er dem, der bruger metoden, så er det ca med lille. (ph.d.-kurset *Microethnography of workplace interaction* 2013).

simple type utterances have an integrated ‘yes but’ format and they contain no clear markers of dispreference. However, they are used to perform dispreferred actions.

Det er et interessant perspektiv, men slet ikke den type analyse, jeg var ude efter med min sprogvælgundersøgelse.

Så kunne jeg have lavet et *single* casestudie, men også her syntes jeg, at metoden har svært ved at pege ud over sig selv. Som en af de meget aktive CA-forskere Lorenza Mondada, der arbejder med *single* casestudier, skriver i sin artikel ”Bilingualism and the analysis of talk at work: Code-switching as a resource for the organization of action and interaction”:

Key issues in conversation analysis to which this chapter will return include the local accomplishment of the orderliness of talk, of action and of social relations, and the participants’ orientations to the detailed organization accomplishing that orderliness. (Mondada 2007: 299).

Sekvensialiteten, hvor prisværdigt det end er at finde den, var ikke det, jeg ønskede at lede efter i data. Jeg fravalgte altså samtaleanalysen som metode, men i den metodemangfoldighed, som jeg endte ud med, trækker jeg på ting, jeg lærte i mit samtaleanalyseforløb. Fx er følgende ’opskrift’ på dataindsamling samt analysefremgang, som jeg har fulgt, fra ph.d.-kurset *Microethnography of workplace interaction* 2013: 1) sted → litteratur om stedet 2) tilladelse 3) præforløb 4) indsamling af data 5) gennemse data 6) find nøglebegivenheder 7) vurder, hvad der skal undersøges, 8) litteratur til det specifikke udvalg 9) måske komparative data.

3. Sociolingvistisk tilgang til sprogskift

At undersøge sproglige praksisser med fokus på brugen af forskellige sprog måtte nødvendigvis betyde, at der ville finde sprogskift sted, og derfor blev det næste skridt at konsultere den lange tradition inden for sociolingvistikken, der beskæftiger sig med sprogskift. Ifølge Auer er der tre forskellige måder at gå til sprogskift på:

Three different perspectives may be distinguished in the literature on language alternation. First, from what might be called the grammatical perspective, the syntactic and morphological restrictions on switching from one language to the other are investigated. The second perspective – call it interactional – is concerned with the meaning/function of individual instances of language alternation in conversation. Finally, there is a third perspective which can be called sociolinguistic (in a restricted sense); its aim is to find out which bilingual communities show language alternation in which situations and why. (Auer 1984: 1).

Det første perspektiv på sprogskift er på sætningsniveau, det andet handler om samtalen, mens det tredje drejer sig om situationen. Auer tager det andet perspektiv, mens jeg undersøger, hvornår og hvorfor sprogskift finder sted, der dog, som jeg ser det, ikke udelukker, men helst også skal indeholde, det andet perspektiv på det analytiske plan.

Med sociolingvistikken søges de underliggende sociale regler og normer for sproglig adfærd og holdning over for sprog at blive afdækket. For at komme hen til et sted, hvor den klassiske sociolingvistiske tilgang til sprogvvalg kan bruges i denne forbindelse, starter vi hos Charles A. Ferguson, der skriver om diglossi, hvor to sprogvarieteter med hver deres definerede rolle sameksisterer i et fællesskab (1959). Joshua Fishman arbejder videre med Fergusons teori og udvikler domænebegrebet, som Fishman fremover bruger som analytisk redskab til at forklare sprogbrugerens sprogvvalg i flersprogede samfund, hvor sociale strukturer bestemmer sprogvvalg. Fishman ser en opdelt sprogbrug i henholdsvis højprestige sprogbrug, der kan findes inden for uddannelse, religion og politik og bruges fx i skolen, kirken og på arbejdspladsen, og lavprestige sprogbrug, der kan findes derhjemme med familien. Fishman viser gennem sin undersøgelse af puertoricaneere i New York denne opdelt sprogbrug i domæner (1972a).

Blom og Gumperz udgiver samtidig deres studie af sprogskift i Hemnesberget i Norge (1972)⁹, hvor de viser, hvorledes den lokale dialekt (ranamål)¹⁰ primært hører til hjemmet, det familiære, og bokmål til det institutionelle liv (Blom & Gumperz 1972: 411). De arbejder i deres studie med to former for sprogskift: Situationsbetinget skift (situational switching), som udføres på baggrund af den sociale situation ved skift i setting og/eller deltagerkonstellationen. Blom og Gumperz giver som et af eksemplerne på situationsbetinget skift, at de lokale dialekt (ranamål), når de var alene, og bokmål, når forskerne kom til (Blom & Gumperz 1972: 424). Men også uden skift i setting eller deltagerkonstellation kan varieteten veksle og stadig være et situationelt skift, som fx i skolen i pauserne, eller hvis en lærer vil skabe en mere åben og fri diskussionsatmosfære, kan denne slå over i ranamål (Blom & Gumperz 1972: 424), fordi:

Each of these examples involves clear changes in the participants' definition of each other's rights and obligations. (Blom & Gumperz 1972: 424).

---

⁹ Mæhlum har i "Codeswitching in Hemnesberget – Myth or Reality?" (1996) kritiseret Gumperz og Bloms studie, som Haberland skriver: "This contribution [Gumperz & Blom 1972] has been theoretically important, although the authors hardly understood their data, i.e., the language situation in Hemnesberget, properly, cf. Mæhlum (1996)" (Haberland 2007: 129).

¹⁰ Der tales om kodeskift (*code switching*) og ikke sprogskift (*language alternation*), bl.a. da førstnævnte også rummer studiet af sprogvarieteter.

Når der ikke er tale om situationsbetingede sprogskift, kan det være metaforisk skift (metaphorical switching):

(...) where alternation enriches a situation, allowing for allusion to more than one social relationship within the situation. (Blom & Gumperz 1972: 409).

Metaforisk skift udløses ikke af skift i deltagerkonstellationen eller setting, men derimod af samtaleens indhold (Blom & Gumperz 1972: 425). Når en taler fx bruger ranamål i en bokmålsamtale, så kan dette:

(...) depending on the circumstances, add a special social meaning of confidentiality or privateness to the conversation (Blom & Gumperz 1972: 425).

Blom og Gumperz giver et eksempel på et metaforisk skift, hvor der på dialekt spørges om en privat samtale efter at forretningen er udført på bokmål (Blom & Gumperz 1972: 425f). Her er der ikke noget skift i den sociale situation, men i indholdet af samtalen.

Også Fishman arbejder med termen metaforisk skift og påpeger, at denne form for skift normalt ikke udløser det samme skift hos samtalepartneren, da skiftet ikke er afhængig af en ændret situation (som er fælles for alle, selvom den kan tolkes forskelligt), men af det man ønsker at sige, (som ikke er det samme for alle samtalepartnere):

The fact that co-members of the same speech networks or speech communities also change from one variety to another without signaling any change in situation, is also indicative of the categorizing in which native members so frequently and effortlessly engage. When variety switching is fleeting and non-reciprocal it is commonly called metaphorical in nature. (Fishman 1972b: 6).

Situationelt skift er altså et gensidigt skift, mens metaforisk skift ikke behøver være reciprocalt, og som Haberland konstaterer med udgangspunkt i Fishman, så kræver det første, at deltagerne er enige om, hvilke sprog der hører til hvilke situationer:

If metaphorical code-switching is floating and non-reciprocal, then by implication situational code-switching is stable and reciprocal, i.e., it is assumed that all participants usually categorize the situation as requiring the same language to be chosen. (Haberland 2007: 130).

Der er hos både Fishman og Gumperz tale om stabile flersprogede sprogfællesskaber, hvor der er klare forventninger til, hvilke sprog der skal bruges til hvem, hvornår de skal bruges, og om hvilke emner de skal bruges:

A speech community is one, all whose members share at least a single speech variety and the norms for its appropriate use (Fishman 1972c: 22).

(...) the speech varieties employed within a speech community form a system because they are related to a shared set of social norms (Gumperz [1968] 1972: 220).

Det handler her om, at folk i sprogfællesskaber deler et sæt af sociale normer og sproglige ressourcer.

I nyere forskning indvendes, at denne fælles forståelse for sociale normer i stabile sprogfællesskaber ikke nødvendigvis er til stede og integrerer denne indsigt i en ny terminologi "transient multilingual communities" (Mortensen 2013: 37). Disse midlertidige flersprogede fællesskaber definerer Mortensen:

(...) som sociale konfigurationer hvor individer med forskellige sociokulturelle og sproglige baggrunde i en periode samles om en fælles aktivitet (Mortensen 2016).

De sociale konfigurationer eller fællesskaber kan ifølge Haberland og Mortensen (2014) organiseres typologisk i en slags midlertidighedskontinuum fra: 'engangsmøder' til 'stabile, historisk forankrede fællesskaber – med mellemliggende stadier' (Haberland & Mortensen 2014). I denne nytænkning af fællesskaber eller snarere deltagerkonstellationer er der også en kritik af brugen af praksisfællesskaber (Lave & Wenger 1991 og Wenger 1998), der med rødder i sociologien blev taget ind i sociolingvistikken som en pendant til sprogfællesskaber (*speech communities*).¹¹ Praksisfællesskaber udmærker sig ellers ved, at de per definition er heterogene og aktivitetsbaserede. Men også inden for praksisfællesskabsteorien tales om fælles repertoire (shared repertoire). Denne antagelse om fælles ressourcer bliver problematisk, fx inden for lingua franca-scenarier. Det er bl.a. det, Mortensens projekt handler om at vise: de sproglige ressourcer og sprogbrugsnormer for brugen af engelsk i lingua franca-scenarier er ikke (nødvendigvis) fælles, fordi det netop er midlertidige flersprogede konstellationer (Mortensen 2016). Afgørende i forskellen mellem midlertidige flersprogede konstellationer og praksisfællesskaber er også, at der i praksisfællesskaber er et etableret fællesskab af eksperter, som novicen inviteres ind i, hvilket der ikke er i de fleste midlertidige konstellationer grundet deres emergens (Haberland & Mortensen 2014).

I Mortensen og Fabricius 2014 beskrives forskellen på de stabile tosprogede og de midlertidige flersprogede fællesskaber således:

---

¹¹ Se fx Skårup 2004 for en gennemgang af sproglige praksisfællesskaber som erstatning for sprogfællesskaber (Skårup 2004: 41 ff).

Because of their [transient multilingual communities'] ad hoc nature, such communities offer challenges to much established sociolinguistic theory which, by and large, tends to be concerned with relatively stable communities, social networks, or communities of practice. While stable communities will often be characterized by the presence of a "standard language ideology" linked with "[...] strong pervading common-sense views about which language forms are right and which are wrong" (Garrett, 2010, p. 7), we cannot necessarily assume a priori that such ideologies and views are present in transient multilingual communities such as those we find at international study programs in Denmark (Mortensen & Fabricius 2014: 194).

Betydningen af sprogskift kan i forlængelse heraf kun blive defineret lokalt i den specifikke samtale, da det er et empirisk spørgsmål, lokalt og situationsbetinget.

4. Dataindsamling

LINGCORP-projektets oprindelige ambition var, at al dataindsamling skulle foretages i én virksomhed. Denne planlagte tilgang måtte imidlertid justeres, da vi oplevede en vis modvilje fra potentielle samarbejdspartnere. Simultant med dette projekts opstart faldt samarbejdet med en stor koncern i mejeribranchen netop faldet til jorden, og vi skulle finde et nyt firma, der ville lade os komme ind. Vi igangsatte derfor en første fase af dataindsamlingen, hvor vi interviewede HR-ledere eller andre relevante personer i forskellige primært store internationale firmaer. På denne måde fik vi både indsamlet data og en kontakt i de forskellige firmaer i forhold til at lade os lave yderligere interviews og eventuelt videooptage møder og frokost. I flere af firmaerne fik vi individuelt lov til at fortsætte vores arbejde, men lige som Bellak beskriver det i nedenstående, måtte også vi ændre forskningsdesign:

Initially I had a more ethnographic approach to data collection in mind, i.e. immersing in the field by spending two or three days at HQ, doing participant observation (e.g. in meetings), identifying and interviewing participants (e.g. executives, employees, international staff) I consider scientifically relevant or interesting. (Bellak 2014: 86).

Bellak ender med at få lov til at interviewe udvalgte personer, vel at mærke udvalgt af hendes kontaktperson (Bellak 2014: 87). I de to firmaer, som gav mig lov til at optage deres frokoster, var der ikke denne restriktion, men til gengæld var det muligt for de ansatte at spise frokost ude i byen, spise på et andet tidspunkt, end der blev optaget på, eller ved at sætte sig ved et af de borde, hvor der ikke blev optaget.

Begge firmaer er lovet anonymitet. Firma 1 har fået navnet GAME. Firma 2 har fået navnet KEMI.

Interviewene fra første fase bruger jeg i ”Sproglige hierarkiseringer: Tysk i en dansk virksomhedskontekst – om repræsentation og praksis” sammen med optagelser fra GAME.¹² Optagelserne fra KEMI bruges i ”On the non-use of English in a multilingual company”. Der blev i begge firmaer indsamlet samtykkeerklæringer i forbindelse med optagelserne (se Bilag 1).

For at få et bredere perspektiv på sproskift i virksomheders uformelle kontekster ville inddragelsen af flere firmafrokoster med mere tysk og flere interskandinaviske interaktioner i forskellige virksomheder have været ønskværdigt. I afhandlingen vil der derfor heller ikke blive generaliseret ud fra data, men vises, at der gennem kvalitative undersøgelser synes at træde et lag frem af sproglig mangfoldighed, som ikke på samme måde kommer til udtryk gennem større kvantitative undersøgelser af sprog i virksomheder.

I følgende præsenteres først de tre datasæt. Efterfølgende vil metoderne, hvormed de tre datasæt er blevet bearbejdet, blive gennemgået. Indledningsvist vil det handle om de 13 interview i 12 internationale firmaer, og efterfølgende vil bearbejdelsen af de samlet set seks dages optagelser i henholdsvis GAME og KEMI blive gennemgået.

5. Datamateriale

5.1. Interviewdata

Det blev foretaget interviews med 13 medarbejdere fra 12 forskellige internationale virksomheder i Danmark. Virksomhederne blev valgt ud fra det primære kriterium, at de skulle være internationale, hvilket i denne kontekst betyder, at de skulle have flere sprog repræsenteret i deres medarbejderstab. Helt konkret ringede jeg til forskellige virksomheder, der kunne tænkes at have transnationale medarbejdere ansat, for at sætte et interview op med HR-lederen. Flere firmaer afslog, bl.a. fordi de ikke mente, at der var flere sprog repræsenteret i deres medarbejderstab. I seks af firmaerne, som jeg kontaktede, fik jeg dog lov til at komme ud for at interviewe om kultur og sprog i virksomheden. Kamilla Kraft og Dorte Lønsmann har indsamlet interviewdatamateriale fra de sidste seks virksomheder.

Der er primært tale om store virksomheder, repræsenteret ved ni af de 12 firmaer.

Kategorien mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder (SMV'er) omfatter virksomheder, som beskæftiger under 250 personer, og som har en årlig omsætning på ikke over 50 mio. EUR og/eller en årlig samlet balance på ikke over 43 mio. EUR. Uddrag af artikel 2 i bilaget til henstilling 2003/361/EF (Den Europæiske Unions

---

¹² Se Kraft & Lønsmann (2018) for yderligere databearbejdelse fra første fase.

Tidende, L 124 af 20.5.2003: 5, se også <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=LEGISSUM:n26026>).

De tre små- og mellemstore virksomheder er to gaming-virksomheder og et arkitektfirma.

Otte af virksomhederne har hovedkvarter i Danmark, mens fire af firmaerne er datterselskaber af europæiske (2), amerikanske (1) og asiatiske virksomheder (1).

Brancherne er alt fra medicinalindustrien over fødevarer- til software- og drikkevareproducenter. Interviewene varer mellem en halv til en hel time.

Interviewene blev optaget (audio) og foreligger delvist transskriberet med transskriptionssoftwaret CLAN (se nedenfor om CLAN). LINGCORP ansatte transkribenter, så da jeg skulle foretage min analyse af interviewene, forelå disse allerede transskriberet.

Interviewene gav også faktisk information om de to firmaer, hvor frokosterne blev optaget. Bl.a. information om firmaernes historie, organisation og produktion. Denne viden står nedenfor i henholdsvis 5.3.1. Info om GAME og 5.4.1. Info om KEMI.

5.2. Optagelse af naturligt forekommende interaktion

En stor del af arbejdet i 2014 gik med at bearbejde interaktionsdata. Der var lydoptagelser, der skulle klippes sammen med video, et datakategoriserings- og arkiveringssystem, der skulle beherskes, to nye software-programmer, der skulle læres, og endelig kodning af data, der skulle udføres.

Som det fremgår af Hazel et al.s artikel ”Transcription linking software: Integrating the ephemeral and the fixed in interaction research.” (2012) giver denne proces dog god mening i forhold til at forholde sig til det faktiske datamateriale og ikke til transskriptionen af data. I ”Interskandinavisk på skrift. Om transskription” kommer jeg ind på denne andengradstekstliggørelse (second-order entextualization, Haberland & Mortensen 2016: 584) og vil derfor her kun kort citere Hazel og Mortensen, der i forbindelse med omtalen af den værdifulde tid, der går med at sætte sig ind i det transskriptionslinkende software:

With the data digitally aligned to the transcript, relevant sequences identified throughout large tracts of transcribed recordings can be made available almost immediately for listening and reading, without you needing to manually scan through the audio or video to find this or that particular item of interest. This also has the consequence that the researcher is always encouraged to attend to the recorded data, rather than to the transcriptions of the data. (Hazel & Mortensen 2012: 26f).

Selve opsætningen af teknikken og optagelserne hjalp Spencer Hazel med. Optagelsesudstyr, serverplads samt transskriptionslinkende software-programmer var allerede indkøbt af LINGCORP, så det behøvede jeg ikke at beskæftige mig med. Af Bilag 2 i ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvælgspraksis med fokus på tysk” fremgår udstyrsstykket i GAME. I 5.4.2. Data fra KEMI fremgår udstyrsstykket i KEMI. De fem henholdsvis fire kameraer i GAME og KEMI skulle klippes sammen med de rigtige mikrofoner, således at eksempelvis mikrofon c i GAME blev klippet sammen med kamera A osv.

Fælles for optagelserne til denne afhandling er, at optagelsernes lyd kvalitet er optimal, men det er mange, der taler på samme tid, og servicet bruges flittigt, så da mikrofonerne står på bordet, monteret på fast skum for at minimere stødlyden fra servicet, er det desværre ofte umuligt at høre, hvad der bliver sagt, hvilket i transskriptionerne er markeret med xxx.

Det skal derudover naturligvis også påpeges, at selvom jeg kalder det naturligt forekommende interaktioner, er jeg klar over, at det faktum, at man bliver optaget, gør noget ved én, som nogle muligvis ville hævde, gør situationen unaturlig. Der bliver da også i optagelserne flere gange henvist til mikrofonerne på bordet, og kameraerne, der hænger rundt omkring i rummet. De fleste kommenterer det blot kort og fortsætter efterfølgende samtalen om noget andet. I CALPIU-regi, som er RUC’s forløber for LINGCORP, men med interesse i sprog på universitetet, er jeg i min studie- og undervisningstid på RUC flere gange blevet optaget i forbindelse semesterstart på faget tysk. Visheden om optagelserne hæmmer i starten ganske rigtigt, men pludselig har man glemt det og kommer først i tanke om det, hvis ens blik lige strejfer et kamera, eller man får øje på en mikrofon. Da man af forskningsetiske årsager ikke optager uden folks viden om det, er dette dog det tætteste, vi som forskere kan komme på naturligt forekommende interaktion. Da jeg derudover primært er optaget af sprogbrugen, som jo ikke forsvinder, når kameraerne kommenteres, skulle jeg mene, at argumentet for at bruge begrebet naturligt forekommende interaktioner er godt dækket ind.

5.3. Interaktionsdata fra GAME

5.3.1. Info om GAME

Virksomheden blev stiftet i 2004 og arbejder med online spillevirksomhed. I 2013, hvor optagelserne blev lavet, var der 37 ansatte. I 2017 er der små 100 ansatte. Det er en eksplosiv tilvækst og vidner om firmaets succes, men endnu ligger det i kategorien små og mellemstore virksomheder.

Fra start af har der været mange freelancere ansat, som bor og arbejder i udlandet. Ledelses- og medarbejderstaben *in house* er på 37 og består primært af folk med dansk som førstesprog (19).

Hovedparten af de udenlandske medarbejdere, der arbejder på kontoret i København, er tyskere (9). I 2013 så sprogfordelingstallene således ud: 19 danske ansatte, ni tyskere, to englændere, to franskmænd, en italiener, en russer, en serber (der ikke deltog i optagelserne), en spanier og en svensker. Firmasproget er dansk.

5.3.2. Data fra GAME

I GAME blev der foretaget et regulært interview (som del af første fase), lavet observationer og videoptagelser og udvekslet mails i forbindelse med opklarende spørgsmål. Alle dele bortset fra mailudvekslingen foregik i efteråret 2013. Der er løbende frem til 2017 blevet stillet opklarende spørgsmål via mails.

Det semistrukturerede interview (Kvale & Brinkmann [2008] 2009) var med HR-lederen og et led i første fase. Interviewguiden bestod primært af spørgsmål, der havde med sproglig og kulturel mangfoldighed på arbejdspladsen at gøre (se Bilag 1 i ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk”). Se også beskrivelsen ovenfor.

På baggrund af interviewet er følgende beskrivelse af firmaet udarbejdet: Frem til 2013 er firmaets udenlandske ansatte blevet rekrutteret i Danmark, så de allerede kunne dansk, da de startede. Firmasproget er dansk, og det er vigtigt for ejerne, at deres medarbejdere lærer og kan dansk, bl.a. fordi virksomheden ser beherskelsen af lokalsproget som en forudsætning for, at integration i det danske samfund er mulig. Denne integration ses som forudsætning for, at de bliver i Danmark og på arbejdspladsen, hvilket fremgår af interviewet at være i arbejdsgivers interesse. Først i 2013 er firmaet begyndt at hente medarbejdere ind til kontoret i København fra udlandet. Der var i 2013 ni forskellige nationaliteter repræsenteret: dansk, engelsk, fransk, italiensk, russisk, serbisk, spansk, svensk og tysk. Som konsekvens af diversiteten overvejer arbejdsgiver i 2013 at ændre firmasproget til engelsk. Dette er endnu ikke eksplicit blevet besluttet i 2017, men forholder sig ifølge mailudveksling sådan, at firmasproget de facto er engelsk i dag.

Der blev optaget i tre dage (30. september og den 1. og 2. oktober 2013) fra klokken 11-13 med fem (ubemandede) kameraer (A, B, C, D, E), så hele frokostlangbordet samt køkkenbordet blev optaget (se Bilag 3 i ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk” for et overblik over frokostbordet). Der var opsat fire mikrofoner (a, b, c, d), tre på selve bordet og en på buffeten (se optegnelse i Bilag 3 i ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk”). I alt blev der optaget i tre dage fra 11-13, dvs. seks timer

med fem kameraer. Det har i alt givet små 30 timers optagelser. To af kameraerne er til detaljer, i alt er der altså cirka 18 timers optagelser. I syv en halv times tid (441 minutter) af de 18 timer interagerer 35 mennesker. Syv af de 35 bruger tysk i optagelserne i sammenlagt 33 minutter. Dvs. at der tales tysk i 7,5 % af optagelserne ($33 / 441 = 0,0748 \times 100 = 7,5$).

De syv tyskere, der optræder i optagelserne, er Anna, Jens, Kathrin, Julian, Konrad, Jonas og Thomas (deltagerne er anonymiseret). Derudover er der to tyskere, Tim og Adam, der dog i løbet af optagelserne på intet tidspunkt taler tysk (se også Bilag 4 i ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk” for en komplet liste over deltagerne). Data foreligger delvist transskriberet.

5.4. Interaktionsdata fra KEMI

5.4.1. Info om KEMI

KEMI producerer kemiske komponenter. Det er et tyskejet firma, der blev grundlagt i midten af det nittende århundrede. På verdensplan er der mere end 100.000 ansatte. I Danmark ligger hovedkvarteret i København, og der er små 100 ansatte. Derved falder det i kategorien små og mellemstore virksomheder, men ligger på grænsen til at være kategoriseret som et stort firma, da det på de yderligere tre sites i Danmark har sammenlagt cirka 200 ansatte. På hovedkontoret er der primært administrative medarbejdere. Medarbejderne er hovedsageligt danskere, men der er også ansatte fra Finland, Norge, Sverige og Tyskland. I 2008 skiftede firmaet koncernsprog fra tysk til engelsk.

5.4.2. Data fra KEMI

I KEMI blev der foretaget tre interviews, lavet observationer og videooptagelser. Alle dele foregik i efteråret 2013. Det første interview var med HR-lederen og blev ikke optaget, da det var en del af forberedelserne til at indgå aftale om at få tilladelse til at interviewe og optage. Derfor indgår det ikke i den overordnede optegnelse over interviewene, men i denne forbindelse skal det nævnes, da nogle af oplysningerne i følgende stammer fra mine noter fra dette møde med HR-lederen.

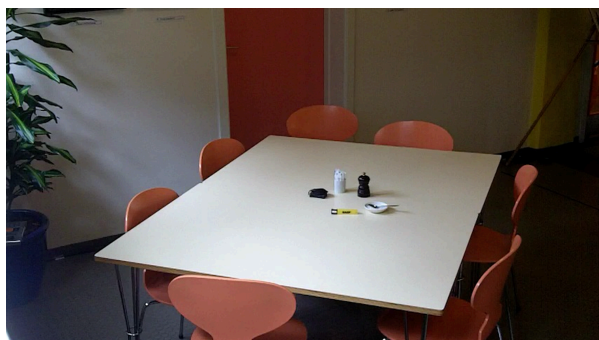
De to semistrukturerede interviews (Kvale & Brinkmann 2009) var med lederen af den skandinaviske kundeservice og en product safety manager. Interviewguiden var den samme som til GAME (og de ti andre virksomheder, der blev interviewet i første fase af projektet, se Bilag 1 i ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk”). Alle de interviewede var danskere, og interviewene blev gennemført på dansk og varede cirka en halv time.

Fra KEMI er der optagelser af firmaets frokost, der dagligt tilbydes medarbejderne fra 11:30-13:00 i kantinen.

Der blev optaget i tre dage ved fire af kantinens seks borde fra 11:30-13:00 med fire kameraer (A, B, C, D), så hvert enkelt bord havde eget (ubemandet) kamera (og så dem, der ikke ville optages, kunne sætte sig ved to borde, hvor der ikke var optageudstyr). Der var opsat fem mikrofoner (a, b, c, d), fire på selve bordene og én ekstra ved bord B.¹³

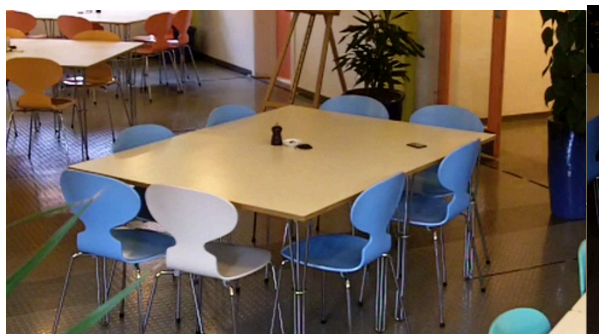
Bord A

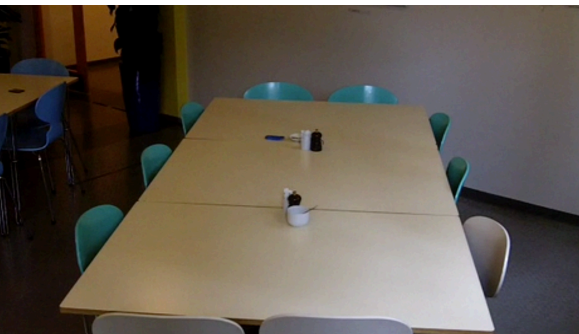
Bord B

Bord C

Bord D

Videoptagelserne varer i alt cirka 18 timer og ni minutter. Af disse interagerer 48 mennesker i seks timer og 55 minutter i alt. Heraf er der optaget ni forskellige frokostselskaber med skandinaviske deltagere fra Danmark, Norge og Sverige i i alt to timer og 36 minutter. 156 minutter, dvs. i cirka 2,5 time (2:36) ud af 3 dages optagelser af frokosten fra 11:30-13:00 ved 4 borde ($3 \times 1,5 \times 4 = 18$ timer) med samtaler på dansk(/dansk og dansk/norsk/svensk) og engelsk i små 7 timer (415 minutter: 6 timer og 55 minutter), dvs. i 37,6 % ($((6 \times 60) + 55 = 415$ minutter, $(2 \times 60) + 36 = 156$ minutter, $156 / 415 = 0.37590361 \times 100$) af samtalerne møder skandinaverne hinanden. Frokostselskaberne varierer i størrelse fra to til ni deltagere. I de ni selskaber udvides og indskrænkes deltagerantallet, afhængigt af hvor længe de respektive deltagere spiser frokost.

¹³ Tak til Spencer Hazel for uvurderlig hjælp med teknikken i forbindelse med optagelserne.

Deltagernes interaktionsstrategier varierer afhængigt af deltagerrammen. Data foreligger delvist transskriberet.

I den 'skandinaviske' afdeling af kundeservice arbejder der små tyve mennesker fra Danmark, Norge og Sverige. Deres interne møder foregår på engelsk, hvilket yderligere optagelser af et af deres møder også bekræftede. Deres arbejdssprog er derudover dansk, norsk og svensk.

Fra denne afdeling optræder Loke (svensker), Allan (dansker), Ann (svensker), Karen (dansker), Sanne (svensker), Per (nordmand), Olav (nordmand), Paul (svensker), Sille (dansker) i datamaterialet. Derudover er der Astrid (svensker), Mats (nordmand) og Troels (dansker), der er ansat i controlling. Birgit (dansker), der er receptionist, og Malin (svensker), som der ikke foreligger oplysninger på. Betina, Erik, Grethe, Jakob, Magnus, Palle, Pia, Sofia og Torben, der alle er danskere, foreligger der heller ikke flere oplysninger på.

To af de tre finner har arbejdet i firmaet i et lille års tid. Deres tilgange til dansk som KEMIs sociale sprog er meget forskellige. Sara har lært sig dansk og bruger det, mens Simo nægter at lære det, og alle samtaler med ham er på engelsk (han er derfor ikke med i optællingen af deltagere). Der er derudover en dansktalende finne, Helena, som har boet i Danmark i cirka 20 år, og som taler dansk flydende. Den ene ikke-skandinav, Juliane, deltager ikke i de interskandinaviske samtaler. Sus er dansker og kantinen kok.

Der er fire svenskere på besøg fra afdelingen i Sverige i løbet af optagelsesdagene: Kalle, Karl, Lis og Jan, en nordmand: Martin fra en norsk afdeling, og en finne Lars. Derudover er der en Peter (dansker) på besøg. Alle deltagernes navne er anonymiseret.

I optagelserne deltager med andre ord i alt 34 mennesker. Der er 16 danskere, tre finner, en ikke-skandinav, fem nordmænd, og ni svenskere. De 30 skandinaver har dansk, norsk eller svensk som deres førstesprog.

Der er fem sprog repræsenteret i det indsamlede datamateriale fra KEMI: Dansk, engelsk, norsk, svensk og tysk. Den officielle, dog ikke nedskrevne, sprogpolitik blev nævnt i interviewene: I 2008 skiftede det tyske moderselskab firmasprog fra tysk til engelsk. Bl.a. som konsekvens af dette skift ophørte danskkompetencer med at være nødvendige for at få arbejde i firmaet, selvom dansk i interviewene gentagne gange nævnes som det sociale sprog. Det blev dog også gennem observationerne tydeligt, at dansk samt norsk og svensk var arbejdssproget, bortset fra til møderne, som afholdes på engelsk. I forhold til tysk blev det også i interviewene klart, at en anden konsekvens af skiftet til engelsk som concernsprog, var, at de, der tidligere havde brugt deres tyske regelmæssigt, efter skiftet nu i højere grad valgte at bruge engelsk i kontakten med moderselskabet,

og deres tyskkompetencer var blevet rustne. Tysk optræder som nævnt kun en gang i data (i cirka 30 sekunder). To tyskere sætter sig ved et af bordene, opdager, at de bliver optaget og forlader bordet igen. Optagelserne af frokosten viste også, at engelsk primært bruges, når en ikke-skandinavisk gæst deltager. Norsk og svensk nævnes ikke som sociale sprog i interviewene, men det er tydeligt i optagelserne og ud fra observationerne, at disse sprog også bruges sammen med det lokale sprog, dansk, som sociale sprog og som arbejdsprog.

Fra GAME er der sammenlagt cirka en halv time med tysk tale, og fra KEMI er der cirka to en halv times optagelser af 34 menneskers skandinaviske interaktioner. I KEMI fylder interskandinaviske interaktioner dermed næsten 38 % af alle samtaler på de tre dages optagelser, og i GAME tales der tysk i 7,5 % af samtalerne. Når man tænker på, at der i begge firmaer hersker forestillingen om, at dansk er det sociale sprog, der tales til frokosten, er det en hel del på hver sin interessante måde.

6. Tilgang til data

6.1. Det kvalitative forskningsinterview

Til første fase-interviewene blev der udarbejdet en interviewguide, som lagde grund for de 13 semistrukturerede interviews (Kvale & Brinkmann 2009), der blev gennemført i første halvdel af 2013 (se Bilag 1 i ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk” for interviewguide). Således var det overordnede tema sproglig og kulturel mangfoldighed på arbejdspladsen fastlagt fra vores side, mens de interviewede fik mulighed for at styre volumen af de enkelte svar og dermed uddybe, hvis noget var mere vigtigt for dem end andet. Datamaterialet er således formet gennem interaktionen under interviewet både af interviewer og den interviewede med det formål at få de interviewede til at beskrive situationer, hvor sproglig og kulturel mangfoldighed påvirker deres hverdag. Gennem disse beskrivelser kan man få adgang til, hvordan medarbejderne repræsenterer sprog, dvs. hvad deres holdning er til sprog og sprogbrug.

I forbindelse med artiklen ”Sproglige hierarkiseringer: Tysk i en dansk virksomhedskontekst – om repræsentation og praksis” analyseres det tyske sprogs repræsentation i forhold til dansk og engelsk samt eventuelt andre sprog. Forskningsspørgsmålene lyder: *Hvordan italesættes tysk? Hvilke sprog bliver omtalt, hvilke sprog udelades, hvordan omtales disse sprog, og hvilken hierarkisering kan udledes af denne omtale af sprogene?*

I bearbejdelsen af datamaterialet blev optagelserne gennemgået og kodet for sprog (se Bilag 2 i ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og

sprogvalgspraksis med fokus på tysk” for en oversigt over nævnte sprog i interviewene). Herigennem blev der langsomt skabt et overblik over materialet, som kunne sætte omtalen af tysk i relation til den generelle omtale af sprog i materialet. Ud fra kategorierne tysk, dansk, engelsk og andre sprog indsamledes repræsentative ytringer, dvs. ytringer, der tilkendegav holdninger til de forskellige sprog. Således blev repræsentationen af tysk registreret de steder i interviewene, hvor tysk optrådte i forhold til, hvor meget det optrådte, og hvordan det optrådte. På baggrund af de sproghierarkier, der tidligere er sat op, analyseres interviewene for at redegøre for de sproghierarkier, som empirien fremviser.

6.2. Analyse af naturligt forekommende interaktion

6.2.1. Sproglige træk

Før analysebeskrivelsen kommer her en kort bemærkning om den nylige tendens inden for sociolingvistikken, der sigter mod at opløse sprog til sproglige træk. Denne dekonstruktion handler om, at nationalsprog er et socio-kulturelt koncept, opfundet i de nationalromantiske dage til understøttelse af os-dem-diskursen. Konceptet matcher derfor ikke virkelighedens sprogbrug, som det fremgår af følgende citat, der er fra artiklen ”Polylinguaging in Superdiversity” af Jens Normann Jørgensen med kolleger, der har været de mest aktive i en dansk kontekst inden for området:

‘Languages’ are sociocultural abstractions, which match real-life use of language poorly. This means that sociolinguistics must apply another level of analysis with observed language use. (...) the level of features is better suited as the basis for analysis of language use than the level of language. (Jørgensen et al. 2011: 23).

Efterfølgende skriver de, at sproglige træk socio-kulturelt er associeret med “sprog”, og begge med værdier, betydning, talere osv. (Jørgensen et al. 2011: 23). Derfor kan Jørgensen et al. arbejde videre med deres data og markere sprogbrugen, som følger:

Example 1, Facebook-conversation between three Danish girls (in the translation we have marked the associations of the features with ”languages” as follows: *English in italics*, standard Danish in recht, youth Danish underlined, **other language in bold**): (...)

(...) (Jørgensen et al. 2011: 24).

Med andre ord har de, som alle andre, trods ideen om afløsningen af sprogrænser, brug for nationalsprogsbetegnelserne i en analysesituation: Vi har brug for at kunne transskribere sprogbrugen for at kunne lave en analyse af den og for at kunne formidle denne analyse. Dette kræver brug af et retstavningssystem, som er associeret med et etableret nationalt sprog, og:

”Standard orthographies are not designed to encode more than one language at a time (...)” (Haberland & Mortensen 2016: 589).

Selvom vi integrerer sproglige træk på såvel ”virkeligheds-” som analyseplan, integrerer både afsender og modtager disse sproglige træk i deres basesprog. Når vi transskriberer, og standardortografien, som Haberland og Mortensen skriver, kommer til kort og ikke kan kode mere end et sprog af gangen, må vi gribe til såkaldte denaturaliserede løsninger (se metodeartiklen ”Interskandinavisk på skrift. Om transskription”).

6.2.2. Kvalitativ analyse af sprogpraksis

Fra et sociolingvistisk synspunkt kan de internationale firmaer, som undersøges i afhandlingen, kaldes flersprogede konstellationer. Interaktionel sociolingvistisk tilgang søger at afdække, hvad samtaledeeltagere intenderer at formidle i deres kommunikative praksis (Gumperz 2003: 309). I forhold til flersproget praksis er det spørgsmål som, hvornår skifter deltagerne sprog, og hvordan de gør det, der undersøges. Derudover analyseres sprogvalgets funktioner i den specifikke kontekst samt hvilke bagvedliggende sprogvalgsnormer, som praksis peger på.

Et sprogskift i denne afhandling defineres bredt som brugen af sproglige træk fra to eller flere forskellige sprog i en kommunikationssituation. Således dækker sprogskift både det, der sker i data fra GAME, hvor sprogskift primært er fra et sprog (fokus er skift fra tysk) til et andet (defaultskiftet er til dansk), og det, der sker i data fra KEMI, hvor sproglige træk som leksikalske, morfologiske og/eller udtalemæssige enheder bruges i afsenders basesprog. I forhold til basesprog arbejdes der i forbindelse med data i KEMI med dette begreb. Dette blev som udgangspunkt inspireret gennem læsning af Myers-Scotten og hendes begreber matrix- og indlejret sprog (Myers-Scotten 2002). Basesprog i denne forbindelse har dog ikke med system- vs. indholdsmorfemer at gøre, og det har ikke været intentionen her at forsøge at kategorisere de forskellige former for brug af sproglige træk fra modtagers sprog. Basesprog er ment som, når Auer i flæng skriver: (...) a language of interaction (base language, unmarked language) (...) (Auer 1995: 124). Basesprog bruges i denne kontekst til at kunne beskrive de to tilpasningsstrategier i interskandinaviske interaktioner, som data fremviser, fra minimal til maksimal tilpasning inden for eget basesprog (fx tydelig og langsom tale) og fra minimal til maksimal tilpasning inden for modtagers basesprog (integrering af sproglige træk fra modtagers basesprog, se ydermere artiklen ”On the non-use of English in a multilingual company”).

De to datasæt med naturligt forekommende interaktion har været udsat for en eksplorativ, kvalitativ analyse af sprogpraksis eller med andre ord en interaktionsanalyse med fokus på sproskift. Der er tale om casestudier, som fra et sociologisk perspektiv defineres bredt, som følger:

(...) as an in-depth, multifaceted investigation, using qualitative research methods, of a single social phenomenon. The study is conducted in great detail and often relies on the use of several data sources. (Orum et al. 1991: 2).

Indledende foretog jeg en umotiveret undersøgelse af sprogforekomsten i data, uden at kigge efter noget bestemt. Det blev hurtigt klart, at sprogforekomsten i de to firmaer var meget forskellig, hvilket i sidste ende ledte til, at afhandlingen indeholder to perspektiver på sprog i virksomheders uformelle kontekster. I og med at der i GAME stort set ikke forekom noget interskandinavisk, men til gengæld tysk, og at der i KEMI stort set ikke forekom noget tysk, men derimod en hel del samtaler på det, som jeg i første omgang kategoriserede som skandinavisk, kan man sige, at forskningen blev drevet af dataindholdet.

Denne fremgangsmåde kan man kalde en bottom-up-tilgang; man arbejder sig nedefra og op, fra data til analysefokuspunkter. Der opstod i data derved følgende kategorier: ensproget dansk, norsk, svensk og tysk og den interskandinaviske variant, som jeg i starten kaldte skandinavisk. Der var ikke nogen blandet dansk-tysk variant.

Undersøgelsen af datamaterialet fra GAME fortsatte med et tysk fokus: Hvornår anvendes tysk, i hvilke situationer og af hvem med eksemplificering af, hvordan brugen af sproskift og særligt tysk praktiseres i virksomhedens uformelle kontekster.

I forhold til data fra KEMI blev de indledningsvist analyseret på samme måde, men grundet det interskandinaviske sprogsenarios heterogenitet og en dermed ikke-kategoriserbar sprogbrug, afsøgte jeg efterfølgende den eksisterende forskningslitteratur om emnet for overhovedet at få hold på, hvorledes man skulle kategorisere sprogblandinger, der i data kunne være på udtalemæssigt, morfologisk og/eller leksikalsk niveau. Med et interskandinavisk fokus med eksemplificering af interskandinavisk samtalepraksis i KEMIs uformelle kontekster kategoriseres også undersøgelsen af data fra KEMI som bottom-up-tilgang.

Helt konkret blev sproskift indledningsvist fra dansk til andre sprog identificeret og kodet i ELAN. Herefter blev disse steder transskriberet i CLAN til efterfølgende detaljeret analyse og illustrative eksempler på sprogvalg udvalgt. Både ELAN og CLAN er transskriptionslinkende softwareprogrammer. Forskellen er, at ELAN har et partitur-format (Hazel & Mortensen 2012: 27), hvor transskriptionen vil stå horisontalt, og CLAN har et vertikalt transskriptionsformat som en normal

A4-side. Derfor er det nemmere at skabe overblik i ELAN, hvorimod CLAN er mere tilgængeligt i forhold til selve den minutiøse transskription. At det er transskriptionslinkende softwareprogrammer, betyder, at ens transskription hele tiden er linket til det sted i datamaterialet, som man transskriberer. Ud over at lette selve transskriptionsfasen betyder det også, at det er nemt (når man har fundet ud af det) i forbindelse med fx foredrag eller undervisning at vise de eksempler, som man taler om. Dette gælder i princippet også i forbindelse med artikeludgivelser, dog afhænger løsningen her af, om tidsskriftet har mulighed for online at linke til lydfileerne.

Således blev der til ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvælgspraksis med fokus på tysk” beskrevet otte eksempler på brugen af tysk i GAME, der bruges i den efterfølgende empiribaserede diskussion. Denne handler både om, hvordan man overhovedet på baggrund af sprogvælg kan opstille sproghierarkier, og hvordan empirien kan bruges til at eksemplificere sproghierarkiet i GAME. Sproghierarkier er indtil nu primært blevet beskrevet ud fra forskernes forestillinger om sprogenes placering i et dominerende hierarki i Danmark (fx Lund & Risager 2001 og Holmen & Jørgensen 2001). Daryai-Hansens ph.d.-afhandling om sprogrepræsentationen i offentlige dokumenter (2010) og Risagers undersøgelse af sprogrepræsentation og til dels -valg på Kultur- og sprogødestudier på Roskilde Universitet (2012) er undtagelserne. De efterspørger flere undersøgelser af sprogvælg, som sammen med sprogrepræsentation udgør fundamentet for dannelsen af et sproghierarki. Denne efterspørgsel efterkommes med ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvælgspraksis med fokus på tysk”.

Gennem LINGCORPs netværk mødte jeg Tamah Sherman, der inviterede mig til Karls Universitet i Prag, hvor jeg i den sociolingvistiske studiekreds holdt et foredrag, der byggede på mine indledende observationer og undersøgelser af interskandinavisk i KEMI (marts 2015). Jeg blev efterfølgende inviteret til at skrive en artikel til særnummeret *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*, som Tamah Sherman redigerer sammen med Andrew Linn og Jiří Nekvapil.

Artiklen kom til at hedde ”On the non-use of English in a multilingual company” og handler om, hvordan skandinaverne i KEMI trods det faktum, at de har engelsk som koncernsprog, taler dansk, norsk og svensk i frokostpausen. De to nabosprog er usynlige i interviewene med medarbejderne, hvor det hedder, at dansk er det ’sociale sprog’. Når vi nu er blevet tudet ørerne fulde af, at skandinaver ikke længere kan forstå hinanden på tværs af sprogrænserne, så undrede det mig meget, at det overhovedet ikke var et problem i disse settings. Jeg begyndte at læse op på de forskellige undersøgelser, der er lavet af skandinavisk interkomprehension og kan hermed groft

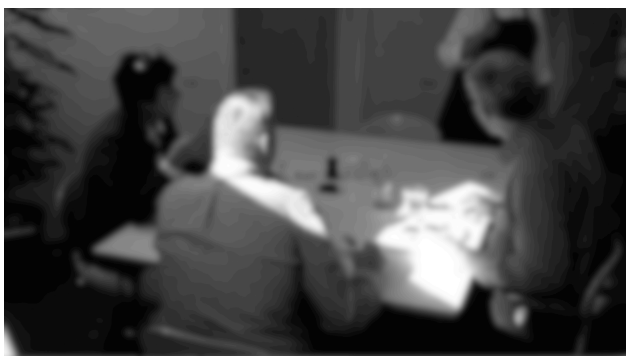
skitsere min hovedpointe, der handler om, at grundlaget for interskandinavisk forståelse er der – også i de undersøgelser, der hævder, at det ser sløjt ud. Hvordan man så kan kommunikere på interskandinavisk, handler resten af artiklen om, hvor der opstilles fire forskellige tilpasningsvarianter inden for to tilpasningsstrategier, hvor den ene tilsiger, at man bliver i sit basesprog (fra minimum til maksimum tilpasning er her muligt), og den anden, at man bruger sproglige træk fra modtagers basesprog (også her er fra minimum og til maksimum tilpasning muligt). Der er udvalgt fire eksempler på de fire forskellige tilpasningsvarianter.

Nedenfor ses de forskellige samtalekonstellationer, som der i selve artiklen ikke var plads til.

Eksempel 1: Erik, Lis, Karl og Ulf

Eksempel 2: Lis, Karl, Ulf og Sus

Eksempel 3: Malin og Birgit

Eksempel 4: Helena, Betina og Jan

Da artiklen efter fagfællebedømmelse og korrekturlæsninger var færdig, var der skåret så meget ind til benet, at al litteraturkritik m.m. var væk. Dermed var der grundlag for den anden artikel, ”Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv”, som i afhandlingen kommer før ”On the non-use of English in a multilingual company”, da den netop behandler tidligere undersøgelser m.m. af interskandinavisk.

Referencer

- Auer, Peter. 1984. *Bilingual Conversation*. Benjamins.
- Auer, Peter. 1995. The pragmatics of code-switching: a sequential approach. In Lesley Milroy & Pieter Muysken (red.), *One speaker, two languages. Cross-disciplinary perspectives on codeswitching*, 115-135. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barfod, Sonja. 2018. On the non-use of English in a multilingual company. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (red.), *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. De Gruyter.
- Bellak, Nina. 2014. *Can language be managed in international business? Insights into language choice from a case study of Danish and Austrian multinational corporations (MNCs)*. Ph.d.-afhandling. København: Copenhagen Business School.
- Block, David. 2010. Romance-esque. In David Nunan & Julie Choi (red.), *Language and Culture. Reflective Narratives and the Emergence of Identity*, 23-29. New York and London: Routledge.
- Blom, Jan Petter & John J. Gumperz. 1972. Social meaning in linguistic structure: codeswitching in Norway. In John J. Gumperz & Dell Hymes (red.), *Directions in sociolinguistics*, 407-434. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Fishman, Joshua A. 1968. The Sociology of Language (Introduction). In Joshua A. Fishman (red.) *Readings in the Sociology of Language*, 5-13. The Hague: Mouton.
- Fishman, Joshua A. 1972a. Domains and the relationship between micro- and macrosociolinguistics. In John J. Gumperz & Dell Hymes (red.), *Directions in sociolinguistics*, 435-453. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Fishman, Joshua A. 1972b. The sociology of language. In Anwar S. Dil (red.), *Language in Sociocultural Change*, 1-15. Stanford: Stanford University Press.
- Fishman, Joshua A. 1972c. *The Sociology of Language – An Interdisciplinary Social Science Approach to Language in Society*. Rowley: Newbury House Publishers.
- Garrett, Peter. 2010. *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511844713.
- Gumperz, John. 1972 [1968]. The speech community. In Paolo Giglioli (red.), *Language and Social Context*, 219-31. Harmondsworth: Penguin.
- Gumperz, John J. 1982. *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gumperz, John J. 2003. Interactional sociolinguistics: A personal perspective. In Deborah Schiffrin, Deborah Tannen & Heidi E. Hamilton (red.), *The Handbook of Discourse Analysis*, 215-228. Malden: Blackwell.
- Haberland, Hartmut. 2007. Language shift in conversation as a metapragmatic comment. In

- Wolfram Bublitz & Axel Hübler (red.), *Metapragmatics in Use*, 129-140. Amsterdam: Benjamins.
- Haberland, Hartmut & Janus Mortensen. 2014. Transiency – a sustainable concept in the study of ELF? Foredrag ved ELF 7, Athen.
- Haberland, Hartmut & Janus Mortensen. 2016. Transcription as second-order entextualizations: the challenge of heteroglossia. In Alessandro Capone & Jacob L. Mey (red.), *Interdisciplinary studies in pragmatics, culture and society*, 581-600. Cham: Springer.
- Hazel, Spencer, Hartmut Haberland & Janus Mortensen. 2012. Transcription linking software: Integrating the ephemeral and the fixed in interaction research. In Keiko Ikeda & Adam Brandt (red.), *Symposium Proceedings, Kansai University International Symposium 'Challenges and New Directions in the Micro-Analysis of Social Interaction'*, 13-17. Osaka: Kansai University.
- Hazel, Spencer & Janus Mortensen. 2012. The data cycle. In Keiko Ikeda & Adam Brandt (red.), *Symposium Proceedings, Kansai University International Symposium 'Challenges and New Directions in the Micro-Analysis of Social Interaction'*, 22-29. Osaka: Kansai University.
- Jørgensen, Jens Normann, Janus Spindler Møller, Martha Sif Karrebæk & Lian Malai Madsen. 2011. Polylinguaging in Superdiversity. *Diversities* 13(2). 23-37.
- Kraft, Kamilla & Dorte Lønsmann. 2018. A language ideological landscape: The complex map in international companies in Denmark. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (red.), *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. Berlin: de Gruyter.
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann. 2009 [2008]. *Interview – introduktion til et håndværk*. 2. udgave. København: Hans Reitzel.
- Lave, Jean & Etienne Wenger. 1991. *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lund, Karen & Karen Risager. 2001. Dansk i midten. *Sprogforum* 19. 4-8.
- Microethnography of workplace interaction. 2013. Ph.d.-course / Esa Lehtinen, Sae Oshima, Birte Asmuß, March 13-15, 2013. Department of Business Communication, Aarhus University.
- Microethnography of workplace interaction. 2014. Ph.d.-course / Sae Oshima, Birte Asmuß, May 19-21, 2014. Department of Business Communication, Aarhus University.
- Mondada, Lorenza. 2007. Bilingualism and the analysis of talk at work: Code-switching as a resource for the organization of action and interaction. In Monica Heller (red.), *Bilingualism. A Social Approach*. 297-318. Basingstoke: Macmillan.
- Mortensen, Janus. 2013. Notes on the use of English as a lingua franca as an object of study. *Journal of English as a Lingua Franca* 2(1). 25-46. DOI: 10.1515/jelf-2013-0002.
- Mortensen, Janus. 2016. Sproglige normer i transient multilingual communities. Møde i Den sociolingvistiske studiekreds. Oplæg den 24.5.16.

Mortensen, Janus & Anne Fabricius. 2014. Language ideologies in Danish higher education. Exploring student perspectives. In Anna Kristina Hultgren, Frans Gregersen & Jacob Thøgersen (red.), *English in Nordic Universities. Ideologies and practices*, 193-224. Amsterdam: Benjamins.

Myers-Scotton, Carol. 2002. *Contact Linguistics. Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*. Oxford: Oxford University Press.

Mæhlum, Brit. 1996. Codeswitching in Hemnesberget – Myth or Reality? *Journal of Pragmatics* 25(6). 749-761.

Orum, Anthony M., Joe R. Feagin & Gideon Sjoberg. 1991. The Nature of the Case Study. In Joe R. Feagin, Anthony M. Orum & Gideon Sjoberg (red.), *A Case for the Case Study*, 1-26. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.

Risager, Karen. 2012. Language hierarchies at the international university. *International Journal of the Sociology of Language* 216. 111-130.

Schegloff, Emmanuel A. 1972. Sequencing in conversational openings. In , John J. Gumperz, Dell Hymes (red.), *Directions in Sociolinguistics*, 346-380. Holt, Rinehart and Winston, New York.

Skårup, Terkel. 2004. Brokering and Membership in a Multilingual Community of Practice. In Rod Gardner & Johannes Wagner (red.), *Second Language Conversations*, 40-57. London/New York: Continuum.

Streeck, Jürgen & Siri Mehus. 2005. Microethnography: The study of practices. In Kristine Fitch & Robert Sanders (red.), *Handbook of language and social interaction*, 381-404. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Wenger, Etienne. 1998. *Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Internetsider

Den Europæiske Unions Tidende, L 124 af 20.5.2003: 5. <http://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=da>

Resumé af Kommissionens henstilling – definitionen af mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=LEGISSUM:n26026>

Interskandinavisk på skrift

Om transskription af flersprogede former

1. Introduktion

Talere af skandinaviske sprog kan bruge deres respektive skandinaviske sprog som produktiv ressource og benytte sig af receptive ressourcer til at forstå de andre samtaledelegeres (nabo)sprog. Den, der lytter, vil derved primært skulle lytte til og forstå et andet sprog end sit eget førstesprog (potentielt sit eget andet- eller tredjesprog). De skandinaviske sprog er strukturelt og historisk nært beslægtede sprog, hvilket styrker det herskende ideologiske postulat om, at de er indbyrdes forståelige. Dette postulat lever i bedste velgående, selv om der andre steder i verden findes andre strukturelt og historisk nært beslægtede sprog uden sådan en ideologi – eller tværtimod, jf. spansk og katalansk.¹⁴ Der er mange, der med mere eller mindre held har prøvet at vise, at ideologien netop er en ideologi og ikke svarer til virkeligheden, hvilket dog ikke har anfægtet ideologien.

Trods lighederne de respektive sprog imellem forudsætter interskandinavisk kommunikation, at deltagerne i et interskandinavisk scenarie i en eller anden udstrækning har kendskab til de involverede sprog og derved som minimum har et passivt repertoire inden for de sprog, der ikke er deres eget. Forståelsen af et nabosprog i denne receptive flersprogethedssituation er langt fra en passiv aktivitet, da det trods lighederne kræver en aktiv indsats at forstå de respektive sprog. Dette kan fx komme til udtryk ved de reparationer etc., som lytter skal anvende for at forstå, jf. fx Zeevaert & ten Thije (2007: 20), eller Börestam Uhlmann, der konstaterer, at interskandinavisk forståelse kræver "(...) hårt interaktionellt arbete och ingående förhandlingar" (Börestam Uhlmann 1994: 197).

Der er flere ting som er vigtige i forhold til gensidig forståelse. Det er ikke nok, hvis overhovedet særligt relevant, at kende til de såkaldte falske venner; man skal være åben over for sprogenes ligheder og ikke kun høre forskellene i intonation og på leksikalt niveau.¹⁵ Med andre ord er en umiddelbar nabosprogsforståelse, der bygger på et passivt repertoire, ikke kun et spørgsmål om erfaring, men også om åbenhed, gerne kaldet holdning (fx Kristiansen 2004: 161, eller *attitude* fx

---

¹⁴ Fx mellem Tyskland, Østrig og den tysktalende del af Schweiz. Her er det dog ikke nødvendigt, at folk forstår hinandens sprog, da schweizerne normal er diglosse.

¹⁵ Om konceptet 'falske venner' skriver Gregersen på baggrund af Börestam Uhlmanns undersøgelse følgende: "Another strategy might focus on the limited number of lexical items that have related but different meanings in Danish and Swedish. This area has been talked about a great deal since it easily lends itself to dictionary treatment, viz. lists of so-called false friends. Börestam (1996) took all of her conversations and focused on those instances of miscommunication where one of the interlocutors started repair work by asking about the meaning of a lexical item. In the 156 cases where repair was initiated by the Swedish participants, only four cases (3%) involved false friends. The lesson is either that the traditional focus on false friends has led to avoidance strategies or that they are a minor problem

Gregersen 2003: 147, Gooskens 2007: 446¹⁶), over for denne form for kommunikation, der påvirkes af forskellige faktorer, hvor det økonomiske incitament, herunder uddannelse og arbejdspladser (se fx Bacquin & Zola Christiansen 2013: 4 og Gregersen 2003), er et af de stærkeste til at lære et af nabosprogene (se også Theilgaard-Brink 2016).

Det flersprogede repertoire, der aktiveres i denne situation, kan selvfølgelig også anvendes til produktion af sproglige træk fra nabosproget. Visse forskere inden for interskandinavisk kommunikation hævder, at dette stort set ikke sker (fx Börestam Uhlmann 1994, Braunmüller 2002 og Zeevaert 2004), andre forskere observerer en hel del sprogblending (fx Ridell 2008, Bjørn & Stenrøs 2014). Denne diskrepans inden for forskningen bliver diskuteret i afhandlingens artikel ”Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv”.

I mit eget datamateriale forekommer en del produktioner af sproglige træk fra modtagers sprog, hvilket diskuteres i afhandlingens artikel ”On the non-use of English in a multilingual company”. Disse produktioner opstår i specifikke situationer, er præget af deltagerens ressourcer og kan derfor også udvikle sig i løbet af samtalen:

The mobilisation of the participants’ plurilingual resources happens *in situ*, not consecutively but in one common movement, is frequently not determined in advance, but self-organised, negotiated among the participants. The latter put together all their possibilities, which are at the same time constantly reconfigured. (Lüdi 2007: 173).

I denne artikel handler det om, hvordan disse situationsbetingede sprogblendingsproduktioner skal kategoriseres og transskriberes, når standardortografien ikke slår til.

2. Mellomspråk

Allerede Haugen, som i 1950’erne lagde grundstenen til den efterfølgende udforskning af emnet (1953 og 1966) påpeger, hvordan der sker noget med sprogene – mellem sprogene – når de mødes, selvom et egentligt skandinavisk fællessprog ikke eksisterer:

Det finnes, som vi alle vet, ikke noe språk som kan kalles ”skandinavisk”, i hvert fall ikke på de siste tusen år. Men når to språk møtes i intimt samvær, vil det gjerne oppstå

---

in face-to-face interaction anyway.” (Gregersen 2003: 150).

¹⁶ I Gregersen 2003 er der tale om, at det er en hypotese, at holdning og bedre gensidig forståelse hænger sammen: “The hypothesis is that prior contact and recently formed attitudes interact in determining levels of understanding. Sustained contact and positive attitudes toward the neighboring nation and its language are supposed to further mutual understanding, whereas little contact and negative attitudes to the neighboring state or its language will supposedly lead to difficulties in understanding. In the latter case accommodation might occur.” (Gregersen 2003: 147). Hos Gooskens står lytters holdning (*attitude*) over for sproget på den ene side som første punkt i opstillingen af tre faktorer, der bidrager til lytters forståelse (derudover står kontakt og erfaring med sproget og den sproglige afstand mellem afsender og modtagers sprog), og på den anden side skriver hun, at sammenhængen mellem holdning og bedre forståelse er lav

mellomspråk (interlanguages) (...) (Haugen 1981: 131).

Begrebet *mellemsprog* er ikke blevet taget op i den interskandinaviske forskning på samme måde som Haugens semikommunikationsbegreb (1966, se også afhandlingens artikel ”Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv” for en kritisk diskussion af dette begreb). Det er også uklart, hvad Haugen helt præcist mener med mellemsprog, da han på den ene side, som i ovenstående citat, påpeger, at mellemsproget skandinavisk ikke eksisterer, hvorefter både islændingenes dansk kaldes for skandinavisk (Haugen 1981: 133f) og nordmændenes riksmål for ”det mest ’skandinaviske’ av de nordiske språk” (Haugen 1981: 135), og Haugen konkluderer, at

Trass i alle problemer som hvert land her har å hankses med, er det klart at ”skandinavisk” allerede er en realitet (...) (Haugen 1981: 137).

Og på den anden side, som det fremgår af kapitlet *Interlanguages* i Haugens *Blessings of Babel* (1987), bruger Haugen begrebet til at tale om alle de forskellige former for skandinavisk, der opstår, når skandinaver kommunikerer:

While there is no language called ”Scandinavian”, there are cases of mutual adjustment of the type that in some parts of the world lead to *koine*’s, *lingua francas* or even *creole-pidgin*. One can certainly speak of cases of ”interlanguage”. (Haugen 1987: 80).

Dvs. et meget fleksibelt begreb, hvor alle former for tilpasninger mellem de tre sprog kan indgå, samtidig med at det betegner en mere fast størrelse, som kreolsk for eksempel er.¹⁷ I forhold til at sammenligne interskandinavisk med *lingua franca*-scenarier vil jeg til dels give Haugen ret, men det vender jeg tilbage til i afhandlingens *Afsluttende bemærkninger*. Men for nu her i første omgang at vende tilbage til det, der faktisk sker *mellem sprogene*, når skandinaver mødes, så vil det i det følgende handle om, hvad dette mellemsprog *skandinavisk* er for noget. Denne kommunikationsform er blevet kaldt forskellige ting, siden Haugen i 1966 gav den sit mest populære navn, nemlig semikommunikation. Börestam Uhlmann har påpeget, at Haugen var inspireret af Hocketts begreb semibilingualism (1958: 327, 333f), som Hockett definerer således:

(...) each speaks his own personal variety of his own language, but has learned by experience to understand the speech pattern of the others. The result may be called semi-bilingualism: receptive bilingualism accompanying productive monolingualism.

---

og det direkte forhold svært at bevise (Gooskens 2007: 446).

¹⁷ Denne definition stikker noget af fra den gængse forståelse af begrebet *interlanguage*, der hos fx Selinker (siden 1972) beskriver et mellemstadium ved sprogindlæring, som kan fossilisere, og en tilegnelse af målsproget (interimsprog på dansk)m stopper. Et sprog kan dog ikke være et interimsprog, bl.a. fordi et interimsprog er noget, en bestemt lærer producerer og dermed altid individuelt.

(Hockett 1958: 327).

Heller ikke Hockett går videre ind på betydningen af præfikset *semi-*, men det, der synes at være logikken bag Hocketts brug af *semi-* er, med Börestam Uhlmanns ord, ”(...) att samtalet förs på två olika språk” (Börestam Uhlmann 1997: 241). At man med andre ord produktivt kun gør brug af sit eget sprog og receptivt er trænet til at forstå et andet skandinavisk sprog, som man ikke (nødvendigvis) producerer:

A given speaker may constrain his speech to the bounds of his own code, and yet be trained to understand things that he would not say. (Hockett 1958: 333).

Fænomenet kaldes også receptiv flersprogethed (fx Zeevaert 2007), hvor taler producerer sit førstesprog og modtager et nabosprog, hvilket Braunmüller kalder etsprogsprincippet for at understrege dette:

Dieses Prinzip (das Einsprachenprinzip, forf. anmrk.) besagt, daß jeder Skandinavier (analog: jede Skandinavierin) seine Muttersprache (meist die Hochsprache) redet, wenn er sich mit einem skandinavischen Nachbarn direkt verständigen möchte. Umgekehrt gilt dann auch, daß jeder Skandinavier bereit ist, sich auf die jeweilige skandinavische Nachbarsprache einzustellen und den anderen auf dieser kommunikativen Grundlage verstehen zu wollen. (Braunmüller 1991: 252).

Denne pointe gentages i Braunmüller og Zeevaerts (2001: 6f) status over den hidtidige forskning inden for ”Semikommunikation, rezeptive Mehrsprachigkeit und verwandte Phänomene – Eine bibliografische Bestandsaufnahme” (Braunmüller & Zeevaert 2001). Heller ikke Posner arbejder med blanding af sprogene i sin model:

There are – and there always have been – gatherings of people with different mother tongues who do not hesitate to speak to one another in their native languages because they can count on the others understanding them. Examples are conversations among people of related languages as in Scandinavia, where it is not uncommon for one person to speak Danish, another Imperial Norwegian¹⁸, a third Swedish, with no need for anyone to apologize or feel uneasy. (Posner 1991: 129f).

Bortset fra Haugen, der taler om mellemsprog, arbejdes der altså primært ud fra, at den produktive del af de skandinaviske samtaler forekommer på talers førstesprog (således fx Börestam Uhlmann 1994, Braunmüller 2002 og Zeevaert 2004, se også Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv).

---

¹⁸ Posner tænker nok på riksmål.

I sådanne tilfælde vil der jo ikke opstå transskriptionsproblemer i forhold til sprogblending, hvilket Haberland & Mortensen også påpeger i følgende:

In encounters between speakers of Scandinavian languages (Swedish, Norwegian and Danish), a form of ‘polyglot dialog’ (Posner 1991) is common which could look like this where speakers clearly keep their languages apart (data from Barfod 2014):

Betina: så derfor er der så mange: turi^{er}ster (0.9)
Jan: i stockholm så hade dom (2.0) tror det var juni (0.4)
så låg det fem såna här stora
(...)
(Haberland & Mortensen 2016: 590).

In this segment, Betina speaks Danish and Jan speaks Swedish, so there is no need to use anything else but the generally accepted naturalized spellings for either language.

Men som ovenfor nævnt forekommer der også sprogblendingsproduktioner, og transskriptionen af disse er noget af en udfordring, hvilket fortsættelsen af Haberland og Mortensen-citatet viser:

But in the following excerpt, we see that speakers do not always observe clear distinctions between the two languages:

Betina: hvad hedder de skibe der kommer ind i: (0.9)
köbenhamn de øhm (1.7) luksuslinere hedder de det
(...)
(Haberland & Mortensen 2016: 590).

Det er netop disse mellemsproglige entiteter som ‘köbenhamn’, som denne artikel handler om, og det er dem, der gør det vigtigt at arbejde med de interskandinaviske samtaler, for det er ikke kun de respektive førstesprog, der tales, når skandinaver møder hinanden, og der bruges ikke kun de strategier, som Chambers og Trudgill introducerer i *Dialectology* (1980), når de snakker om, at skandinaver også produktivt kan tilpasse sig hinanden:

(...) inter-Scandinavian mutual intelligibility can be less than perfect, and allowances do have to be made: speakers may speak more slowly, and omit certain words and pronunciations that they suspect may cause difficulties. (Chambers & Trudgill 1980: 4).

Chambers og Trudgill peger her på nogle af strategierne til at omgå den potentielle sproglige deficit, der kan opstå i (interskandinavisk) kommunikation, men også de bliver inden for talers basesprog, når de snakker om talehastighed, omgåelsesstrategier og udtale.

I følgende benyttes termen interskandinavisk for at bakke op om Haugens antagelser om, at der sker noget *mellem sprogene*, når skandinaver mødes. I data observeres ikke udelukkende produktion af et sprog; der er ikke kun tale om receptiv flersprogethed. Det forekommer også, men i varierende grad integreres modtagers basesprog i talers eget basesprog. Disse sprogblandinger gjorde transskriptionerne til en udfordring.

3. Transskriptionsformer

3.1. Naturaliserede og denaturaliserede transskriptioner

I nedenstående handler det om naturaliserede og denaturaliserede transskriptioner. Naturaliserede transskriptioner følger standardortografien, og denaturaliserede transskriptionsformer afviger fra denne. Eksempler på denaturaliserede transskriptionsformer er fonetisk gengivelse og den såkaldte øjendialekt, hvor standardortografien i mere eller mindre grad modificeres ved at bruge systematiske eller ad-hoc-strategier. Her med Bucholz egne ord:

The two basic transcription styles, naturalized transcription, in which the text conforms to written discourse conventions, and denaturalized transcription, in which the text retains links to oral discourse forms (...) (Bucholz 2000: 1439).

Transskription af interskandinavisk interaktion er en udfordring, da de sprogblandinger, der i nogle af samtalerne opstår, netop ikke kan følge standardortografien. Dermed er det umuligt at lave naturaliserede transskriptioner, hvilket vil blive diskuteret nedenfor efter en gennemgang af de forskellige transskriptionsløsninger.

3.2. Udfordring af læsbarhed ved fonetisk gengivelse

Et transskriptionsalternativt kunne være en fonetisk gengivelse, men i en produktion som følgende, hvor taleren bruger danske og svenske ord i flæng, er spørgsmålet, hvem det vil gavne. Her er et eksempel fra mit eget datamateriale, hvor den svensk/dansktalende finne Helena fortæller Jan og Betina om sin søsters arbejde:

[min 'søsdø, 'hun 'jɔb:ar i ehm 'stok:hol:m, 'al'sʌ 'nɛsdən eh tvo: da:zar vɔr:je 'vɛk:a
ɛlɛ ɛlɛ tvo: da:gar vɛ'g 'ʌn:an vɛk:a 'ja 'ja]

Hvis man kender til den svenske tone 2 og det danske tryk, vil man således kunne kategorisere næsten alle ordene til hvert deres sprog. Men vil man kunne uddrage af dette, når blandingsformerne opstår? Når fx 'to' med IPA transskriberes på henholdsvis svensk två [tvo:] og dansk to [to:], så fremgår det ikke, at der er tale om to forskellige vokaler, og det, Helena ved den første forekomst udtaler snarere er det danske o [o], og i den anden forekomst nærmer sig det

svenske å [o]. I forhold til at bruge IPA bliver transskriptionen i første omgang altså ikke præcis nok. Så kunne man anvende de diakritiske tegn ø og ȳ, som angiver, om o'et er sænket eller hævet. Haberland diskuterer i sin artikel "Danish" fra 1984 også brugen af diakritiske tegn, som han skriver normalt undgås så vidt muligt, ikke kun i dansk. I stedet foretrækkes så simple symboler som muligt, og i forhold til dansk kan diakritiske tegn undgås ved fx at bruge det traditionelle Dania-system eller det, som Basbøll og Wagner bruger, til at beskrive de forskellige vokalkvaliteter (Haberland 1984: 317), men som Haberland skriver:

Still, this practice – although endorsed by the very principles of the IPA – has its disadvantages. Apart from the possible proliferation of symbols, it makes it difficult to compare phonetic systems across languages and even between different analyses of the same language. (Haberland 1984: 317).

Hos Haberland er konklusionen, at så længe man befinder sig inden for et (standard)prog, er det ikke nødvendigt at markere forskellene, fx at dansk [a] er en anden lyd end tysk eller nederlandsk [a]. Det er netop det, som ikke er tilfældet her: dansk [o] og svensk [o] ligner hinanden, men er ikke identiske.

I det hele taget bliver læsevenligheden eller tilgængeligheden i ovenstående fonetisk transskriberede eksempel også et problem i og med kravet om at kunne producere/læse lydskrift, hvilket også Bucholz selv kommer ind på:

The use of nonstandard orthography in transcription should not be rejected out of hand, however, because it may be a necessary substitute for phonetic spelling in texts aimed at general audiences. In presenting our research to nonspecialist audiences and to scholars in other fields, we may find that we sometimes need to rely on nonstandard spellings as a way to bridge the gap. Rather than dismiss a potential resource, we must be willing to explore its possibilities, all the while mindful of the representational issues it raises. (Bucholz 2000: 1456).

3.3. Udfordring af læsbarhed ved øjendialekt

Et andet eksempel på en denaturaliseret transskription er øjendialekten (eye dialect) eller tegneseriestavemåden ('comic book' orthography, Jefferson 1996: 160), som Gumperz og Berenz beskriver således:

In attempting to render deviations from what is assumed to be normal, some researchers use what is in effect a pseudophonetic form for certain words in the lexical stretch while maintaining conventional orthography for others in what appears to be

an insufficiently motivated way, so that in one transcript the word *is* might be spelled in the normal way, but the word *because* might be spelled *b'cuz*. This approach has been called *eye dialect* due to its comic-strip-like effect. Eye dialect not only reduces the readability of a transcript and interferes with computer retrieval of individual words and strings of text but also, and more importantly, it limits the audience for which data so represented are readily interpretable. Eye dialect relies on spelling conventions that often are not shared by all speakers of English. (Gumperz & Berenz 1993: 96).

Denne form genfinder man fx hos Rasmussen og Wagner:

C: guut mohrnin:g,=

=thud is êJørgen Gade from: ai bee cee company in éDenêmar'

(0.6 .hh)

C: please ken I speak to Mistuh Ferrari.

(0.4)

A: æ:ehm Ferrari 's nō æh;êeh nōh é cheeyuh. (Rasmussen & Wagner 2002: 127).

Transskriptionen taler næsten for sig selv, eller det vil sige, det er det, der gør denne form for transskription svær at bruge: Det er stort set umuligt at læse, så medmindre man har en lydoptagelse af samtalen til at forstå, hvad transkribenten mener med fx *cheeyuh*, så er man ilde stedd.

Bucholz citerer Schenkstein: "The goal is to create a transcript 'that will look to the eye how it sounds to the ear' (Schenkein, 1978: xi)." og fortsætter selv med det grundlæggende problem ved denne form for gengivelse:

The problem arises (...) with the assumption that spoken discourse can be directly reflected in written form. (Bucholz 2000: 1457).

Dette problem, mener jeg, gælder ikke kun for øjendialekten, men også for den fonetiske gengivelse. Få transkribenter er som sådan trænet i at lytte i en grad, så de, hvis de kunne, ville kunne notere de forskellige sprogtoner med fonetisk skrift, og er derfor grundet min pointe om, at transkribenter altid arbejder ud fra et basesprog, mere sensible over for deres egen sprogvarietet. Når det er sagt, så er fonetisk gengivelse det tætteste, vi kommer på en skriftlig gengivelse af, hvad der blev sagt, hvorfor det i sidste ende også vil være en del af min løsningsmodel.

3.4. Modifieret ortografi som løsning på sprogblandinger

I mit eget datamateriale forekommer eksempler på en dansker, der tilpasser sig svenske samtalepartnere ved at producere svenske sproglige træk både udtalemæssigt, morfologisk og

leksikalsk, og nogle gange forekommer ytringer med en blanding af det hele. I det følgende eksempel er det danske Betina, der fortæller svenskeren Jan, hvor luksuslinere ligger til kaj i København, hvilket jeg gengiver på følgende måde:

Ja. De ligger yden för köb ø:hm de ligger lidt nord om Köbenhamn

Betinas ytring er en blanding af dansk og svensk. Den første blanding er ordet, som jeg har valgt at gengive som 'yden'. Her tilnærmer Betina sin udtale af det danske *uden for* ['u:ðnfø] til det svenske *utanför* ['u:tanför]. Det lyder, som om hun bruger [y:], en klusil [d], som hverken er dansk eller svensk, og erstatter dansk *for* med svensk *för*, dog muligvis udtalt som dansk *för* [fø]. Jeg har antyder denne blanding af danske og svenske træk ved at skrive 'ydenför', hvor jeg således bruger danske ortografiske konventioner, selvom de ikke altid er entydige.

I sådanne tilfælde er en standardortografisk reproduktion altså ikke mulig: "Standard orthographies are not designed to encode more than one language at a time" (Haberland & Mortensen 2016: 589).

En anden hybrid er Betinas Köbenhamn. Her trækkes både på danske og svenske konventioner i transskriptionen i et asymmetrisk forhold, da reglerne for basesproget, dansk, overholdes, medmindre taler ikke bruger sit basesprog som her, hvilket betyder, at det gør det til en ad hoc-løsning - øjendialekt. Helt konkret er transskriptionseksemplet en kombination af det danske København [kø:ŋha^wn] og det svenske [tø:penhamn], hvilket betyder, at denne form for transskription (som enhver øjendialekt) primært kan læses af mig – som en slags hukommelsesstøtte til mig/andre, der har hørt Betina. Lyden, der ifølge svensk retstavning ortografisk gengives med k foran fortungevokal [tø] i Köbenhamn er netop gengivet med k, da det efterfølgende svenske 'ö' udløser udtalen [tø] ifølge svensk retstavning. Denne transskriptionslæsning sker kun for en person, der kan trække på svenske ressourcer i sin læsning af dansk, og som ikke eller i stedet trækker på tyske ressourcer, hvor kö også ville udløse [kø]. Ovenstående transskription trækker altså på dansk standardortografi, men også på viden om svensk retstavning og udtale. Der gøres derved brug af en til 'den flersprogede interaktion' tilpasset ortografi, som også Zeevaert nævner i forbindelse med beskrivelsen af interskandinaviske transskriptioner:

Schließlich finden sich Formen einer Interimssprache (...), bei der die Zugehörigkeit der Äußerungen zu einer der skandinavischen Sprachen teilweise nicht mehr objektiv festgestellt werden kann, so daß eine Entscheidung über die schriftliche Form der entsprechenden Äußerung für jeden Einzelfall getroffen werden muss. (Zeevaert 2004: 206).

Wagner reflekterer i 2009 på baggrund af en transskription i et madmagasin over dette fænomen. Via tilpasset ortografi i transskriptionen latterliggøres det tyske hotels roomservices fremmede accent. I følgende opsummerer roomservice gæstens bestilling fra værelse 552 af kaffe, toast, æg og juice således: ”Fumpf-fumpf-βwai. Copy. Toss. Ex. Dschuss.” (Wagner 2009: 416), og Wagner konkluderer om transskriptionen:

(...) it accumulates features which make room service sound more and more funny and at the same time less comprehensible. (Wagner 2009: 419).

Netop denne fare for stigmatisering af deltagerne i en transskription er også et af Bucholz’ problemer med modificeret ortografi:

Because written English is underdeveloped in its ability to represent nonstandard varieties, approximations of pronunciation are usually marked as deviant through nonstandard spellings and special punctuation. Even if phonology is not represented, syntactic and lexical differences are similarly stigmatized. (Bucholz 2000: 1452).

Ved interskandinavisk transskription produceres også ikke-standardiserede varieteter, ovenfor kaldet hybrider, hvor brug af standardortografi kommer til kort. Den potentielle stigmatisering eller stereotypisering, som kan opstå ved brug af modificeret ortografi i en transskription af fremmed accent (som Wagners eksempel) eller dialekt, som i et af Bucholz’ eksempler: ”(13) So y’re gonna check out ma ol lady, huh?” (Bucholz 2000: 1459), finder ikke sted i en interskandinavisk transskription, da sprogblending af de tre skandinaviske sprog hverken er stigmatiserende eller stereotypiserende.

Til gengæld støder man ind i en anden udfordring, der drejer sig om transkribentens rolle i den sproglige analyse og nærmere bestemt om transkribentens basesprog.

4. Transkribentens rolle

Netop transkribentens rolle som et vigtigt og afgørende led i transskriptionsprocessen og den efterfølgende analyse handler dette afsnit om. Men først kort om selve transskriptionen, hvortil der i Haberland og Mortensen artikel om ”Transcription as Second-Order Entextualization: The Challenge of Heteroglossia” peges på et vigtigt element i forståelsen af transskriptionsfasen:

The second process, which is commonly referred to as “transcription” or “representation” (Karrebæk 2012), and which we conceptualize as a *second-order entextualization*, concerns the transfer of a recorded stretch of human activity to some

form of written representation. (Haberland & Mortensen 2016: 583f).¹⁹

Haberland og Mortensen diskuterer i den forbindelse graden af transskriptioners detaljerighed (retekstualiseringens ”granularity”, Haberland & Mortensen 2016: 585f), gengivelse af sproglige afvigelser (“linguistic otherness”, Haberland & Mortensen 2016: 587f), udfordringer med sprogblandinger (language alternation, Haberland & Mortensen 2016: 589f) og dialekter (Haberland & Mortensen 2016: 591f). Sidst, men ikke mindst kommer de ind på den rolle, som transkribenten spiller i disse andengradstekstliggjorte data:

This requires an awareness that both transcriber and reader of the transcript (which is often the same person in the analysis phase of a research project) are dealing with entextualizations and not with the event itself, of which the entextualization only is a partial second order representation. (Haberland & Mortensen 2016: 585).

For inden forskeren kan gøre sit analysearbejde, har transkribenten, om forskeren selv eller fx en studentermedhjælp, allerede udført et stort analysearbejde. Bucholz skriver herom:

The responsible practice of transcription, then, requires the transcriber's cognizance of her or his own role in the creation of the text (...) (Bucholz 2000: 1440).²⁰

Dette er en vigtig og anerkendt pointe. Transkribentens beslutning om, hvilket sprog ordene tilhører, tages i transskriptionsfasen. Det er her, analysen starter. Således vil både den fonetiske transskription (se ovenfor) som den følgende mere letlæselige version (for folk, der kan svensk og dansk) fremhæve produktionen af afvigende udtale og ordvalg i forhold til basesproget, og begge dele vil være et produkt af den analysefase, der finder sted under transskriptionen.

4.1. Transkribentens sprog

Helena: Min søster, hun jobbar i: e:hm i Stockholm, altså næsten eh (0.9) två dagar (.) varje vecka eller eller två dagar hver annan vecka, ja ja.

Ovenstående transskription forbliver en diskuterbar løsning og en metodisk udfordring: Transkribenten, der i dette tilfælde er dansk og derfor transskriberer med dansk som basesprog og med danske ører, hører såvel det danske som det svenske og dermed også det dansk-svenske anderledes end, hvis en svensker havde skullet transskribere det. Denne lydblindhed (*sound*

---

¹⁹ First-order entextualization “(...) concerns the audio(visual) recording of a stretch of linguistic production, or more comprehensively: the recording of a stretch of human activity, including verbal and nonverbal activities.” (Haberland & Mortensen 2016: 583). ”Before the use of audiovisual recording equipment became widespread, transcripts were commonly used as first-order entextualizations.” (Haberland & Mortensen 2016: 584).

²⁰ Fortsættelsen på citatet lyder: “(...) and the ideological implications of the resultant product.” (Bucholz 2000: 1440).

blindness, Boas 1889: 47) gør gengivelsen af, hvad der bliver sagt, endnu mere udfordrende, hvilket også på et mere generelt plan ses i Boas' enkle udsagn:

(...) sounds are not perceived by the hearer in the way in which they have been pronounced by the speaker. (Boas 1889: 48),

Gail Jefferson har i "A case of transcriptional stereotyping" sat sig for at lytte til produktionen af *of/off* i udleverede førstegradstekstliggjorte data fra Odense, som hun sammenligner med dittos andengradstekstliggjorte data:

In preparation for a workshop I was to lead at the Odense conference, I was sent a tape and transcripts of conversations between a Dane and a German speaking to each other in English. The Odense transcripts were produced mainly in standard orthography. One exception was frequent use of the token 'off' for the word 'of'. (Jefferson 1996: 159).

Hun kommenterer selv og viser tegneseriestavemåden, som hun i øvrigt mener, er en

(...) tendentious but not inapt term for transcription that attempts to capture pronunciation details with a conventional alphabet (Jefferson 1996: 160).

Eksemplet viser først Odense-transskriptionen og efterfølgende Jeffersons egen:

Odense: 5:121

AB: here in Denmark we have a very stormy weather

Jeff 5: 13:17

AB: here in Tenmug we have a weddy stormy weather (Jefferson 1996: 160).

I ovenstående eksempel mener Jefferson altså, at ABs (danskeren) udtale af *Denmark* og *very* afviger fra standardudtalen i en grad, så transskriptionen må afvige fra standardortografien. Jeg tror ikke, at mange ville have gættet på, at *Tenmug* skulle betyde *Denmark*, hvis de ikke havde haft den første naturaliserede transskription at forholde sig til.

I slutningen af artiklen konkluderer Jefferson, at den forskel, som hun hører i udtalerne af 'of/off' sat over for, hvordan de er gengivet i Odense-transskriptionen, ikke er et spørgsmål om udtaledetaljering, men om stereotypisering: Danskeren gengives venligt, idet det virker, som om 'of/off'-transskriptionen gengiver en faktisk udtaleforskel, som AB laver, mens tyskeren gengives ondskabsfuldt, i og med at hans of/off-udtale misrepræsenteres: "It tells us his consonant is faulty, when in fact it's perfectly reasonable." (Jefferson 1996: 163):

I denne forbindelse handler det dog ikke om de politiske redskaber, som forskellige sproglige repræsentationer kan bruges til (ifølge Bucholz er dette muligt med både den naturaliserede og denaturaliserede transskription), men overhovedet om at få det flersprogede ned på et stykke papir, hvorfor jeg har tilladt at klippe citatet.

The result being that the German speaker UW is shown to be making the same noises as the Danish speaker AB, although he most definitely is not. A case, in fine detail, of 'all these foreigners sound alike'. (Jefferson 1996: 169).

Men mange danskere og tyskere kan fx ikke høre forskellen på *of* [ɔv] og *off* [ɔf], så måske lyder det faktisk ens for den, der har transskriberet det?

Jefferson bruger, som alle samtaleanalytikere i øvrigt, og som jeg også var inde på ovenfor, standardortografi som base, men forklarer i teksten med såvel tegneseriestavemåden som ad-hoc-symboler som 'ô', hvad hun har hørt:

But I eventually decided that the Odense 'off' is not to be read as 'awf' [ôf], but as 'uff' [uf]. My guess is that it was created by using the standard orthography for 'of' as its base, and simply doubling the consonant to indicate that not [v] but [f] is being produced. (Jefferson 1996: 166).

Hun skriver dog et par gange, at hun hører det sådan og tager på den måde (et mindre) forbehold for transkribentens øre, men på intet tidspunkt handler det om den første transkribents, selvom en begrundelse for den ifølge Jefferson ringe udførelse er søgt i ovenstående citat.

I Bucholz' kritik af samtaleanalytikerens modvilje mod at bruge lydskrift i deres transskriptioner får hun også samtidig kritiseret Jeffersons brug af fonetiske forklaringer på *of/off*-udtalen:

Another example in which phonetic transcription would clarify the analysis is found in Jefferson's (1996) discussion of 'transcriptional stereotyping'. Jefferson examines the pronunciation of the word *of*, which is variously transcribed in a research transcript as *of* and *off*. On the audiotapes from which the transcript was made, however, she found seven different pronunciations of the word, which she represents as *of*, *uff*, *ohv*, *awv*, *off*, *awf*, and *aff* (1996: 161). The phonetic values of these spellings are not given, and when Jefferson does use phonetic symbols they are not standard and their values are unexplained. Thus, what she writes as [ô] seems to represent [ɔ], [u] is apparently equivalent to [ʌ], and [u]²¹ appears to mean 'not [ʌ]'. It is also clear in working through Jefferson's transcription system that using one standard spelling and several variants privileges the transcriber's variety, since the spellings *off* and *awf* both seem to be used to represent [ɔf], a possibility that might

---

²¹ I Bucholz' tekst går strengen ned gennem u'et, hvilket ikke har været muligt at gengive. Her er et billede af originalen, som umiddelbart også ser ud til at have voldt Bucholz problemer: [u] (Bucholz 2000: 1455).

not occur to many Midwestern and Western speakers of American English, who would pronounce both forms as [of]. (Bucholz 2000: 1455).

I slutningen af citatet kommer Bucholz også ind på, hvem der lytter og overhovedet har mulighed for at høre/producere visse sproglige former.

Ved produktion af en transskription er udfordringen altså for transkribenten at lave naturligt forekommende tale om til tekst, dvs. samle produktionen af lyde og gestik i et standardiseret skriftsprog.

Hvis man som Bucholz (2000) holder på at følge standardortografi, dvs. naturaliserede transskriptioner og ikke denaturaliserede, hvor man benytter sig af enten systematiske eller ad-hoc-strategier, kræver det, at deltagerne i samtalen holder sig til hvert deres sprog. Dvs. at naturaliserede transskriptioner ikke er mulige at lave, når man arbejder med blandingssprogsdata, da standardortografi kun kan rumme et sprog af gangen. En fuldstændig naturaliseret transskription er med andre ord teknisk umulig, hvis det fremmeste job for transkribenten er at forsøge at transskribere, hvad der faktisk bliver sagt, mens den denaturaliserede er svært tilgængelig, hvis ikke umulig at læse.

These decisions [interpretive decisions (What is transcribed?) and representational decisions (How is it transcribed?)] ultimately respond to the contextual conditions of the transcription process itself, including the transcriber's own expectations and beliefs about the speakers and the interaction being transcribed; the intended audience of the transcript; and its purpose. (Bucholz 2000: 1439)

Her kunne man tilføje *and the base language of the transcriber*. Det er også de sprog, som transkribenterne er trænet i at transskribere, der influerer på en transskription, hvilket jo selvfølgelig først bliver aktuelt i en transskription af flersprogede interaktioner, hvortil også selve udvalget af transkribenter indsnævres, hvilket Zeevaert kommenterer, som følger:

Diese Sprachenkonstellation [den nordiske] stellt insofern ein Problem dar, als daß für das Transkribieren der Daten neben muttersprachlicher Kompetenz der drei festlandsskandinavischen Sprachen auch eine gewisse Kompetenz in den übrigen Muttersprachen der beteiligten Aktanten vorhanden sein muss, was die Auswahl an geeigneten Transskribenten erheblich einschränkt bzw. den zeitlichen Aufwand erhöht. (Zeevaert 2004: 198 og mere indgående fra side 204).

Som beskrevet ovenfor kompliceres dette igen af, at transkribenten som oftest selv netop har et basesprog, som han/hun både hører og derefter transskribere med, og som *eine gewisse Kompetenz* i

de andre sprog svært kan råde bod på. En løsning på dette problem kunne være at indgå i et (tandem)samarbejde med andre transkribenter med de respektive nabosprog som basesprog, så alle tre sprog vægtes lige højt i transskriptionsfasen, samt lade eventuelle uoverensstemmelser i hørelsen af sprogblendingsudtale indgå i analysen.

5. Transskriptioner af interskandinaviske interaktioner

Den intervjuades repliker återges normalt med svensk skriftspråklig ortografi utan försök att avbilda talspråkligt uttal.

Undantag:

- (a) och, att skrivs å (i enlighet med uttalet)
- (b) inblandade danska ord där uttalet ibland är svenskt läsuttal med utgångspunkt i dansk stavad form eller ett försök till approximativt danskt uttal redovisas i svensk fonematisk skrift (där å står för [o] och där o står för [u] och där u står för [u] och [ũ]). Fonemen uttalas av den intervjuade i enlighet med reglerna för hans uttal av svenska ord.

(Haastrup & Teleman 1978: 69)

Uden at have læst Bucholz omtaler Haastrup og Teleman modificeret naturaliseret transskription. I slutningen af dette afsnit vendes tilbage til deres transskription. I følgende vil først de mest almindelige transskriptionsformer af interskandinavisk kommunikation blive gennemgået. Der er mange løsninger, som alle dog primært følger en naturaliseret transskriptionsstil. Som oftest med en eller anden form for markering af leksikalske indslag fra modtagers basesprog. Udtalemæssige afvigelser i forhold til afsenders basesprog er som regel ikke markeret, men beskrevet i teksten omkring eksemplet, eller angivet ved at transskribere ord i henhold til modtagers basesprog (som i det indledende eksempel ovenfor med Köpenhamn).

Default-løsningen til en umiddelbar klassificering af ytringers basesprog er at markere talerens nationalitet som en del dennes navn, her hos Börestam Uhlmann:

EvaS	Är sån där om du har en träbit ((visar)) (2.0) ((Lis framåt))
EvaS	((Ill)) En bit (.) ett ja: (1.9) ((ill.)) (1.0) en träbit
LisD	Et styk- et stykke træ? (gest)
EvaS	(Ja som et styck) ja som ett styck trä då

(Börestam Uhlmann 1994: 123)

Fordelen her er, at læser ved nationalitetsmarkeringen hele tiden er bevidst om talers basesprog (se fx Börestam Uhlmann 1994, Braunmüller 2003, Bjørn & Stenrøs 2014).

Denne markering undlades dog af andre, der nøjes med at angive talers nationalitet i teksten, der omgiver transskriptionen (fx Braunmüller 2002, hvor primært to personers ytringer analyseres, Zeevaert 2004, Ridell 2008, Barfod 2018). Der kan være flere grunde til ikke at angive talers nationalitet. Fx hvis analysen kun er af enkelte personer, hvor den omgivende tekst samt talers basesprog derfor ifølge forfatter rækker som angivelser. Nogle ville nok også hævde, at talers nationalitet i sig selv ikke er så interessant, at den skal nævnes, da det er de sproglige afvigelser fra basesproget, som jo i øvrigt ikke nødvendigvis er det samme som talers nationalitet, der skal analyseres.

Braunmüller har i følgende markeret både nationalitet og afvigelse fra basesproget i transskriptionen, hvor den svenske afvigende del i den danske produktion er markeret med et <S> omkring det svenske ord (Df står for dansk kvinde):

Df Hvor langt er vi med anvendelsen af IT? .. Det er jo **et** <S **f/fråga**> eller eh **spørgsmål** til alle institutterne, eller ....

(Braunmüller 2003: 76)

Denne form for transskription forudsætter, at alle ord udtales konsistent på svensk eller dansk, men hvad nu hvis det svenske fråga udtales med dansk [ɸ] eller dansk [ɔ:]?

Bjørn og Stenrøs laver for deres dataeksempler både en transskription, der følger samtaleanalysens konventioner (Bjørn & Stenrøs 2014: 47), samt en gengivelse, hvori de markerer talernes sprogbrug således, at svensk er understreget, engelsk har fået prikker under sig og blandingsformer er markeret med bølgestreg (Bjørn & Stenrøs 2014: 47), derudover har de lavet en fodnote, hvor de forklarer R som en 'amerikansk' r-lyd som NiD bruger i sit svenske (Bjørn & Stenrøs 2014: 48):

EvFS   bara en idé til alle der annullerer order

SaD   jag tänkte inte ens på det

EvFs: nej nej men jag har heller ikke tænkt på det [...] det er også lige meget fordi så kan vi også göre det (0.2) at så sender man det vidare så [0.2] Partner bla bla bla (0.5) så det (0.8) fordi vi kan ikke sige til Partner at de skal frigive pengene för den er annullert

SaD   men det bliver inte aktuellt till jul vi får inte annullera order för i november i alla fall hehehe hahaha

- EvFS   ja men det är en god idé at skriva til Partner för att det är bara (0.3) det s-
det är egentligen mycket lättare för oss att göra
- NiD   om om dom hamnaR hos mig så er det baRa (.) sorry no go
- EvFS   och så är det bara så onödigt (.) att gå igenom allt det här med at skicka
ett extra paket (.) det bliver också en extra kostnad

(Bjørn & Stenrøs 2014: 48)

I de spændende blandingsformer gøre, bara, frigive er det i tilfældet gøre en blanding af svensk udtale (g må have været udtalt [j] med dansk endelse -e. Mht. bara har jeg umiddelbart svært ved at afgøre, hvad der har gjort dem i tvivl, hvorimod der nok er blevet rullet på r'et i frigive.

Hos Börestam Uhlmann er afvigende ord i kursiv. Börestam Uhlmanns kommentarer til fx gestik eller latter i datamaterialet, men også om fx den afvigende udtale, er i parentes, og deltagerens nationalitet er markeret ved navnet:

- ElsD   ((Skratt)) må du bare finde på noget
- MajS   [Öh ja-]
- MajS   Helt=
- ElsD   =Prøv lige at slå op under flag her
 ((2.0 Else blæddrar))
- MajS   Ballonger kan vi
- ELsD   Det kunne være ret *koselig* hvis vi havde sådan
 nogen (1.0) flag ((mörkt a))
- MajS   Mm:

(Börestam Uhlmann 1994: 176)

Også Börestam Uhlmann kommer med uddybende forklaringer til sin transskription i teksten:

ElseD är dock inte färdig med flaggorna, och i nästa yttrande infaller hon för säkerhets skull ett norskt ord *koselig*, liksom hon uttalar flag med ett a-ljud som liknar det svenska bakre [a]. (Börestam Uhlmann 1994: 175).

Man kan dog af Börestam Uhlmanns gengivelse ikke se, om Else udtaler *koselig* som [ku:ʂli:], og om hun udtaler g'et i flag.

Braunmüller løser i sin artikel fra 2002 udtaleudfordringen ved i selve transskriptionen at gengive den danske tale på standarddansk med de svenske træk som afvigelser fra denne. Data er en radiotransmitteret samtale mellem to svenskere og en dansker (LB):

LB (...) men han skal have støtt . fra Socialistisk Folkeparti. Og det bliver et

kärnproblem.

(Braunmüller 2002: 11)

Her kan man tale om kombinationen af en naturaliseret form inklusiv en slags øjendialekt. Braunmüller skriver, at <ä> udløser, at <k> udtales [tɕ], men hvorfor kan man ikke sige at <o> udtales [u:], og at det også udløses af <ä>? Det er i princippet kun transkribenten, der kan finde ud af det. Dette kommenteres af Haberland og Mortensen, som følger:

The problem with this form of entextualization is that the researcher-transcriber has essentially created a private language which probably only (s)he can use in order to reproduce the original sound (s)he remembers from listening to the first-order entextualization caught on tape; everybody else can only share this by listening to her or his retextualization. Some members of the trade are famous—and rightly so—for their stunning retextualization performances at conferences, but the problem is that sharing of the data in this case is dependent on the researcher’s own performance. (Haberland & Mortensen 2016: 586f).

Hvis en anden end transkribenten kan tilbageføre (’retextualize’) transskriptionen til lydhændelsen, er transskriptionen som delelig andengradstekstliggjort data lykkedes. I teksten nedenfor beskriver Braunmüller selv udfordringen ved gengivelsen af blandingsprog:

No doubt, the Danish political scientist has a certain active knowledge of the neighbouring language Swedish and is therefore able to switch occasionally to genuine Swedish expressions or to accommodate in principle in the right way. However, the addressee would accord more weight to the correctness of these flagged terms than to the other more or less correctly accommodated forms such as *kärnproblem* ‘central problem’ (in 17, with the appropriate palatalization in the onset [ʔæ:≤...], but still with a Danish /o/ instead of a Swedish /u/). (Braunmüller 2002: 15).

Zeevaert bruger samme teknik som Braunmüller, men undlader at markere, hvor deltagerne kommer fra. Det fremgår af et skema som indledning til transskriptionen samt den omkringliggende tekst:

JN Eh . . er / <S nu har du slutat?> Okay. . Altså . eh <S[redan]> da jeg

(Zeevaert 2004: 242)

Zeevaert bruger dette eksempel på verbalisering af turtagningsmekanismen (2004: 241). JN er dansker og spørger, om den anden er færdig med sin tur. En svensker i denne kontekst ville nok snarere have brugt ”är du klar” eller ”är du färdig”, ligesom man på dansk nok også snarere ville

spørge: ”er du færdig”. Samme indhold udtrykkes af OK, som er islænding, der har lært dansk og senere også svensk (Zeevaert 2004: 230) ”Har du stoppat?” (Zeevaert 2004: 242). Dette er tilpasninger på leksikalsk niveau. JN og OK antager, at henholdsvis ’slut’ (sluta) og ’stop’ (stoppa) er den svenske betegnelse, der skal bruges i denne kontekst og tilføjer derudover en svensk endelse. Nu kan man jo ikke høre, hvad der faktisk blev sagt, kun se, hvad transkribenten/Zeevaert har skrevet, men man kunne tænke sig, at en dansker i forsøget på at tilpasse her ydermere ville sætte ind med en fonetisk tilpasning, enten [ˈslʌ:tət] eller nok endnu mere sandsynligt: [ˈsly:tət], måske endda [ˈsly:təɖ]. Samme JN²² udfordrer også Zeevaert i transskriptionsfasen, hvilket fremgår af næste eksempel, hvor Zeevaert har hjulpet læseren på vej i forhold til udtalen:

JN det er . eh . at ”i <S våra kamrater ligger <S vår styrka>”.

ˈvɔ:ɹə kameˈɹadə

(Zeevaert 2004: 253)

Og gennemgår eksemplet på følgende vis:

Die hier von JN artikulierte Kompromißform [ˈvɔ:ɹə kameˈɹadə] statt Dänisch [vɔ:ɾə kaməˈɾaðə] oder Schwedisch [ˈkvo:ra kamˈra:ter] stellt zwar aus seiner Sicht eine Annäherung an den Artikulationsort für das r im Schwedischen dar (palatal, also zwischen uvular wie im Dänischen und alveolar wie im Schwedischen), aus der Sicht der schwedischen Hörer ergibt sich dadurch aber keine Verbesserung der Verständigung, da ihnen das uvulare Allophon aus der eigenen Sprachgemeinschaft aufgrund seiner Verbreitung in der südschwedischen Regionalsprache vertraut ist. Die Benutzung einer in keinem der beiden Systeme vorkommenden r-Variante dürfte für schwedische, aber auch für dänische und norwegische Hörer eher irritierend als hilfreich sein. (Zeevaert 2004: 257).

Uden denne forklaring var læseren nok ikke kommet frem til, at <S våra kamrater> i transskriptionen skulle læses som [ˈvɔ:ɹə kameˈɹadə].

Rasmussen skriver i teksten, hvilken nationalitet hendes informanter har, og understreger sprogskit:

Endnu et eksempel kan hentes fra gruppesamtale 8, hvor Lasse S argumenterer for, at danskere ikke er så omhyggelige som svenskere, og slår over i dansk, da han imiterer en typisk skødesløs dansker, der ikke har brug for en brugsanvisning:

*LAS: eh <ja vi skrev> [>] svensken är väldigt noggran alltså om man skall läsa

²² I Zeevaerts datamateriale er der kun to, der tilpasser sig ved at bruge sproglige træk fra modtagers sprog (Zeevaert

hur ett arbete skall utföras så vil svensken kanske gärna se bruksanvisningen för hur du skall göra för det skall helst vara tryggt som dansk så kan man nog kanske improvisera lite gran att det papir det har vi ingen benyttelse av utan det finder vi ut av själv

%spr lyder dansk idet han siger 'det papir det har vi ingen benyttelse' og 'det finder vi'

*BIR <der har vi det igen ja.> [>]

(Rasmussen 2002: 77)

Rasmussen/transkribenten har, som det fremgår, også fravalgt fonetisk gengivelse og skrevet som kommentar, at det lyder dansk, hvilket nok skal forstås på såvel ordvalgs- som udtalemæssigt niveau.

Ridell har hverken markeret nationalitet eller hjulpet med fonetisk gengivelse ud over afvigelsen i linje 15 >de e mest lydet<:

Exempel 7:14. U3i:2 ljudet.

01 VB: å så e de ju'nte så mycke bilder, utan

02 de e språketç

03 PE: (°n[å°)

04 VB: [hon e intresserat i.

05 PE: ejah,

06 (0.6)

07 VB: så::, (.) hur vi ser u:t de kan va lie

08 maje, [hhhhahaha

09 PE: [ja:[hh

10 K: [_hö

11 VB: .HHh utan de e me:st ljudet,

12 PE: nn nåhhç

13 K: °ja°

14 PE: _ja den forstod jeg slet ikke.

15 VB: nå ja sa >de e mest lydet< hon e u:te

16 efterç

17 PE: nå:: [ja,

2004: 235). Se mere herom i ”Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv”.

18 VB: [när vi snackar sa:mman, å hur du

19 förstår maj å:,=

20 PE: =ja=

21 VB: =hur jeg [förstår daj]

22 PE: [°å de°

(Ridell 2008: 133f)

Men i Ridells datamateriale vil PE 'pensionären' altid være en dansk beboer på plejehjemmet, og VB 'vårdbitrædet' vil altid være en af de tre svenske plejere, som hun følger, hvorfor hun ikke behøver stærkere markering af nationaliteter og afvigelser i sine eksempler. Ridell skriver senere om ovenstående eksempel:

Det ska dock betonas att ackommodationen i detta fall endast är lexikal, lydet uttalas med svenskt läsuttal: [ly_det]. (...) Satsen får dessutom ett tillägg: hon e u:te efter som närmare specificerar vad hon vill ha sagt om ljudet/lydet. (Ridell 2008: 141)

Men er u'et i u:te mon svensk eller dansk? Her rejser markeringen af afvigelsen i linje 15 >de e mest lydet< spørgsmål om, hvad der afviges fra: 'e' er ganske almindeligt svensk talesprog og bruges også i linje 11 sammen med 'mest'. Den eneste reelle afvigelse er vel kompromisformen lydet? Med andre ord: Ridell bruger en øjendialekt, som netop igen er et privatsprog, der ikke kan retekstualiseres. Der har garanteret været yderligere sproglige markeringer af VBs afvigelse, siden Ridell har markeret hele >de e mest lydet<, men vi kan ikke vide hvilke.

Afslutningsvist kommer her to meget forskellige tilgange til den rent sproglige del af interskandinavisk interviewmateriale.

Haastrup og Teleman (1978) har lavet et meget spændende Bilag 3, hvor eksempler fra et af deres interviews er transskriberet. Selve transskriptionen står i midten af siden med oversættelser til svensk på venstre og til dansk på højre side. Indledningsvist skriver de, som citeret i begyndelsen af dette afsnit:

Den intervjuades repliker återges normalt med svensk skriftspråklig ortografi utan försök att avbilda talspråkligt uttal.

Undantag:

(c) och, att skrivs å (i enlighet med uttalet)

(d) inblandade danska ord där uttalet ibland är svenskt läsuttal med utgångspunkt i dansk stavad form eller ett försök till approximativt danskt uttal redovisas i svensk fonematisk skrift (där å står för [o] och där o står för [u] och där u står för [u] och

[ǔ]. Fonemen uttalas av den intervjuade i enlighet med reglerna för hans uttal av svenska ord.

(Haastrup & Teleman 1978: 69)

Og således ser det ud:

ö man kan väl säga att jag jag talar	ö man kan väl säga att jag jag/tä: -	øh man kan vel sige at jeg
danska i den meningen att jag använ-	ler da`n:sk i den färsta`n:/ att jag	jeg taler dansk i den forstand
der danska ord	/bro:´er da`n:ske/ ord	at jeg bruger danske ord

(Haastrup & Teleman 1978: 70)

De to oversættelser vidner om forfatterens overvejelser omkring den svært læsbare transskriberede udgave.

Det helt modsatte valg har Theilgaard Brink taget:

Interviewene er efterfølgende udskrevet i en grov, ortografisk transskription, men holdt i informantens talesprog. De er alle udskrevet på dansk (dvs. oversat, når sproget har været overvejende svensk eller norsk, eller hvis interviewet foregik på engelsk), eftersom det var uhensigtsmæssigt at bruge yderligere tid på at udvikle en transskriptionsstandard, der tager hensyn til informantens idiosynkratiske blandingsprog, når undersøgelsens formål ikke er at give en sproglig analyse af informantens sprog i interviewsituationen. (Theilgaard Brink 2016: 28).

Denne transskriptionsmåde kræver i praksis derfor forklaringer i parentes, som det fremgår af nedenstående, hvor svenske Madeleine, der arbejder i Norge fortæller:

madeleine (Sve4_nor):

I den første uge, da jeg var ude og lede efter job, der forstod jeg ikke meget. Jeg var ude med CV'er og uopfordrede ansøgninger, og en ven, som havde boet her i et par år, måtte fortælle, hvad jeg skulle sige – 'Hei, trenger ni folk her?' (altså en blanding af norsk og svensk, red.) Og så svarede de: 'Nei, ikke akkurat nå'. Og så svarede jeg: 'Vad? Vad betyder det?'. Og så måtte de sige: 'Nej, inte præcis nu' på svensk.

(Theilgaard Brink 2016: 44).

6. Perspektiverende opsamling

Denne artikel har beskrevet og diskuteret, hvordan man kan arbejde med transskriptioner af flersproget interaktion, hvor sprogblendingsproduktioner skal kategoriseres og nedskrives, når standardortografien ikke slår til. I forlængelse heraf er interskandinaviske transskriptionsløsninger blevet diskuteret for at finde ud af, hvordan disse mellemsproglige entiteter, der opstår i

interskandinaviske samtaler, er blevet behandlet.

De fleste har lavet naturaliserede transskriptioner, hvor de afvigende ord er blevet isoleret, enten som fx Börestam Uhlmann har gjort det med de enkelte ord i kursiv eller som kommentarer i dobbeltparenteser, som Zeevaert, der markerer afvigelserne således <S[redan]> , eller fx Bjørn og Stenrøs (2014) og Braunmüller (2003), der understreger / fremhæver med fed skrift de afvigende steder. Braunmüller (2002) er den eneste, der har arbejdet med afvigelserne på samme måde som jeg, nemlig med en modificeret eller tilpasset ortografi, hvor sprogblandingen ikke er markeret på anden måde end ved at afvige fra deltagerens basesprogs standardortografi (fx kärnproblem, Braunmüller 2002: 11). Denne metode stiller store krav til læseren af transskriptionen, der skal have viden om både dansk, norsk og svensk standardortografi for at kunne gennemskue afvigelserne. Men som alle de andre har vi selvfølgelig også forklaret objektet for vores analyse, afvigelserne, i den omgivende tekst.

Ud over den modificerede ortografi ville jeg foreslå benyttelse af den fonetiske enkeltlydsløsning, hvor de afvigende steder ydermere tilføjes en lydskrift, som Haberland og Mortensen (2016), byggende på Couplands model med minimal IPA som en slags note til den naturaliserede transskription, foreslår at gøre det, hvis det netop kun drejer sig om enkelte ord eller lyde. Fx ville man i forhold til ovenstående diskussion om [tvø:] kunne transskribere o'et således:

ø

Helena: Min søster, hun jobbar i: e:hm i Stockholm, altså næsten eh (0.9) två dagar (.) varje vecka eller eller två dagar hver annan vecka, ja ja.

Således har Nordenstam også markeret sine eksempler med fonetiske markeringer for at uddybe udtalen af visse ord, dog mere som en hjælp for læseren, når der er overensstemmelse i udtryk, så det kan være svært at klassificere til det ene eller det andet sprog:

Ofta lämnas de utan understrykning då det inte går att dra gränser mellan de båda språken på något bestämt ställe. De fonetiska markeringar som jag någon gång gör har till uppgift att närmare bestämma sådana tveksamma sekvenser såsom hörande till det ena eller andra språket: norge [g] är norska, norge [j] är svenska även om accentförhållandena varierar. (Nordenstam 1979: 31).

Derudover kan man i dag ydermere ved hjælp af moderne transskriptionsteknologi koble transskription med en mediefil. Derved ville andre forskere kunne høre og vurdere selve produktionen og transkribentens valg. I følgende eksempel var tanken, at begge løsninger (lydskrift

med lydfil tilknyttet enkelte ord) skulle være repræsenteret, her i et eksempel, hvor danske Betina siger:

ε:

tçε

Betina: Men, men hun säger til mig, at (0.8) det er inte Lutz som skal godkänne. Men denne lösning lader sig kun realisere, hvis afhandlingen skulle afleveres og læses i elektronisk form. Dette er ikke tilfældet, hvilket viser en af dette løsningsforslags begrænsninger. Man kan (endnu) ikke linke til lydfiler i en p-bog.

Hvis man kunne bruge denne lösning, skal der dog stadig tages højde for, at forud for denne selektion ligger netop transkribentens analyse af, hvad der er afvigende, og hvad det afviger fra, så man ikke undrer sig som i tilfældet med Börestam Uhlmanns transskription af *koselig* og *flag*. Spørgsmålet bliver så, hvem der afgør, hvad der afviger; hvem der udvælger de steder, der skal analyseres, og dermed fravælger andre.

I forhold til pointen om, at transkribentens basesprog spiller en afgørende rolle for analysen, så bør en dansk transkribent i de tilfælde, hvor en svensker eller en nordmand deltager i samtalen, konsultere henholdsvis en svensker og en nordmand, for at disse passager ligestilles med de danske passager.

Selvom jeg i min databearbejdelse har haft ovenstående for øje, vil man også kunne kritisere mine gengivelser for, at retekstualiseringen muligvis ikke stemmer overens med førstegradsdata (optagelsen) endsige nultegradsdata (selve begivenheden), og derved snarere bliver en slags tredjegradstekstliggørelse. Nogle ting udelades af den ene forsker, hvilket andre forskere kunne være uenige i, alt afhængigt af undersøgelsesobjekt. Derfor burde førstegradstekstliggørelse i princippet altid følge andengradstekstliggørelse, så tredjegradstekstliggørelsen eller retekstualiseringen kommer så tæt som muligt på, wie es eigentlich gesagt wird.

Referencer

- Bacquin, Mari & Robert Zola Christensen. 2013. Dansk og svensk – fra nabosprog til fremmedsprog? *Språk i Norden 2013*, 53-68. Oslo: Nettverket for språknevnene i Norden.
- Barfod, Sonja. 2018. On the non-use of English in a multilingual company. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (red.), *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. De Gruyter.
- Bjørn, Bettina & Cathrine Stenrøs. 2014. *Blandinavisk. Et sprogpsykologisk studie i akkommodation, holdninger og identitet på en skandinavisk arbejdsplads*. Speciale fra Institut for Nordiske Sprog og Sprogvidenskab. København: Københavns Universitet.
- Boas, Franz. 1889. On Alternating Sounds. *American Anthropologist* 2(1). 47-54.
- Braunmüller, Kurt. 1991. *Die skandinavischen Sprachen im Überblick*. Tübingen: Francke
- Braunmüller, Kurt. 2002. Semicommunication and accommodation. Observations from the linguistic situation in Scandinavia. *International Journal of Applied Linguistics*. 12(1). 1-23.
- Braunmüller, Kurt. 2003. Akkommodationsstrategier i interskandinavisk kommunikation. In Peter Widell og Mette Kunøe (udg.), *9. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, 70-79. Aarhus Universitet, 10.-11. oktober 2002. Århus.
- Braunmüller, Kurt & Ludger Zeevaert. 2001. *Semikommunikation, rezeptive Mehrsprachigkeit und verwandte Phänomene. Eine bibliographische Bestandsaufnahme*. Arbeiten zur Mehrsprachigkeit. Working papers in multilingualism 19, Universität Hamburg.
- Buchholz, Mary. 2000. The politics of transcription. *Journal of Pragmatics* 32, 1439-1465.
- Börestam Uhlmann, Ulla. 1994. *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Ph.d.-afhandling. Uppsala: Uppsala Universitet: Institutionen för nordiska språk.
- Börestam Uhlmann, Ulla. 1996. Språkligt detektivarbete. Om problemkällor i interskandinavisk kommunikation. In *Samspel och variation. Språkliga studier tillägnade Bengt Nordberg på 60-årsdagen*, 75-86. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Börestam Uhlmann, Ulla. 1997. Utblick för inblick – några aspekter på grannspråkskommunikation i teori och praktik. *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri* 3. 239-254.
- Chambers, Jack & Peter Trudgill. 1980. *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gooskens, Charlotte. 2007. The Contribution of Linguistic Factors to the Intelligibility of Closely Related Languages. *Journal of multilingual and multicultural development* 28(6). 445-467.
- Gregersen, Frans. 2003. Factors influencing the linguistic development in the Øresund region. *Int'l. J. Soc. Lang.* 159, Walter de Gruyter. 139-152.

- Gumperz, John J., & Norine Berenz. 1993. Transcribing conversational exchange. In Jane A. Edwards & Martin D. Lampert (red.), *Talking data: Transcription and coding in discourse research*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Haberland, Hartmut. 1984. Danish. In Ekkehard König & Johan van der Auwera (red.), *The Germanic languages*, 313-348. London: Routledge.
- Haberland, Hartmut & Janus Mortensen. 2016. Transcription as second-order entextualizations: the challenge of heteroglossia. In Alessandro Capone & Jacob L. Mey (red.), *Interdisciplinary studies in pragmatics, culture and society*, 581-600. Cham: Springer.
- Haugen, Einar. 1953. Nordiske språkproblemer – en opinionsundersøkelse. *Nordisk tidskrift for vetenskap, konst och industri* 29. 225-249.
- Haugen, Einar. 1966. Semicommunication: The Language Gap in Scandinavia. *Sociological Inquiry* 36(2). 280-297.
- Haugen, Einar. 1981. Skandinavisk som mellomspråk. Forskning og fremtid. In Claes-Christian Elert (red.), *Internordisk språkforståelse. Föredrag och diskussioner vid ett symposium på Rungstedgaard utanför Köpenhamn den 24.-26. mars*, 121-143. (Acta Universitatis Umensis, 33). Umeå: Universitetet i Umeå.
- Haugen, Einar. 1987. Blessing of Babel: Bilingualism and language planning, problems and pleasures. De Gruyter.
- Hockett, Charles F. 1958. *A course in modern linguistics*. New York: Macmillan
- Haastrup, Niels & Ulf Teleman. 1979. *Svensk, dansk eller skandinavisk: En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige situation ved et dansk universitet*. Roskilde: Roskilde Universitetscenter, Lingvistgruppen. (Rolig-Papir 14).
- Jefferson, Gail. 1996. A case of transcriptional stereotyping. *Journal of Pragmatics* 26(2). 159-170.
- Karrebæk, Martha Sif. 2013. At filtrere og pakke data: repræsentationsproblemet. *NyS: Nydanske Sprogstudier* 43: 43-71.
- Kristiansen, Tore. 2004. Sprogholdninger over Øresund. *Danske talesprog*, 5. 161-185.
- Lüdi, Georges. 2007. The Swiss model of plurilingual communication. In Jan D. Thije & Ludger Zeevaert (red.), *Receptive Multilingualism: Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*, 159-177. Amsterdam: Benjamins.
- Nordenstam, Kerstin. 1979. *Svenskan i Norge. Språklig variation hos svenska invandrare i Bergen*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Posner, Roland. 1991. Society, civilization, mentality: Prolegomena to a language policy for Europe. In Florian Coulmas (red.), *A language policy for the European Community: Prospects and Quandaries*, 121-137. Berlin: Mouton de Gruyter.

Rasmussen, Gitte & Johannes Wagner. 2002. Language choice in international telephone conversations. In Kang Kwong Luke & Theodossia-Soula Pavlidou (red.), *Telephone Calls. Unity and diversity in conversational structure across languages and cultures*, 111-131. Amsterdam: Benjamins.

Rasmussen, Ulla Anna. 2002. *Akkommodation i Øresundsregionen. En sproglig analyse af tilpasningsstrategier i ti dansk-svenske samtaler*. Speciale i dansk. Institut for Nordisk Filologi, København: Københavns Universitet.

Ridell, Karin. 2008. *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen*. Ph.d.-afhandling. Uppsala: Uppsala University.

Schenkein, Jim (red.). 1978. *Studies in the organization of conversational interaction*. New York: Academic Press.

Selinker, Larry. 1972. Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*. 10(1-4). 209-231.

Theilgaard Brink, Eva. 2016. Man skal bare kaste sig ud i det... – en interviewundersøgelse af unge i Nordens nabosprogsforståelse i praksis. Projektet er forvaltet af Nordisk Sprogkoordination og Foreningerne Nordens Forbund (FNF). <http://sprogkoordinationen.org/media/1337/man-skal-bare-kaste-sig-ud-i-det.pdf> (tilgang 25. august 2017).

Wagner, Johannes. 2009. Whose Transcripts? Some Thoughts About Transcription, Stereotype and Gourmet Joking. In Bruce Fraser & Ken Turner (red.), *Language in Life, and a Life in Language: Jacob Mey – a Festschrift*, 415-422. (Studies in Pragmatics 9.) Bingley, UK: Emerald.

Zeevaert, Ludger. 2004. *Interskandinavische Kommunikation. Strategien zur Etablierung von Verständigung zwischen Skandinavien im Diskurs*. Hamburg: Kovač.

Zeevaert, Ludger. 2007. Receptive multilingualism and inter-Scandinavian semicommunication. In Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert (red.), *Receptive Multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*, 103-135. Amsterdam: Benjamins.

Zeevaert, Ludger & Jan D. ten Thije. 2007. Introduction. In Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert (red.), *Receptive Multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*, 1-25. Amsterdam: Benjamins.

Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst

Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk

Abstract

Med afsæt i teori om sproglige hierarkiseringer ses der i denne artikel nærmere på sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis i internationale virksomheder i en dansk kontekst. Efter en gennemgang af den eksisterende litteratur om tysk i erhvervslivet analyseres to datasæt. Den ene analyse er baseret på 13 interviews af medarbejdere i internationale virksomheder i Danmark, dvs. et repræsentationsperspektiv, der viser, hvilke sprog der repræsenteres, og hvordan de repræsenteres i de undersøgte firmaer. Den anden analyse er baseret på videooptagelser af en uformel kontekst i et internationalt firma, dvs. et sprogvalgsperspektiv, der viser, hvilke sprog medarbejderne bruger, og hvordan de bruger disse sprog i deres frokostpause.

Mine data bekræfter den fremtrædende rolle som engelsk har ved siden af dansk i en international virksomhedskontekst i Danmark, men derudover viser data også, at et sproghierarki baseret på disse data bør inkludere tysk, der bør stå under engelsk og dansk. De andre sprog har ikke den samme fremtrædende rolle i data.

1. Indledning

I indledningen vil engelsks rolle i toppen af det globale sproghierarki kort blive introduceret som baggrund for default-valget af engelsk som firmasprog i firmaer med en flersproget medarbejderstab. Som analytisk baggrund præsenteres efterfølgende begreberne sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis kort med udgangspunkt i sproghierarkiseringsteori. Ud fra antagelsen om, at der er andre sprog end engelsk og dansk på spil i de danske internationale virksomheder, og at tysk grundet sin særlige rolle i forhold til en dansk kontekst må tænkes at være vel repræsenteret i virksomhedernes sproghierarki, fortsættes med en kort fremstilling af tysk sprog i Danmark. Afslutningsvist vil selve opbygningen af artiklen blive fremstillet.

1.1. Engelsk som "prima lingua" på den flersprogede arbejdsplads

Der er ikke mange, der betvivler engelsks topplacering i det globale sproghierarki. Engelsk er blevet det hypercentrale sprog (Swaan 2001: 17) i den 'globale æra' (Coupland 2010), det sprog, der godt nok ikke tales "in every corner of the world, just in more places than any other language ever before." (Haberland & Mortensen 2012: 1). Selv Ulrich Ammon (2010), der insisterer på

verdenssprog i plural, anerkender også engelsks særlige rolle. Engelsk er såvel i praksis som i diskursen blevet globaliseringens sprog. I hvert fald forholder det sig således fra et dansk perspektiv, hvor engelsk i langt højere grad end i mange andre lande er et verdenssprog (Haberland & Preisler 2015: 17). Her med Lisbeth Verstraete-Hansens ord fra *Hvad skal vi med sprog?*:

(...) i den offentlige debat [er der] overvejende konsensus om, at i sproglig henseende er den såkaldte ”globalisering” et engelsksproget fænomen, og der findes ikke den samfundssfære, hvor engelsk ikke er udråbt til *lingua franca* forstået både som det fælles, det samlende, det nødvendige – måske det eneste nødvendige – sprog. (Verstraete-Hansen 2008: 8).

I en virksomhedskontekst, som det skal handle om her, lader engelsk også til at være ”prima lingua” (se fx Frederiksson et al. 2006, Angouri 2014). Engelsk repræsenteres som den mest udbredte og anerkendte sproglige løsning på udfordringen med den transnationale medarbejderstab, som er en af konsekvenserne af internationaliseringen af arbejdsmarkedet.²³

Også i Danmark har denne arbejdermobilitet forøget den sproglige og kulturelle diversitet på det danske arbejdsmarked, og engelsk bruges som primær løsning på en medarbejderstab, der kommer fra hele verden. Denne multikulturelle medarbejderstab medbringer sproglige ressourcer fra deres hjemlande, der ikke kun adskiller sig fra det danske i førstesprogskompetence, men som også kan have andre dominerende andet- og fremmedsprogskompetencer, hvilket medfører en flersprogethed, der snarere er reglen end undtagelsen i de firmaer, der benytter sig af den transnationale arbejderstyrke. Da engelsk indgår i mere eller mindre grad i de fleste af disse repertoires, anses dette sprog for at være det naturlige valg som kommunikationssprog på tværs af de forskellige repertoires.

1.2. Sproghierarkier

Udgangspunktet for denne artikel er, at kvalitative undersøgelser af den sproglige praksis i virksomheder i Danmark dog vil vise, at flersprogethed og dermed andre sprog end engelsk (og dansk) er til stede i virksomhedernes dagligdag og spiller en rolle. Den nærværende undersøgelse af tysk sprogs status i internationale virksomheder i Danmark følger op på denne antagelse samt David Blocks opfordring til at foretage

(...) micro-level research on language practices occurring locally and on the ground. Such research is necessary as a counter to accepting certain views without question,

---

²³ De fleste studier af den flersprogede arbejdsplads beskæftiger sig med arbejdspladser, hvor engelsk er firmasproget, fx Mondada 2004, Angouri & Miglbauer 2014, Mahili 2014, Lønsmann 2014.

such as the idea that there is always a need for a single language of communication (based on the metaphor of languages as borders which preclude mutual intelligibly) and above all, the notion that English is 'the only game in town' (Block 2010: 28).

Mere specifikt ses der i denne artikel nærmere på sprogrepræsentationer og -praksis på mikroniveau med udgangspunkt i sproghierarkiseringsteori.

Der er tidligere blevet arbejdet med sproghierarkier i Danmark (Lund & Risager 2001, Holmen & Normann Jørgensen 2003, Risager 2005, Daryai-Hansen 2010a, 2010b, Risager 2012), men primært i en uddannelsesmæssig kontekst. Daryai-Hansen er en undtagelse, da hun i sit datamateriale også inddrager tekster med et bredere sprogpolitisk perspektiv.²⁴

I de tidligere mere generelle fremstillinger af sproghierarkiet er det uklart, på hvilken basis forskerne udtaler sig, i modsætning til Daryai-Hansen, der følger op på Risagers (2005: 11) anmodning om flere empiriske undersøgelser af det danske sproghierarki og undersøger, om repræsentationen af sprog i udvalgte sprogpoltiske tekster understøtter det teoretisk antagne fremherskende sproghierarki i Danmark. Risager har også selv i sin artikel tre små eksempler på "udelukkelse gennem vaghed eller fortielse" (2005: 13), dvs. 'bunden af hierarkiet', og følger også i 2012 op på opfordringen og undersøger sproghierarkiet i en universitetskontekst.

1.3. Tysk i en dansk virksomhedskontekst

Når fokus i nærværende artikel er tysk sprogs rolle i internationale virksomheder i Danmark, er det af følgende årsager: Andre sprog end engelsk vil også i fremtiden kunne bruges til global kommunikation (se fx Ammon 2010: 119f), Tysklands rolle i Europa gør det essentielt for et land som Danmark at kunne kommunikere på tysk, Tyskland er Danmarks største handelspartner, og tysk er allerede i dag en sproglig ressource for halvdelen af danskerne (se nedenfor).

Tysk er det største førstesprog i Europa (95 mio. førstesprogtalende, se fx Ammon 2010: 109²⁵ eller Deutscher Bundestag 2001: 1²⁶). Det er også på verdensplan det 11. største sprog i forhold til demografisk styrke, hvis man tæller andetsprogtalere med (Deutscher Bundestag 2001: 1). Ifølge de Swaan (2001) er tysk et af de 12 supercentrale sprog i verden, der defineres ved at være "more

---

²⁴ Fx *Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik* fra kulturministeriet (https://kum.dk/uploads/tx_templavoila/Sprog%20paa%20spil.pdf) og *Redegørelse af 18/12 03 om det danske sprog*, som også er fra kulturministeriet (<http://webarkiv.ft.dk/?samling/20031/redegoerelse/r8.htm>), og som følger op på *Sprog på spil*.

²⁵ Der er lidt færre, hvis man går til Ethnologue's hjemmeside: "69,800,000 in Germany (European Commission 2012 [= Eurobarometer 2012]). L2 users: 8,000,000 in Germany (European Commission 2012). Total users in all countries: 129,601,230 (as L1: 76,912,230; as L2: 52,689,00)." (<https://www.ethnologue.com/language/deu>). Til gengæld er der 100 mio. modersmålstalende, hvis man tror på Deutscher Bundestag (2001: 1).

²⁶ Deutscher Bundestag: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/14/058/1405835.pdf>.

widely spread and higher up in the hierarchy” (de Swaan 2001: 5) end de centrale sprog. En position, som De Swaan uddyber med:

At this next level, a number of central languages are connected through their multilingual speakers to one very large language group that occupies a 'supercentral' position within the system. It serves purposes of long-distance and international communication. (de Swaan 2001: 5).

Det er det vigtigste fremmedsprog i Europa efter engelsk. Det er det også på nettet, hvor det dog ligger langt efter engelsk (Deutscher Bundestag 2001: 1).

Tyskland og tysk spiller en rolle internationalt, og det er uovertruffent det land, som Danmark eksporterer mest til, se fx Danmarks Statistik (2015²⁷) og Regeringens strategi for Tyskland (2016: 4).²⁸ Tyskland er et geografisk nærliggende område for Danmark, og Danmark og Tysklands historie er som bekendt knyttet tæt sammen. Derudover er dansk og tysk også historisk nært beslægtede sprog, og tysk er det primære andet fremmedsprog i Danmark.²⁹ Således undervises 78% af den danske folkeskoles elever i tysk (Skovgaard Andersen 2010: 4), siden 2014 fra 5. klasse af.³⁰

Hierarkisering af sprog kan ordnes ud fra forskellige parametre. I 1988 sætter Peeters fem parametre, der lyder, som følger: antal af talere, anerkendelse (fx syv lande, hvor tysk var officielt sprog), international status, andetsprogsstatus, sprog, der ikke har nogen statsstøtte.³¹ Datamaterialet er af ældre dato, men parametrene gode, og som det fremgår af ovenstående gennemgang, ligger tysk højt globalt og lokalt i forhold til Danmark ifølge samtlige parametre.

---

²⁷ Danmarks Statistik: <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/udenrigshandel/udenrigshandel-med-varer>.

²⁸ Regeringens Tysklandsstrategi: <http://www.stm.dk/multimedia/Tysklandsstrategi.pdf>.

²⁹ Dansk og engelsk (første fremmedsprog) er obligatoriske fag i den danske grundskole. Tysk er for så vidt valgfrit, dog er et andet fremmedsprog, hvor valget står mellem fransk og tysk, blevet obligatorisk: ”Faget tysk er et obligatorisk fag i folkeskolen fra 5. til 9. klasse, dog kan eleverne i stedet vælge fransk, hvor skolen udbyder det.” <https://uvm.dk/folkeskolen/fag-timetale-og-overgange/fag-emner-og-tvaergaende-temaer/folkeskolens-fag>.

³⁰ Der foreligger hos undervisningsministeriet ikke direkte opgørelser af, hvor mange elever der modtager undervisning i tysk. Derfor har beregningen taget udgangspunkt i følgende standpunktskarakterer for skoleåret 2012/2013. Der blev i 2012/2013 indberettet 51.818 standpunktskarakterer i tysk mundtlig. Samme år var tallet for fransk 6165. Lægger man de to tal sammen, får man det totale antal standpunktskarakterer givet i andet fremmedsprog for 2012/2013: 57.982. Derved udgør fransk 10,6% og tysk 89,4%. Tallene er fra undervisningsministeriets databank: www.uvm.dk/databanken, og fremgår af en mailkorrespondance med fuldmægtig Line Steinmejer Nikolajsen fra Kontor for Statistik & Analyse 15. august 2014. Betydeligt færre vælger tysk i gymnasiet. På universitetsniveau vælger yderst få tysk, og tallene er for tilbagegående (Skovgaard Andersen 2010: 4, der foreligger, så vidt vides, ingen nyere undersøgelser). Desuden fører besparelser på uddannelsesinstitutionerne til, at sproguddannelser lukker, fx på Roskilde Universitet, hvor først fransk (2012) siden tysk (2015) er blevet lukket. Copenhagen Business School har lukket tysk samt de fleste andre sproguddannelser (2015), og senest er undervisningskapaciteten på lærerseminaret blevet kraftigt reduceret i starten af 2016.

³¹ Disse parametre er udarbejdet for Europas 35 lande og dermed mere end 50 sprog (migrantsprog repræsenteres ikke) i forhold til sprogenes retslige position i forbindelse med promoveringen af sprog med mindre udbredt undervisning (less widely taught) og mindre udbredt brug (less widely used) i Europa (Helsinki Final Act).

1.4. Danskerne og det tyske sprog

Når 78% af danskerne således har stiftet bekendtskab med tysk i grundskolen, burde sprogkompetenceundersøgelser vise dette, hvilket Eurobarometerets undersøgelse fra 2012 netop vidner om.³² Her hævder 86% af danskerne, at de kan engelsk ”well enough to take part in a conversation” (EU-gennemsnittet ligger på 38%), og hele 47% hævder det samme om tysk (EU-gennemsnittet er 11%, Eurobarometer 2012: 21).³³ Engelsk sprogs status som det primære fremmedsprog i Danmark understøttes af danskernes egen positive vurdering af deres engelskkompetencer og knap så positive vurdering af deres andre fremmedsprogskompetencer, hvilket genfindes i Skovgaard Andersen og Verstraete-Hansens undersøgelse af behov for og holdninger til fremmedsprog i den danske centraladministration:

Den positive vurdering af egne kompetencer, som vi observerede for engelsk, synes altså ikke i samme grad at gælde for kompetencerne i andre fremmedsprog end engelsk. (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 47).

Hos Skovgaard Andersen og Verstraete-Hansen er kompetencerne delt op i forstå, tale, læse, skrive, hvor kategorien *tale* nemlig giver nogenlunde den samme forskel på cirka 80%, der føler sig kompetente i en samtale på engelsk, og 40%, der føler, at de kan deltage i en samtale på et andet fremmedsprog. At halvdelen af danskerne, der behersker mere end to sprog, således siger, at de kan føre en samtale på tysk må have sin begrundelse i, at tysk er det primære andet fremmedsprog i Danmark. Disse 40-47%, der mener at kunne føre en samtale på tysk, må da bruge denne kompetence i internationale virksomheder, og spørgsmålet er, om disse forhold ikke spiller ind på brugen af tysk og tysk sprogs status i virksomheder i Danmark.

Erhvervslivet har i mange år påpeget, at det er nødvendigt at fremme en flersproget, i stedet for en ensproget, dvs. engelsksproget, internationalisering. I en undersøgelse gennemført af Dansk Industri (2007) og Verstraete-Hansen (2008) fremhæves det, at danske firmaer udtrykker stort behov for arbejdskraft, der besidder de såkaldte dobbeltkompetencer (fx erhvervsøkonomi og tysk), eller medarbejdere, der er gode til et sprog (ingeniører med tysk på højt niveau).³⁴ Således stod Danmark, i hvert fald diskursivt, over for en stigende efterspørgsel efter tyskkompetencer tilbage i 2009, hvilket konferencen *Tysk nu! Om tysk sprog og kultur i offentlighed, forskning og*

---

³² Eurobarometeret: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf.

³³ Til historisk sammenligning, se fx Haberland 2014: ”According to a Gallup poll of 1945, 29% of Danes considered themselves able to communicate in a foreign language, of whom 30% mention ability in English as against 47% in German (Sevaldsen, 1992, p. 12, based on Haastrup, 1981).”

undervisning i Danmark (Skovgaard Andersen, Jakobsen, Klinge, Mogensen, Sandberg & Siegfried 2010) var en reaktion på, fordi efterspørgslen faldt sammen med tyskfagets tilbagegang, både som gymnasiefag og universitetsfag. Siden da har det eneste reelle statslige tiltag til fremme af tyskkompetencerne været at begynde tyskundervisningen af folkeskoleeleverne i 5. klasse og ikke som frem til 2014 fra 7. klasse af.³⁵ For nylig blev det danske behov for tyskkundskaber dog igen understreget, denne gang fra statsligt regi gennem den såkaldte Tysklandsstrategi med begrundelsen, at Tyskland er Danmarks største handelspartner:

Kendskab til Tyskland og tysk sprog er vigtigt for at få succes på det store tyske marked. Bedre tyskkundskaber i den danske eksportsektor vil kunne styrke dansk samhandel med Tyskland. (Regeringens strategi for Tyskland 2016: 3).

Så hvordan står det til med tysk i de danske virksomheder? Det er det, der er blevet undersøgt, og som denne artikel handler om.

1.5. Artiklens opbygning, teori og metode

I denne artikel undersøges med udgangspunkt i sproghierarkiseringsteori, hvorledes analyse af repræsentanter fra virksomheders sprogrepræsentationer samt faktiske sprogvalg i en virksomhed kan sige noget om sproghierarkierne i internationale virksomheder i Danmark. Undersøgelsens fokus ligger på tysk i sammenligning med dansk, engelsk og andre sprog. Sproghierarkiseringsteori gennemgås for derefter med afsæt i teorien at give et oprids over hidtidig forskningslitteratur på området: *Hvordan repræsenteres det tyske sprog i en dansk virksomhedskontekst, og hvilke undersøgelser findes der af, hvordan tysk bruges i en dansk virksomhedskontekst?* Hernæst vil data til nærværende undersøgelse blive gennemgået. Der foreligger to datasæt til beskrivelse af henholdsvis sprogrepræsentations- og sprogvalgsniveauet i internationale virksomheder i Danmark. Det drejer sig om 13 semistrukturerede interviews (Kvale & Brinkman [2008] 2009), som i foråret 2013 blev gennemført med 13 medarbejdere fra 12 internationale virksomheder i Danmark, og videoptagelser af frokosten i et internationalt firma i Danmark fra efteråret 2013.

For begge datasæt gælder, at der vil være fokus på det tyske sprog, og repræsentationen og valget af dette vil blive analyseret i forhold til dansk og engelsk samt eventuelt andre sprog: *Hvordan*

---

³⁴ Verstraete-Hansen er kritisk over for begrebet dobbeltkompetencer, da de sproglige kompetencer bliver sekundære i den diskurs og dermed underordnet fagligheder som fx økonomi, der anses for at være den primære kompetence (Verstraete-Hansen 2008: 26-27).

³⁵ Denne tidlige sprogstart har dog ikke givet mere end en times ekstra tyskundervisning, da antallet af tysktimer i 9. klasse i samme omgang blev reduceret.

italesættes tysk af ledelsen, hvilke sprog bliver omtalt, hvilke sprog udelades, hvordan omtales disse sprog, og hvilken hierarkisering kan udledes af denne omtale af sprogene?

I anden del af analysen, der tager udgangspunkt i tre dages videooptagelser af frokostpausen i en international virksomhed i Danmark, handler det om, hvordan sprogene bruges i praksis (sprogvalg): *Hvilke sprog taler de ansatte i virksomheden, og hvilket sproghierarki manifesteres gennem deres sprogbrug? Bekræfter interaktionsdata det sproghierarki, som ifølge tidligere undersøgelser er det fremherskende i Danmark, med engelsk i toppen, dansk på andenpladsen og samtlige øvrige sprog, herunder tysk i bunden?*

Afslutningsvis diskuteres repræsentations- og praksisresultaterne og sættes i relation til sproghierarkiseringsteori. Således er det første gang, at der ses nærmere på, hvordan sproghierarkier kan se ud på praksisniveau med naturligt forekommende interaktion i Danmark.

2. Sproglig hierarkisering: Sprogvalg og sprogrepræsentation

Sproghierarkier er foranderlige størrelser, der på såvel samfundsniveau som individniveau har betydning for, hvilke sprog vi taler, kan tale og gerne vil kunne tale, og det er derfor vigtigt at se nærmere på, hvad sproghierarkier er, og hvordan de skabes. Definitionen på denne sproghierarkiseringsproces lyder: Sproghierarkier etableres gennem inkluderende og ekskluderende praksisser og manifesteres gennem sprogvalg og sprogrepræsentationer (Risager 2005 og 2012, Daryai-Hansen 2010a) og vil blive yderligere forklaret i nedenstående. Først om skellen mellem de to entiteter, der udgør sproghierarkier, henholdsvis sprogvalg og sprogrepræsentation, som allerede antydes hos Pierre Bourdieu, der differentierer mellem ”le rapport que chacun [...] peut entretenir avec la langue” (forholdet individet har til sproget, som kan udfoldes diskursivt) på den ene side og “sa production elle-même” (produktion af sproget, der manifesterer sig i sprogvalg) på den anden side (Bourdieu 1982: 40, citeret i Daryai-Hansen 2010a: 69).

Sprogvalg er både det overindividuelle valg, som fx regeringer, uddannelsesinstitutioner og virksomheder har taget for individet i kraft af deres sprogpolitik, og det bevidste eller ubevidste valg, individet foretager i såvel produktion som reception af tale og skrift. Det er dermed såvel de sprogvalg, man foretager, når man beslutter sig for at lære et sprog (frem for et andet), som det er valget mellem tysk og fransk i folkeskolen (et valg, der er begrænset gennem sprogvalg på overindividuel niveau), om at have russisk i gymnasiet, om at studere italiensk på universitet eller senere i livet måske om at lære spansk, og selvfølgelig, hvilket sprog man har valgt at skrive sine opgaver, mails, rapporter, artikler osv. på. Der er altså både tale om et ramme- og et individniveau, når man taler om sprogvalg.

Sprogrepræsentation er et spørgsmål om, hvordan sprog repræsenteres, altså om diskurs: Hvordan tales og skrives der om sprog, hvilke sprog inddrages i diverse repræsentationer positivt (promoverende, anerkendende) og negativt (underordnende, diskriminerende eller helt udeladt).

Sproglig hierarkisering er ikke alene bestemt af antallet af sprogenes talere, men skabes af sociale, politiske og økonomiske forhold (Lund & Risager 2001).

Sproghierarkier (...) udøver magt, fordi de reproduceres af sproglige aktører, og fordi de har indflydelse på vores aktuelle og fremtidige holdning til sprog og på vores nutidige og fremtidige sprogvalg. (Daryai-Hansen 2010b: 89).

Det er dermed selvfølgelig ikke sprogene, men sprogbrugerne, der skaber disse hierarkier (jf. også Holmen og Normann Jørgensen 2000: 88f).

En model over sproglige hierarkiseringer er vist i figur 1 nedenfor. Den tager udgangspunkt i en model fra Daryai-Hansen 2010, der tager afsæt i Risagers arbejde med sproghierarkier som:

(...) et forestillet socialt hierarki mellem forskellige sprog eller sprogvarieteter som skabes gennem ekskluderende hhv. inkluderende praksis, enten i kraft af konkrete sprogvalg i bestemte situationer eller i kraft af repræsentationer af det sproglige landskab. (Risager 2005: 10).

Inkluderende praksis +sprogvalg <i>Tysk vælges</i> +sprogrepræsentation <i>Tysk repræsenteres positivt</i>		Ekskluderende praksis –sprogvalg <i>Tysk vælges ikke</i> –sprogrepræsentation / 0-sprogrepræsentation <i>Tysk repræsenteres ikke eller repræsenteres negativt</i>
	Konvergent forhold	
+sprogvalg +sprogrepræsentation <i>Tysk vælges og repræsenteres positivt</i>		–sprogvalg –sprogrepræsentation / 0-sprogrepræsentation <i>Tysk vælges ikke og repræsenteres ikke eller repræsenteres negativt</i>
	Divergent forhold	
+sprogvalg –sprogrepræsentation / 0-sprogrepræsentation <i>Tysk repræsenteres ikke eller negativt, men vælges</i>		–sprogvalg +sprogrepræsentation <i>Tysk repræsenteres positivt, men vælges ikke</i>

Figur 1 Sproglig hierarkisering (en videreudvikling af model fra Daryai-Hansen 2010: 58).³⁶

³⁶ Tysk er indsat som eksempel i modellen. En kombination, som primært er relevant i toppen af hierarkiet, kunne være +sprogvalg, 0-sprogrepræsentation, som når Taina Saarinen (2013) taler om 'usynlige sprog': Man bruger sproget, men man omtaler ikke valget, da det betragtes som en selvfølge. I Danmark er det almindeligt for engelsk på den ene og svensk og norsk på den anden side, af vidt forskellige grunde. Man kunne også gå videre og påstå, at kombinationen +sprogvalg, 0-sprogrepræsentation er typisk for toppen af hierarkiet og –sprogvalg, 0-sprogrepræsentation for bunden.

Dvs., at vi på den ene side har den inkluderende praksis med positive sprogvalg og sprogrepræsentationer, og på den anden side den ekskluderende praksis med negative sprogvalg og sprogrepræsentationer/manglende sprogrepræsentation, dvs. konvergente forhold mellem sprogrepræsentation og sprogvalg. Men forholdet kan også være divergent, fx sprogpoltiske anbefalinger af flersprogethed publiceret på engelsk (Daryai-Hansen 2011: 57) og konferencer om flersprogethed afholdt på engelsk (Daryai-Hansen 2008: 272), som det fremgår af figur 1 nedenfor. Når der er tale om et konvergent forhold, så falder repræsentation og valg af sprog sammen. Det kan enten være som en positiv repræsentation og et positivt valg, hvor fx tysk repræsenteres positivt og vælges: +sprogrepræsentation, +sprogvalg. Eller det kan være en negativ repræsentation af sproget, eller det omtales slet ikke (0-sprogrepræsentation), og det vælges ikke, fx repræsenteres tysk negativt eller slet ikke og vælges heller ikke: -sprogvalg, -sprogrepræsentation/0-sprogrepræsentation. Når der er tale om et divergent forhold, hænger repræsentation og valg af sprog ikke sammen. Det kan enten være sådan, at fx tysk repræsenteres negativt eller slet ikke, men vælges: +sprogvalg, -sprogrepræsentation/0-sprogrepræsentation. Eller det kan være en positiv repræsentation af fx tysk, men sproget vælges ikke: -sprogvalg, +sprogrepræsentation. Under konvergente forhold falder et sprog i toppen af hierarkiet derved under den inkluderende praksis, dvs. sproget vælges (bruges) og repræsenteres (omtales) positivt. Et sprog i bunden af hierarkiet falder under den ekskluderende praksis, dvs. sproget vælges ikke og repræsenteres (hvis overhovedet) negativt, de såkaldte 'glemte sprog' (Daryai-Hansen 2010b: 96).

Under divergente forhold findes gråzonen mellem in- og eksklusion. Tysk inkluderes fx ved at blive repræsenteret som et vigtigt sprog af fx Dansk Industri (fx i et telegram fra Ritzau Bureau den 8. Februar 2016), men ekskluderes ved at blive fravalgt i gymnasiet og på universitetet.

I det følgende ses nærmere på tysk sprogs placering i de teoretiske fremstillinger, der indtil videre har været af det sproghierarki, der synes at være fremherskende i Danmark.

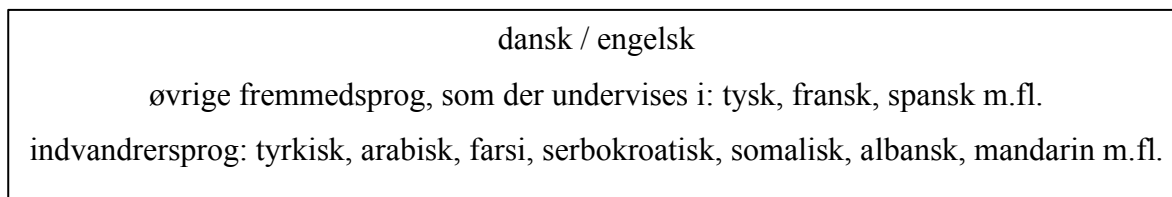
Ifølge Lund og Risager bruges der mellem 100 og 140 sprog i Danmark (Lund & Risager 2001: 6 og igen i Risager 2005: 15), men i det fremherskende sproghierarki, som de ser det i Danmark, er der kun to sprog (dansk og engelsk), der ligger i toppen, og tysk repræsenteres sammen med øvrige fremmedsprog, der undervises i, over den store masse af migrantsprog, som ligger nederst i hierarkiet, som det illustreres i figuren nedenfor. Det skal nævnes, at der ikke ligger nogen empiri til grund for Lund og Risagers opstillede sproghierarki.

Hvor svensk og norsk i den sammenhæng skal indordnes er svært at gennemskue, da det virker, som om de slet ikke

Figur 2 Det fremherskende sproghierarki i Danmark ifølge Lund og Risager 2001: 6

Holmen og Normann Jørgensens sproghierarki minder om dette, dog er der her en manglende repræsentation af tysk:

Vi har et sprogsamfund med en skarp hierarkisering af de sprog, der bruges i landet. Som det ene yderpunkt har vi engelsk. [...] I den anden ende af hierarkiet har vi kurdisk, tagalog, farsi, mandarin med flere. [...] Dansk ligger som yderligere et fikspunkt, måske lige under engelsk, måske med fransk inde imellem. Alle andre sprog, der bruges, kan placeres på denne skala [...].” (Holmen & Normann Jørgensen 2000: 86).

Igen skal det konstateres, at empirien til dette sproghierarki er begrænset, og hvorfor fransk skulle ligge mellem dansk og engelsk, er der ingen data i artiklen, der understøtter.

I Risager (2005), som er en eksplorativ tekst om eksklusionshierarkier, har Risager selv opsummeret Lund & Risager 2001-modellen til at være et spørgsmål om, at:

(...) dansk befinder sig i midten og trænges fra to sider: 'oppefra' af engelsk og 'nedefra' af de såkaldte indvandrersprog. (Risager 2005: 8).

Tysk samt de øvrige fremmedsprog er røget ud af hierarkiet til fordel for en tredeling af det fremherskende sproghierarki i Danmark:

Figur 3 Det fremherskende sproghierarki i Danmark (Risager 2005: 8)

Denne tredeling bekræftes i Daryai-Hansens empiriske undersøgelse, som det fremgår af figur 4.

---

rigtig opfattes som sprog, dvs. befinder sig et eller andet sted uden for hierarkiet.

Figur 4 Det fremherskende sproghierarki i Danmark (Daryai-Hansen 2010a: 286, oversat)

Daryai-Hansen angiver følgende grunde til, at alle sprog ud over engelsk, dansk og migrantsprogene er i parenteser: At de ikke nævnes (fx sprog uden for Europa), primært repræsenteres i forhold til engelsk (fx de centralskandinaviske sprog), nævnes pga. det sproghistoriske slægtskab (fx [old]græsk, latin, fransk og tysk) og endelig repræsenteres i forhold til fortiden (fx tysk, de germanske sprog generelt, italiensk, latin og græsk) (Daryai-Hansen 2010a: 286).

Gennem samlingen af offentligt tilgængelige sprogpoltiske, primært uddannelsespolitiske, tekster, der danner baggrund for Daryai-Hansens undersøgelse (Daryai-Hansen 2010a: 103), bliver det tydeligt, at tysk er repræsenteret som del af den abstrakte klasse ’andre relevante fremmedsprog’, der primært omtales som ’engelsk og andre fremmedsprog’:

Disse sprog [de andre fremmedsprog] fremstilles som én sproggruppe, der primært konkretiseres ved sin negation, nemlig ved at være *ikke-engelsk* og derigennem implicit ved ikke at have en særstatus i den danske diskurs. (Daryai-Hansen 2010b: 96).

Disse ’andre fremmedsprog’ promoveres dog også, men det er kun engelsk, der ved navns nævnelse fremhæves (Daryai-Hansen 2010a: 174-176). Når tysk omtales er det i højere grad som fortidens sprog og i forhold til det historiske slægtskab med dansk i modsætning til den primært nutidige/fremtidige omtale af engelsk (se også Daryai-Hansen 2010a: 69):

Mens engelsk primært repræsenteres i forhold til dets status og tilegnelse, tematiseres fransk og tysk – der som repræsentationsobjekter står øverst i det intereuropæiske hierarki – fortrinsvis i forhold til deres korpus. Mens engelsk i disse repræsentationer fremstilles som nutidens sprog, dvs. som det eneste sprog, der påvirker dansk i dag, reduceres latin, fransk og tysk til at være fortidens sprog (...) (Daryai-Hansen 2010b: 96).

Og:

Sprog som latin, norsk, svensk og tysk inkluderes i sproghistorisk perspektiv, mere præcist i forhold til det danske sprogs fortid og korpus, for at styrke bevidstheden om det danske sprog, der synes undermineret af engelsk (...) (Daryai-Hansen 2010b: 97).³⁷

Så selvom andre sprog end dansk og engelsk nævnes i de undersøgte tekster, kan Risager og Lunds samt Holmen og Normann Jørgensens fremherskende sproghierarki altså bekræftes i Daryai-Hansens undersøgelse: Engelsk har en meget høj status i Danmark og ligger sammen med dansk i toppen af det fremherskende hierarki.³⁸ Tysk er en del af andre fremmedsprog og hører fortiden til. Om denne inddeling kan bekræftes i forskningen på området vil blive undersøgt i næste afsnit.

3. Hittidig forskning³⁹

I det følgende er fokus de undersøgelser, der er lavet om tysk i det danske erhvervsliv gennem de sidste små 30 år, fra Tysklands genforening til i dag. Udvalgelseskriterierne har altså været, at de skulle omhandle erhvervslivet i Danmark, og tysk skulle indgå. Korpus består derfor af en heterogen gruppe, der både dækker over syv større kvantitative spørgeskemaundersøgelser (Bacher et al. 1992, Hagen 2001, Hagen 2006, Dansk Industri 2007, Verstraete-Hansen 2008, Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013), tre mindre kvalitative primært baseret på interviewundersøgelser (Tange & Lauring 2009, Lønsmann 2011, Bellak 2014) samt tre mikroundersøgelser baseret på interaktionsdata (Rasmussen 2000, Asmuß 2002, Rasmussen & Wagner 2002).

Gennemgangen af undersøgelserne viser trods heterogeniteten en generel tendens til at gå fra at handle om flersprogethed og specifikke sprog i danske virksomheder til primært at handle om det lokale sprog, dansk, i forhold til det 'globale' sprog engelsk. Om det er forskernes fokus,

³⁷ Når Daryai-Hansen skriver 'korpus' er det i betydningen ordforråd.

³⁸ Daryai-Hansen kan i sin undersøgelse også bekræfte, at migrantsprogene ligger i bunden af hierarkiet (Daryai-Hansen 2010a: 286).

³⁹ Tak til Mette Skovgaard Andersen for at være sparringspartner på dette afsnit.

virksomhedernes valg og/eller samfundsdiskursen, der spiller ind på denne ændring, er svært at bedømme, dvs. spørgsmålet om, hvorvidt engelsks rolle i verden er en konsekvens af globaliseringen (den historiske proces) eller en del af globalismen (ideologien tilknyttet processen), som Haberland diskuterer i sin artikel ”English – the language of globalization?” (2009).

Muligvis hænger det også sammen med arbejdskraftens øgede mobilitet og deraf stigning i flersprogetheden på den danske internationale arbejdsplads. Hvor det lokale sprog tidligere i højere grad var det indiskutable førstevalg som internt sprog, og modtagerlandets sprog som eksternt afsættersprog, er engelsk nu blevet førstevalget til begge formål.⁴⁰

Hellekjær observerer samme tendens i det norske erhvervsliv:

As can be seen, English is used for almost 95% of the export activities, far in excess of the English speaking countries’ market share. It is used even when using other languages such as German, French or Spanish would have been more logical. A comparison with the 1973 figures (Norges Handelshøyskole [sic] 1973), where 81% used English, 48% German, 21% French, and 3% Spanish, also shows that the use of German and French has decreased dramatically over the last 30 years. (Hellekjær 2012: 11).⁴¹

Det lader dog til, at forskerne de senere år stadig tenderer mod at anbefale flersprogethed og beklage virksomhedernes snævre fokus, samtidig med at de anerkender deres valg af engelsk som det uundgåelige valg (fx Bellak 2010: 78f). Som Haberland skriver, bliver valget af engelsk ’common sense’, idet globalismen, ideologien ”(...) presents itself as the obvious, as the natural unquestionable way of looking at things.” (Haberland 2009: 20).

I første del af gennemgangen nedenfor uddybes med sproghierarkiseringsteorien in mente denne

---

⁴⁰ I øvrigt observeres samme tendens for det internationale sprog og sprogbrugen på universiteterne (publikationssprog): ”(...) we witness a growing use of English, which to a large degree happens at the expense of languages like French and German.” (Haberland 2009: 32). Se også udgivelser som Haberland et al. 2008, Haberland et al. 2013, Gregersen 2014, Mortensen & Haberland 2012 og Haberland & Preisler 2015.

⁴¹ Hellekjær kommer ikke nærmere ind på rapporten fra Norges Handelshøyskole end i følgende citat: ”The Norwegian NAs [needs analyses] that have been carried out so far have almost exclusively been quantitative surveys of language use and needs in business. They have largely focused on which languages are used, in which situations and for which tasks, and on language problems the users may have experienced or can identify (Hagen et al. 2006, Norges Handelshøyskole 1973, Hellekjær 1991, 2007, Hellum/Dypedahl 1998, Lie/Skjoldmo 1982).” Det har desværre ikke været muligt at få fat i referencen: Norges Handelshøyskole 1973: *Siviløkonomers bruk av fremmedspråk*. Bergen: Norges Handelshøyskole, så her anføres blot et forbehold over for den umiddelbare sammenligning grundet den ukendte metodebrug i rapporten fra 1973. Til gengæld står undersøgelsesobjektet i titlen: *civiløkonomer*, hvor Hellekjær (i øvrigt med eksplicit fokus på brugen af engelsk) har lavet en behovsanalyse i 302 eksportfirmaer: ”This brings us to the present needs analysis, in which I use data from a quantitative needs analysis survey of the English use and needs as perceived by 302 managers working in Norwegian export firms (Hellekjær 2007). The goal is to identify in which contexts and situations English is used in business, in which communication situations users experience difficulties, and for which areas and situations the respondents indicate the need for improved proficiency.” (Hellekjær

generelle tendens i litteraturen fra flere sprog, inklusive tysk, til engelsk (vs. lokalsproget) med eksempler fra den hidtidige forskning. I anden del fokuseres på tysk og afslutningsvist ses på, om undersøgelserne af tysk i danske virksomheder fokuserer på repræsentations- eller sprogvalgsniveau.

3.1. Fra flere sprog til engelsk i en dansk virksomhedskontekst

I 1990'erne ses troen på, at fremmedsproglige kompetencer bliver vigtigere og vigtigere i takt med globaliseringens 'udbredelse' (fx Grinsted 1994: 18, Andersen 1997: 13), specifikke sprog undersøges i virksomhederne, som fx tysk (fx Koop et al. 1994, Andersen 1997) eller hollandsk (fx Kirschstein et al. 1989), og der hersker en holdning, både hos forskerne og i virksomhederne, om, at man skal lære sprog og kultur at kende fra aftagerlandet/det land, som man ønsker at eksportere til, og det fremhæves med videnskabeligt belæg, at netop dette giver økonomisk succes (fx Andersen 1997: 50). Andersen citerer også i den forbindelse Christian Einfeldt, daværende vicedirektør i Industrirådet: "Sproget betyder alt, hvis man skal bide sig fast i de nye markeder." (Andersen 1997: 51).

Denne tendens synes i 2000'erne at blive afløst af særligt virksomhedernes holdning om, at engelsk er nok, og at de andre (i udlandet) skal blive bedre til engelsk, som det formuleres i Verstraete-Hansens undersøgelse af fremmedsprogsbehov i danske virksomheder (2008: 36). Dette samt selvfølgelig den reelle stigning i antallet af firmaer, der angiver at have engelsk som firmasprog (Dansk Industri 2007 og 2013), er hovedårsagerne til, at litteraturen inden for de sidste år primært handler om engelsk i virksomheder (fx Mondada 2004, Hellekjær 2012, Angouri & Miglbauer 2014, Mahili 2014 og i en dansk kontekst fx Tange & Lauring 2009, Lønsmann 2011 og 2014, Millar & Jensen 2013), som regel i forhold til det lokale sprog. Her spiller tysk og andre sprog primært samme rolle, som de gør i det fremherskende sproghierarki i Danmark med engelsk og dansk i toppen og andre uspecificerede sprog i midten, måske i bunden. Migrantsprog nævnes ikke. Selv om andre sprog stadig er til stede og bruges i virksomheder i Danmark, overskygger engelsk-dansk-repræsentationen denne tilstedeværelse, som det fx ses i følgende:

When asked about language use or language choice at Lundbeck in the interviews, Informants invariably consider only Danish and English. The exclusive focus on these two languages means that other linguistic resources are disregarded. (Lønsmann 2011: 281).

2012: 8).

Lønsmann rammes dog også selv af denne sprogrepræsentationstendens og skriver: ”Talk at lunch or at coffee breaks would be in either Danish or English.” (Lønsmann 2011: 109), selvom samme forfatter kort forinden har skrevet:

In addition to Danish and English, however, a number of other languages are also used at Lundbeck, e.g. German, Swedish, Spanish and Arabic to mention some of the languages I heard, saw or was told about during my fieldwork. (Lønsmann 2011: 104).

Den samme udviklingstendens viser sig, når man kigger på de større spørgeskemaundersøgelser, der undersøger fremmedsprogsbrug og -behov i danske firmaer generelt, som fx Bacher et al. 1992, Grinsted 1992, Dansk Industri 2007, Verstraete-Hansen 2008, Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013⁴²: I 1990’erne spiller tysk en stor rolle. Primært Grinsteds undersøgelse af virksomheder i tidligere amter i Region Syddanmark (Sønderjylland, Ribe og Vejle) viser dette, hvor de anvendte fremmedsprog fordeler sig således: Tysk: 86,8%, engelsk: 83,8% (Grinsted 1992: 20). Det er selvfølgelig det tyske sprogs højborg, men også Bacher et al.s undersøgelse af virksomheder i hele landet, viser, at brugen af tysk er stor:

I vurderingerne af, hvilke sprog der bliver behov for fremover, placerer engelsk og tysk sig klart på en delt førsteplads. Dette gælder uanset om udgangspunktet er danskernes vurdering af deres eget behov, vurderingen af behovet generelt eller virksomhedernes udsagn om, hvilke sprog der er vigtige fremover og hvilke sprogområder Danmark driver udenrigshandel med. (Bacher et al. 1992: 109).⁴³

I 1990’erne er det altså engelsk og tysk, der primært anvendes ifølge virksomhederne, og man kan bemærke, at det lokale sprog, dansk, ikke spiller nogen problematiseret rolle.

I 2000’erne og 2010’erne har engelsk overtaget og indtaget sin position som det – eller i hvert fald vestens – sproglige svar på globaliseringen. Nødvendigheden af flersprogethed fastholdes dog af forskere (fx Hagen 2006: 57), samtidig med at realiteten anerkendes: Engelsk har uovertruffent indtaget fremmedsprogsførstepladsen i sproghierarkiet i Danmark, og det lokale sprog begynder at spille en rolle – både i forhold til in- og eksklusion i forhold til transnationale, men også i forhold til danske medarbejdere.

Denne udvikling fremgår også, når man kigger nærmere på de to EU-rapporter ELISE fra 2001 og

---

⁴² Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansens rapport fra 2013 er medtaget her, selvom den strengt taget ikke omhandler virksomheder, men den offentlige administration. Derfor er den også brugt til at sige noget om, hvilke sproglige kompetencer og holdninger til sprog de offentlige ansatte som en del af den danske arbejdsstyrke besidder.

⁴³ Bacher et al.s undersøgelse fra 1992 *Danskerne og fremmedsprog. En undersøgelse af den voksne befolknings sprogfærdigheder* bygger på et spørgeskema sendt ud til danskerne, men også til cirka 1200 virksomheder.

ELAN fra 2006. I ELISE er bl.a. tre danske firmaer blevet interviewet. De er udvalgt som nogle af de ”succesfulde eksportvirksomheder i forskellige europæiske lande” (Hagen et al. 2001: 4), der har implementeret ”(...) forskellige former for strategier (...) for at overvinde tværkulturelle kommunikationsbarrierer og øge deres økonomiske resultater” (Hagen et al. 2001: 4), og de tre følgende uddrag viser fokus (for både virksomheder og forskere):

Kommunikation med danske kunder og leverandører foregår på dansk, mens kommunikation med andre nationaliteter foregår på enten engelsk eller tysk. (Hagen et al. 2001: 7)

Kommunikation med omverdenen foregår på dansk, engelsk, tysk, fransk og til dels på spansk. (Hagen et al. 2001: 8)⁴⁴

Virksomheden lægger vægt på **brug af kundens sprog** som et vigtigt salgsredskab. (Hagen et al. 2001: 9, forfatters fremhævnings)

Engelsk nævnes fx heller ikke i indledningen i 2001, og flersprogethed fremhæves, også i fx undersøgelsesformålet (Hagen 2001: 2). Engelsk kommer dog ind i konklusionen som det mest anvendte fremmedsprog, men brugen af andre sprog fremhæves også her. I ELAN-rapporten fra 2006 er der stadig fokus på flere sprog og ikke kun engelsk, som her dog anses for at være nøglesproget til at komme ind på eksportmarkeder (Hagen: 2006: 6).

Også i hele domænetabsdiskursen, hvor forholdet mellem dansk og engelsk, som nok ikke skal opfattes som hierarkisk, allerhøjest som kamp om toppen i hierarkiet, har trængt de andre sprog i baggrunden i folks bevidsthed: Tysk opfattes hverken som trussel eller som del af den danske identitet. Engelsk har fået denne centrale og modsigelsesfyldte status i Danmark, så der ikke er plads til andre sprog. Som Daryai-Hansen skriver:

Die Repräsentation der englischen Sprache stehen häufig unabhängig von der Repräsentation anderer fremder Sprachen. Hingegen verschränkt sich der Diskurs über die englische Sprache zumeist mit einem Diskurs über die dänische Nationalsprache. In diesen Diskurselementen wird das Englische primär als Sprache repräsentiert, die in Konkurrenz zum Dänischen steht (...) die die dänische Sprache bedroht und die es notwendig macht, das Dänische zu verteidigen. (Daryai-Hansen 2010a: 166).

---

⁴⁴ Under specielle betingelser forekommer også andre sprog, fx hollandsk (Kirschstein et al. 1989).

3.2. Brugen af tysk i en dansk virksomhedskontekst

Som ovenfor vist har tendensen siden 2000'erne været, at tysk indlejres i undersøgelser med fokus på engelsk, dansk og/eller sprog generelt. For dem, der handler om tysk, gælder, at der er fundet tre undersøgelser om sprogrepræsentationer (List & Wagner 1992, Koop et al. 1994, Andersen 1997) og en undersøgelse af sprogvalg (Rasmussen & Wagner 2002). Ud fra disse kan det opsummeres, at i forhold til sprogrepræsentationsniveauet har der særligt været en interesse for stereotype forestillinger mellem danskere og tyskere ud fra antagelsen om, at disse skaber kommunikative handelshindringer (List & Wagner 1992, Koop et al. 1994). Tysk i erhvervslivet repræsenteres her med andre ord som et sprog, der skaber kommunikationsbarrierer (Koop et al. 1994), og som kræver træning i interkulturel kommunikation (List & Wagner 1992). I de undersøgelser, hvor tysk nævnes, er det snarere som en historisk kompetence end en nutidig, der stort set ikke efterspørges længere, og der er tegn på, at både tysk og dansk erhvervsliv i praksis synes, at engelsk er nok (jf. Vandermeeren 2003 og Verstraete-Hansen 2008). Når tysk derudover optræder i undersøgelser af dansk og engelsk på arbejdspladsen, repræsenteres tysk som noget, kun tyskere bruger, primært i uformelle kontekster (fx Lønsmann 2011).

Den eneste sprogvalgsanalyse, der er lavet, er af Rasmussen og Wagner (2002).⁴⁵ De har lavet en samtaleanalytisk undersøgelse, der direkte omhandler sprogvalg i fem firmaers internationale telefonopkald fra Danmark til europæiske lande (Sverige, Tyskland, Island, Belgien, Frankrig, 114). Her observeres, at det primære valg tages, som følger: Den, der ringer op, fortsætter som regel på det sprog, som den, der svarer, har brugt, vel at mærke kun: "(...) when the recipient's language is English or another major language." (Rasmussen & Wagner 2002: 128). Der tales i artiklen ikke om andre sprog end dansk (brugt til samtaler med danskere (og svenskere og islændinge, 114), engelsk og tysk. Fransk nævnes et par gange, hver gang som et sprog, der ikke bliver valgt, trods at svarer har brugt det (115). 'Another mayor language' i citatet ovenfor må derfor være tysk.

Der er også relativt lidt litteratur, der specifikt omhandler tysk i danske virksomheder på sprogrepræsentationsniveau. I 1990 kom *Kommunikative handelshindringer. Rapport over lov 271*

---

⁴⁵ Derudover skal Rasmussens undersøgelse fra 2000 nævnes, hvori tysksprogede interaktioner mellem tyskere og danskere analyseres. Data er fra to informanter og 15 af deres telefonsamtaler. Det er ikke en egentlig sprogvalgsanalyse, men en interaktionsanalyse af disse telefonsamtaler, der alle er på tysk. Hun viser her bl.a., hvorledes åbninger af telefonsamtaler håndteres forskelligt på de to sprog. Heller ikke Asmuß' (2002) samtaleanalytiske mikroundersøgelse af strukturelle uenighedsmarkører i interkulturel kommunikation, der har to møder mellem tyskere og danskere som data, er som sådan sprogvalgsdata, da deltagerne til begge møder taler tysk sammen. Således er også dette en interaktionsanalyse af møderne.

af List og Wagner, som er en undersøgelse af stereotype forestillinger på grundlag af 24 interviews med tyske og danske forretningsfolk samt tre rådgivningssamtaler med danske medarbejdere, hvor det bl.a. konkluderes på baggrund af samme data i 1992, at der er brug for interkulturel træning. Data blev videre bearbejdet af Koop et al. i 1994 under overskriften ”Probleme in der dänisch-deutschen Wirtschaftskommunikation”. Her arbejdes også med de respektive stereotype forestillinger, og det vises, hvordan stereotyper

(...) sind die Kommunikationsbarrieren, auf die man im interkulturellen Kontakt trifft, und sie verstärken durch ihr Angebot an Realitätsdeutung vorhandene Barrieren. (Koop et al. 1994: 128).

Anne-Marie Andersen undersøgte i 1997 også de stereotype forestillinger ved en spørgeskemaundersøgelse sendt til et dansk firma og konkluderer, at stereotypiseringen forbliver stærk, og at den er forstærket af danskernes negative billede af tyskerne og danskernes økonomiske afhængighed og deraf Tysklands overlegenhed (Andersen 1997: 228).

Herefter bliver undersøgelserne mere generelle: I 1997 undersøger Elizabeth Pratt sprog i Danisco, og heri nævnes tysk kun som en historisk kompetence (1997: 2), engelsk er den primære og også eneste efterspurgte fremmedsprogskompetence hos Danisco.

Så er der Sonja Vandermeerens undersøgelser af ”Bestand und Bedarf im Geschäftsalltag” fra 1998, hvori det konstateres, at andre fremmedsprog, herunder tysk, ifølge informanternes sprogrepræsentationer ofte anvendes trods udbredelsen af engelsk i de undersøgte lande, der dog ikke inkluderer Danmark (Tyskland, Frankrig, Nederlandene, Portugal og Ungarn). Fremmedsprogene betragtes her som nødvendige. I forbindelse med Vandermeerens beskrivelse af Danmark fokuseres kun på Grinstead (1992) og Bachers (1992) undersøgelser og derved fremhæves den dominerende brug af og det store behov for tysk i danske virksomheder. I Vandermeerens artikel fra 2003 ”German language needs in Danish companies” handler det om behovet for fremmedsprog i danske virksomheder ifølge tyske informanter. Udfaldet på hendes pilotundersøgelse, der var et spørgeskema sendt ud til firmaer i Schleswig-Holstein (25 firmaer, der havde kontakt til danske virksomheder, svarede på det), er, at de tyske firmaer kun ser en lille fordel i, at deres forretningsforbindelser bruger tysk. Til gengæld er det vigtigt, at de kender til tysk kultur (Vandermeeren 2003: 20), men kommunikationen må godt være på engelsk (Vandermeeren 2003: 24), hvilket må siges at være noget af et skred fra hendes undersøgelse i 1998, hvor hun konkluderede, at der i virksomhedssammenhæng

(...) läßt sich ein statistisch signifikanter Zusammenhang zwischen dem Gebrauch von

Deutsch und der Frequenz der Geschäftsbeziehungen mit Deutschland nachweisen. (Vandermeeren 1998: 243).⁴⁶

Igen ser vi denne generelle udvikling fra flere sprog til et sprog, engelsk. Som et overgangsfænomen skal Frederiksson et al.s undersøgelse fra 2006 fremhæves, da de netop har engelsk som fokus, men finder engelsk og tysk i data, som er 36 interviews, foretaget i Siemens om opfattelsen af engelsk som koncernsprog. Ifølge foretagendets direktør er engelsk koncernsprog, men ifølge de ansatte er det både engelsk og tysk (Frederiksson et al 2006: 416). Så selvom Siemens agerer i små 200 lande og har engelsk som koncernsprog, spiller tysk stadig en dominerende rolle i koncernen.

I Verstraete-Hansens spørgeskemaundersøgelse fremgår det, at 80% af såvel små- og mellemstore som store virksomheder har tyskkompetencer i firmaet (Verstraete-Hansen 2008: 20), men at små 60% af den fremmedsproglige kommunikation foregår på engelsk og

Kun 8,7% af SMV'erne og 4,9% af de store virksomheder bruger primært samhandelspartnerens eget sprog. (Verstraete-Hansen 2008: 30).

Alle virksomheder svarer, at de har engelsk som fremmedsproglig kompetence repræsenteret (Verstraete-Hansen 2008: 20). De ansatte i disse firmaer mener godt nok, at der er sproglige problemer, men mener også, at det skyldes, at de andre ikke er gode nok til engelsk (Verstraete-Hansen 2008).

Også Skovgaard Andersen og Verstraete-Hansens undersøgelse af brugen af engelsk og/eller andre fremmedsprog i centraladministrationen viser, at engelsk opfattes som den primære sprogkompetence; her

(...) svarede hele 79,5%, at de brugte henholdsvis 'kun engelsk' (57,1%) eller 'engelsk og et eller flere andre fremmedsprog' (22,4). (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 29).

Tysk og fransk er de primære 'andre fremmedsprog', men hvor fransk er det mest anvendte sprog efter engelsk i centraladministrationen (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 42), er det tysk, der indtager andenpladsen i de private (små og mellemstore) virksomheder (Verstraete-Hansen 2008: 22). Men grundlæggende viser Verstraete-Hansens konklusion i 2008 om virksomhedernes holdning, hvordan der ses på sprog i virksomhederne i 2000'erne:

---

⁴⁶ Ammons revision af *Die Stellung der deutschen Sprache in der Welt* fra 2015 understøtter i højere grad Vandermeerens 1998-udsagn end 2003-fundet: "Unternehmen aus den deutschsprachigen Ländern (Kap. B.4) sind oft erleichtert, wenn sie in ausländischen Unternehmen, zu denen sie Geschäftsbeziehungen aufnehmen wollen, Personal vorfinden, mit dem sie – schriftlich oder mündlich – auf Deutsch verkehren können." (Ammon 2015: 1). Men desværre fremgår det ikke af Ammons tekst, hvorfra han har denne antagelse.

Andre fremmedsprog end engelsk anses for at være den mindst nødvendige erhvervshumanistiske medarbejderkompetence i international samhandel. (Verstraete-Hansen 2008: 41).

I 2010 udkom Petra Daryai-Hansens ph.d.-afhandling (2010a), der, som beskrevet ovenfor, netop fokuserer på repræsentationen af sprog, herunder tysk, i Danmark. Til sammenligning inddrager hun den sprogpoltiske diskurs i Tyskland. Daryai-Hansen viser, hvorledes tysk i Danmark omtales (sammen med fransk og latin) som fortidens sprog i modsætning til den primært nutidige/fremtidige omtale af engelsk (se ovenfor). Daryai-Hansen skelner mellem sprogvalg og sprogrepræsentationer i de sproglige hierarkier, men beskæftiger sig kun med sprogrepræsentation.

I sin ph.d.-afhandling undersøger Nina Bellak i 2014 ved en kvalitativ interviewundersøgelse håndteringen af de sproglige ressourcer i to danske (og to østrigske) virksomheder. Konklusionen er, "(...) that language choice is a social, complex, context-dependent and multilingual phenomenon" (Bellak 2014: 302), som er svært at kontrollere eller regulere, men gennemgående i de to undersøgte danske virksomheder vælges engelsk, men kun når et lingua franca er nødvendigt.⁴⁷ Dermed finder Bellak en flersproget virksomhedskultur:

The findings suggest that language choice is a social, contextually-bound and multilingual phenomenon. More specifically, the MNCs operate as multilingual speech communities where headquarters and subsidiaries choose their own language and English as a lingua franca only if necessary. (Bellak 2014: III).

3.3. Opsamling

Gennem de sidste små 30 år går undersøgelserne fra i 1990'erne at handle om flersprogethed og specifikke sprog i danske virksomheder, hvor tysk er det fremtrædende fremmedsprog sammen med engelsk, til primært at handle om det lokale sprog, dansk, i forhold til det 'globale' sprog engelsk. Engelsk har i 2000'erne og 2010'erne indtaget førstepladsen i sproghierarkiet i Danmark.

Af forskere og i sprogpoltiske dokumenter hævdes det, at der er brug for at styrke andre

---

⁴⁷ Det skal her nævnes, at der ifølge Vandermeeren (2003) og Bellak (2010) foreligger en undersøgelse af sprogbrugen i virksomheder fra 2000. Ifølge dem skulle Rasmussen (2000) have foretaget en undersøgelse af sprogrepræsentationen i danske firmaer: "Rasmussen (2000) reports that of the 85 Danish company representatives in her sample, 91% stated that they used German (44% solely and 47% in combination with English)." (Vandermeeren 2003: 21). Og: "I en nyere undersøgelse fremgår det, at 91% af 85 danske virksomheder bruger tysk, af hvilke de 44 % udelukkende bruger tysk, og de 47 % bruger både tysk og engelsk. (Rasmussen 2000)" (Bellak 2010: 78). Bellak har jo nok tallene fra Vandermeeren, og Vandermeeren har vist lavet Rasmussens tal om til procenter, for Rasmussen (2000: 11) skriver selv om det "(...) kleine (nicht veröffentlichte) Fragenbogenerhebung" fra 1992, at 45 virksomheder deltog med 95 informanter: 42 af de 95 angav, at de kun brugte tysk, 45 af de 95 angav, at de brugte tysk og engelsk, 4 af de 95 angav, at de udelukkende brugte engelsk. Der er ingen oplysninger om de firmaer, der deltog, ud over at de havde kontakt med tyske virksomheder, og at det var sprogvalget i denne kontakt, spørgeskemaet drejede sig om.

fremmedsprog også, selvom disse til dels ligger uudnyttede hen i virksomhederne. Andre sprog er både ud fra forskernes og informanternes perspektiv til stede i virksomheder i Danmark, men overskygges af brugen af engelsk og dansk. Dette manifesterer sig også i sprogvalget, der er foretaget i de 41 tekster, der er brugt i dette afsnit, der vel at mærke handler om tysk i dansk erhvervsliv, hvoraf ti er skrevet på dansk (og svensk), otte på tysk og 23 på engelsk.⁴⁸

Tysk ses som et sprog, der skaber kommunikationsbarrierer, og som kræver træning i interkulturel kommunikation. Ifølge undersøgelserne efterspørges tysk stort set ikke længere, og dansk erhvervsliv synes at mene, at engelsk er nok.

Når tysk dukker op i teksterne om engelsk i danske virksomheder, er det ofte som i følgende observation fra Lønsmanns informant:

(...) franskmændene snakker fransk sammen ik og svenskerne snakker svensk sammen tyskerne snakker tysk” (Lønsmann 2011: 243).

Eller som Lønsmann selv observerer:

In my observations I encountered Swedish and German several times, mostly in informal spoken interactions between native speakers, but also in emails (Lønsmann 2011: 114).

I følgende undersøgelse er tysk i fokus som et nutidigt, anvendt sprog. Det handler om sprogrepræsentation og -valg og er på den måde enestående i sit emnevalg, jf. ovenstående gennemgang. For der er ingen tvivl om, at tysk *er* til stede i virksomheder i Danmark, og i resten af artiklen ses nærmere på, hvorledes tysk repræsenteres i interviews med ledende medarbejdere fra internationale virksomheder i Danmark, og hvorledes sprogvalget ser ud i en international virksomheds uformelle kontekster. I det følgende præsenteres i første omgang sprogrepræsentationsdata.

---

⁴⁸ De ti på dansk (og svensk) er: Bacher et al. 1992, Bellak 2010, Dansk Industri 2007 og 2013, Gregersen 2014, Hagen 2001, Hagen et al. 2001, List & Wagner 1990, Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013, Verstraete-Hansen 2008. De otte på tysk er: Andersen 1997, Ammon 2015, Asmuß 2002, Daryai-Hansen 2010a, Koop et al. 1994, List & Wagner 1992, Rasmussen 2000 og Vandermeeren 1998. De 23 på engelsk er: Angouri & Miglbauer 2012, Bellak 2014, Frederiksson et al. 2006, Grinsted 1992 og 1994, Haberland 2009, Haberland et al. 2008 og 2013, Haberland & Preisler 2015, Hagen 2006, Hellekjær 2007 og 2012, Kirschstein et al. 1989, Lønsmann 2011 og 2014, Mahili 2014, Millar & Jensen 2009, Mondada 2004, Pratt 1997, Rasmussen & Wagner 2002, Tange & Lauring 2009, Vandermeeren 2003.

4. Analyse af sprogrepræsentation

4.1. Metode og sprogrepræsentationsdata

Som det fremgår af ovenstående, er de fleste undersøgelser af sprog i Danmark baseret på interviewdata. Gennem disse data kan man få adgang til, hvordan medarbejderne repræsenterer sprog, dvs. hvad deres holdning er til sprog og sprogbrug. I følgende bliver det tyske sprogs repræsentation i forhold til dansk og engelsk samt eventuelt andre sprog analyseret på baggrund af interviewdata: *Hvordan italesættes tysk af ledelsen? Hvilke sprog bliver omtalt, hvilke sprog udelades, hvordan omtales disse sprog, og hvilken hierarkiseringen kan udledes af denne omtale af sprogene?*

Dette undersøges ved at lave en analyse af data, der er semistrukturerede interviews (Kvale & Brinkmann 2009) med 13 medarbejdere (primært HR-medarbejdere) fra 12 forskellige internationale virksomheder i Danmark, med fokus på repræsentationen af dansk, engelsk og tysk (se Bilag 1 for interviewguide).⁴⁹ Der er interviewet ti kvinder og tre mænd. Det skal fremhæves, at interviewene, som det fremgår af interviewguiden, ikke handlede om tysk i virksomhederne, men generelt om sprog og kultur i en international virksomhedskontekst.

Virksomhederne blev valgt ud fra det primære kriterium, at de skulle være internationale, hvilket i denne kontekst betyder, at de skulle have flere sprog repræsenteret i deres medarbejderstab. Der er primært tale om store virksomheder, repræsenteret ved ni af de 12 firmaer. Brancherne er alt fra medicinalindustrien over fødevarer- til software- og drikkevareproducenter. De tre små- og mellemstore virksomheder⁵⁰ er to gaming-virksomheder og et arkitektfirma. Interviewene varer mellem en halv til halvanden time. De blev optaget (audio) og foreligger delvist transskriberet. Interviewene er blevet analyseret for at redegøre for de fremherskende sproghierarkier, som empirien fremviser.

De 12 firmaer er i artiklen anonymiseret og nummereret F1-F12. I F4 blev der foretaget to interviews med to forskellige informanter, Julie og Helle (informanternes navne er anonymiseret, se sprogrepræsentationsskemaet i Bilag 2 for en oversigt over deres navne, og hvilke sprog de

---

⁴⁹ Dorte Lønsmann og Kamilla Kraft har i Lingcorp-regi bidraget til indsamlingen af data (se også Lønsmann & Kraft 2018).

⁵⁰ ”Kategorien mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder (SMV'er) omfatter virksomheder, som beskæftiger under 250 personer, og som har en årlig omsætning på ikke over 50 mio. EUR og/eller en årlig samlet balance på ikke over 43 mio. EUR. Uddrag af artikel 2 i bilaget til henstilling 2003/361/EF” (*Den Europæiske Unions Tidende*, L 124 af 20.5.2003: 5, jf. bilag side 35).

nævner). De tre små- og mellemstore virksomheder er henholdsvis nummer F3, F6 og F10. Interviewene blev gennemført på dansk, bortset fra interviewet med Felix (F6), der er en ikke-dansktalende østriger (og den eneste expat af de 13 interviewede). Dette interview blev gennemført på tysk. I F3, F4 og F9 har der også været foretaget observationer, hvor interviewerens har haft mulighed for at gå rundt på arbejdspladsen, observere og tale med de ansatte.

Ti af de 12 firmaer i undersøgelsen har engelsk som koncernsprog, her omtalt som firmasprog, da nogle af firmaerne ikke er koncerner. Undtagelserne er to af de små- og mellemstore virksomheder F3 og F10. At have engelsk som firmasprog kan betyde mange forskellige ting, men ikke nødvendigvis, at alt derved foregår på engelsk (se også Lønsmann 2011), selvom det ofte er antagelsen, fx: ”Der er en tysk direktør i koncernledelsen, så her foregår alt på engelsk” (Ditte, F9). Der er anvendt to tegn i transskriptionen af interviewene til artiklen: (...) betyder, at starten af citatet ikke er med, eller at der er udeladt noget af et svar. (.) betyder, at taleren har holdt en pause, længden er ikke angivet. Derudover er der ingen intenderede afvigelser fra dansk standardortografi.

4.2. Hvilke sprog nævnes i interviewene?

Generelt om sprog i interviewene skal siges, at dansk og engelsk nævnes i alle 13. Derudover nævnes i mest frekvente rækkefølge tysk (10), fransk (6), spansk (6), svensk (5), kinesisk (3), polsk (3), russisk (3), finsk (2), italiensk (2), norsk (2), arabisk (1), hindi (1), portugisisk (1), tamil (1), thai (1), tyrkisk (1) (se også sprogrepræsentationsskema i Bilag 2).

I denne sproglige hierarkisering spiller andre sprog end dansk og engelsk dermed en rolle: Enkelte sprog er kun relevante for enkelte firmaer / enkelte af medarbejderne, fx de sidste seks sprog, der kun nævnes en gang af F8. Fire sprog træder stærkt frem i repræsentationen af sprog i firmaerne: tysk (10), fransk (6), spansk (6), svensk (5), og særligt skal det selvfølgelig bemærkes, at tysk er stærkt repræsenteret ved at blive omtalt i næsten alle interviewene. Fransk og spansk, som følger efter tysk i sprogrepræsentationen, omtales til gengæld kun i halvdelen af interviewene.

I det følgende kigges nærmere på, hvordan denne sprogrepræsentation er i spil. Hvordan omtaler de interviewede tysk og brugen af tysk i deres firma? Efterfølgende vil repræsentationen af dansk og engelsk kontrasteres til repræsentationen af tysk.

4.3. Tyskrepræsentationen i data

Tysk nævnes som sagt af ti ud af de 13 informanter: Signe (F1), Frederik (F2), Marie (F3), Julie og Helle (F4), Felix (F6), Svend (F8), Ditte (F9), Tanja (F10) og Sidsel (F11) (dvs. ikke af Katrine fra F5, Sanne fra F7 og Rikke fra F12). Når tysk omtales af informanterne, er det primært i forbindelse

med, at de selv taler tysk, og hvad de så bruger tysk til. Det drejer sig om otte informanter: Signe, Frederik, Marie, Julie, Helle, Felix, Svend, Tanja. Dvs. at i hvert fald 2/3 af informanterne i de 12 forskellige internationale danske virksomheder giver udtryk for, at de i en eller anden udstrækning besidder receptive og produktive tyskkompetencer.

Derudover fremgår det tydeligt af data, at danske internationale virksomheder på forskellig vis indgår i sprog- og kulturmøder med tysksprogede lande og deres repræsentanter. Således siger Helle om at arbejde i et datterselskab til et tysk firma: ”Det giver jo et naturligt tryk” (F4). Signe (F1), Frederik (F2) og Ditte (F9) nævner tysk, fordi der er en tysk direktør i deres virksomhed. Sidsel fra F11 med hovedkontor i Schweiz nævner, at nu, hvor der er mange tyskere ansat, hører man af og til tysk på gangene: ”(...) på et tidspunkt var det meget det franske, og nu er det faktisk meget det tyske” (Sidsel, F11).

Frederik og Ditte giver udtryk for, at tysk er et vigtigt arbejdsredskab. Frederik har arbejdet længe i det tysktalende område af Schweiz:

Jeg synes, nu taler jeg jo tysk, og det betyder, at min (.) Havde det været, havde det været stort set enhver anden dansker, der havde siddet nede i Schweiz, så havde de kommunikeret på engelsk. (Frederik, F2).

Om det er, fordi hans tyske er så godt, eller enhver anden danskers tyske ikke er godt nok, må stå hen for nu, men det er interessant, at han nu, hvor han sidder på hovedkontoret i København, stadig modtager mange mails på tysk og altså stadig bruger tysk som arbejdssprog.

Dittes tyske er ikke så godt, siger hun, men det ser hun som en strategisk fordel. Hun synes, at det skaber en vis balance at have magten som moderselskab og så udligne dette i et vist omfang gennem sproglig utilstrækkelighed. I modsætning til Frederik griner hun meget, når hun omtaler sit tyske:

På den ene side er det mig, der bestemmer, men alligevel, så øh ha ha, så ha ha, så kan de grine lidt af den måde, jeg siger det på, ha ha. (Ditte, F9).

Hendes erfaring er dog, at jo bedre tysk man kan, desto bedre forhold får man til de tyske medarbejdere og nævner, at de tyske sprogkurser er de mest besøgte (Ditte, F9).

Både Frederik og Ditte, der kommer fra store virksomheder med henholdsvis 1500 (F2) og 3000 (F9) medarbejdere i Danmark, bruger deres tyskkompetencer i den mere formelle virksomhedskontekst. Den ene som det primære arbejdssprog i kontakten med tysktalende, den anden til at udligne magtforholdet mellem moder- og datterselskaber.

I modsætning til Ditte ser Svend førstesprogs- vs. fremmedsprogskompetence som et problem i forhold til tyskere:

Nej, fordi det (.) nu er det engelsk, der er det bærende, og det taler vi alle sammen lige dårligt. Så er vi ligesom på fælles, på fælles fod, ikke? Hvis jeg skulle tale tysk, så ville de for det første være *native speaking*, så de havde et klart overtag, og jeg ville bare hutle mig igennem, altså. (Svend, F8).

Taler man tysk med førstesprogstalende, oplever Svend altså, at de tysktalende i kraft af deres førstesprogskompetencer får overhånd, hvilket fører til, at Svend ganske fravælger at bruge det, i modsætning til Ditte, der udnytter det strategisk. Coulmas' princip om kommunikationskontrol (*communication control principle CCP*), der byder: "If you speak your interlocutor's mother tongue well enough to make yourself understood use it." (Coulmas 1987: 100), brydes her af Svend, der nægter at give den tyske samtalepartner den fordel. I modsætning til Ditte, der gerne giver denne kontrol til den tyske samtalepartner, men også netop for at nivellere magtforholdet.

Tanja taler også tysk, men:

Mit tyske er blevet så forsvindende dårligt, men jeg taler tysk til vores tyske *interns* og også til dem, der ikke, altså, når jeg bliver ringet op fra München-kontoret, hvor de er otteogtyve ansatte, der er også tysk, men ellers så bruger vi engelsk rigtig, rigtig meget (Tanja, F10).

Tanja anerkender tyskkompetencer i F10 som særlig ressource i en dansk international virksomhedskontekst:

Tanja Altså, vi har tre rigtig gode tyske konkurrencer i øjeblikket, og der er det klart, der er det altså bare en fordel at kunne en masse godt tysk.

Flere af dem nævner, hvordan deres tyske er blevet dårligere, bl.a. pga. den massive brug af engelsk som kommunikationssprog. Da Julie startede i F4, var tysk concernsprog, og hun var nødt til at lære det og brugte det dengang altså strategisk. Nu har engelsk overtaget, og hun har ikke så meget brug for tysk længere:

Altså, det gør vi nu. Jeg blev jo født ind i firmaet, dengang concernsproget var tysk, så der måtte jeg jo lære mig tysk, øh, men det er jo rustet lidt. De sidste år har jeg ikke brugt det så meget. (Julie, F4).

Helle kan godt forstå tysk, men vælger ikke at bruge det, for det er hun 'ikke ret god til':

Jeg har mange kontakter til Tyskland, fordi vores hovedsæde ligger i Köln, så derfor så har vi mange kontakter dernede. Det foregår ikke på tysk, for det er jeg ikke ret god

til. Jeg kan faktisk godt forstå rigtig meget af det, fordi, da jeg startede for mange år siden, var meget på tysk, dengang også, inden man valgte engelsk, men øh, når ikke jeg har snakket det i så mange år, så (.) Det bliver bare for besværligt, ja, og når engelsk er koncernsprog, så, så er jeg doven, ha ha ha. (Helle, F4).

For både Julie og Helle gælder, at da tysk var F4s koncernsprog, var de nødt til at bruge deres tyske, men nu hvor engelsk er koncernsprog, bliver det tyske ikke længere brugt.

Der er en række informanter, der tematiserer deres manglende sproglige kompetencer i tysk, og det er påfaldende, som det allerede fremgår ovenfor i tilfældet med Dittes omtale af sit mangelfulde tyske, at nogle af informanterne latterliggør deres tyskkundskaber. Her er det Signe, der omtaler sit tyske:

Øh, hvilket så også har gjort, at vores tyske divisionsdirektør forstår stort set alt dansk, det skal man lige, det skal man lige huske, når man står sammen med ham, så (.) men han har et godt sprogøre øhm (...) Han forstår ikke mit tyske, vil jeg skynde mig at sige, selv om jeg forsøger hahahaha og forleden dag tal- forsøgte jeg at tale tysk oppe i kantinen bare sådan noget for sjov-tysk (Signe, F1).

Også Marie (F3) omtaler sit tyske som ”pjattetysk” og ”tysk på hyggeniveau”, der ’går ud over’ de tyske medarbejdere. Hun forstår tysk og hører det ofte, da tysk både er arbejdsprog for de tyskere, der er ansatte i firmaet, og også bliver brugt i frokostpausen.

Der er også en tendens i data til, at informanternes repræsentation af tysk kultur i Danmark peger på en stærk normativ opfattelse af denne, her i Signes version:

(...) produktionsenhed har indtil for nylig haft en dansk direktør og så med reference til en tysk divisionsdirektør, som er meget europæisk i sin tilgang. Han er meget lidt tysk tysk, den vej rundt, og altså det, det er også derfor, det fungerer (...) (Signe, F1).

I to ud af de tre interviews (Signe, F1 (citatet ovenfor) og Frederik, F2) fremhæves det som noget positivt ikke at være ’tysk tysk’⁵¹ og at lære sig dansk:

Og [den tyske chef] har jo åbenbart sagt: Jamen, det her [at lære dansk], det giver hun et godt skud, ikke? (...) Så der har du igen den der, hvad skal vi sige, kulturelle dimension, modsat det at du er i stand til at tale sproget. Så kan folk her måske godt tilgive hende, at hun tager en mere hierarkisk indstilling til tilværelsen, fordi hun taler dansk jo, ikke? Altså, det er jo respekt, så kan du komme af sted med mange ting. (Frederik, F2).

Denne tendens ser man også i medierne, fx i Jyllandsposten under Navne: ”Topchefen, der ikke er så tysk endda” (om Rambølls administrerende direktør Jens-Peter Saul, Nielsen 2016: 25).

4.3.1. Valg af førstesprog

Felix, østrigeren, siger, at han udelukkende bruger engelsk som arbejdsprog, men til frokosten kan han da godt finde på at tale tysk med andre tysktalende. I de mere uformelle kontekster på arbejdspladsen er det ifølge ham svært at undgå sprogklynger for:

(...) natürlich ist es leichter in seiner Muttersprache über was zu reden, wie jetzt mit Englisch für manche (Felix, F6).

I F6 prøver de ifølge Felix at undgå disse grupperinger (hvorfor og hvordan forklares ikke), men:

Jeder setzt sich dahin, wo er sich am wohlsten fühlt. Wenn er sich sein Essen holt, und da ist einen Tisch mit Leuten, wo er weiß, die reden meine Sprache, dann setzt er sich dahin. (Felix, F6).

Der er mange andre lignende udtalelser, fx:

Koncernsproget er engelsk (...) men at man tit og ofte lige falder tilbage i sit, i sit hjemlands sprog (Frederik, F2).

Det lader altså til, som også andre undersøgelser har vist (fx Tange og Lauring 2009 og Lønsmann 2011), at smalltalken ofte foregår på førstesproget:

Så, øhh, men jeg synes, folk er hurtige til at slå over på dansk, når de så bare, eller deres eget sprog, når de sidder og snakker, smalltalker (.) lidt indimellem (.) så det er ikke sådan, at vi er inkluderende hele vejen rundt (Signe, F1).

Og her i en skandinavisk kontekst:

(...) når de [medarbejderne] lærer hinanden bedre at kende, forstår de også hinanden bedre og begynder at bruge mindre engelsk (Signe, F1).

Også i F7 anerkendes, at man vælger sit førstesprog i uformelle samtaler med andre førstesprogtalende, men at man selvfølgelig veksler til engelsk for at inkludere, hvis der kommer nogen forbi. Der er dog også varianten, hvor informanten ikke regner med eller hører andre sprog end engelsk (og dansk) i kantinen:

Så jeg tror egentlig ikke, altså, hvis du går ned i kantinen, så vil du gå forbi flere borde, hvor der bliver talt engelsk, altså sådan er det, og så er det fordi, der sidder nogen øh fra en anden kultur. (Rikke, F12)

---

⁵¹ ’tysktysk’ må være en form for understregning af den stereotype opfattelse af tyskere som formelle, direkte, grundige med hang til strukturer, orden og regler (se fx Koop et al. 1994).

Andre sprogkompetencer end dansk og engelsk, herunder tysk, bruges ikke i udpræget grad strategisk. Mange har dog førstesprogstalende ansatte ud fra devisen om, at til tyske projekter "(...) så er det bare unægtelig nemmere at have nogle tyskere på den sag" (Tanja, F10), at "Det er nemmere for en franskmænd at henvende sig til et fransk marked" (Marie, F3), og at det er "vildt fedt" (Signe, F1) at have ansat en kinesisk medarbejder, der kan møde kineserne på lokalsproget.

4.3.2. Tilfældighedens strategi

Men det lader til, at sproglige kompetencer overordnet bliver sat ind ved tilfældigheder og den enkeltes kompetencer. Ovenfor har fokus været på tysk, men også andre sprog synes at rammes af denne tilfældighed: Sanne siger fx, at hun ikke bruger andet end engelsk og dansk i sin hverdag og enkelte gange spansk sammen med spanske medarbejdere, men mest for sin egen skyld (Sanne, F7), og Rikke (F12) bruger kun spansk, hvis hun 'skal':

Nej, dansk og engelsk er ligesom det, vi kører på, og altså, der er ikke rigtig nogen af dem, som ikke taler engelsk. Så jeg taler spansk, hvis jeg skal, jeg har boet i Venezuela i to år og altså det, men, men ikke rigtig noget, jeg har haft brug for på noget tidspunkt, altså. (Rikke, F12).

Marie fra F3 siger, at hun udelukkende bruger engelsk og dansk i sin professionelle hverdag, men hører hver dag rigtig meget tysk og noget italiensk, fordi der er mange tysk- og et par italiensktalende ansat.

Tilfældigheden skinner tydeligt igennem, fx her i forbindelse med, at F9 snart får en tysk udsending på besøg. Intervieweren efterspørger, hvilke sprog Ditte regner med, at der vil blive brugt i den forbindelse. Hun svarer, at lige netop denne her udsending faktisk kan noget dansk, men ellers engelsk, og intervieweren må blive mere direkte:

Interviewer Så det er ikke sådan, at I tænker, der er ikke nogen, der bruger tysk med ham?

Ditte Jo, det vil der nok være. Jeg vil nok også selv gøre det lidt også for at øve mig selv, ha ha, vi har så også både en sønderjyde, der kan ganske udmærket tysk og, ha ha, vi har flere medarbejdere derinde, der højst sandsynlig vil tale tysk med ham. (Ditte, F9)

På denne måde kan man tale om, at der skal noget ekstra til fra interviewerens side, for at brugen af andre sprog end dansk og engelsk dukker op i interviewet. Hvis man gerne vil vide, hvilke sprog der faktisk bliver brugt, kan der ved interviewdata være en fare for, at andre sprog end engelsk og dansk udelades. I alle interviewene, hvor tysk nævnes, bringes det på banen af den interviewede selv, fx i forbindelse med spørgsmålet om den interviewedes egne sprogkompetencer eller

projekter/hovedkontor i tysktalende lande og/eller tyske ledere. Men når det handler om den faktiske brug, skal der som i ovenstående eksempel ofte spørges direkte ind til, hvilke sprog der bruges i en specifik situation, her med tyskere. Dette kan jävnføres med Lønsmanns resultater, hvor der høres tysk på gangene, men det nævnes ikke i interviewene.

For at give et par eksempler med afsæt i ovennævnte datagrundlag af interview og observationer: I nogle firmaer er sprogbrug bundet til en eksplicit, dog ikke nødvendigvis nedskrevet, strategi, hvor der fx tales om engelsk som *firmasprog*, dvs. det sprog, der primært bruges til ekstern kommunikation med kunder, moderselskabet og de andre datterselskabet på møder, eksterne såvel som interne (i det danske datterselskab), og dansk (norsk og svensk, se også ”On the non-use of English in a multilingual company”) som *socialt sprog*. Gennem observationer af en af arbejdspladserne (F4) blev det dog også klart, at der er en implicit sprogbrug, hvor dansk (svensk og norsk) er det primære *arbejdssprog* uden for møderne. F4 er et datterselskab til et tysk selskab, hvor tysk ved overgangen til engelsk som koncernsprog (for cirka ti år siden) har mistet sin fremtrædende rolle. Nu viderestilles opkald fra tyskere, når der skal forhandles, til dem, der (tilfældigvis) kan tysk. Disser tyskkompetencer er i denne virksomhed dog ikke noget, der opkvalificeres, de er bare noget, der er.

I interviewet med F9 fortælles, at der tales dansk på hovedkontoret, mens kommunikationen til koncernledelsen er på engelsk, da én af koncernlederne er tysk (som det nævnes i citatet ovenfor). I det, der af Rikke (F12) betegnes som et næste skridt mod at blive mere international, er første udlænding nu ansat i ledergruppen med den konsekvens, at alt (!) i ledergruppen fremover må foregå på engelsk. Årsagerne til at skifte til engelsk som firmasprog er altså bl.a. kommunikation med folk ’uden for huset’, transnationale medarbejder ’i huset’, standardisering og internationalisering.⁵²

4.4. Brugen af tysk og de andre sprog vs. brugen af engelsk

De flersprogede kompetencer bryder klart igennem i disse data, også i forbindelse med selve den formelle erhvervs kontekst. Ud over tilstedeværelsen af førstesprogtalende expats, så kommer der også fortællinger som fx, når Signe (F1) fortæller, at hun til daglig bruger dansk og engelsk, men da hun var i eksport, brugte hun også tysk, fransk og spansk og tilføjer, at de i eksportafdelingen bruger mange sprog, da der kommunikeres med distributører og kunder. Det er altså også i høj grad

---

⁵² I følgende handler det primært om sprogrepræsentationen af den mundtlige kommunikation på arbejdspladserne. Det skal her nævnes, at mange af firmaerne bruger korrespondenter og professionelle translatører til at tage sig af oversættelsesarbejder, dvs. den skriftlige kommunikation.

bestemt lokalt af, hvilken afdeling man arbejder i. Fx kan sprog åbenbart også være en vigtig faktor, hvis man opholder sig på hovedkontoret:

(...) vores hovedkontor ligger i den fransktalende del af Schweiz, så der bliver talt rigtig, rigtig meget fransk på vores hovedkontor. Der bliver talt, jeg tror faktisk, der bliver talt mere fransk, end der bliver talt engelsk der. Så er man dernede, så vil jeg sige, det er bestemt en rigtig rigtig god ting at kunne fransk. Tidligere, tror jeg, det var et must. Det er det ikke længere, så, så man er ved at flytte sig lidt væk fra det, fra det franske. (Sidsel, F11)

Følgende kommentar skal i denne forbindelse nævnes, selvom den omhandler skriftlig kommunikation, da udsagnet bidrager til kompleksiteten af repræsentationen af sprogbrugen i firmaerne. Rikke fra F12 fortæller, at nogle ting er så vigtige, at de *skal* forstås korrekt, så selvom virksomhedens primære sprog er engelsk, bliver det sendt ud på lokalsprogene. Engelsk er ikke nok: ”Det er jo altid nemmere, hvis man får det på sit eget sprog” (Rikke, F12).

I repræsentationen overskygges brugen af andre sprog dog af brugen af dansk og engelsk, og det er primært engelsk, der nyder særstatus i det fremherskende sproghierarki i Danmarks erhvervsliv. Men af de 13 interviewede nævner ti alligevel tysk. Repræsentationen af tysk fordeler sig således: To af dem, der nævner tysk bruger det strategisk, to andre brugte det aktivt, indtil engelsk blev concernsprog. Nu bruger de det kun receptivt. En af dem bruger det ikke så meget (i forhold til engelsk), men dog stadig til de tyske praktikanter og telefonsamtaler fra kontoret i München. Derudover bruges tysksprogede ansatte strategisk, idet de fx sættes på de projekter, der foregår i Tyskland. Flertallet (otte) af de interviewede taler i en eller anden udstrækning tysk, og tyskkurset nævnes i et af interviewene som det mest besøgte (F9). Til repræsentationen af det tyske hører også, at der i tre af de 12 firmaer nævnes en tysk direktør (F1, F2 og F9); at de tysksprogede ansatte i firmaerne taler tysk sammen, og at der viser sig en normativ tilgang til tysk i forhold til ikke at være god nok til det og føle, at man gør sig til grin. Et potentiale, som Ditte (F9) udnytter som en ledelsesstrategi, men som får de fleste andre til at ty til engelsk. Nogle, fordi tyskniveauet er så lavt, at man bruger engelsk for at kunne kommunikere:

Så der er det (.) lige så meget, som hvis vi havde mødt dem i, hvad ved jeg, Tyskland, og så slår man over i engelsk bare for at forstå hinanden, ikke? (Signe, F1)

Andre bruger engelsk trods indsigten, at ’tysk selvfølgelig er en fordel’, fordi deres engelsk er så godt:

Interviewer Men er der nogen situationer, hvor det er en fordel at kunne sådan flere sprog for eksempel lige at kunne lidt, hvis man lige skal komme videre i en samtale eller...?

Signe: Jamen, det kan der helt sikkert være, altså, netop når vi har mangfoldigheden i det, vi har. Nogle, altså Tyskland og England, er jo også store lande hos os. Det er jo ikke norden, men det er store lande, æhm, og der, hvis du, selvfølgelig er det en fordel, hvis du arbejder også meget med de markeder, æh, eller arbejder meget med... Vi har en i Tyskland, der for eksempel også er ansvarlig for en af vores porteføljer (.), og han kan selvfølgelig langt bedre blive imødekommet på tysk, hvis det var, men nu taler han fremragende engelsk så det (.) typisk der man så mødes. (Signe, F1)

Igen bliver det et spørgsmål om tilfældigheder og personlige kompetencer: Ham, der er ansat til at tage sig af det tyske markedet, er trods den antagne fordel ved at tale tysk på det tysksprogede marked, tydeligvis ikke blevet ansat pga. sine fremragende tyskkompetencer.

4.5. Dansk som socialt sprog – det inkluderende dansk

I F4, som har dansk som socialt sprog, anses det danske sprog for at være vigtigt for udlændinges sociale inklusion på arbejdspladsen, da resten af huset mødes på dansk. Det er dog – efter skiftet af koncernsprog fra tysk til engelsk – ikke længere et krav at kunne tale dansk, de skal bare forstå det, så de kan følge med i sociale sammenhænge. Der tilbydes dog kurser i dansk. Julie fra F4 synes, det kan være rigtig svært at huske at tale dansk til de udenlandske ansatte, så hun har tidligere brugt engelsk, svensk og tysk, men nu, hvor koncernsproget er engelsk, foretrækkes dette i de fleste sammenhænge.

I F3 er firmasproget dansk, og det meste af kommunikationen foregår på dansk. Det er derfor vigtigt, at de transnationale medarbejdere er med på og har lyst til at lære dansk. Når de starter, får de derfor også et sprogmentorforløb. Selv briten (!) skal lære dansk, fordi virksomheden ser beherskelsen af lokalsproget som en forudsætning for, at integration i det danske samfund er muligt, og denne integration ses igen som forudsætning for, at de bliver i Danmark:

Hvor det er lettere med vores brite, at han taler engelsk, jamen, der kan vi alle sammen forstå det. (...) Vi vil gerne have, han skal lære dansk ... for hans egen skyld. (...) Også fordi vi har selvfølgelig en interesse i, at de bliver integreret i Danmark så de bliver her (Marie, F3).

Hos F6 tilbydes de udenlandske medarbejdere også danskundervisning. Felix har været i Danmark (og hos F6) i syv år og kan ikke dansk. Han har hverken brug for det privat (kæresten er også expat) eller på arbejdet, for, som han siger, selv taxachaufføren og kassedamen taler jo engelsk i Danmark,

hvilket i øvrigt, ifølge Felix, gør Danmark til en meget attraktiv arbejdsplads for transnationale arbejdere. Dette fremhæves også af Frederik fra F2, der til gengæld mener, at man får respekt ved at vise, at man gerne vil lære lokalsproget. I forbindelse med en ny tysk leder, siger han, som også citeret ovenfor:

Så kan folk her måske godt tilgive hende, at hun tager en mere hierarkisk indstilling til tilværelsen, fordi hun taler dansk jo, ikke? Altså, det er jo respekt, så kan du komme af sted med mange ting (Frederik, F2).

Når hun lærer lokalsproget, kan det dermed åbenbart blive lettere for hende at indføre en mere tysk lederstil.

I det hele taget virker det som en god idé, at de transnationale medarbejdere lærer dansk. Ti af de 12 firmaer har engelsk som koncernsprog, men seks af de ti firmaer følger nogenlunde samme model, som skinner igennem denne konstatering fra Signe, hvor interviewereren har spurgt, om det er en mangfoldig medarbejderstab:

Ej, og det, det er, det er vi ikke øh ikke nok i alt fald. Øhm (.) måske, fordi vi snakker om, at vi er internationale, og koncernsproget er engelsk, men det er det jo ikke i daglig (.) Altså, der vil, der er, når man sidder her, så går folk jo ikke og snakker engelsk med hinanden. (Signe, F1).

Også hos F2, F4, F5, F10 og F11 snakkes der meget dansk. Dansk bliver i høj grad brugt som arbejdssprog og socialt sprog, og engelsk som firmasprog handler ofte om, at top til top på tværs af landegrænser kommunikerer på engelsk, mødesprog er engelsk, og at engelsk inkluderer de ikke-dansktalende medarbejdere.

4.6. Engelsk som firmasprog

4.6.1. Det nødvendige engelsk

Som skrevet ovenfor har ti af de 12 virksomheder engelsk som firmasprog, og engelsk lader til at være en nødvendighed:

Da jeg startede her for (.) snart fem år siden, der var (.) alting var også på dansk. I dag er det jo meget mere, det kører på engelsk. Vores intraweb kører på engelsk, for det bliver den nødt til. (Rikke, F12).

Nødvendigheden forklares (hvis det overhovedet forklares) med, at engelsk er det mest effektive, og at det hermed sikres, at alle forstår budskabet.

Her i huset for eksempel, der har vi jo, jeg tror, vi har atten eller nitten forskellige nationaliteter. Øh, det er ikke dem alle sammen, der taler dansk, så derfor taler vi alle

sammen engelsk mange gange i løbet af en dag, så øhm, så vi får brugt vores sprogkundskaber (Sidsel, F11).

Ifølge flere af informanterne har engelsk vundet mere og mere indpas og er på nogle platforme mere dominerende end dansk. Dette lader til at finde sin årsag i en stigning i antallet af transnationale medarbejdere, som Sanne siger, så var de nødt til at hente expats til virksomheden grundet mangel på kvalificeret dansk arbejdskraft (F7). Et andet af firmaerne oplevede samme udvikling (F3). De havde hidtil rekrutteret deres – primært tyske – medarbejdere i Danmark, hvor danskundskaber var en del af ansættelsespakken, men måtte i 2013 grundet eksplosiv vækst begynde at indhente transnationale medarbejdere fra udlandet med konsekvensen in spe:

Det kan godt være med tiden, at vi bliver nødt til at gå over til, at engelsk ligesom er vores concernsprog. (Marie, F3).

Igen forklares nødvendigheden af dette træk ikke, ligesom det heller ikke gøres i F9, der netop har haft diskussionen i forbindelse med det nye intranet, om det skulle oversættes til polsk, fransk og tysk, men de valgte så engelsk. Ligesom der heller ikke reflekteres over, at skiftet til engelsk vil gå ud over integrationen i det danske samfund, der i F3 ses som forudsætning for, at medarbejderne bliver i Danmark.

Den ene gang, hvor engelsk tillægges en form for mere uddybet kvalitet, handler det om neutralisering af fordelene ved at være førstesprogtalende (det har i interviewet lige handlet om at tale tysk med tyskerne (se citat ovenfor): ”Det [engelsk] taler vi alle sammen lige dårligt, så er vi ligesom på fælles fod” (Svend, F8). Intervieweren spørger ind til kontakten med fx USA eller Australien, hvilket slås hen med et ”Jo, jo, men vi er jo alle sammen blevet enige om, at engelsk var concernsproget.” (Svend, F8). I forhold til samtaler med engelske samtalepartnere har Svend altså ikke det samme problem med kommunikationskontrollen (*communication control principle*, Coulmas 1987: 100), som han – uden tøven – overgiver til den engelske samtalepartner.

Derudover beskrives et af problemerne ved at have flersproget kontakt: Frederik fra F2 har ofte e-mailkorrespondance på tysk, hvilket bliver problematisk, når tredjepart skal indover, og han derfor bliver nødt til at oversætte mailkorrespondancen. Et problem, som flere nævner, og som mange kommer uden om ved at insistere på en engelsksproget skriftlig kommunikation (også fx når to tyskere skriver til hinanden, se fx Lønsmann 2011: 132). Standardiseringstanken fremstår igen tydeligt: Alle forstår budskabet, når det er på engelsk. Brugen af engelsk naturaliseres og neutraliseres og ses generelt som det, der ”giver mening”, fordi ”(...) engelsk er der, hvor de fleste kan være med” (Katrine, F5), dvs. engelsk ses som det inkluderende sprog.

4.6.2. Det inkluderende og ekskluderende engelsk

Flere informanter nævner høflighed som årsag til at slå over i engelsk, hvis alle omkring bordet ikke taler dansk eller det sprog, som man nu taler:

Der sad jeg så med en dansker på den ene side (.), og vi sad og talte sammen, men så, fordi, at vi sidder i et internationalt miljø, og fordi på min anden side sad der en tysker. Så selv om det er en samtale, jeg fører med en dansk kollega, så må man have så meget *courtesy* at man slår over i engelsk, fordi ellers så sidder du jo der (.), og så fatter de andre ikke, hvad der foregår, øh uagtet, at det er en samtale med mig og en anden dansker (...) Så har jeg det sådan, så slår jeg over i engelsk. Man kan ikke være andet bekendt. (Svend, F8).

”Das gehört zum guten Ton”, som Felix (F6) udtrykker det; hvis to østrigere taler sammen, veksler de til engelsk, hvis der er ikke-tysktalende til stede. Det anses for at være ekskluderende at tale sit eget sprog, når man er sammen med andre nationaliteter. Som Sanne fra F7s eksempel med polske medarbejdere, der talte polsk sammen ved kaffeautomat, men slog over i engelsk med det samme, da hun (vel at mærke HR-chefen) kom forbi, selv om hun ikke var en del af deres samtale. Eller i en skandinavisk kontekst: Når der er en ikke-skandinav til stede, tales der engelsk (Signe, F1).

Dette skift til engelsk er dog ikke helt uproblematisk, og det skinner en gang imellem igennem i interviewene:

Det er specielt for alle, at nogle ting nu skal foregå på engelsk. Selv dem, der sagtens kan sproget, fordi man har været vant til det danske. (Signe, F1).

Og i den lidt tungere ende, hvor erkendelsen af, at nogle simpelthen bare ikke deltager, hvis det er på engelsk, på den ene side anerkendes pga. den sproglige reduktion, som engelsk afstedkommer for visse folk, men på den anden side primært ses som et problem i forhold til det specifikke arbejde, der skal udføres:

Det er, at vi har kollegaer både hos os selv og hos nogle af vores virksomheder i udlandet, som simpelthen ikke taler godt nok engelsk, og så er det jo altså rigtig svært at højne et niveau på et møde, når folk ikke rigtig kan bidrage ind, og der er ingen tvivl om, at mange føler sig æh, vi kører en del træning, altså undervisning. Det kan være forskellige, altså projektledelse, eller hvad det nu end kan være, og der kan vi se, at folk bare helst vil gøre det på deres eget sprog for at få mest muligt ud af både kurset og indhold og også evnen til at formulere sig selv og øh altså fremstå (.) Man bliver altid lidt mere afstumpet, hvis det er på et sprog, du ikke mestrer fuldstændig (.)

så, så, så dine (.) dit ordforråd er mindre, og det vil sige din bredde i dit ja (.) hvor meget dit sprog blomstrer, er jo også (.) meget mindre den vej rundt. (Signe, F1).

Også følgende citat handler om manglende engelskressourcer hos visse medarbejdergrupper, her i forbindelse med de såkaldte gruppeopdateringer, som går ud til alle medarbejdergrupperne, til alle selskaberne. Disse udkommer på polsk, tysk, engelsk, dansk og muligvis fransk, og interviewereren spørger til, hvordan de så bruger engelsk som koncernsprog, og Ditte svarer:

Jamen, det gør vi jo, kan man sige, i forhold til vores (.) når vi nu publicerer noget, eller hvis vi øh (.) kan man sige overordnet kommunikation, når det gælder stabsfunktioner, eller hvis det gælder nu denne her group management, der sender noget ud til, til selskaberne i Tyskland og Polen og så videre, så er det på engelsk, fordi de medarbejdere, de kan godt engelsk. (Ditte, F9).

Så gruppeopdateringerne kommer på lokalsproget, fordi det går ud til alle, hvorimod ledelsen, der tager sig af gruppemanagement-området, godt kan få det på engelsk, for det kan de godt, underforstået det kan alle ikke. Så selvom det er nødvendigt med det engelske, og selvom det ses som det mest inkluderende, så er der også ekskluderende træk ved engelsk.

Fra virksomhedens perspektiv hæmmes effektiviteten ved, at der stadig er medarbejdere, der ikke er gode nok til, at alt kan laves på engelsk. ”Engelsk er koncernsprog, men vi har rigtig mange medarbejdere, der ikke kan engelsk” (Ditte, F9). Der tales også om, at nogle af medarbejderne føler sig utrygge ved at bruge engelsk, selvom de godt kan se nødvendigheden i det (Katrine, F5). Mindre kontorer i f.eks. Jylland har ifølge Katrine ikke brug for at have alting på engelsk, de er danske medarbejdere med lokale kunder, ”de oplever ikke det internationale behov på samme måde”, men det gør fx, at intranettet ikke kun kan være på engelsk, for de vil ikke kunne forstå det og vil ikke kunne se behovet for det (Katrine, F5).

At medarbejdere på denne måde bliver ekskluderet, bliver der ikke gjort meget ud af. Det bliver som oftest konstrueret som et problem for den ældre generation (fx Katrine, F5 og Tanja, F10), nogle gange i forhold til medarbejdere med kortere eller ingen uddannelse (fx F9), og marginaliseringen af de sproglige udfordringer kommer fx til udtryk, når en HR-leder (Ditte, F9) siger, at engelsk ikke er noget problem på deres arbejdsplads, hvor de godt nok har engelsk som koncernsprog, men dansk som internt arbejdssprog, bl.a. fordi rigtig mange ikke kan engelsk. Men det er ikke kun ’dem, der ikke har engelsk’ (”the English-have-nots” Preisler 2003: 123), det handler om. Det er også udfordringen for dem, der kan engelsk, men som ikke føler sig kompetente nok i det:

Hvis jeg kunne få lov til at sige det på mit eget sprog, ville jeg være meget, meget mere præcis og få vendt det lige præcis sådan, at modtagerne er helt sikre på, hvad det er, jeg mener, men fordi jeg skal gøre det på engelsk (.) så kan det blive rigtig svært. (Helle, F4).

Flere af informanterne ser dog faglighed som det, der udligner sprogbarriererne (fx Sanne, F7 og Tanja, F10). 'Fagtermerne er de samme' lyder det igen og igen. Det passer, hvis alle medarbejdere er vant til at snakke engelsk, og hvis vi bevæger os inden for brancherne software, teknik, maskiner og lign. Når faglighed udligner, menes der altså, at faglighed kommunikeret på engelsk udligner forskellene.⁵³

4.7. Opsamling

De undersøgte interviewdata bekræfter til dels toppen af tredelingen i det fremherskende sproghierarki i Danmark, men det tyder absolut også på, at tysk og andre fremmedsprog spiller en rolle, selvom indsatsen af disse ikke følger samme strategiske plan som engelsk. Tysk skal særligt fremhæves, da det nævnes så ofte og tydeligvis anvendes af flere af de interviewede.

Engelsk og dansk ligger i toppen og er ikke til at komme udenom i en beskrivelse af sprog i erhvervslivet i 2010'erne. Arabisk, hindi, tamil, thai og tyrkisk nævnes som de eneste migrantsprog. Resten er repræsenteret som 0-sprogrepræsentationer. Ingen af migrantsprogene indgår i Svends eget repertoire, hvilket i øvrigt generelt kun gælder de sprog, der undervises i i Danmark: fransk, spansk, (svensk) og tysk. Hvilke sprog, der ellers repræsenteres, afhænger af firmakonteksten, men netop også i høj grad af personlige præferencer og kompetencer, for sprogmoder på andet end engelsk og dansk i danske virksomheder lader til at være præget af tilfældighed, personlige præferencer og kompetencer.

Tredelingen bør derfor i en dansk virksomhedskontekst udvides med en midtersektion, hvor netop de sprog, måske med tysk fremhævet, der undervises i i skolen, optræder. Brugen lader dog til at være afhængig af de ansattes repertoire og firmaets brug af førstesprogstalende. Med andre ord er brugen af andre sprog end dansk og engelsk lokalt betinget.

I Daryai-Hansens empiriske undersøgelse, hvor fokus primært var skolevæsenet, blev Risagers tredeling bekræftet, og et sprog som tysk forsvandt – det nævnes, men som noget fortidigt: Før i tiden var tysk vigtigt. Dette står i modsætning til repræsentationen af engelsk, der repræsenteres

---

⁵³ Det skal i øvrigt nævnes, at de steder, hvor medarbejderne kan deles op i såkaldte hvide og blå arbejdere, groft defineret som kontor- og produktionspersonale, siges sproget i produktionsdelen at være dansk. (se for yderligere om emnet i denne kontekst fx Gunnarsson 2006: 245f og Lønsmann 2014: 104).

som det vigtigste i dag og i fremtiden. I den undersøgte virksomhedskontekst ser vi tysk repræsenteret som en nutidig, strategisk indsat kompetence, når det handler om førstesprogstalende og ellers anvendt i mere eller mindre grad afhængigt af medarbejdernes individuelle kompetencer.

Dansk bliver i høj grad brugt som arbejdssprog og socialt sprog, og engelsk som firmasprog handler ofte om, at top til top på tværs af landegrænser kommunikerer på engelsk, at mødesprog er engelsk, og at engelsk inkluderer de ikke-dansk talende medarbejdere. Brugen af engelsk naturaliseres og neutraliseres og ses generelt som det inkluderende sprog. Men med engelsk som firmasprog anes en tendens til, at et sprog som tysk forsvinder, dvs. at det fortidige også træder frem i denne kontekst – her dog ved siden af en (umiddelbart skjult) nutidig sprogrepræsentation. Ovenfor ses dette fx i F4, hvor en af konsekvenserne ved at indføre engelsk som koncernsprog er, at medarbejdernes tyskkompetencer forsvinder. I F9 er det det danske, der skiftes ud, da der ansættes en transnational direktør i koncernen.

I det hele taget står dansk i parentes for de fleste. Ingen af de interviewede nævner dansk som en strategisk ressource, kun som en fastholdelsesstrategi af udenlandske medarbejdere. Seks af dem bruger dansk i arbejdssammenhænge, men snakker primært, hvis overhovedet, om det som et socialt sprog. Ligesom de eksternt bruger andre sprog, fx i eksportafdelingen, men ikke taler om det. På denne måde er der tale om divergente forhold, når repræsentationen af dansk og andre sprog og valg af disse sprog ikke hænger sammen. Det lader til, at både dansk (i høj grad) og andre sprog vælges, men samtidig kun vagt repræsenteret i interviewene (som andet end egne sprogkompetencer etc. og da slet ikke som strategisk ressource), medmindre interviewereren spørger ind til andre sprog, hvor det så viser sig, at de, måske ikke i høj grad anvendes, så i hvert fald anvendes i en grad, der er værd at beskæftige sig med.

I udsagnene om engelsk ligger der til gengæld en naturlighed i valget af dette som firmasprog, som fælles sprog, fordi det inkluderer *alle*. Alle er her oftest medarbejdere, der ikke kan dansk. På denne måde er der her umiddelbart tale om et konvergent forhold mellem sprogrepræsentation og sprogvalg. I modsætning til *alle* er det kun *nogle* medarbejdere, *visse* folk, der støder ind i problemer, når det skal være på engelsk, og der viser sig en tendens i materialet til, at disse befinder sig i Jylland på små, lokale kontorer (i modsætning til det internationale hovedkontor på Sjælland), i Polen (i modsætning til Danmark), i toppen af medarbejderhierarkiet (i modsætning til bunden). Nødvendigheden af engelsk behøves ikke at blive forklaret, problemerne ved det ekskluderende element ved valget marginaliseres, og den fælles faglighed bruges som forklaring på, at der ikke er nogen problemer.

Det inkluderende aspekt ved engelsk kan også ses som et her og nu-perspektiv: Den ikke-lokalsprogstalende inkluderes med det samme ved skift til engelsk i samtalen, men i forhold til integration i det danske samfund, der ses som forudsætning for, at medarbejderne bliver i Danmark (fx i F3 og F4), er det ikke en særlig langsigtet strategi, hvilket også bakkes op af en undersøgelse lavet for SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (Thuesen et al. 2011: fx 12).

Engelsk synes at vinde mere og mere terræn i de formelle virksomhedskontekster, men sprogbrugen i de uformelle kontekster lader til at være præget af først og fremmest det lokale sprog, dansk, men også mere generelt af en førstesprogspræference i smalltalken. Om en analyse af sprogvalg i en af disse uformelle kontekster, F3s frokostpause, bekræfter dette billede, vil følgende kapitel vise.

5. Analyse af sprogvalg

5.1. Metode og sprogvalgsdata

Datagrundlaget for sprogvalgsanalysen er optagelser af frokostpausen i en international virksomhed i Danmark. Firmaet er anonymiseret og kaldes F3. F3 er ikke udvalgt på baggrund af specifikke krav til analyseobjektet. Det er, som de 12 firmaer, der lagde data til sprogrepræsentationsanalysen, et internationalt firma i Danmark, der sagde ja til at lade sig filme til forskningsbrug i tre frokostpauser. Det, der derudover udmærker dette firma, er, at det på optagelsestidspunktet lå på vippen til at acceptere engelsk som koncernsprog pga. den voldsomme stigning i antallet af medarbejdere, der ikke kunne dansk, men stadig, da dette skridt endnu ikke var taget, holdt fast i dansk som et vigtigt sprog, også fordi det af ledelsen blev ansat som et vigtigt element i fastholdelsen af de transnationale medarbejdere. Det høje antal af ansatte med tysk som førstesprog gjorde firmaet ekstra interessant for en undersøgelse af, om et andet sprog end dansk og engelsk, her tysk, derved ville spille en rolle i en uformel kontekst.

Den følgende sprogvalgsanalyse præsenterer en række illustrative eksempler fra et datasæt af tre dages videooptagelser i en international virksomhed i Danmarks uformelle kontekst: Frokostpausen. Virksomhedens frokostpause er valgt som et plausibelt sted for sproglig mangfoldighed, da frokostpausen er en mere uformel kontekst i forhold til de mere formelle møder og reel arbejdstid, hvor sprogvalg i højere grad er underlagt firmaernes officielle sprogpolitik. Se fx om sprogklynger (Tange & Lauring 2009), der "(...) takes the form of informal gatherings between the speakers of the same national language" (Tange & Lauring 2009: 224) eller Lønsmann (2011), der ikke kan placere dansk og engelsk inden for institutionel/ikke-institutionel-distinktionen, hvorimod et tydeligt mønster tegner sig, når det gælder tysk:

Danish is used for some institutional interactions, e.g. technicians' business, and English for other institutional interactions, e.g. when scientists discuss research. And English, Danish, German and a mixed code are all used in informal interactions. (Lønsmann 2011: 194).

Også Angouri og Miglbauer genfinder dette mønster i deres data:

While English is often used for communication between a company's headquarters and its subsidiaries, language choice is dynamically negotiated between the interactants in informal meetings and everyday interactions in the workplace." (Angouri & Miglbauer 2014: 147).

Derudover er de uformelle kontekster tidligere blevet identificeret som det sted, hvor netop sprogklynger opstår og tynd kommunikation finder sted (Tange & Lauring 2009). Tange og Laurings fokus er engelsk som koncernsprog i danske virksomheder, hvorfor de primært inddrager disse to sprog i deres resultater, her i en opsamlende kronik fra 2014:

For det første er der en tilbøjelighed til, at medarbejdere samler sig i sprogklynger. Til frokost vil mange danskere således foretrække at snakke dansk, og det betyder, at ikke-dansktalende kolleger udelukkes fra den videndeling der foregår i en sådan samtale. (Tange 2014)

Der er dog ikke mange, der har beskæftiget sig med frokostpausen, som kan siges at være lidt af et negligeret forskningsobjekt, selvom det vitterlig er en velrepræsenteret, dagligt forekommende begivenhed på det globale arbejdsmarked (som direkte forskningsobjekt hos Laursen 2008, Negretti & Garcia-Yeste 2014, Barfod 2018; mere perifært, men som væsentlig scene i forhold til sprogbarrierer og -grupper hos Tange & Lauring 2009, Lüdi et al. 2010, Lønsmann 2011).⁵⁴

I den uformelle virksomhedskontekst er sprogvalgsnormerne ikke i lige så høj grad reguleret, som i de mere formelle rammer, hvor fx mødesproget er engelsk, arbejds sproget engelsk eller lokalsprog osv. (se også ovenfor). I den uformelle kontekst er der derfor tale om et dynamisk sprogsценarie:

(...) in which participants must constantly take their bearings and consider the linguistic resources available to themselves and their fellow interlocutors when choosing which language to speak. (Hazel & Mortensen 2013: 4).

---

⁵⁴ Laursen er den eneste, der i den forbindelse har arbejdet med naturligt forekommende data. I hendes artikel "Towards an embodied grammar: gesture in tying practices constructing obvious cohesion" tages der dog ikke højde for, at data stammer fra netop denne setting. Den er i øvrigt en ortodoks udført samtaleanalytisk tilgang til data, hvor de mindste detaljer i samtalen er blevet studeret og systematiseret, hvilket ikke er foreliggende afhandlings mål.

Der blev optaget i tre dage (30. september og den 1. og 2. oktober 2013) fra klokken 11-13 med fem kameraer (A, B, C, D, E), så hele frokostlangbordet samt køkkenbordet blev optaget (se Bilag 3 for et overblik over frokostbordet). Der var opsat fire mikrofoner (a, b, c, d), tre på selve bordet og en på buffeten (se optegnelse i Bilag 3). Det har i alt givet små 30 timers optagelser, hvoraf der samtales i 441 minutter. Heraf foregår 33 minutter på tysk, i den øvrige tid indgår tyskerne i samtaler på dansk og engelsk. Data foreligger delvist transskriberet. Henvisninger i artiklen til optagelserne er forkortet og hænger, som følger, sammen:

Optagelser foretaget den 30. september med kamera A, B, C, D, E: 30A, 30B, 30C, 30D, 30E.

Optagelser foretaget den 1. oktober med kamera A, B, C, D, E: 1A, 1B, 1C, 1D, 1E.

Optagelser foretaget den 2. oktober med kamera A, B, C, D, E: 2A, 2B, 2C, 2D, 2E.

Indledningsvist blev sprogskift fra dansk til andre sprog end engelsk identificeret og kodet i ELAN. Herefter blev disse steder transskriberet i CLAN til efterfølgende detaljerede analyse, og illustrative eksempler på sprogvvalg blev udvalgt.

Analysen er en eksplorativ, kvalitativ analyse af sprogpraksis med eksemplificering af, hvordan brugen af sprogskift og særligt tysk praktiseres i virksomhedens uformelle kontekster: *Hvornår anvendes tysk, i hvilke situationer, af hvem? Hvilke sprog taler de ansatte i øvrigt i virksomheden, og hvilket sproghierarki manifesteres gennem deres sprogbrug? Bekræfter vores data det sproghierarki, som skulle være det fremherskende i Danmark, med engelsk i toppen, dansk på andenpladsen og resten, herunder tysk i bunden?*

Optagelsernes lyd kvalitet er optimal, men ikke nok med, at der er mange, der taler på samme tid, så bruges servicet også flittigt under frokosten, og da mikrofonerne står på bordet, monteret på fast skum for at minimere stødlyden fra fx servicet, afstedkommer det desværre ofte, at det er umuligt at høre, hvad der bliver sagt, markeret med xxx. Ydermere er følgende transskriptionstegn anvendt:

:	Den forudgående lyd strækkes ud
Δ	Hurtigere
◦◦	Lavere
↗	Stigende intonation
[ ]	Overlap markeret top
[ ]	Overlap markeret bund
xxx	Uforståeligt ord eller sætning
(0.3)	Pause, længden målt i sekunder
(.)	Pause, mindre end 0.2 sekunder

Kursiv   Kommentar

Følgende er i første omgang baggrundsinformationer om firmaet baseret på interviewet med HR-lederen (Marie, F3), som fandt sted den 6. maj 2013, og som indgår i ovenstående sprogrepræsentationsdata, samt observationer i firmaet og opfølgende spørgsmål/svar per mail.

5.1.1. Baggrundsinformationer om virksomheden

Virksomheden blev stiftet i 2004 og arbejder med online spillevirksomhed. I 2013, hvor optagelserne blev lavet, var der 37 ansatte. I 2017 er der små 100.

Fra start af har der været mange udenlandske freelancere, som arbejdede i udlandet. Ledelses- og medarbejderstaben på 37 består primært af folk med dansk som førstesprog (19). Hovedparten af de udenlandske medarbejdere, der arbejder på kontoret i København, er tyskere (9). I 2013 så nationalitetsfordelingen således ud: 19 danske ansatte, ni tyske, to engelske, to franskmænd, en italiener, en russer, en serber (der ikke deltog i optagelserne), en spanier og en svensker. Der er dermed ni forskellige nationaliteter.

Frem til 2013 er udlændingene blevet rekrutteret i Danmark, så de allerede kunne dansk, da de startede. Firmasproget er dansk, og det er vigtigt for ejerne, at deres medarbejdere lærer og kan dansk, bl.a. fordi virksomheden ser beherskelsen af lokalsproget som en forudsætning for, at integration i det danske samfund er mulig. Denne integration ses igen som forudsætning for, at de bliver i Danmark og på arbejdspladsen, hvilket klart ses som værende i arbejdsgivers interesse. Først i 2013 er firmaet begyndt at hente medarbejdere ind til kontoret i København fra udlandet. Som konsekvens af diversiteten overvejer arbejdsgiver i 2013 at ændre firmasproget til engelsk. Dette var endnu ikke eksplicit blevet besluttet i 2017, men forholder sig ifølge mailudveksling sådan, at firmasproget de facto er engelsk i dag.

5.1.2. Det sociale sprog ifølge virksomhedens HR-leder

Følgende udsagn om det sociale sprog kommer fra interviewet med virksomhedens HR-leder, der blev optaget (audio) og varede 39 minutter. Det foreligger delvist transskriberet. Ifølge hende er der forskel på sprogkrav til faglig og social samtale, da det er mere ekskluderende at bruge andre sprog end dansk og engelsk, hvis samtalen er på det sociale niveau, end hvis det er fagsnak. Ifølge F3s HR-leder er det en fordel for medarbejderne selv at tale sprog, som alle kan være med på, så de ikke ekskluderer/bliver ekskluderet. De to medarbejdere, der taler italiensk sammen, er således af ledelsen blevet opfordret til at tale engelsk sammen, især når de taler socialt for ikke at blive ekskluderet/ekskludere. Tyskerne bliver til gengæld opfordret til at tale dansk sammen, når de taler om sociale emner. Dansk, engelsk, tysk og italiensk bruges altså i intern kommunikation, men

særligt italiensk, fremgår det af interviewet, er ikke acceptabelt, fordi kun to kan det. Det vigtigste princip, der går igen i interviewet med HR-lederen, er, at man ikke må tale et sprog, som de andre ikke forstår. Derfor er italiensk ikke acceptabelt, tysk lidt mere, fordi flere forstår det. På sprogrepræsentationsplan er det altså i denne virksomhed dansk, der er det foretrukne default sprog, selvom der er medarbejdere, der ikke kan det, mens engelsk ses som det mest inkluderende sprogvalg, fordi netop alle kan det.

5.2. Valg af tysk i data

Ser man på det overordnede billede, der tegner sig af sprogvalget i denne virksomheds frokostpause, foretrækkes tysk af førstesprogtalere af tysk. Dansk vælges, som HR-lederen siger, per default. Engelsk vælges kun af dem, der ikke kan dansk, og kun, hvis de ikke deler et andet sprog og ikke ekskluderer nogen ved at tale dette andet sprog. Hvis der støder en ikke-dansktalende person til en gruppe, skal denne person som hovedregel selv tage initiativ til samtale, ved fx at stille et spørgsmål på engelsk, for at blive deltager i samtalen. Tysk vælges, hvis der kun er tyskere til stede, dansk, hvis der kommer en til gruppen, der kan dansk. Dansk/tysk fortsættes, hvis den, der kommer til gruppen, ikke er kompetent i disse sprog og ikke selv aktivt bryder ind i snakken med sprogvalg engelsk.

De syv tyskere, der optræder i optagelserne, er Anna, Jens, Kathrin, Julian, Konrad, Jonas og Thomas (deltagerne er anonymiseret). Dvs., at der i data optræder to kvinder og fem mænd, der taler tysk. Derudover er der ydermere to tyskere i firmaet, Tim og Adam (begge tosprogede), der dog i løbet af optagelserne på intet tidspunkt taler tysk (se Bilag 4 for en komplet liste over deltagerne). Thomas og Anna er også tosprogede med dansk og tysk. De er opvokset i Nordtyskland, de andre har lært sig dansk i løbet af de år, de har boet i Danmark. Deres danskniveau er meget højt, og nogle af dem er så flydende på dansk, at det kun er en lejlighedsvis accent, der angiver, at de er tyskere. Det overordnede billede af deres sprogbrug i frokostpausen er dog, at de syv tyskere i samtaler med hinanden foretrækker tysk, så længe der ikke er nogen ikke-tysktalende til stede. Der er mange tyskere ansat, hvorfor tysk er det næstmest brugte sprog i virksomhedens frokostpause, men samme tendens til førstesprogpræference ses også hos Paula (italiener) og Juan (spanier), der primært snakker engelsk i optagelserne, men med det samme slår over i italiensk, når ingen andre længere deltager i deres samtale (optagelse A1), og selvfølgelig hos danskerne.⁵⁵

---

⁵⁵ Italiensk og spansk kan på samme måde som dansk, norsk og svensk være forståeligt, uden at deltagerne nødvendigvis har studeret hinandens sprog (se for henholdsvis spansk og italiensk interkomprehension ”Romance-

Som det vil fremgå nedenfor, er Thomas og Jens undtagelser. Deres brug af tysk er i høj grad præget af ekskluderende adfærd, og de fortsætter gerne samtaler på tysk, selvom der kommer ikke-tysktalende til. I eksempler, hvor fx Kathrin deltager, sker det ikke, men Jonas lader til at blive påvirket af Thomas' sprogvvalg og fortsætter den tyske samtale, selvom der er ikke-tysktalende til stede.

Fra Bilag 4: Overblik over tyskerne i optagelserne (se en fuld liste over medarbejderne i Bilag 4)

Navn	Førstesprog	Andre sprog brugt i optagelserne
Adam	dansk/tysk	engelsk
Anna	dansk/tysk	
Jens	tysk	dansk
Jonas	tysk	dansk, engelsk
Julian	tysk	dansk, engelsk
Kathrin	tysk	dansk, engelsk
Konrad	tysk	dansk, engelsk
Tim	dansk/tysk	
Thomas	dansk/tysk	engelsk

På baggrund af tidligere undersøgelser regnes med at medarbejdere taler andre sprog i virksomhedernes mere uformelle kontekster, hvilket eksemplerne i følgende også vil bekræfte. De otte eksempler, som vil blive gennemgået, viser omstændighederne, hvorunder tysk vælges. Som primær betingelse for tyskbrugen i datamaterialet viser eksemplerne, at tysk vælges, når der er førstesprogtalere af tysk til stede. Eksempel 1 og 2 er eksempler herpå samt på, hvorledes de tysktalende straks skifter til dansk, når der kommer dansktalende til frokostbordet. De næste to eksempler viser, hvordan tysk kan bruges til at ekskludere ikke-tysktalende. Under receptiv deltagelse i tysk samtale vises to eksempler, hvor der tales tysk, men en dansker ved hjælp af receptiv forståelse af tysk efter to forsøg går fra at være *co-present* til at være *co-participant* i samtalen (Hazel & Mortensen 2013: 6). Det sidste eksempel i forhold til tyskbrugen i virksomheden viser tydeligt de deltagendes bevidsthed om, at man kan ekskludere andre ved at tale tysk. Som

---

esque" (Block 2010) og for interskandinavisk forståelse i denne afhandling i artiklen: "Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv"). De ville i så fald indgå i en receptiv flersprogethedssamtale (hver deltager producerer sit eget sprog og reciperer modtagerens), hvilket dog ikke er tilfældet her, da Juan har studeret italiensk og taler flydende (nord)italiensk. Derudover er der et kort eksempel på, at de to franskmænd taler fransk sammen.

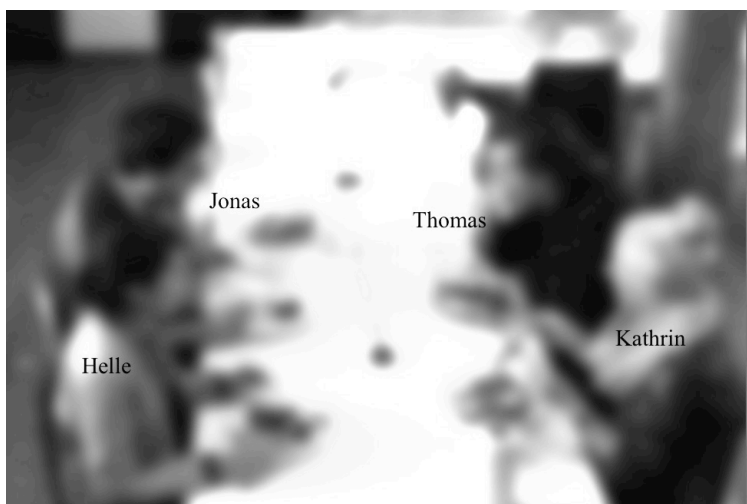
afslutning viser et sidste eksempel, hvordan et sprogskift fra dansk/tysk til engelsk ikke på samme måde er en selvfølge, som sprogskift fra tysk til dansk er.

5.2.1. Tysk for førstesprogstalere og dansk som inkluderende

Generelt lader det tyske i disse optagelser til at være reserveret til samtaler mellem førstesprogstalere af tysk. Lige så snart, der er en dansker til stede, slår samtalen over i dansk. Der er ikke blevet observeret nogen tilfælde af ikke-tyskere, der deltager i samtaler på tysk, og kun et par enkeltstående tilfælde, hvor en dansker siger noget på tysk (se nedenfor).

I følgende eksempel har Jonas og Thomas, begge tysktalende, siddet alene ved langbordet og talt tysk, Kathrin er kommet til, og de tre tyskere snakker tysk sammen, indtil Helle, der er dansker, sætter sig:

Eksempel 1 (se også Bilag 5a for overblik over bordet)

- 21 Thomas: Hattet ihr gestern einen stressigen Tag? (1.7) Ihr wart lange hier, ne?
22 Pause: (1.0)
23 Kathrin: Hmm, wir müssen schon essen.
24 Pause: (0.2)
25 Thomas: Oder was, ja.
26 Pause: (0.4)
27 Kathrin: Ne, Quatsch, aber viele Sachen einfach nur zu tun.
28 Pause: (0.2)
29 Thomas: Ja.
30 Pause: (2.0)
31 Thomas: Die armen Kinder
32 Pause: (19.0) *Helle sætter sig*

33 Kathrin: Ah, men man kan sagtens spise fiskefrikadelle uden brød, ik'?

34 Pause: (0.7)

35 Kathrin: Eller hvad? (0.2) Ja[a] det kan man godt.

36 Helle: [Jo]

37 Pause: (0.3)

38 Helle: Det kan man go[dt]

39 Kathrin: [Ja]

40 *Kathrin griner*

41 Pause: (0.6)

42 Helle: Jeg har glemt remoulade.

43 Pause: (0.2) *Helle rejser sig*

44 Jonas: Det [er nøj]

45 Kathrin: [Det kan være] ligegyldigt, hvis du ikke har remoulade på.

46 Pause: (0.9)

47 Jonas: Det er hjemmelavet remoulade.

48 Kathrin: Ja, det ser altså (1.8) °Δlækkert udΔ°

49 Pause: (2.0)

50 Jonas: mm

51 Pause: (2.0)

52 Kathrin: mm↗

53 Pause: (0.3)

54 Jonas: hm hm

55 Pause: (0.7)

56 Kathrin: Kann man doch gut.

57 Pause: (0.3)

58 Jonas: mmm, sehr gut.

59 Pause: (6.7) *Helle og Søren sætter sig egen efter Jonas' kommentar.*

60 Kathrin: Hvordan gik det i Aarhus så, ne, Quatsch, i i Jy[:lland i] Vestjylland

61 Helle: [i xxx]

62 Kathrin: Ja, var du, var det en god fest?

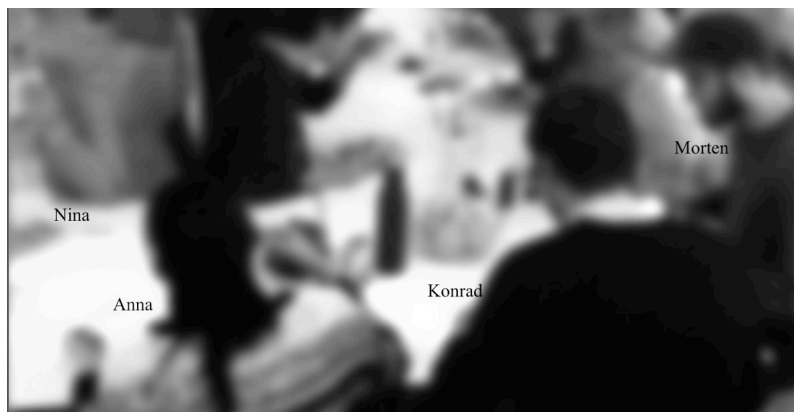
63 Helle: Ja, det var super fint.

Efter at Helle har sat sig (linje 32), er der ingen, der siger noget, indtil Kathrin kommenterer deres mad: Fiskefrikadeller (linje 33). Der er ikke nogen umiddelbar respons på hendes valgte samtaleemne med inkluderet sprogskift. Kathrin må selv komme igen med et mere direkte spørgsmål (end 'ing', linje 33) i linje 35 (eller hvad?), og Helle deltager med et 'jo – det kan man da godt' (linje 36 og 38) og rejser sig (linje 43), fordi hun har glemt remoulade. Jonas siger, mens Helle rejser sig "hjemmelavet remoulade", og da Kathrin supplerer: "Ja, det ser altså ... lækkert ud." fader hendes stemme ud efter 'altså' og med meget lavere stemme kommer 'lækkert ud'. Der mmm'es, og Kathrin kommenterer, da de tre tyskere igen er alene, på tysk: "Kann man doch gut". Helle kommer tilbage, og Søren, der er dansker, sætter sig også ved bordet, og Kathrin spørger Helle efter en lille pause: "Hvordan gik det i Århus så? Ne, Quatsch i Jylland", og samtalen fortsætter på dansk. Udsnippet varer lige under et minut (24:14-25:21) og viser præferencen for tysk, når førstesprogstalende er sammen, men også hvordan der med det samme skiftes til dansk, når en ikke-tysktalende deltager kommer til. Begge gange er det Kathrin, der inviterer Helle ind i en samtale ved sprogskift og derved viser en inkluderende adfærd.

Sprogskiftet er situationelt (Blom & Gumperz 1972) og foranlediges altså af, at en ikke-tysktalende sætter sig ved bordet. Skiftet foregår i eksemplerne i materialet ved emneskift foranlediget af et spørgsmål, som det sås i foregående eksempel (fra arbejdsrelateret til fiskefrikadeller), og som det ses i nedenstående.

Konrad og Anna har længe siddet og snakket tysk sammen. Det har handlet om arbejde. Da Morten kommer til, har der været tavshed mellem dem i to minutter og 41 sekunder. Morten sætter sig med ordene:

Eksempel 2 (se Bilag 5b for overblik over bordet)

170 Morten: What's up?

171 Pause: (2.3)

- 172 Konrad: What's u:p.
 173 Morten: Wat u:p.
 174 Konrad: Har du haft en god fødselsdag?
 175 Pause: (0.3)
 176 Morten: Jo tak. (0.5) Det var sgu dej[ligt].
 177 Konrad: [hvo:r, hvor var I henne?]
 178 Morten: Du, du: tænker på: Tribeca⁵⁶ den der?
 179 Konrad: Ja.

Mortens åbningshilsen er på engelsk og værd at bemærke i denne kontekst. Der er nok ikke tale om et decideret sprogforhandlingsudspil, da *what's up* er en så integreret del af dansk sprogbrug, og Konrad er flydende på dansk. Hilsnen besvares også straks af Konrad, der derved ikke reagerer markeret på hilsenen. Også fortsættelsen er umarkeret, og igen ser vi, hvordan Konrad inviterer ind i en samtale med et sprogskift til dansk og et spørgsmål.

Nina, der efterfølgende kommer til på den anden side af bordet, stiller Anna et spørgsmål, og Konrad og Anna skifter således til dansk og snakker i den samme deltagerkonstruktion fem minutter efter også til hinanden på dansk.

Tyskernes samtaler foregår primært på dansk, fordi danskere deltager i samtalerne. Som det fremgår af ovenstående, slår tyskerne over i dansk, når der er danskere til stede. Men ingen regler uden undtagelser. Følgende handler primært om to personers afvigende sproglige adfærd, og hvordan tysk her bliver brugt som eksklusionsredskab.

5.2.2. Tysk som eksklusion

To af tyskerne i data bruger tysk indbyrdes på en måde, som kan virke ekskluderende, og det er den tosprogede Thomas og så Jens, som i hvert fald i samtalekonstellation med Thomas gør det samme. Da Jens i optagelserne kun optræder sammen med Thomas, og også selv eksplicit tager initiativ til eksklusion via det tyske en gang og tre gange starter en samtale på tysk med Thomas, kan det ikke udelukkes, at han også, ud over i samværet med Thomas, har en sproglig adfærd, der kan virke ekskluderende, men det kan desværre ikke afdækkes i denne forbindelse.

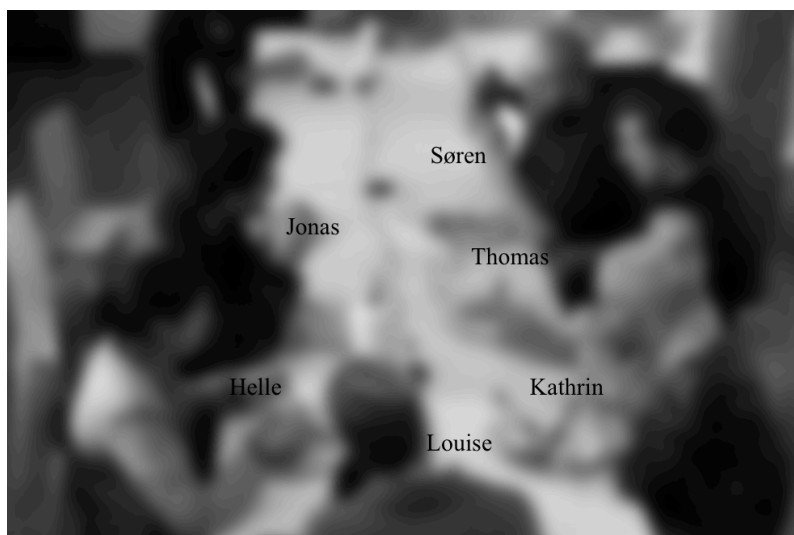
Thomas har en særlig måde at opføre sig på, der giver tysk en funktion som 'det hemmelige sprog'. Ud over, at han snakker hurtigt og bruger meget slang, mumler han og får ved disse greb gerne folk til at læne sig hen imod ham, når han taler tysk. Dette er observeret ved sammenligning med hans opførelse, når han taler dansk, hvor han taler højt (også i sammenligning med andre dansktalende),

---

⁵⁶ Tribeca er en restaurant i nordvest-kvarteret i København.

ikke så hurtigt og tydeligt. Fire af de syv samtaler, der initieres på tysk, trods ikke-tysktalendes tilstedeværelse, startes af Thomas, de resterende tre af Jens. Fx starter Thomas i det følgende eksempel en samtale med den tysksprogede Jonas, selvom Louise, Kathrin og Helle for bordenden taler dansk, og Søren, som er dansker, sidder ved siden af ham. Cheyenne er en klub i Rendsburg, hvor Thomas kommer fra.

Eksempel 3 (se Bilag 5a for overblik over bordet)

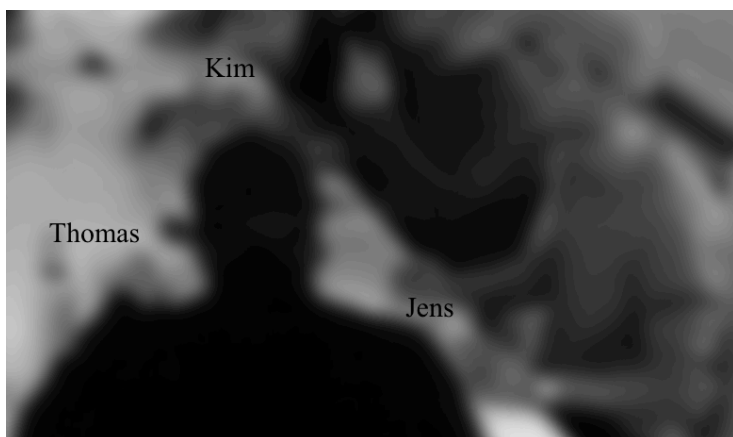

- 116 Thomas: Ab in Cheyenne.
117 Pause: (1.0)
118 Jonas: Hm↗
119 Thomas: Ab ins Cheyenne (1.0) am Wochenende.
120 Pause: (2.0)
121 Jonas: Hm.
122 Pause: (1.5)

Til at starte med kigger Søren på Thomas, da han begynder at sige noget, men Søren drejer sig væk fra Thomas, højst sandsynligt fordi han hører, at det er på tysk. Dette kunne tyde på, at Søren forventning er, at Thomas vil tale dansk. I det øjeblik har Søren ikke andre, han kan snakke med, men lidt efter kommer Martin tilbage, og de to begynder at snakke på dansk.

Helt eksplicit bliver den sproglige eksklusion, der foretages gennem Thomas' sprogvalg, hvor Thomas spørger til, om 'de' (os, der optager) kan forstå tysk, og da dette ikke bekræftes, slår han over i tysk:

Eksempel 4 (se også Bilag 5b for overblik over bordet)

- 40 Thomas: Kan de forstå tysk?
41 Pause: (1.6)
42 Kim: Mig?
43 Pause: (0.4)
44 Thomas: Nej, om de kan?
45 Pause: (0.7)
46 Kim: Det ved jeg sgu ikke.
47 Pause: (0.5)
48 Thomas: Dann machen wir so weiter.
49 Pause: (0.6)
50 Jens: Ja.

Der er intet, der tyder på, at Kim kan være med på tysk, men ingen af de tre siger dog efterfølgende noget, før Thomas 15 sekunder senere råber ”Forsinket tillykke” til Pelle i den anden ende af lokalet. Selvom Jens altså bekræfter Thomas’ sprogvalg, fortsættes samtalen ikke, hverken på tysk eller dansk.

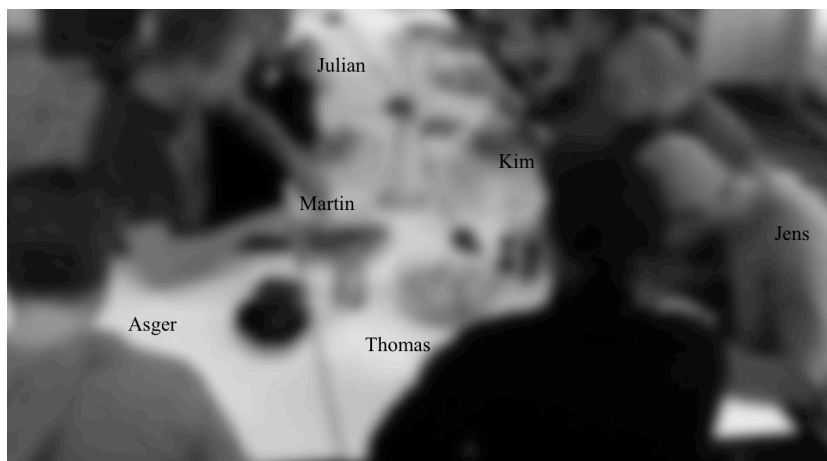
5.2.2.1. Receptiv deltagelse i tysk samtale

Næste eksempel er også initieret af Thomas, der under det meste af denne dags frokost har snakket med Jens på tysk. Efter en lille pause i deres samtale læner Thomas sig over mod Jens og snakker endnu lavere, end han normalt gør, så Jens må læne sig ind mod ham for at høre, hvad han siger. De kigger begge to over på tysksprogede Julian, der kigger deres vej. Thomas spørger på tysk, om han hørte, hvad han sagde, Julian afkræfter, og Thomas fortæller, at han har fundet ud af, at Julian minder ham om Günther Netzer (en tysk tidligere fodboldspiller og indtil 2010

fodboldkommentator i tysk fjernsyn). Martin, der sidder skråt over for Thomas og Jens, bryder ind med sprogskift og en konstatering af, at han savner Günther Netzer. Han markerer derved receptiv sprogforståelse, hvilket man må antage, at de andre ved, at han har. Følgende er denne samtale, der varer cirka 40 sekunder:

Eksempel 5 (se Bilag 5b for overblik over bordet)

- 43 Julian: Aha.
- 44 Thomas: Ja! Er hat genau den gleichen, du hast genau die gleiche trockene
- 45 Art manchmal.
- 46 Pause: (0.7)
- 47 Jens: Also von der, von dem Aussehen.
- 48 Pause: (0.2)
- 49 Thomas: Nein, um Gottes Willen! Nein von der Art her! Wenn du sprichst;
- 50 du hast diese, ich weiß nicht, diesen Humor manchmal. Es ist genau das
- 51 gleiche Trockene wie, wie Günther Netzer. Das ist ja fast ein
- 52 Kompliment, weil ich meine, Günther war einer der besten, besten
- 53 Moderatoren bei der WM.
- 54 Julian: Ein Kompliment.
- 55 Jens: Das ist ja Mobbing total.
- 56 Pause: (0.4)
- 57 Julian: Ja, schon ein bisschen.
- 58 Pause: (0.9)
- 59 Martin: Jeg savner Günther Netzer simpelthen.
- 60 Pause: (0.5)

- 61 Thomas: Hvad?
- 62 Pause: (0.6)
- 63 Martin: Jeg savner Günther Netzer. Han er stoppet helt, ing?
- 64 Thomas: Ja ja.
- 65 Pause: (0.7)
- 66 Martin: Han var virkelig herlig.
- 67 Pause: (1.5)
- 68 Jens: Da sieht man, sie haben mal wieder gar keine Ahnung davon.
- 69 Thomas: Ja, genau, genau.
- 70 Pause: (1.2)
- 71 Jens: Hast du mal geguckt?
- 72 Pause: (2.0)
- 73 Julian: Nee, nicht wirklich.

Martins forsøg på at komme ind i samtalen mellem Jens og Thomas mislykkes. Martin forsøger at gå fra at være *co-present* til at være *co-participants* (Hazel & Mortensen 2013: 6) i dette *engagement framework* og derved lave en rekonfiguration, der

(...) involves a pair or group of participants reconstituting their engagement framework to include one or more members who were not previously a party to the interaction. (Hazel & Mortensen 2013: 6).

Det bliver tydeligt i først Thomas' ja ja-afvisning, siden i Jens' vekslen tilbage til tysk, at der her måske nok er tale om den legitime tilhører, men ikke deltager.

Hvem det er, som Jens hentyder til, der ikke aner noget som helst (linje 68), kan man ikke vide. Det handler muligvis om Martins kommentar 'Han er stoppet helt, ing?' (linje 63), hvilket Jens måske synes, at man bør vide, når nu Netzer i små tre år ikke længere har kommenteret fodbold. Jens ekskluderer i linje 68 både sprogligt og indholdsmæssigt, hvis man antager, at 'sie' hentyder til de tilstedeværende danskere.

Ud over de fire, der deltager i samtalen, sidder der tre potentielle deltagere til: Louise, Lasse og Asger, tre danskere. Både Louise og Lasse (man kan ikke se Asger fra denne kameravinkel) kigger af og til på de talende, men trækker blikket til sig igen og koncentrerer sig om maden.

Der bliver i første omgang altså ikke slået over i det inkluderende danske, tværtimod, men Martin insisterer og bryder ind i Thomas og Jens' snak igen halvandet minut efter første gang, denne gang med et direkte spørgsmål (også fodboldrelateret):

Eksempel 6 (se Bilag 5b for overblik over bordet)

- 102 Jens: Du bist heute auf dem Mobb'tour, e:h.
103 Thomas: Nö (.) auf Komplimententour, wollte gerade sagen
104 Konfirmandentour.
105 Jens: Pass du auf.
106 Pause: (0.9)
107 Martin: Hvem er egentlig kommentator på ZDF for tiden?
108 Er det no[gen man] kender?
109 Thomas: [Béla Ré]thy eller (.) er det ikke det?
110 Jens: Altså, du mener, før kampen går [i gang]?
111 Martin: [ja]
112 Jens: Øhm, det er, jeg tror, det er Beckmann og Olli Kahn.
113 Martin: Oliver Kahn, ja.
114 Jens: Jeg tror, at nemlig Mehmet Scholl, næ, Mehmet Scholl og
115 Beckmann er sammen, og Oliver Kahn og...
116 Thomas: Og hende der kvinden dér.

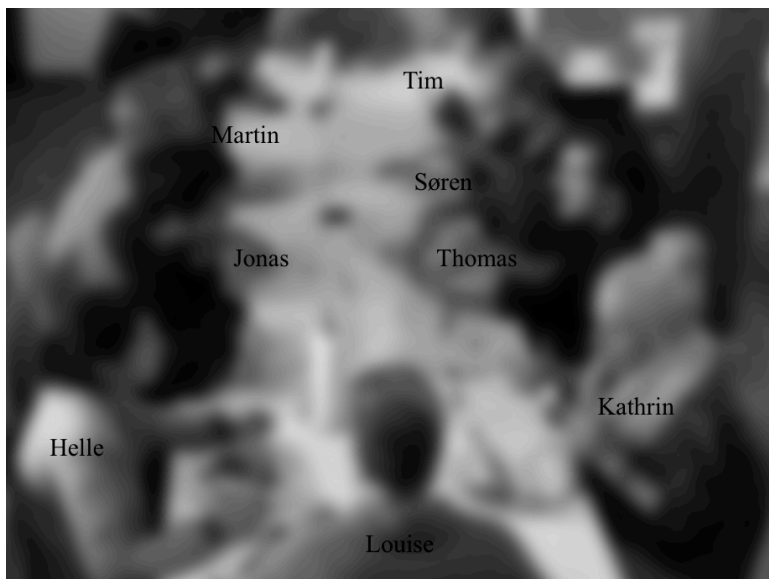
Denne gang har Martin mere held med foretagendet, og hans spørgsmål udløser en samtale om fodbold på dansk, som alle deltager i. Denne succes i anden omgang kunne have at gøre med, at Martin denne gang stiller et direkte spørgsmål, hvilket vi også i nedenstående om engelsk skal se, er med til at ratificere overgangen fra co-præsens til co-deltagelse i en samtale. Men inden da et sidste eksempel med tysk, der viser sprogvælgingsnormen i denne virksomheds frokostpause.

5.2.4. Sproglig norm

Thomas og Jonas fortsætter deres samtale fra eksempel 3 på tysk i en fem minutters tid frem til følgende uddrag, som er det sidste til at vise reaktioner på tyskbrugen.

Uddraget finder sted efter cirka ti minutter fra eksempel 1 ovenfor (med fiskefrikadellen). Ud over Thomas, Jonas, Kathrin, Helle og Søren er Martin, Louise og Morten kommet til (alle tre dansktalende). Samtalen er forløbet på dansk, og alle har deltaget. På samme tid rejser Martin, Jonas, Thomas og Morten sig for at hente mere mad. Kathrin, Helle og Louise begynder en samtale på dansk. Da de tre kommer tilbage, begynder Thomas en samtale med Jonas på tysk. Da de således har siddet i en fem minutter lang tysk samtale (i hvilke Tim har sat sig ved siden af Søren), drejer Jonas hovedet i retning mod Søren (linje 224), der sidder i dansksproget samtale med Martin og Morten, og snakker tysk (linje 225). De kigger alle, inklusive Thomas på ham, ingen siger noget, før Martin udbryder Was? (linje 227). Thomas siger: "Mach ich" (linje 229), og Jonas siger: "Ej, undskyld! Taler vi for for for tysk?" (linje 230). Martins svar overdøves desværre af Thomas, der på dansk begynder at snakke om, at den tyske nationalsang blev sunget til firmaets oktoberfest, og alle begynder at snakke med om det:

Eksempel 7 (se Bilag 5a for overblik over bordet)

224 Jonas kigger i Søren's retning (måske ned på Tim, der dog ikke reagerer, før Martins 'was'.

225 Jonas: Kannst die Spiele der deutschen Fussball-nationalmannschaft gucken.

226 Pause: (1.5)

227 Søren: Hm ↗?

228 Martin: Was?

- 229 Pause: (0.5)
- 230 Thomas: Mach ich.
- 231 Jonas: Ej, undskyld! (1.1) Taler vi for for for tysk?
- 232 Pause: (0.2)
- 233 Thomas: Ej, jeg kom lige i tanke om, vi stod,
- 234 [vi vi hørte den tyske national] øh sang der til oktoberfest.
- 235 Martin: [xxx gradbøjningerne]
- 236 Pause: (0.3)
- 237 Louise: Og hvad skete der for, at der ikke var nogen af jer, der kendte den?
- 238 Pause: (0.7)
- 239 Helle: Var der ikke det?

At Søren føler sig inddraget, skyldes højst sandsynligt, at Jonas kigger i hans retning. Det gør han muligvis, fordi Tim (tosproget) har sat sig to stole længere henne. Tim reagerer dog ikke før Martins 'was', der følges op af Jonas' sprogskift. Herefter undskylder Jonas og spørger, om de snakker for tysk. Undskyldningen viser sprogvalgsnormen til frokosten og bekræfter analysen om, at default sprogvalg er dansk, og at man *kan* snakke for (meget) tysk. Med engelsk som foretrukket medium og brugen af dansk som sprognormsbryder ses samme mønster i følgende analyse af Hazel og Mortensen:

First of all, it is notable that Tina's switch to English in line 30 is not only produced immediately after Antony's reprimand but also delivered in the form of an explicit apology, 'sorry'. This switch appears to display her understanding of having violated a norm (Butler and Fitzgerald 2011), and her apology can thus be said to index an implicit understanding that Danish may be considered a dispreferred medium (Gafaranga 2000) in this particular context, while English is preferred. The fact that the apology is delivered promptly in English rather than Danish can be taken as a clear display of the normative orientation, and is a practice that has also been observed in similar contexts (Mortensen 2010: 115). (Hazel & Mortensen 2013: 15).

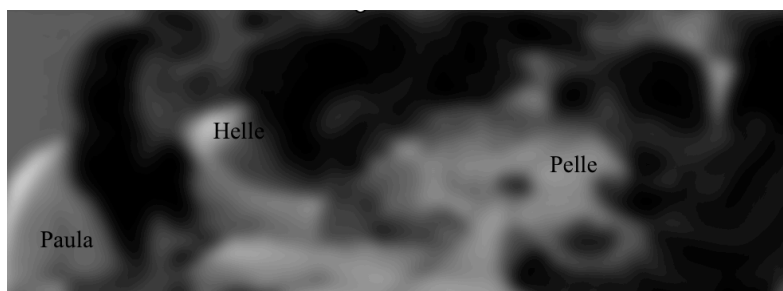
Sproghierarkiet i virksomheden tydeliggøres her: Dansk er det primære kommunikationssprog i F3, og med brugen af tysk kan man ekskludere dem, der ikke taler tysk.

5.3. Brugen af engelsk

Det umiddelbare sprogskift til det lokale sprog, her dansk, når en ikke-tysktalende kommer til frokostbordet, genfinder man ikke, når en ikke-dansktalende sætter sig, hvor skiftet skulle have

været til det inkluderende engelsk. Dette ses fx i optagelse A1, hvor Thomas og Jan fortsætter deres samtale på dansk om firmaets oktoberfest, selvom Robert har sat over for Thomas. Det er først da Adam halvandet minut senere sætter sig ved siden af Robert, at de to på engelsk begynder at samtale om en præsentation. Heller ikke efter en længere pause i Thomas og Jans samtale, hvor det kun er Robert og Adam, der snakker, slår Thomas over i engelsk, da han genoptager samtalen med Jan. Da Thomas er gået, kommer Igor fra Rusland til, og Lars fra Danmark. Ud over Lars og Adam taler ingen ved bordet længere dansk, og samtalerne forløber nu på engelsk. Adam spørger Igor, hvornår han rejser, og en længere samtale om Igors ferie i Rusland udvikler sig.

I optagelse B2 ses et lignende eksempel: Thomas råber ”Forsinket tillykke” fra den anden ende af bordet til Pelle, der sidder over for Sarah og Paula og ved siden af Mathias. I fortsættelsen af samtalen mellem Thomas og Pelle bryder Martin ind, der står oppe ved buffeten, og der snakkes dansk om Pelles fødselsdag, selvom Paula sidder der, og Adam og Robert også er til stede. Efter et par stille minutter rækker Paula hånden ind over bordet til Pelle og prikker ham på hånden og siger: Eksempel 8 (se Bilag 5b for overblik over bordet)

14 Paula: Happy birthday, a bit late. It was your birthday yesterday, right?

15 *Pelle nikker*

16 Paula: Oka:y

17 Pause: (2.2)

18 Paula: Did you: celebrate?

Det andet spørgsmål får Pelle til at fortsætte på engelsk om at vågne og tro, han blev 27, men faktisk kun blev 26. Efter en lille pause fortsætter Adam sin samtale med Robert på engelsk, Sara med Paula på engelsk. De tre danskere (Pelle, Tim og Anders) på den anden side af bordet snakker hverken med hinanden eller deltager i den engelsksprogede samtale, bortset fra da Robert inddrager Anders i deres samtale ved at stille et direkte spørgsmål. Det første (og i princippet også det andet) eksempel viser præferencen for dansk, og hvordan der ikke slås over i engelsk, selvom der er folk til stede, der ikke kan dansk. Det andet eksempel viser desuden, hvordan Paula både kropsligt og

indholdsmæssigt skal underbygge sit sprogskift: Hun lægger hånden hen over bordet mod Pelle, prikker ham på hånden og stiller ikke et, men to direkte spørgsmål. Som vi også så ovenfor i eksempel 6, lader det til, at det direkte spørgsmål er vejen ind i en samtale, som kræver sprogskift.

5.4. Opsamling ”Hey! You should talk Danish! ... Oder Deutsch!”

Sproghierarkiet ud fra sprogvvalg i praksis stemmer i dette firma delvist overens med det, som sprogrepræsentationen i interviewene viste: Der er en klar præference for at bruge sit førstesprog, der, ud over dansk her, primært er tysk pga. sammensætningen af medarbejderne, men samtidig en beredvillighed til at skifte til dansk i det øjeblik, der kommer nogle til bordet, der ikke har tysk som førstesprog. Således ser denne del af sprogrepræsentationsniveauet, HR-lederens udsagn om dansk som default-sprog i firmaet, umiddelbart ud til at stemme meget godt overens med praksis.

Eksempel 1 og 2 på praksis viser dette sproghierarki. Eksempel 2-6 viser, at tysk kan bruges til at ekskludere ikke-tysktalende. Både Thomas' brug af tysk som 'hemmeligt sprog' i eksempel 3, hans direkte forsøg på at ekskludere 'ikke-tysktalende' i eksempel 4, og Martins forsøg i eksempel 5 og 6 ved hjælp af receptiv forståelse af tysk at komme ind i samtalen viser denne eksklusionsegenskab ved tysk. Eksempel 7 viser også, hvorledes tysk kan bruges til at ekskludere ikke-tysktalende samt normen om, at det ikke er i orden at ekskludere på denne måde, og det kunne være derfor, at de tysktalende så beredvilligt skifter til dansk, fordi der generelt er konsensus om, at man ikke må have en sprogligt ekskluderende adfærd. Derfor konkluderes det også, at Thomas og Jens' adfærd er afvigende i forhold til den normative brug.

Dansk som andet-/fremmedsprog bruges kun af tyskerne. De resterende otte transnationale medarbejdere bruger engelsk. Denne beredvillighed til sprogskifte ses heller ikke, hvis den, der kommer til bordet, ikke har danskkompetencer til at deltage i samtalen, men kun behersker engelsk. Svenske Sixten udtrykker hierarkiet meget smukt, da han i optagelse C2 under oprydningen efter frokost går hen til italieneren Paula og den italiensktalende spanier Juan, der står og snakker italiensk sammen, og siger meget højt: ”Hey! You should talk Danish!” Der opstår latter, og da Sixten går hen til køleskabet, vender han sig om og siger: ”Oder Deutsch!”, hvilket afstedkommer et ”Hu?” fra Paula og derefter et ”Oder Deutsch?”, så han må sige ”Or German.” Paula siger ”ah” med stigende intonation, afløst af et ”No.” Sixten siger: ”German is the second language in this company”.

I data er der som skrevet ikke nogen danskere, der taler tysk. Ud over den receptive forståelse, som Martin markerer ovenfor i eksempel 5 og 6, er der kun et eksempel på, at ikke-tysktalende tager det tyske op. Det er fra optagelse D1, hvor Louise og Thomas mødes i køkkendelen af frokoststuen,

hilser på hinanden, hvorefter Jonas kommer til, siger noget på dansk, som man ikke rigtig kan høre, hvortil Louise siger: ”Det ser da godt ud” og tilføjer efter et par sekunder efter ”Echt gut”. Thomas og Jonas fortsætter på tysk. Det lader til, at den aktive tyskbrug er reserveret til førstesprogtalende, der i dette firma dog primært bruger det, så længe der ikke er nogen ikke-tysktalende til stede.

Spørgsmålet er, hvorfor Thomas gentagne gange vælger at tale tysk, selvom der sidder danskere omkring dem. I konstellationer med Thomas ses det samme mønster med dansk som med engelsk; at den nytilkomne skal appellere om deltagelse, som vi så i eksempel 6.

Ifølge HR-lederen er engelsk det inkluderende sprog, hvilket på et teoretisk plan er korrekt, da alle, der deltager i frokosten, mestrer engelsk på højt niveau og derved ville kunne deltage i samtaler på engelsk. I praksis er det dog dansk, der bruges inkluderende, særligt af tyskerne, og med HR-lederens accept i forhold til hendes opfordring til tyskerne om at bruge dansk.

Engelsk kan bruges for ikke at blive ekskluderet, men det kræver ekstra interaktionelt arbejde at blive inkluderet i en samtale, hvis man kun har engelsk (og ikke lokalsproget) til rådighed. Engelsk ses altså som inkluderende, fordi ”alle” kan det, tysk som mindre inkluderende, fordi færre kan det, italiensk som endnu mindre inkluderende. En samtale på engelsk kan fortsættes og derved an sich være inkluderende, mens en samtale på tysk kræver sprogsifte for at være inkluderende.

6. Empiribaseret diskussion af sproghierarkier

Resultaterne af den empiriske undersøgelse udfordrer den eksisterende sproghierarkiforestilling og åbner for interessante perspektiver, der vil blive opsummeret og diskuteret i det følgende. Først ses nærmere på sproghierarkier, der kan udtrages af den eksisterende forskningslitteratur, hvor tysk indgår, i forhold til de tendenser, som skinner igennem data til denne artikel.

Dernæst vil der på baggrund af begge datasæt blive opstillet lokale sproghierarkier, som vil differentiere fra de fremherskende sproghierarkier som fremstillet i forskningsartiklerne om sproghierarkier. Forskellene og lighederne vil blive diskuteret.

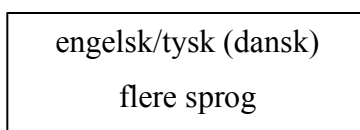
At udtrage lokale sproghierarki på baggrund af interaktionsdata er ikke gjort før, og spørgsmålet om, hvordan man overhovedet opstiller et sprogvalgshierarki, bliver diskuteret. I forlængelse heraf rejser sig et spørgsmål af mere metodisk karakter: *Hvor stærkt står et såkaldt fremherskende sproghierarki, hvis det som vist udfordres, måske ligefrem undermineres, af undersøgelser af lokale kontekster?*

6.1. Sproghierarkier i forskningslitteraturen om tysk

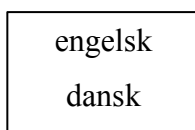
I nedenstående er den tendens, der blev set i forskningslitteraturen om sprog i virksomheder fra starten af 1990'erne og frem til 2010'erne, vist ved hjælp af opstillede sproghierarkier. Der er kun blevet arbejdet med toppen af sproghierarkierne. I forhold til forskningen fra 1990'erne ville det dominerende sproghierarki i Danmark have haft engelsk og tysk side om side i toppen af sproghierarkiet, da virksomhederne primært brugte og efterspurgte disse to sprog. Derudover ville der være en yderligere gruppe nederst i hierarkiet med mærkatet: Flere sprog ud fra fokuset på at kunne bruge eksportlandets sprog:

Figur 5 1990'ernes sproghierarki

Efterfølgende er flersprogetheden forsvundet ud af undersøgelserne til fordel for et fokus på engelsk og dansk, og herudfra tegner der sig et klart sproghierarki i det danske internationale erhvervsliv, der er domineret af to sprog:

Figur 6 2000'ernes sproghierarki

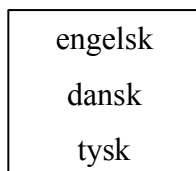
Engelsk bruges ifølge disse undersøgelser på alle niveauer, dvs. både i de formelle kontekster (til fx forretningsmøder, telefonsamtaler, mailkorrespondancer etc.) og i de uformelle (kaffepausen, frokosten etc.). Ifølge undersøgelserne er det engelsk, der er det inkluderende sprog. Dansk bruges ifølge repræsentationen i litteraturen ikke i nær så høj grad, fordi det ikke er lige så inkluderende, men netop ekskluderer den transnationale medarbejderstab. Derudover bruges dansk heller ikke i møder med folk fra andre lande. Dog betyder, som Lønsmann har vist, engelsk som koncernsprog ikke, at dansk ikke bruges. Grundet den brede brugsmulighed og inklusionsegenskaben ligger engelsk øverst i hierarkiet.

I de uformelle kontekster skinner dog en brug af andre sprog igennem. Således optræder der fx tyskere og franskmænd, der taler henholdsvis tysk og fransk 'på gangene'. I mailkorrespondancer kan brugen af andre sprog end engelsk også ses (Lønsmann 2011), men dansk/engelsk-brugen gør tilstedeværelsen af de andre sprog usynlige, også nogle gange for forskerne.

I de følgende afsnit gennemgås og diskuteres i dybden de sproghierarkier, som ses i data, men i første omgang kan det i dette afsnit i forhold til sprogrepræsentationsniveauet siges, at data delvist bakker op omkring engelsk og dansk i toppen. Data viser også, at tysk bør være med i hierarkiet og

ikke kun som en del af flere sprog, men som en selvstændig faktor, der på ingen måde længere er på niveau med engelsk som i 1990'ernes sproghierarki, men samtidig heller ikke kun er en uudnyttet ressource, der sygner hen. Tysk bruges i høj grad, også strategisk, hvorfor det i første omgang burde få sin egen fremhævede placering i sproghierarkiet:

Figur 7 2010'ernes sproghierarki

Dansk klassificeres primært som det sociale sprog, hvorfor det er placeret under engelsk, der stadig ligger i toppen af følgende årsager: Engelsk er valgt som firmasprog i ni af de 12 interviewede virksomheder, der bruges primært engelsk i de formelle virksomhedskontekster, og engelsk inkluderer potentielt flest. 2000'erne og 2010'erne har altså engelsks topplacering tilfælles, men det er, som om der begynder at komme flere sprog med igen, her fx hos Barner-Rasmussen og Aarnio (2011), der har lavet en kvantitativ og repræsentativ spørgeskemaundersøgelse af sprogbrugen i 61 finske dattervirksomheder:

Multinational corporations (MNCs) are often seen as engines of globalization and as major promoters of convergence toward English as the lingua franca of international business. This is also the case if we only focus on the official corporate language (...) Here, English clearly rules supreme. However, this view must be tempered by the apparent empirical fact of widespread multilingualism in MNCs at the subunit level. (Barner-Rasmussen & Aarnio 2011: 293).

Efterspørgslen efter flere sprog er for nylig til dels også dukket op igen herhjemme, p.t. centraliseret omkring netop tysk. Således har regeringen, som nævnt i 1.3. Tysk i en dansk virksomhedskontekst, i 2016 fx sat gang i en Tysklandsstrategi, og det seneste gymnasiereformudspil skal da også fremhæves her, hvor repræsentationen af tysk har ændret sig i forhold til sprogrepræsentationen i de dokumenter, som Daryai-Hansen i sin tid analyserede (2010). Her hedder det nemlig: "For at styrke eleverne i engelsk, tysk og andre fremmedsprog (...)" (Regeringen 2016: 30). Repræsentativt er tysk dermed gået fra at være en del af fremmedsprogspuljen til nu at stå alene, efter engelsk selvfølgelig, men før de andre fremmedsprog. I forhold til nærværende undersøgelse kan det siges at give god mening at bakke op om mere tysk, da tysk står stærkt i de af data uddragne sproghierarkier. Tysk er til stede i virksomheder i Danmark, både som sproglig ressource, der aktivt

anvendes hos medarbejderne med andre sprog end tysk som førstesprog, og som foretrukket kommunikationssprog hos tysksprogede medarbejdere.

Data viser, at det tyske sprog står langt stærkere både i forhold til sprogets repræsentation og sprogvalg end nyere forskningspublikationer om sprog på arbejdspladsen lægger op til.

Der er, som afsnittet om forskningslitteratur viser, meget få publikationer om den faktiske tyskbrug i danske virksomheder, og man kunne sige, at den overordnede sproglige hierarkisering, som data fremviser, lægger op til, at der er for få publikationer om tysk i forhold til sprogets hierarkiske placering.

Med afsæt i Bellak kan man med udgangspunkt i ovenstående analyse, sige at såvel sprogrepræsentation som særligt sprogvalg er et 'socialt, komplekst, kontekstafhængigt og flersproget fænomen'. Et sproghierarki er fuldstændigt afhængigt af de deltagende individer, der repræsenterer og vælger sprog, og lokale sproghierarkier er i den grad kontekstafhængige, særligt i forhold til sprogvalg, fx i forhold til, hvor mange førstesprogede transnationale medarbejdere, der er i virksomheden, af de respektive sprog. Eller hvis der fx er en stor mængde tysksprogede medarbejdere, vil tysk optræde i det lokale sproghierarki. Eller hvis virksomheden er åben over for flersprogethed vil der højst sandsynligt også optræde flere sprog ud over engelsk og det lokale.

6.2. Empiriens udfordring af det fremherskende sproghierarki i Danmark

Der er inden for forskningen enighed om, at engelsk og dansk ligger i toppen af det fremherskende sproghierarki i Danmark (se figur 3 ovenfor), og at tysk enten ligger under dem sammen med de andre fremmedsprog, der undervises i i Danmark, eller forsvinder ud af hierarkiet i den såkaldte tredeling, hvor dansk og engelsk ligger i toppen og migrantsprog i bunden af hierarkiet.

Daryai-Hansens empiriske undersøgelse (2010a) understøtter denne tredeling (figur 4 ovenfor), da sprog som fx tysk i den empiri, hun har undersøgt, udelukkende omtales som noget fortidigt. Daryai-Hansen efterlyser samtidig flere empiriske undersøgelser af specielt sprogvalg, bl.a. ud fra antagelsen om, at sprogrepræsentation og sprogvalg ikke nødvendigvis hænger sammen. Dvs. at de står i et divergent forhold (se også ovenfor), hvor der enten kan være tale om, at sproget repræsenteres negativt eller slet ikke, men til gengæld vælges det. Eller det repræsenteres positivt, men bliver ikke valgt.

I følgende tages udgangspunkt i tredelingen af det fremherskende sproghierarki i Danmark i forhold til de analyserede data. Dvs. det fremherskende, generelle og nationale sættes over for det lokale og individet i kontekstafhængige situationer.

Først vil sprogrepræsentationsdataene blive diskuteret, dernæst sprogvælgsdataene. For begge dele vil der på baggrund af de ovenstående dataanalyser blive uddraget sproghierarkier. I forlængelse heraf vil spørgsmålet om, hvorvidt sproghierarkier kan siges at gælde uden for de områder, der er undersøgt, blive diskuteret.

6.2.1. Repræsentationssproghierarkiet

Som nævnt vil dette afsnit dreje sig om det sproghierarki, der kan uddrages af interviewundersøgelsen af 12 internationale firmaer i Danmark, og som netop udfordrer forestillingen om det fremherskende sproghierarki, der dominerer i den eksisterende sproghierarkiforskning. Med udgangspunkt i undersøgelsen af tysk vil de konkrete lokale sprogrepræsentationer blive vist, og hvordan de tilsammen danner et sproghierarki, der adskiller sig fra tidligere modeller.

Det sproghierarki, som kan opstilles på baggrund af interviewene, kan dog i første omgang bekræfte det fremherskende sproghierarki: Engelsk og dansk ligger ubestridt øverst. Det interessante kan imidlertid lokaliseres i hierarkiets midtersektion, hvor de primære skolesprog i Danmark indtager en langt mere signifikant position end i den fremherskende tredelte model.⁵⁷ På denne måde minder toppen af dette sproghierarki mere om Lund og Risagers (og Holmen og Normann Jørgensens) første udkast til et sproghierarki end de senere udkast.

Figur 8 Repræsentationssproghierarkiet ud fra interviewdata

engelsk (13)
dansk (13)
tysk (10)
fransk, spansk, svensk (6)
kinesisk, norsk, polsk, russisk (3)
finsk, italiensk (2)
arabisk, hindi, portugisisk, tamil, thai, tyrkisk (1)

⁵⁷ Med skolesprog er ment de sprog, der undervises i i grundskolen, og som der findes undervisningsvejledning og Fælles Mål til: Dansk (svensk og norsk), engelsk, fransk, tysk og 'almindelige indvandrersprog' (hvilket ikke udspecificeres på undervisningsministeriets hjemmeside), og i de gymnasiale uddannelser: arabisk, dansk (svensk og norsk), engelsk, fransk, italiensk, japansk, (latin), russisk, spansk, tyrkisk, tysk. De største af skolesprogene efter engelsk er de obligatoriske (man skal have undervisning i ét af dem fra 5.-7.) i prioriteret rækkefølge tysk og fransk (se ovenfor for fordeling), og så spansk, som er et valgfag, der udbydes i et år fra 7.-9. <http://www.uvm.dk/Uddannelser/Folkeskolen/Fag-timetotal-og-overgange/Fag-emner-og-tvaergaende-temaer/Folkeskolens-fag>. Alle tre fag er mulige at fortsætte med i gymnasiet, dog kun på fortsættelsesniveau i fransk og tysk.

Før diskussionen fortsættes, vil der i det følgende blive redegjort for, hvordan det 'lokale' sproghierarki på baggrund af sprogrepræsentationsdataene er blevet udarbejdet. Tallene i parentes angiver, hvor mange af de interviewede der nævnte sproget under interviewet. Engelsk og dansk blev nævnt af alle de interviewede, dvs. lige mange gange, men engelsk ligger øverst pga. sprogrepræsentationen, den diskursive brug, og promoveringen af engelsk. Engelsk er således et *need to have*, som Rikke konstaterer:

Vores intraweb kører på engelsk, for det bliver den nødt til.

Engelsk inkluderer, fordi alle forstår det, som Marie eksplicit udtrykker det:

Hvor det er lettere med vores brite, at han taler engelsk, jamen, der kan vi alle sammen forstå det.

Sidsels kommentar bekræfter inklusionsrepræsentationen:

Vi har atten eller nitten forskellige nationaliteter. Øh, det er ikke dem alle sammen, der taler dansk, så derfor taler vi alle sammen engelsk mange gange i løbet af en dag.

Og som Felix siger, så taler selv taxachaufføren og kassedamen jo engelsk i Danmark, og (...) engelsk er der, hvor de fleste kan være med (forfatters oversættelse).

På denne måde promoveres engelsk som det naturlige og uproblematisk valg, i kraft af at være et *need*, inkluderende og nemt, fordi alle jo kan det.

Dansk følger trop som lokalsprog, der i høj grad benyttes som arbejdssprog, som Signe må konstatere:

Koncernsproget er engelsk, men det er det jo ikke i daglig (...) altså, der vil, der er, når man sidder her, så går folk jo ikke og snakker engelsk med hinanden.

Dansk promoveres dog primært som socialt sprog, der er *nice to have* for de transnationale medarbejdere, en mulighed for at deltage i smalltalken, som Helle siger. Marie fremhæver, at det at lære dansk er i den ansattes egen interesse, men faktisk også i firmaets i forhold til at holde på deres transnationale medarbejdere:

Vi vil gerne have, han skal lære dansk ... for hans egen skyld. (...) Også fordi vi har selvfølgelig en interesse i, at de bliver integreret i Danmark så de bliver her.

Men *need to have* i forhold til selve arbejdet bliver det aldrig ifølge sprogrepræsentationen.

I hierarkiet følger herefter de sprog, der i Danmark er de største skolesprog, med tysk i front efterfulgt af fransk, spansk og svensk (se også definitionen af skolesprog i fodnote 57).⁵⁸

---

⁵⁸ Svensk står på de danske skolebørns skema som en del af danskundervisningen i grundskolen: Færdigheds- og vidensmål for nabosprogsundervisning ligger under kompetenceområdet Kommunikation (Sprog og kultur) og udvikles efter klassetrin. Efter 9. klasse skal eleven kunne: "kommunikere med nordmænd og svenskere" og have "viden om

Kinesisk, norsk, polsk og russisk nævnes af tre interviewede og italiensk af to.

Kategoriseringen af sprog bliver på baggrund af disse data hurtigt en rodet omgang, jo længere væk fra toppen, man kommer. Allerede femtepladsen, der nævnes af tre af de interviewede, er en blanding, fordi polsk ikke er et skolesprog i Danmark. Portugisisk, der kun nævnes en gang og dermed er på lige fod med de nævnte migrantsprog, står i bunden i den nederste gruppe, selvom det ikke er et ”klassisk migrantsprog”, og selvom det er et af de Swaans 12 supercentrale sprog, ligesom i øvrigt også arabisk, der ligger i bunden i dette hierarki, er det. I nogle firmaer vil arabisk og tyrkisk være handelssprog, så hvis fx et af de interviewede firmaer havde eksporteret til Tyrkiet, ville tyrkisk nok være repræsenteret i højere grad, og hvis én af de interviewede havde snakket arabisk, ville det sprog nok også være repræsenteret mere end én gang. Det skal derfor fremhæves, at det er afhængigt af det specifikke firmas brug af de respektive sprog, men også de ansattes tilfældige kompetencer inden for sprogene og viden om sprogbrugen i de forskellige afdelinger, fx eksportafdelingens større og mere diverse sprogbrug (jf. interviewet med Signe fra F1), i hvor høj grad de forskellige sprog er repræsenteret.

Det er et lille empirisk materiale at gå ud fra, men alligevel stiller sproghierarkiklassificeringen ud fra interviewene nogle grundlæggende spørgsmål til, hvilke præmisser der tages højde for ved en hierarkisering, og hvor usikker og lokalt betinget særligt alt andet end toppen af hierarkiet er.

Tendensen i disse data tyder på, at det fremherskende sproghierarki i forhold til en dansk virksomhedskontekst i hvert fald bør udvides med de sprog, der undervises i i Danmark, herunder og i særlig grad tysk.

I data fra virksomheder skinner en nutidig repræsentation af en aktiv brug af tysk igennem, og det må dermed siges at være berettiget som selvstændig entitet i sproghierarkiet på de arbejdspladser, som disse data er fra. Ti ud af 13 interviewede nævner tysk. Seks af dem siger, at tysk bruges aktivt: Tre (Frederik, Ditte og Tanja) af dem bruger selv tysk aktivt i deres arbejdsliv, og tre (Marie, Tanja og Signe) nævner, hvordan de bruger førstesprogtalende ansatte strategisk til at varetage kommunikationen med andre lande. Tre af dem (Signe, Frederik og Ditte) nævner derudover, at der er en tysk direktør. Den store fællesnævner for at tale om tysk er, at de interviewede (otte af dem) nævner sproget i forbindelse med, at de selv kan tysk i en eller anden udstrækning.

Det skal nævnes, at der i data dog også er tegn på, at tysk bliver trængt længere ned i hierarkiet. Særligt tydeligt er det i F4, hvor de to interviewede medarbejdere (Julie og Helle) begge tidligere

---

norsk og svensk i letforståelig form”. Derudover nævnes nabosprogsundervisningen i formålet for faget dansk, stk. 3: ”Eleverne skal i faget dansk have adgang til de skandinaviske sprog og det nordiske kulturfællesskab”. <http://www.emu.dk/modul/dansk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-%C3%A6seplan-og-vejledning>.

har gjort brug af deres tyske, da dette var koncernsproget, men nu, hvor engelsk er blevet det, er engelsk det primære kommunikationssprog. Om samme firma skal det dog også gentages, at der, ligesom i F1, hvor Signe fortæller, at de i eksportafdelingen bruger mange sprog, også i F4 er skjulte sprogreserver: Telefonen i F4 stilles nemlig om til de medarbejdere, der (stadig) kan tysk, hvis opkaldet fra Tyskland ikke kan klares på engelsk. Derudover bruger de også de tyskkompetente medarbejdere, når der skal sælges til tyskerne. Til spørgsmål om, hvorvidt disse medarbejders sprogkompetencer bliver opkvalificeret, blev der rystet på hovedet. Disse ansattes sprogbrug blev ikke nævnt i interviewene og kan derved kategoriseres som en 0-repræsentation i et divergent forhold til den observerede brug. *Hvordan tager man højde for denne skjulte brug i et interview af sprog i et firma?* En mulighed er selvfølgelig at undersøge praksis for at se, om sprogvælgerne stemmer overens med repræsentationen af dem.

6.2.2. Sprogvalgshierarkiet

At lave et sproghierarki ud fra interaktionssprogvælgsdata er ikke gjort før, og indledningsvist må præmissen for det sprogvvalgshierarki, som skinner igennem i F3 derfor diskuteres. Hvis man laver et hierarki ud fra de sprog, der blev brugt i de tre dages optagelser (dansk, engelsk, fransk, italiensk, svensk og tysk), kan følgende opstilling uddrages, hvis man i første omgang går ud fra antallet af ansatte, der bruger sprogene i optagelserne:

Figur 9 Sprogvalgshierarkiet i forhold til sprogbrugen i optagelserne

dansk (svensk) (27 af 29)
engelsk (20 af 36)
tysk (7 af 9)
fransk, italiensk (2 af 2)
ikke-valgte sprog, fx russisk, spansk (1 af 1)

Tallene i parentes er i denne forbindelse antallet på, hvor mange der taler de forskellige sprog. Der er således 26 medarbejdere, der bruger dansk i optagelserne, samt en svensker, der i hvert fald med nogle af de ansatte kan snakke svensk og modtage dansk (interskandinavisk scenarie).⁵⁹ Af de 26

⁵⁹ Svensk er i modellen nævnt i parentes, da der er en længere sekvens i optagelserne med den ansatte svensker, der taler svensk med danskere, der taler dansk, dvs. interskandinavisk kommunikation. Dette er igen et divergent forhold, da svensk kun omtales i interviewet med Marie i forhold til en tidligere ansat svensker, som de andre ansatte ikke kunne forstå, hvorfor de skiftede sprog til engelsk med svenskeren med følgen, at der nu tales engelsk med de svenskere, der sidenhen har været ansat. Som sprogvælgsdata viser, stemmer dette udsagn dog ikke overens med denne sekvens. Svensk og for den sags skyld norsk som usynlige sprog, der bruges på lige fod med dansk på arbejdspladsen, men ikke omtales, er også observeret i "On the non-use of English in a multilingual company". Se også fodnote 36 om usynlige sprog og det divergente forhold +sprogvalg, 0-sprogrepræsentation.

medarbejdere er 19 førstesprogstalende og ni tysktalende med dansk som første-/ andet- og/eller fremmedsprog. Fire er tosprogede dansk/tysk og er talt med i kategorien tysktalende medarbejdere. To af dem bruger hverken dansk eller tysk, men kun engelsk i optagelserne. 20 af de 36, der kan engelsk, bruger engelsk i optagelserne. Syv af de ni ansatte med tysk som førstesprog bruger tysk i optagelserne. Fransk bruges kun i et tilfælde mellem de to franskmænd.

Af de 36 ansatte er der syv, der ikke kan dansk. Samtlige samtaler, hvor der kommunikeres på engelsk, involverer mindst en af de syv, der ikke kan dansk.

Men i forhold til sprogrepræsentationsdataene skinner en anden hierarkitendens i sprogvælgsdataene igennem. Det er nemlig dansk og tysk, der ligger i toppen af sproghierarkiet, og ikke dansk og engelsk, som det ellers fremgår af ovenstående hierarki. Figur 6 giver nemlig ikke et retvisende billede af det sproghierarki, der dukker frem, hvis man kigger på de ansattes præference for at tale de forskellige sprog. Der er ingen tvivl om, at hvis man lavede en eksakt optælling af minutantallet på henholdsvis danske, engelske og tyske samtaler, ville førstnævnte være i klart overtal, sidstnævnte i undertal. Men som det er blevet vist i analysen, er præferencen for at tale sit førstesprog stærkere end for at tale engelsk. Førstesprogspræferencen giver derved empiri til Ammons påstand (der er ingen data i hans bog til at understøtte hans udsagn) om umarkerethed i forhold til at vælge at samtale på sit førstesprog:

Zwischen Personen gleicher Muttersprache ist die Wahl dieser Sprache der „unmarkierte“, geradezu automatische Normalfall (Ammon 2015: 22).

Alle deltagerne har mulighed for at vælge engelsk, men kun to har det som førstesprog, hvorimod 19 har dansk og ni har tysk. Derved scorer tysk højere i dette hierarki end engelsk. Selvom alle har mulighed for at vælge engelsk, tages valget af engelsk primært af dem, der ikke har mulighed for at vælge dansk eller tysk, dvs. de syv, der ikke behersker dansk og/eller tysk.

På denne måde kan man tale om, at nogle hierarkier er lineære, hvilket figur 8 og 9 samt nedenstående er. For laver man et lineært sproghierarki ud fra, hvor mange førstesprogstalende der er i firmaet, ville det se således ud:

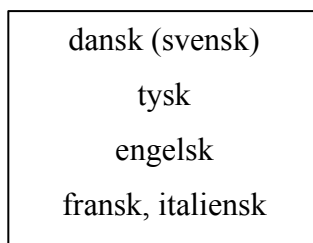
Figur 10 Sprogvælghierarkiet i forhold til de ansattes førstesprog

dansk (svensk) (20)
tysk (9)
engelsk, fransk (2)
italiensk, russisk, spansk (1)

Men dette hierarki underkender tyskernes danskkompetencer og Juans italienskkompetencer, dvs. de individuelle sprogkompetencer, som data viser, bliver brugt i de uformelle kontekster, hvis niveauet er højt. Derfor antages her, at det ikke-lineære sproghierarki i figur 11, der bygger på deltagernes præferencer, er det mest relevante af de tre sprogvalgshierarkier, i forhold til at vise brugen af sprog i det undersøgte firma.

Figur 11 Sprogvalgshierarkiet i forhold til de ansattes præference for at tale sproget

Pointen bliver her ganske enkelt den, at jo flere man deler sprogkompetencer med, desto større er muligheden for at kunne tale ens mest foretrukne sprog: Når der er to tyskere sammen, er det normalfaldet, at de taler tysk. Der kan også forekomme noget andet, men den generelle regel er, at førstesproget foretrækkes i de uformelle kontekster. Derfor står tysk og dansk over engelsk. Der er simpelthen flere, der har de to sprog som fælles førstesprog. Her kan hierarkiet mellem dansk og tysk ikke afgøres, fordi tyskerne er bedre til dansk end omvendt. Til gengæld kan man inddrage Coulmas' *local language maxime*, der tilsiger, at:

(...) the local language should be the first choice for any interaction between a foreigner and a native.” (Coulmas 1987: 100).

En maksime, der anerkender tyskernes skift til dansk, da dette er det lokale sprog i denne kontekst. Engelsk ligger altså ikke i toppen i sprogvalgshierarkiet, selvom det repræsenteres som det inkluderende valg. I kraft af, at alle (til en vis grad og i denne kontekst) kan engelsk, er det det inkluderende valg, men det er altså ikke altid det, der vælges. Også Angouri og Miglbauers undersøgelse af det sproglige arbejdshverdagslandskab og de udfordringer og fordele, som informanter forbinder med deres flersprogede arbejdsmiljø (Angouri & Miglbauer 2014: 153) peger på præferencen for de respektive medarbejderes førstesprog. Undersøgelsen bygger på 40 interviews (sprogrepræsentation) i 12 firmaer med engelsk som arbejdssprog i Kroatien, Grækenland, Italien, Serbien, Sverige og England viser, at andre sprog end engelsk spiller ind i en flersproget virksomheds hverdag:

As an interviewee argues ‘not everything is done in English’, pointing to the importance of local languages for small talk and for creating a team identity, ‘we all

... speak our language when we can (...) why not (...) it's more comfortable'. (Angouri & Miglbauer 2014: 157).

I data inkluderes i langt højere grad gennem dansk, hvilket dog ikke er danskerne, men tyskerne der inkluderer med lokalsproget som vist i ovenstående analyse, hvor der ikke finder nogen forhandling om sprogskifte sted, der skiftes bare til dansk, når en dansker kommer til bordet. Den samme reaktion forekommer ikke, når det er en ikke-dansktalende, der slår sig ned. Her må den tilkomne bryde ind med spørgsmål for at aktivere et sprogskifte til engelsk.

Tysk benyttes stort set udelukkende af individer med tysk som førstesprog. De bruger det i situationer, hvor de er sammen med andre, der har tysk som førstesprog. I data forefindes ingen samtaler på tysk, hvor ikke-førstesprogstalende er direkte involveret.

(...) the participant employees claim that they avoid using English when they share the same L1 as a general rule (...) (Angouri & Miglbauer 2014: 156).

I data, der er gennemgået til denne artikel, ses, hvordan det ikke kun er lokalsproget, men også antallet af førstesprogstalere, der kan have indflydelse på, hvilket sprog der vælges. I F3, hvor optagelserne blev lavet, karakteriseres tysk som andetsproget i virksomheden, primært fordi der er så forholdsvis mange tyskere ansat, der kan tale sammen på tysk. At tysk så af nogle af deltagerne bruges til at ekskludere med, er snarere undtagelsen end reglen. Tysk er tydeligvis dog kun for tyskere, og dansk tales i data kun af individer med dansk som førstesprog og af tyskere med et meget højt dansk niveau. Resten bruger primært engelsk. Undtagelsen ud over tyskerne er de to franskmænd, Jacques og Robert. De to sidder dog ikke i nærheden af hinanden til frokosten, men taler kort sammen på fransk, da de mødes ved afrydningen. Derudover er der Paula og Juan, der slår over i italiensk, når de er alene, hvilket de kan pga. Juans sproglige ressourcer (se evt. fodnote 55). Muligvis havde flere gjort brug af andre sprog end dansk og engelsk, hvis de havde haft kompetencerne til det, eller der havde været andre individer til stede, som de delte sproglige ressourcer med, fx havde vi nok også set Igor bruge russisk, hvis der havde været nogen at snakke russisk med.

Præferencen for andre sprog end dansk og engelsk suppleres af, at et skift til et andet sprog end dansk og engelsk i kraft af eksklusionen af dem, der ikke kan det sprog, gør samtalen mere eksklusiv. Da mange danskere har et receptivt repertoire at trække på i forhold til tysk, opleves eksklusionen ikke så voldsom, når tyskerne taler tysk (hvilket kunne være grunden til, at Thomas mumler og snakker så hurtigt, for at optimere hemmelighedsfaktoren). Hvorimod Paula og Juans snak på italiensk ekskluderer flere, da færre kan trække på et sprogligt repertoire inden for italiensk.

Derfor synes HR-lederen, at brugen af italiensk er et større problem end brugen af tysk. Hun nævner ikke brugen af fransk, hvilket kunne tyde på, at de to franskmænd ikke taler så meget sammen. Antallet af sprogbrugere spiller også ind: Der er ni tyskere i firmaet samt et større antal tyskreceptive kompetente individer. Der er to brugere af italiensk samt muligvis et mindre antal italienskreceptive kompetente individer. Antallet handler selvfølgelig om, at den største gruppe af ansatte i firmaet er danskere, der for størstedels vedkommende har haft tyskundervisning i folkeskolen og evt. i gymnasiet (se også ovenfor), nogle har haft spansk i gymnasiet og vil kunne trække på nogle receptive kompetencer herfra, mens det højst sandsynligt kun er få, hvis nogen overhovedet, af de danske medarbejdere, der har haft italiensk i gymnasiet.

Det dynamiske sprogsценarie (Hazel & Mortensen 2013), hvor de individuelle flersprogede ressourcer udfoldes og forhandles i et dynamisk og hele tiden igangværende spil mellem deltagerne, så snart der er et skift i deltagerrammen, er derfor også relativt begrænset i disse settings: For italieneren Paula, der ikke kan dansk, vælges engelsk, da hendes andre sproglige ressourcer som fx hendes førstesprog, kun kan anvendes i forhold til spanieren Juan, der har lært italiensk. Engelsk kan hun vælge med alle, dansk ikke med nogen, da hun her er begrænset af sine egne sproglige ressourcer, hvilket, antages det, også gælder for tysk. Alle ni tyskere kan vælge tysk, hvis der altså er én af de andre otte tyskere til stede; dansk, hvis der er en af de 19 danskere til stede, potentielt også én af de andre otte tyskere; engelsk, hvis der er én af de otte ikke-dansktalende til stede samt potentielt de 26 andre ansatte.

7. Konkluderende bemærkninger

Lund og Risager, Holmen og Normann Jørgensens sproghierarkier er lavet ud fra den offentlige mening og diskurs, hvor fokus i høj grad har været at sætte dansk-engelsk-problematikken og migrantsprogenes (minus-)repræsentation på dagsordenen. Daryai-Hansens empiriske undersøgelse af sprogrepræsentationen i offentlige dokumenter bakker op om tredelingen, hvilket denne afhandling delvist også gør. Engelsk og dansk ligger i toppen af det sproghierarki, som kan udtrages af begge datasæt i undersøgelsen. Migrantsprogene er nærved en 0-repræsentation og ligger derved i bunden. Hvis man går ud fra, at et fremherskende sproghierarki må være baseret på summen eller gennemsnittet af de lokale sproghierarkier, er det meget svært at sige noget om bunden i et fremherskende sproghierarki, da data er så kontekstafhængige, som de er. Fx omtales arabisk, hindi, portugisisk, tamil, thai, tyrkisk kun af en enkelt person i sprogrepræsentationsundersøgelsen, og man kunne mene, at disse sprog derved er overrepræsenteret ved tilfældighed i forhold til de sprog, der ikke nævnes.

I forhold til midten af sproghierarkiet efterlader denne undersøgelse dog ingen tvivl: Som minimum skal tysk placeres efter dansk i et fremherskende sproghierarki i Danmark. I denne undersøgelse har det drejet sig om konkrete firmaer, lokale kontekster, der gennem den nutidige repræsentation og brug af tysk udfordrer det fremherskende sproghierarki. Den empirisk underbyggede påstand herfra er altså, at et fremherskende sproghierarki i Danmark bør have tysk på en selvstændig plads: Både pga. den nutidige sprogrepræsentation i interviewene, der ikke havde tysk som fokus, men hvor tysk alligevel blev nævnt i ti af 13 interviews, og pga. den faktiske brug, da mikroanalyser højst sandsynligt vil vise en nutidig brug i firmaer, i hvert fald hvor der er tyskere ansat.

Man kunne spørge, om det fremherskende sproghierarki ikke også ville være blevet udfordret i en anden virksomhed, hvis fx tyrkisk var det undersøgte firmas eksportsprog, eller hvis man havde koncentreret sig om eksportafdelingen (hos fx F1). Ligesom det divergente forhold i repræsentation og praksis i forhold til tysk i F4, beskrevet ovenfor, kunne ligne en tendens til, at andre sprog end engelsk og dansk ikke repræsenteres, hvis den interviewede ikke personligt har et forhold til sproget, eller hvis interviewerens ikke efterspørger den konkrete brug af sprog i en specifik fortælling.

I forhold til sprogvælgshierarkiet har de indsamlede data vist, at tysk kan dominere i visse hjørner af erhvervslivet i Danmark under specielle betingelser, fx medarbejdersammensætningen, dvs. de lokale sproglige ressourcer. Sprogvælgshierarkier er med andre ord kontekstafhængige, og man kan diskutere, om det overhovedet giver mening at sammenligne tidligere fremskrevne sproghierarkier med sprogvælgshierarkiet, når det første er på generelt, nationalt plan og det andet på individuelt, lokalt plan. Spørgsmålet bliver i den forbindelse, hvordan en analyse af et fremherskende sproghierarki skulle kunne indoptage til enhver tid kontekstafhængige sprogvælganalyser med resultater, der potentielt strider imod det dominerende resultat. Eller med andre ord: *Hvordan ville en mere generel sprogvælganalyse for fx Danmark se ud (som Daryai-Hansens sprogrepræsentationsundersøgelse), når sprogvælg er så lokalt situeret og afhængigt af deltagernes kompetencer?*

I forskningslitteraturen fra 1990'erne ligger engelsk og tysk øverst i sproghierarkiet, og flersprogethed ses generelt som nøglen til internationaliseringen af markedet. I 2000'erne overtager en engelsk vs. lokalsprog-dialektik, hvor andre sprog gradvist bliver mere og mere usynlige, selvom de stadig er der, da engelsk, ifølge virksomhederne, er nok til at imødegå globaliseringen. I 2010'erne stilles der ikke længere spørgsmålstejn ved engelsks dominerende rolle i erhvervslivet, men spørgsmålet om, hvorvidt andre sprog alligevel spiller en eller anden rolle begynder at dukke

op. Ifølge nærværende undersøgelse, hvor tysk har været fokus, er konklusionen, at tysk er repræsenteret og vælges i en grad i de undersøgte virksomheder, at det retfærdiggør en plads i hierarkiet under engelsk og dansk. Generelt i forhold til sproghierarkiet kan man også sige, at migrantsprogene er repræsenteret ved en 0-sprogrepræsentation i alle tre perioder. Her skal man dog huske, at konteksten er afgørende i forhold til fundene: Havde vi fx undersøgt Arlas eksportafdeling, ville tyrkisk, arabisk m.v. med sikkerhed være repræsenteret.

I de 12 virksomheder, hvor repræsentationen af sprog blev undersøgt, kan opsamlende siges, at engelsk repræsenteres som det naturlige og neutrale valg som et internationalt firmasprog. Dansk bruges, men promoveres ikke. I enkelte tilfælde fremhæves dansk i forhold til den sociale kontekst og i forhold til integration på arbejdspladsen og i Danmark, men det nævnes ikke som en strategisk ressource. Dansk bruges i høj grad som arbejdssprog, men promoveres ikke som det, kun som socialt sprog, som er *nice to have*, ikke som arbejdssprog, som et *need to have*. Tysk som fokus for denne artikel repræsenteres i den danske virksomhedskontekst ikke som noget fortidigt, men som en nutidig, strategisk indsat kompetence, særligt, når det handler om førstesprogstalende, og ellers er tysk anvendt i mere eller mindre grad afhængigt af medarbejdernes individuelle kompetencer. Man kunne, som det er blevet gjort ovenfor, derfor argumentere for, at tysk får sin egen position i sproghierarkiet. Brugen af yderligere sprog er i højere grad end brugen af tysk lokalt betinget, men også disse sprog er i høj grad repræsenteret, og en inklusion af denne kontekstafhængige brug i det fremherskende sproghierarki bør diskuteres.

Engelsk er ifølge sprogrepræsentationen i den undersøgte virksomhed F3 det vigtigste sprog, og der overvejes at skifte til engelsk som firmasprog (se ovenfor). Det er også kvantitativt det sprog, der inkluderer flest i virksomheden, men sprogbrugen i de uformelle kontekster lader til at være præget af først og fremmest det lokale sprog, dansk, men også mere generelt af en førstesprogspræference i smalltalken. Man kunne have ønsket sig et langt større korpus for fx at finde ud af, hvad der sker, når en ikke-dansk talende kommer til bordet, hvor to tysktalende taler tysk. Der er helt sikkert brug for flere empiriske undersøgelser, særligt af sprogpraksis, for at finde ud af, hvilke sprog der reelt bruges i danske internationale virksomheder. At det fremherskende sproghierarki i Danmark ofte vil blive bakket op af sådanne undersøgelser handler om, at de fleste i Danmark kan dansk og engelsk, men når 78% har haft tysk i folkeskolen, vil dette sprog nok også på den ene eller den anden måde, muligvis sammen med de andre skolesprog, dukke op i undersøgelser af praksis i en dansk kontekst. At tysk i denne undersøgelse repræsenteres som en grinagtig kompetence, som ikke beherskes på

højt nok niveau, og kun som produktiv ressource vælges af folk med tysk som førstesprog, viser en tendens, der peger på sprogstereotype holdninger til tysk som aktiv ressource.

Sprogvalg er ikke et individuelt valg, men bestemmer sig efter konstellationen af minimum to deltagende personer og disses kompetencer. Antallet af sprogbrugere af et specifikt sprog har altså både indflydelse på sprogrepræsentationen af dette sprog (det er mere acceptabelt i F3's sociale kontekst at tale tysk end italiensk) og sprogvalg (der er flere at tale sit sprog med), og dermed er både sprogrepræsentation og sprogvalg et lokalt situeret fænomen, der er afhængigt af folks sproglige kompetencer, præferencer og mulighed for at bruge deres sproglige kompetencer.

Bilag 1: Interviewguide

Interview

LINGCORP, SB, 00.00. 2013

Virksomheden

Hvor længe har du arbejdet i xxx

International

Hvad synes du, det vil sige, at en virksomhed er international?

(fx datterselskaber i andre lande, engelsk som koncernsprog, internationale medarbejdere etc.)

Hvad, mener du, gør jer til et succesfuldt internationalt firma?

(Handler det overhovedet om sproglig og kulturel diversitet?)

Mangfoldighed bliver tit udråbt til at være en fordel, fordi medarbejdere med forskellige baggrunde og holdninger bidrager med forskellige talenter og perspektiver, og gør virksomheden i stand til bedre at håndtere dagligdagens udfordringer og konflikter.

Hvordan håndteres integrationen af de internationale medarbejdere?

Hvad er fordelene ved mangfoldighed/diversitet i en virksomhed?

Hvilke udfordringer er forbundet med mangfoldighed? Fx sproglige eller kulturelle?

Kommunikation

En af konsekvenserne af internationalisering er ofte en øget sproglig og kulturel mangfoldighed, fx at man kommunikerer med folk i andre lande i sin hverdag eller at der er ansatte fra andre lande i ens egen afdeling. Hvordan håndterer I sprog og kultur her i virksomheden?

Har du brug for andre sprog end dansk på arbejdet?

Internt her i hovedkvarteret eller i forhold til datterselskaber?

(Hvilke sprog taler du?)

I hvilke situationer bruger du dansk / engelsk /norsk / svensk / tysk?

Har du oplevet nogen situationer, hvor forskellige sprog eller kulturer har været en hjælp?

Har du oplevet nogen situationer, hvor forskellige sprog eller kulturer har været en barriere eller udfordring?

Hvilken rolle spillede andre sprog end dansk før I blev et internationalt firma, og hvilken rolle spiller de nu?

(Andre, flere, færre?)

Generelt

Er det din opfattelse, at der er stor sproglig og kulturel mangfoldighed i internationale virksomheder her til lands?

Er det din opfattelse, at internationale virksomheder generelt forholder sig til den mangfoldighed, der er på deres arbejdspladser?

Forskningsprojektet

Opstartsfasen

Udvælgelse internationale virksomheder til videre forskning på baggrund af de gennemførte interviews.

Videre forløb

- Optagelser af dagligdagsaktiviteter
- Uformelle interaktioner (frokosten, ved kaffemaskinen)
- Observationer, hvor en forsker er til stede i løbet af en eller flere arbejdsdage

Best practice

Eftersom vi har finansiering fra Forskningsrådet, vil en eventuel videre deltagelse være gratis.

Kontakt

Jeg ringer i starten af næste uge, når vi i forskningsgruppen har diskuteret de gennemførte interviews.

Du er meget velkommen til at kontakte mig pr. e-mail eller telefon, hvis du kommer i tanke om spørgsmål eller andet.

Bilag 2 Sprogrepræsentationsskema

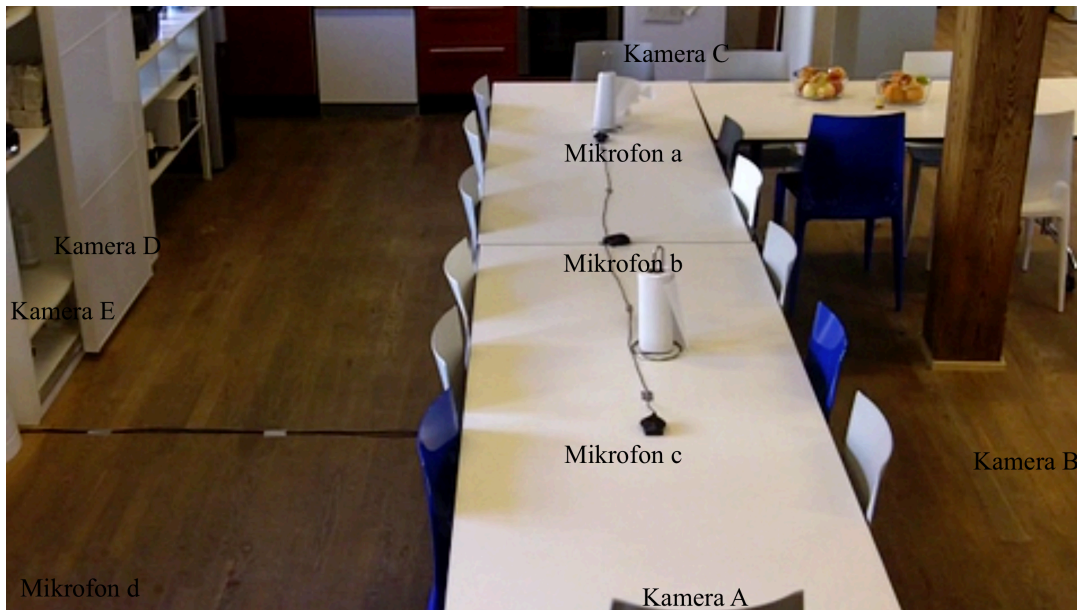
Nogle sprog nævnes flere gange i de enkelte interview, men dette er ikke markeret, da der ikke som sådan er forsøgt at lave statistik eller kvantitativ analyse.

Sprog / Firma-informant	Arabisk 1	Dansk 13	Engelsk 13	Finsk 2	Fransk 6	Hindi 1	Italiensk 2	Kinesisk 3	Norsk 2	Polsk 3	Portugisisk 1	Russisk 3	Spansk 6	Svensk 6	Tamil 1	Thai 1	Tyrkisk 1	Tysk 10
F1 Signe		X	X					X		X				X			X	
F2 Frederik		X	X		X			X					X					X
F3 Marie		X	X		X		X			X		X	X	X				X
F4 Julie		X	X	X					X					X				X
F4 Helle		X	X	X								X	X	X				X
F5 Katrine		X	X		X								X					
F6 Felix		X	X															X
F7 Sanne		X	X										X					
F8 Svend	X	X	X		X	X	X				X	X	X		X	X		X
F9 Ditte		X	X		X					X								X
F10 Tanja		X	X						X					X				X
F11 Sidsel		X	X		X									X				X
F12 Rikke		X	X					X										

Bilag 3: Settings

Kamera A hænger på væggen (billedet er taget med kamera A). Kamera B hænger på en søjle i rummet til højre i billedet. Kamera C står oven på køleskabet. Kamera D og E er placeret oven på skabet.

Mikrofon a, b og c ses på langbordet. Mikrofon d er placeret på buffeten, som står langs væggen, hvor kamera A er placeret.

Bilag 4: Deltagernes sprogbrug i frokostoptagelserne

I optagelserne optræder i alt 36 af de 37 medarbejdere. Herunder 19 danskere, 9 tyskere, 2 englændere, 2 franskmænd, 1 italiener, 1 russer, 1 spanier, 1 svensker. Den serbiske medarbejder var ikke til stede på optagelsesdagene.

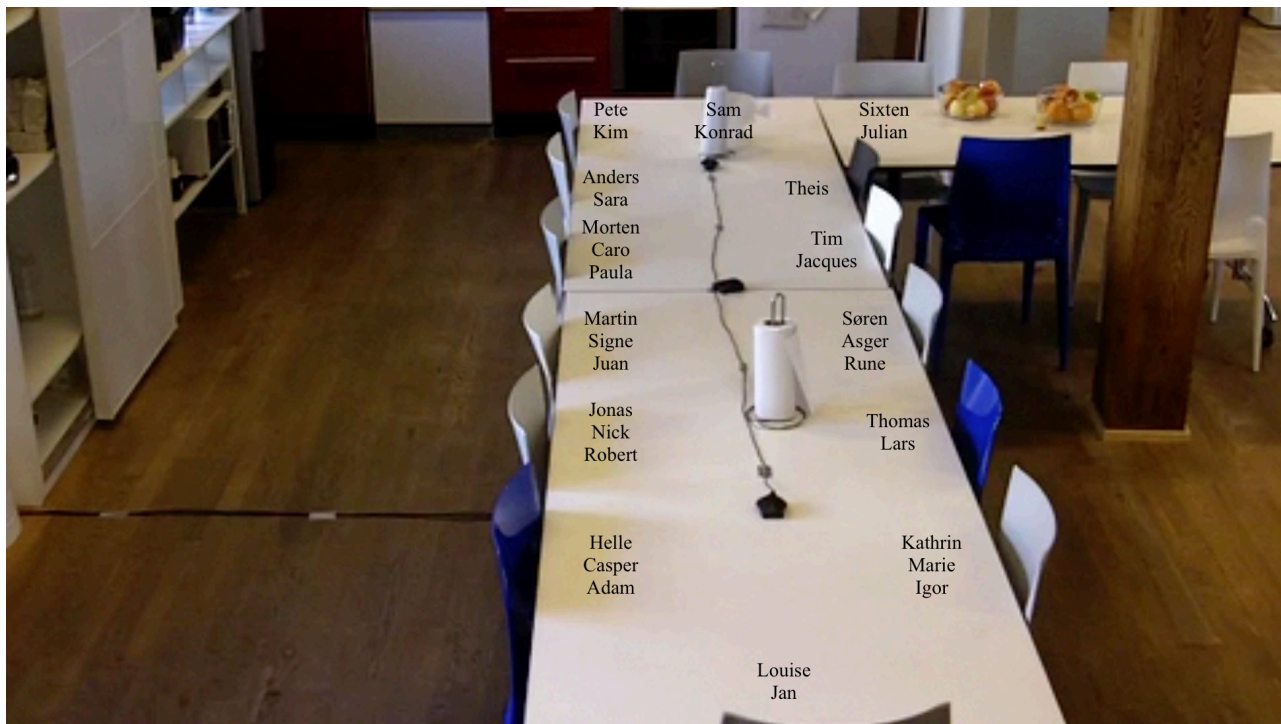
Oplysningerne om sprog forholder sig primært til, hvilke sprog deltagerne taler under optagelserne. Ved de to tyskere Adam og Tim er det efterfølgende oplysninger, der har ledt til, at de er blevet kategoriserede som havende tysk som førstesprog, da de ikke har snakket tysk under optagelserne.

Navn	Førstesprog	Andre sprog brugt i optagelserne
Adam	dansk/tysk	engelsk
Anders	dansk	dansk, engelsk
Anna	dansk/tysk	
Asger	dansk	engelsk
Sixten	svensk	engelsk
Casper	dansk	
Paula	italiensk	engelsk
Helle	dansk	engelsk
Igor	russisk	engelsk
Jacques	fransk	engelsk
Jan	dansk	engelsk
Jens	tysk	dansk
Jonas	tysk	dansk, engelsk
Juan	spansk	engelsk, italiensk
Julian	tysk	dansk, engelsk
Kathrin	tysk	dansk, engelsk
Kim	dansk	
Konrad	tysk	dansk, engelsk
Lars	dansk	
Louise	dansk	tysk
Marie	dansk	
Martin	dansk	
Morten	dansk	engelsk
Nick	dansk	

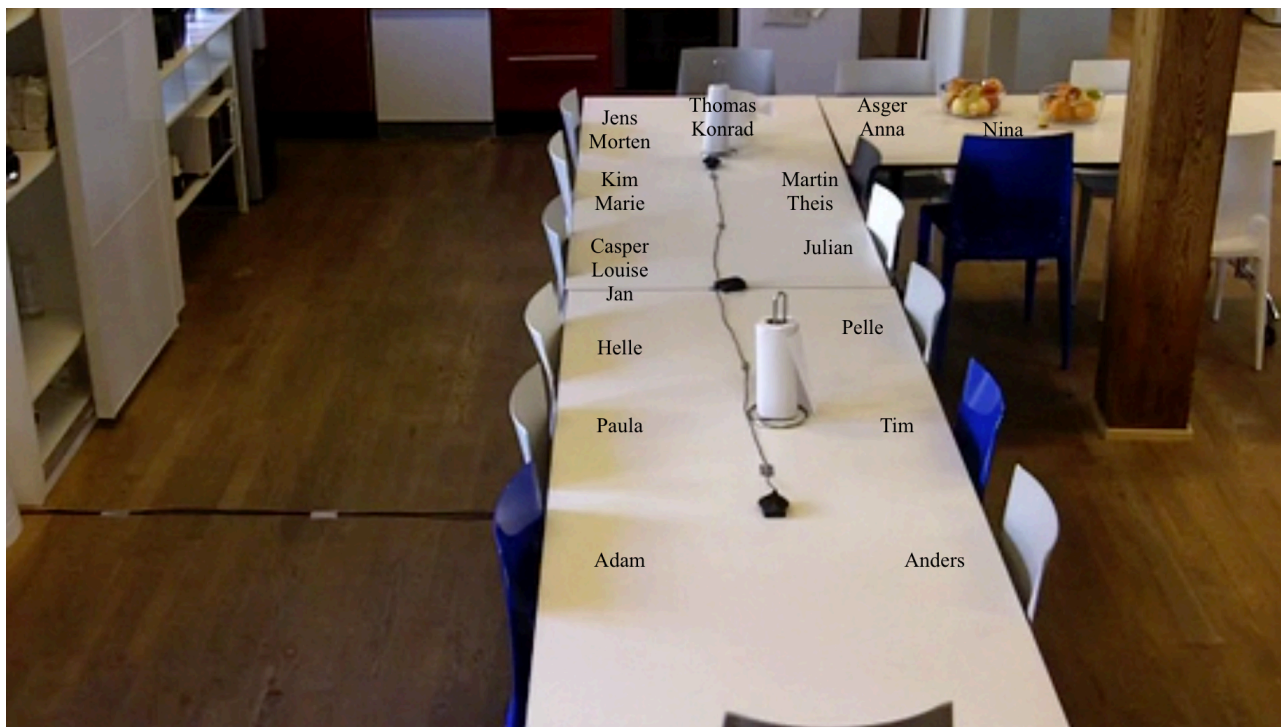
Nina	dansk	
Pelle	dansk	engelsk
Pete	engelsk	
Robert	fransk	engelsk
Rune	dansk	engelsk
Sam	engelsk	
Sara	dansk	engelsk, fransk
Signe	dansk	
Søren	dansk	
Theis	dansk	
Tim	dansk/tysk	
Thomas	dansk/tysk	engelsk

Bilag 5a: Deltagernes placering ved frokostbordet 1. oktober 2013

GAMEs frokost løber fra 11-13, og medarbejderne spiser typisk i en halv times tid. Det øverste navn ud for hver enkelt stol, er på den, der sidder på pladsen i det første interval.

Bilag 5b: Deltagernes placering ved frokostbordet 2. oktober 2013

Medfattererklæring

Declaration of co-authorship

Co-authors should fulfill the requirements of the Vancouver rulesⁱ

1. Title of article:

Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst.
Om sprogrepræsentation og sprogvælgspraksis med fokus på tysk

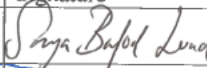

2. Declaration of the individual elements

The extent of the candidate's contribution to the article is assessed on the following scale

- A. has contributed to the work (0-33%)
- B. has made a substantial contribution (34-66%)
- C. did the majority of the work (67-100%)

	Author 1	Author 2	Author 3	Author 4
1. Formulation in the concept phase of the basic scientific problem on the basis of theoretical questions which require clarification, including a summary of the general questions which it is assumed will be answered via analyses or actual experiments/investigations.	A,B, or C C	A,B, or C A	A,B, or C	A,B, or C
2. Planning of experiments/analyses and formulation of investigative methodology in such a way that the questions asked under (1) can be expected to be answered, including choice of method and independent methodological development	A,B, or C C	A,B, or C	A,B, or C	A,B, or C
3. Involvement in the analysis or the actual experiments/investigation	A,B, or C C	A,B, or C	A,B, or C	A,B, or C
4. Presentation, interpretation and discussion of the results obtained in the form of an article or manuscript.	A,B, or C C	A,B, or C A	A,B, or C	A,B, or C

3 Signatures

Date	Name	Title	Signature
29.8.17	Sonja Barfod Lund	Author 1	
29.8.17	Petra Daryai-Hansen	Author 2	

¹“All persons named as authors must satisfy the authorship requirement. The order of names must be a joint decision taken by all authors. The individual author must have participated in the work to a sufficient degree to be able to accept public liability for the content of the scientific work. Authorship can only be based on substantial contribution with regard to: 1) conception and design or analysis and interpretation of data, 2) drafting the article or revising it critically for important intellectual content, and 3) final approval of the version to be published. *Involvement based only on obtaining funding for the work or collecting data does not qualify for authorship, neither does general supervision of the research group in itself qualify as authorship.* If the authorship is collective, key persons who are responsible for the article must be identified. The editors of the scientific periodical may ask authors to account for their part in the authorship.”

Referencer

- Ammon, Ulrich. 2010. World Languages: Trends and Futures. In Nikolas Coupland (red.), *The Handbook of Language and Globalization*, 101-122. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Ammon, Ulrich. 2015. *Die Stellung der deutschen Sprache in der Welt*. Berlin, Walter de Gruyter.
- Andersen, Anne-Marie. 1997. Interkulturelle Wirtschaftskommunikation in Europa: Deutschland - Dänemark. Tostedt: Attikon.
- Angouri, Jo (red.). 2014. Special Issue: Multilingualism at work. *Multilingua* 33(1-2). DOI: 10.1515/multi-2014-0001.
- Angouri, Jo & Marlene Miglbauer. 2012. Local languages and communication challenges in the multinational workplace. In Farzad Sharifian & Maryam Jamarani (red.). *Language and intercultural communication in the new era*, 225-244. New York: Routledge.
- Angouri, Jo & Marlene Miglbauer. 2014. 'And then we summarise in English for the others': The lived experience of the multilingual workplace. *Multilingua* 33 (1-2). 147-172.
- Asmuß, Birte. 2002. *Strukturelle Dissensmarkierungen in interkultureller Kommunikation. Analysen deutsch-dänischer Verhandlungen*. Berlin: De Gruyter.
- Bacher, Peter, Niels Clemmensen, Kim Mørch Jacobsen & Jakob Wandall. 1992. *Danskerne og fremmedsprog. En undersøgelse af den voksne befolknings sprogfærdigheder*, København: Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning.
- Barfod, Sonja. 2018. On the non-use of English in a multilingual company. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (red.), *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. De Gruyter.
- Barner-Rasmussen, Wilhelm & Christoffer Aarnio. 2011. Shifting the faultlines of language: A quantitative functional-level exploration of language use in MNC subsidiaries. *Journal of World Business*, 46(3), 288-295.
- Bellak, Nina. 2010. (Mer)behov for tysk i danske virksomheder. In Mette Skovgaard Andersen, Karen Sonne Jakobsen, Alex Klinge, Jens Erik Mogensen, Anna Sandberg og Detlef Siegfried (red.), *Tysk nu. Konference om tysk sprog og kultur i offentlighed, forskning og undervisning i Danmark*, 77-80. Københavns Universitet, Roskilde Universitet, CBS – Handelshøjskolen i København.
- Bellak, Nina. 2014. *Can language be managed in international business? Insights into language choice from a case study of Danish and Austrian multinational corporations (MNCs)*. Ph.d.-afhandling. København: Copenhagen Business School.
- Block, David. 2010. Romance-esque. In David Nunan & Julie Choi (red.). *Language and Culture. Reflective Narratives and the Emergence of Identity*, 23-29. New York and London: Routledge.
- Blom, Jan Petter & John J. Gumperz. 1972. Social meaning in linguistic structure: codeswitching in

- Norway. In John J. Gumperz & Dell Hymes (red.), *Directions in sociolinguistics*, 407-434. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Butler, Carly W. & Richard Fitzgerald. 2011. "My f***ing personality": swearing as slips and gaffes in live television broadcasts. *Text & Talk* 31. 525–551.
- Coulmas, Florian. 1987. Why speak English? In Karlfried Knapp, Werner Enninger, Annelie Knapp-Potthoff, *Analysing intercultural communication*, 95-107. Berlin: de Gruyter.
- Coupland, Nikolas. 2010. Sociolinguistics in the Global Era. In Nikolas Coupland (red.). *The Handbook of Language and Globalization*, 1-28. Malden: Blackwell.
- Dansk Industri. 2007. *Mere (end) sprog*. København: Dansk Industri.
- Dansk Industri. 2013. *Engelsk som koncernsprog*. Ikke offentliggjort undersøgelse 2013.
- Daryai-Hansen, Petra. 2008. Promoting linguistic diversity. Reflections on the language policy of European language policy conferences. In Hartmut Haberland, Janus Mortensen, Anne Fabricius, Bent Preisler, Karen Risager & Susanne Kjærbeck (red.), *Higher Education in the Global Village. Cultural and Linguistic Practices in the International University*, 272-275. Roskilde: Department of Culture and Identity, Roskilde University.
- Daryai-Hansen, Petra. 2010a. *Begegnungen mit fremden Sprachen. Sprachliche Hierarchien im sprachenpolitischen Diskurs im Dänemark und Deutschland der Gegenwart*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.
- Daryai-Hansen, Petra. 2010b. Repræsentationernes magt – sproglige hierarkiseringer i Danmark. In Jens Normann Jørgensen & Anne Holmen (red.), *Københavnstudier i Tosprogethed* 58, 87-105.
- Daryai-Hansen, Petra. 2011. Modersmaal er vort hjertesprog. Indvandrersprogenes repræsentation i Danmark. In Anne Holmen, Juni Söderberg Arnfast & Jakob Steensig (red.), *Tosprogethed i Danmark 1985-2010. Københavnstudier i Tosprogethed* 61, 10-25. København: Københavns Universitet.
- Fredriksson, Riika, Wilhelm Barner-Rasmussen & Rebecca Piekkari. 2006. The multinational corporation as a multilingual organization: The notion of a common corporate language. *Corporate Communications: An International Journal* 11(4). 406-423. DOI: 10.1108/13563280610713879.
- Gafaranga, Joseph. 2000. Medium repair vs. other-language repair: Telling the medium of a bilingual conversation. *International Journal of Bilingualism* 4: 327-350.
- Gregersen, Frans (red.). 2014. *Hvor parallelt. Om parallellsprogkøbet på Nordens universitet*. København: Norden.
- Grinstead, Annelise. 1992. *Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe*. Kolding: Det erhvervsproglige Forskningsinstitut, Handelshøjskole Syd.

- Grinsted, Annelise. 1994. *Interview Follow-up on the Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe. Questionnaire Survey Denmark*. Kolding: Det erhvervsproglige Forskningsinstitut, Handelshøjskole Syd.
- Haberland, Hartmut. 2009. English – the language of globalization. *Rask* 30. 17-45.
- Haberland, Hartmut. 2014. English from above and below, and from outside. In Anna Kristina Hultgren, Frans Gregersen & Jacob Thøgersen (red.), *English in Nordic universities. Ideologies and practices*, 251-263. Amsterdam: Benjamins.
- Haberland, Hartmut, Lønsmann, Dorte, & Preisler, Bent (red.). 2013. *Language alternation, language choice and language encounter in international tertiary education*. Dordrecht: Springer.
- Haberland, Hartmut, Janus Mortensen, Anne Fabricius, Bent Preisler, Karen Risager & Susanne Kjærbeck (red.). 2008. *Higher Education in the Global Village. Cultural and Linguistic Practices in the International University*. Roskilde: Department of Culture and Identity, Roskilde University.
- Haberland, Hartmut & Janus Mortensen. 2012. Language variety, language hierarchy and language choice in the international university. *Int'l. J. Soc. Lang.* 216. Walter de Gruyter. 1-6. DOI: 10.1515/ijsl-2012-0036.
- Haberland, Hartmut & Bent Preisler. 2015. The position of Danish, English and other languages at Danish universities in the context of Danish society. In F. Xavier Vila & Vanessa Bretxa (red.), *Language policy in higher education. The case of medium-sized languages*, 15-42. Bristol: Multilingual Matters.
- Hagen, Stephen. 2001. *ELISE. Udvikling af internationale og sproglige strategier i SMV'er. Europæisk oversigtsrapport*. Københavns Universitet: Center for Sprogteknologi.
- Hagen, Stephen et al. 2001. *ELISE. Udvikling af internationale og sproglige strategier i SMV'er. Succesfulde europæiske virksomheders forretningshemmeligheder*. Pjece.
- Hagen, Stephen. 2006. *ELAN. Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-07-79_en.htm?locale=fr.
- Hazel, Spencer & Janus Mortensen. 2013. Kitchen Talk – Exploring Linguistic Practices in Liminal Institutional Interactions in a Multilingual University Setting. In Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (red.), *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education*, 3-30. Dordrecht: Springer.
- Hellekjær, Glenn Ole. 2007. *Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok!* Halden: Fremmedspråksenteret (Fokus på språk 3).
- Hellekjær, Glenn Ole. 2012. A Survey of English Use and Needs in Norwegian Export Firms, *Hermes – Journal of Language and Communication in Business* 48. 7-18.
- Holmen, Anne & Jens Normann Jørgensen. 2000. Har vi en dansk sprogpolitik? Om holdninger til sproglig mangfoldighed i Danmark. In Anne Holmen & Jens Normann Jørgensen (red.), *Sprogs*

status i Danmark år 2011, 75-90. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.

Kirschstein, Wolfgang, Kris van de Poel & Jo Verhoeven. 1989. An exploratory needs analysis of Dutch in Danish firms. *Pluridicta* 14. Odense: Center for Fremmedsprogspædagogik, Odense Universitet.

Koop, Werner, Pia List & Johannes Wagner. 1994. Probleme in der dänisch-deutschen Wirtschaftskommunikation. In Theo Bungarten (red.), *Sprache und Kultur in der interkulturellen Marketingkommunikation*, 116-129. (Beiträge zur Wirtschaftskommunikation 11.) Tostedt: Attikon.

Kraft, Kamilla & Dorte Lønsmann. 2018. A language ideological landscape: The complex map in international companies in Denmark. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (red.), *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. Berlin: de Gruyter.

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann. 2009 [2008]. *Interview – introduktion til et håndværk*. 2. udgave. København: Hans Reitzel.

Laursen, Lone. 2008. Towards an embodied grammar: gesture in tying practices constructing obvious cohesion. 2nd Conference of the International Society for Gesture Studies (ISGS) Interacting bodies – Corps en interaction. École Normale Supérieure, Lettres et Sciences Humaines – Lyon-France, June 15-18 2005. <http://gesture-lyon2005.ens-lyon.fr/IMG/pdf/Laursenb.pdf>.

List, Pia & Johannes Wagner. 1990. *Kommunikative handelshindringer. Rapport over lov 271*. Odense: Odense Universitet.

List, Pia & Johannes Wagner. 1992. Nationale Stereotype im internationalen beruflichen Alltag: Überlegungen anhand eines Fallbeispiels. In Annette Grindsted & Johannes Wagner (red.), *Communication for specific purposes*, 210-226. Tübingen: Narr.

Lüdi, Georges, Katharina Höchle & Patchareerat Yanaprasart. 2010. Plurilingual practices at multilingual workplaces. In Bernd Meyer & Birgit Apfelbaum (red.), *Multilingualism at work*, 211-234. Amsterdam: Benjamins.

Lund, Karen & Karen Risager. 2001. Dansk i midten. *Sprogforum* 19. 4-8.

Lønsmann, Dorte. 2011. *English as a corporate language: Language choice and language ideologies in an international company in Denmark*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.

Lønsmann, Dorte. 2014. Linguistic diversity in the international workplace: Language ideologies and processes of exclusion. *Multilingua* 33(1-2). 89-116.

Mahili, Ifigenia. 2014. 'It's pretty simple and in Greek ...': Global and local languages in the Greek corporate setting. *Multilingua* 33(1-2). 117-146.

Millar, Sharon, Sylvie Cifuentes & Astrid Jensen. 2013. A social representational perspective on languages and their management in the Danish corporate sector. In Anne-Claude Berthoud, François Grin & Georges Lüdi (red.), *Exploring the Dynamics of Multilingualism. The DYLAN*

project, 101-120. Amsterdam: Benjamins.

Millar, Sharon & Astrid Jensen. 2009. Language Choice and Management in Danish International Companies: The Role of Common Sense. *Sociolinguistica: Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik* 23. 86-103.

Mondada, Lorenza. 2004. Ways of ‚Doing Being Plurilingual‘ in International Work Meetings. In Rod Gardner & Johannes Wagner, *Second Language Conversations*, 18-39. London/New York: continuum.

Mortensen, Janus. 2010. *Epistemic stance marking in the use of English as a lingua franca*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.

Negretti, Raffaella & Miguel Garcia-Yeste. 2014. Lunch keeps people apart: The role of English for social interaction in a multilingual academic workplace. *Multilingua* 34(1). 93-118.

Nielsen, Camilla Bersagel. 2016. Topchefer, der ikke er så tysk endda. 1. juli 2016, Jyllandsposten.

Peeters, Yvo J. D. 1988. State and non-state supported less widely taught languages: Statutes beat numbers. In Liam Mac Mathúna, Nora French, Elizabeth Murphy & David Singleton (red.), *The Less Widely Taught Languages of Europe: Proceedings of the UNESCO/AILA/IRAAL Symposium Held at St Patrick's College, Drumcondra, Dublin, 23-25 April 1987*, 101-110. Dublin: Irish Association for Applied Linguistics/Cumann na Teangeolaíochta Feidhmí.

Pratt, Elizabeth. 1997. Language in Danisco. In Annelise Grinstead (red.), *Language & Business Life – XXII International Association Language & Business Conference 1996*, 1-15. Kolding: Handelshøjskole Syd, Institut for Erhvervsforskning.

Preisler, Bent. 2003. English in Danish and the Danes' English. *International Journal of the Sociology of Language* 159. 109-126.

Rasmussen, Gitte. 2000. *Zur Bedeutung kultureller Unterschiede in interlingualen interkulturellen Gesprächen: eine Mikroanalyse deutschsprachiger Interaktionen zwischen Franzosen und Dänen und zwischen Deutschen und Dänen*. München: iudicium.

Rasmussen, Gitte & Johannes Wagner. 2002. Language choice in international telephone conversations. In Kang Kwong Luke & Theodossia-Soula Pavlidou (red.), *Telephone Calls. Unity and diversity in conversational structure across languages and cultures*, 111-131. Amsterdam: Benjamins.

Risager, Karen. 2005. *Sproglige eksklusionshierarkier – de hundrede sprogs betydning*. Minoritetsstudiers værksted 2, Minoritetsstudier. Københavns Universitet.

Risager, Karen. 2012. Language hierarchies at the international university. *International Journal of the Sociology of Language* 216. 111-130.

Ritzaus Bureau. 2016. DI: Manglende sprogkunders går ud over produktiviteten. 8. 2. 2016.

- Sevaldsen, Jørgen. 1992. Culture and diplomacy: Anglo-Danish relations 1945-49. In J. E. Nielsen (red.), *The twain shall meet. Danish approaches to English studies*, 9-46. Copenhagen: University of Copenhagen, Department of English Studies.
- Skovgaard Andersen, Mette. 2010. Tysk i krise – tysk i det danske uddannelsessystem. In Mette Skovgaard Andersen, Karen Sonne Jakobsen, Alex Klinge, Jens Erik Mogensen, Anna Sandberg & Detlef Siegfried (red.), *Tysk nu. Konference om tysk sprog og kultur i offentlighed, forskning og undervisning i Danmark*, 4-15. København: Institut for Engelsk, Germansk og Romansk, Københavns Universitet.
- Skovgaard Andersen, Mette, Karen Sonne Jakobsen, Alex Klinge, Jens Erik Mogensen, Anna Sandberg & Detlef Siegfried (red.). 2010. *Tysk nu. Konference om tysk sprog og kultur i offentlighed, forskning og undervisning i Danmark*. København: Institut for Engelsk, Germansk og Romansk, Københavns Universitet.
- Skovgaard Andersen, Mette & Lisbeth Verstraete-Hansen. 2013. *Hvad gør vi med sprog? Behov for og holdninger til fremmedsprog i den danske centraladministration*. Frederiksberg: Copenhagen Business School.
- Swaan, Abram de. 2001. *Words of the world: the global language system*. Cambridge: Polity Press.
- Saarinen, Taina & Tarja Nikula. 2013. Implicit policy, invisible language: Policies and practices of international degree programmes in Finnish higher education. In Aintzane Doiz, David Lasagabaster. & Juan Manuel Sierra. (red.), *English-Medium Instruction at Universities: Global Challenges*, 131-150. Bristol: Multilingual Matters.
- Tange, Hanne. 2014. Hvor gode er vi egentlig til engelsk? Kronik in Videnskab.dk. <http://videnskab.dk/kultur-samfund/hvor-gode-er-vi-egentlig-til-engelsk> (tilgang 9. marts 2016).
- Tange, Hanne & Jakob Lauring. 2009. Language management and social interaction within the multilingual workplace. *Journal of Communication Management* 13(3). 218-232.
- Thuesen, Frederik, Mette Kirstine Tørslev & Tina Gudrun Jensen. 2011. *Rekruttering og fastholdelse af højtuddannet arbejdskraft – Danmark, Norge, Holland, Storbritannien og Canada*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Vandermeeren, Sonja. 1998. *Fremdsprachen in europäischen Unternehmen. Untersuchungen zu Bestand und Bedarf im Geschäftsalltag mit Empfehlungen für Sprachenpolitik und Sprachunterricht*. Waldsteinberg: Heidrun Popp Verlag.
- Vandermeeren, Sonja. 2003. German language needs in Danish companies. *Hermes. Journal of linguistics – Revue de linguistique – Tidsskrift for Sprogforskning – Zeitschrift für Linguistik* 31. 13-29.
- Verstraete-Hansen, Lisbeth. 2008. *Hvad skal vi med sprog? Holdninger til fremmedsprog i danske virksomheder i et uddannelsespolitisk perspektiv*. Frederiksberg: Copenhagen Business School.

Internetsider

Danmarks Statistik: <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/udenrigshandel/udenrigshandel-med-varer> (tilgang 18. januar 2016).

Deutscher Bundestag. 2001. Verbreitung, Förderung und Vermittlung der deutschen Sprache. *Drucksache 14/5835*. <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/14/058/1405835.pdf>. (tilgang 21. marts 2016).

Elektronisk Mødested for Undervisningsverden. Danmarks læringsportal: <http://www.emu.dk/modul/dansk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-l%C3%A6seplan-og-vejledning> (tilgang 29. august 2017).

Ethnologue's hjemmeside: <https://www.ethnologue.com/language/deu> (tilgang 29. august 2017).

Eurobarometer. 2012. *Europeans and their languages. Special Eurobarometer 386*. Brussels: EU Directorate-General for Communication. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf (tilgang 29. august 2017).

Kommissionens henstilling 2003/361/EF af 6. maj 2003 om definitionen af mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder. *Den Europæiske Unions Tidende*, L 124 af 20.5.2003: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=LEGISSUM:n26001> (tilgang 29. august 2017).

Redegørelse af 18/12 03 om det danske sprog: <http://webarkiv.ft.dk/?/samling/20031/redegoerelse/r8.htm> (tilgang 29. august 2017).

Regeringens gymnasiereformudspil 2016: <https://www.regeringen.dk/publikationer/fra-elev-til-studerende/> (tilgang 29. august 2017).

Regeringens Tysklandsstrategi 2016: <http://www.stm.dk/multimedia/Tysklandsstrategi.pdf> (tilgang 29. august 2017).

RUC's sprogpolitik 2006: http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/5227/1/sprogpolitik_endelig_version_2006.pdf (tilgang 16. december 2015).

RUC's sprogpolitik 2012: [http://rucforsk.ruc.dk/site/da/publications/sprogpolitik-for-roskilde-universitetlanguage-policy-for-roskilde-university\(fe85a41e-383c-4da6-97b9-2397badafdb4\).html](http://rucforsk.ruc.dk/site/da/publications/sprogpolitik-for-roskilde-universitetlanguage-policy-for-roskilde-university(fe85a41e-383c-4da6-97b9-2397badafdb4).html) (tilgang 16. december 2015).

Sprog på spil: https://kum.dk/uploads/tx_templavoila/Sprog%20paa%20spil.pdf (tilgang 29. august 2017).

Undervisningsministeriets hjemmeside, databanken: www.uvm.dk/databanken (tilgang 29. august 2017).

Undervisningsministeriets hjemmeside, folkeskolens fag:
<http://www.uvm.dk/Uddannelser/Folkeskolen/Fag-timetal-og-overgange/Fag-emner-og-tvaergaaende-temaer/Folkeskolens-fag> (tilgang 29. august 2017).

Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv

1. De skandinaviske sprog

Siden Einar Haugen i starten af halvtredserne udsendte sit spørgeskema om skandinavernes egen vurdering af deres forståelse af og holdninger til de skandinaviske sprog, har der været forsket en hel del i interskandinavisk kommunikation (Haugen på norsk 1953 og den mere kendte engelske version 1966). Haugen kommenterer i den norske udgave selv den store mængde litteratur, der allerede i starten af 50'erne var om emnet, "(...) særlig siden 1937 da Sven Clausen begynte sin agitasjon for språklig tilnærming i Norden" (1953: 225). De fleste forskere siden Haugen tager dog netop udgangspunkt i Haugen, sandsynligvis, fordi han som den første bidrager med konkrete data, hvilket han også selv bemærker:

Da forfatteren av denne oppsats under et opphold i de nordiske land 1951-52 gjorde et forsök på å sette seg inn i litteraturen omkring emnet, fant han at den inneholdt svært lite av konkrete fakta om selve det språklige samkvem i Norden. (Haugen 1953: 225).

Fænomenets tiltrækning før og nu bunder i affiniteten mellem de fastlandsskandinaviske sprog dansk, norsk og svensk og den derigennem gensidige forståelsesmulighed. 'De fastlandsskandinaviske sprog' skal forstås i afgrænsning mod 'de skandinaviske sprog', som også inkluderer færøsk og islandsk, og sprog i Norden (de nordiske sprog), som også inkluderer finsk, grønlandsk og samisk. Her vil de fastlandsskandinaviske sprog dog for nemheds skyld blive omtalt som de skandinaviske sprog, dansk, norsk og svensk.

De fleste tekster om interskandinavisk sprogforståelse indledes med, at skandinaver i princippet kan kommunikere på tværs af landenes sprogrænser uden først at skulle studere hinandens sprog (fx Braunmüller 2002a: 1, Zeevaert 2004: 1, Gooskens & Kürschner 2012: 435). Dansk, norsk og svensk adskiller sig ganske rigtigt ikke særligt meget i forhold til ordforråd, morfologi og syntaks. Lydsystemerne er dog en anden sag: På dansk har vi stød, på norsk og svensk toner. Norsk og svensk har midttungevokaler, det har dansk ikke. Dansk har flere spiranter og diftonger end norsk og svensk. Dansk fremhæves ofte som det sprog, der har den mest utydelige udtale (se nedenfor for en mere dybdegående gennemgang af dette), og måske siger man, at sprogene ligner hinanden, hvis det altså var, at man på dansk talte tydeligere. Ligheden findes altså i forhold til lydsystemet i kontrasten til dansk. Med andre ord er det kun det svenske og norske lydsystem, der ligner hinanden, og netop dette kan skabe forståelsesvanskeligheder, særligt for svenskerne, i forhold til dansk.

Allerede Haugens studie af fænomenet, som han betegner som semikommunikation, peger på nogle væsentlige forståelsesproblemer, og hans resultater, der understøtter den almene konsensus om et interskandinavisk kommunikations forståelseshierarki, er i forskellige studier blevet gentaget: Danskerne lader til at være sværest at forstå, mens nordmændene klarer sig bedst i test til at forstå de andre skandinaviske sprog og bliver samtidig også bedst forstået af de andre, og svenskerne har i øvrigt flest forståelsesproblemer. Dette er selvfølgelig en overfladisk gennemgang, både af forskningen og det interskandinaviske forståelseshierarki, der på ingen måde kan siges at være så entydigt, men det giver alligevel et godt billede af det udgangspunkt, der ofte vælges for forskningen inden for dette felt, der også præges af det store spørgsmål om, hvorvidt det er gået tilbage for den interskandinaviske sprogforståelse.

Undersøgelserne deler sig i to; dem, der viser, at skandinaver godt kan kommunikere, og dem, der undrer sig over paradokset, at det lykkes skandinaver at kommunikere trods store forståelsesvanskeligheder, i hvert fald i teorien. Stort set alle tager dog udgangspunkt i kommunikationsproblemerne, og hvordan disse søges reduceret gennem tilpasning, såsom lavere talehastighed, tydeligere artikulation, omformuleringer og repetitionsforespørgsler, fx Haugen (fx 1953: 225f), Börestam Uhlmann (fx 1994: 45), Zeevaert (fx 2004: 346), Doetjes (fx 2010: 252)

Introduktionen vil fortsætte med en begrebsafklaring af fænomenet, hvordan der er blevet arbejdet med det, og hvad kommunikation skandinaver imellem er blevet kaldt igennem årene. Herefter vil tidligere forskning i interskandinavisk kommunikation blive gennemgået med særligt fokus på den interaktionsbaserede forskning. Afslutningsvist vil der blive argumenteret for, at det fælles udgangspunkt for undersøgelserne, der drejer sig om at finde ud af, om skandinaver forstår hinanden, og hvem der forstår bedst, skal revideres. Skandinaver kan som udgangspunkt godt forstå hinandens sprog – allerede Haugens undersøgelse viste, at kun tre procent sagde, at de absolut ingenting forstod – og graden af vellykket interskandinavisk kommunikation er situationelt betinget og afhænger af den enkeltes sproglige ressourcer, dvs. af sprogbrugskonteksten (om samtalen fx foregår i institutionelt eller privat regi), individets sprogøre, familie, skolegang, sprogideologier, ferierejser, personlige møder, arbejde, med andre ord sprog-møder og -erfaring i kombination med samtalepartnerens/nes ditto. Med andre ord afhænger kommunikationen i høj grad af folks sprogbiografier og af sprogbrugskonteksten.

2. Interskandinavisk kommunikationsforskning

De skandinaviske sprog er tæt relaterede, og skandinaver kan principielt kommunikere på deres eget førstesprog og stadig blive forstået af folk fra deres (skandinaviske) nabolande. Denne praksis

kan kaldes semikommunikation (fx Haugen 1966), "at tale skandinavisk" (Haberland 2004: 6) eller etsprogsprincippet (das 'Einsprachenprinzip', Braunmüller 1991: 252). Her gentager Braunmüller og Zeevaert dette i deres bibliografi fra 2001:

Das Einsprachenprinzip besagt, dass die Skandinavier unter sich wechselseitig ihre Muttersprache (meist die Hoch- oder Standardsprache) reden. (Braunmüller & Zeevaert 2001: 6).

Men hvor går grænsen, hvor længe bevæger man sig kun inden for sit eget førstesprog? Antaget, at en dansker slår over i svensk på lydsiden og anvender svenske bøjningsendelser, men ikke nødvendigvis har et svensk ordforråd, gør denne person så udelukkende brug af sit førstesprog? Eller når vi bruger gættestrategier til afkodning af tekst: Hvis en dansker, utrænnet ud i læsning af svenske tekster, læser det svenske ord *även*, kunne man forestille sig, at en umiddelbar afkodning af dette ord ville gå over det engelske *even*. Grundet konteksten ville danskeren på et eller andet tidspunkt nok slå ordet op og finde ud af, at det ikke betyder noget a la *selvom* eller *på trods af*, men tværtimod *også*. Denne i dette tilfælde knap så vellykkede gættestrategi er selvfølgelig afhængig af de individuelle sproglige ressourcer og udvikles konstant i mødet med sprog, men er nok sjældent deaktiveret, uanset om man er et-, to-, -tre- eller flersproget, hvorfor etsprogsprincippet ikke er en tilfredsstillende betegnelse for den interskandinavisk kommunikation.

Zeevaert kritiserer Haugens semikommunikationsbegreb for kun at beskrive, ikke forklare den interskandinaviske kommunikation (Zeevaert 2004: 347) og vælger selv at kalde kommunikationen for receptiv flersprogethed, hvorved fokus flyttes til de receptive ressourcer, der skal til for at forstå de andre deltagers førstesprog. Med receptiv flersprogethed tages der dog ikke højde for eventuelle produktioner inden for modtagers sprog.

Haberland bruger skandinavisk om kommunikation mellem skandinaver på hver deres modersmål (2004: 6), når A taler dansk og B taler svensk, så taler A og B skandinavisk sammen, men arbejder i den forbindelse ikke videre med selve den interskandinaviske kommunikation (dog understreges, at der netop mangler forskning af den, 2004: 8).

I følgende vil den neutrale term interskandinavisk blive brugt som betegnelse for, at deltagerne i samtalen har forskelligt skandinavisk førstesprog (eller andetsprog, afhængigt af folks sprogbioграфи). Der er nemlig ikke noget 'halvt' (semi) over kommunikationen (se mere nedenfor), og fx udelukker etsprogsprincippet produktioner inden for modtagerens basesprog. Lægges fokus på den sproglige reception eller produktion, ser man ikke i tilstrækkelig grad kommunikationssituationen som en helhed, og skandinavisk kan let forveksles med eksistensen af

et fælles skandinavisk sprog – en sammenblanding af dansk, norsk og svensk. Der tages med interskandinavisk kommunikation ikke højde for, hvor meget eller hvor lidt skandinaverne henholdsvis blander sprogene og bliver i deres eget førstesprog. Det handler med denne betegnelse om den situationelt betingede sprogbrug, og med interskandinavisk kommunikation siges ikke mere, end at kommunikationen finder sted mellem deltagere, der producerer og modtager skandinaviske sprog.

Som Gregersen noterer i 2003 kræver det en hel del af deltagerne at kommunikere på denne måde:

The Nordic languages are indeed so close that mutual comprehension is possible and yet so far from each other that it requires the full attention and a considerable measure of effort at cooperating to succeed in pulling it off. (Gregersen 2003: 146).

I følgende vil der blive kigget nærmere på, hvordan denne krævende kommunikation er blevet beskrevet gennem tiderne.

2.1. Semikommunikation & kodestøj

I sin tid døbte Haugen fænomenet semikommunikation (Haugen 1966: 281), og der refereres, hvis ikke også benyttes, i stort set samtlige efterfølgende studier til denne betegnelse, om hvilken han selv skriver:

Danes, Norwegians, and Swedes expect to be understood by fellow Scandinavians when they use their own languages. At times, however, they are disappointed in their expectations; and the region as a whole offers many examples of what we may call *semicommunication*, the trickle of messages through a rather high level of "code noise." (Haugen 1966: 281).

Haugen kommenterer ikke selv valget af begrebet yderligere, og forskere har selv måtte udlede betegnelsens betydning. I 1981 holder Haugen et foredrag med titlen ”Skandinavisk som mellomspråk”, hvor han samler op på den efterfølgende forskning (særligt Maurud 1976 og Ohlsson 1979, se nedenfor), der tager afsæt i, kritiserer, men kommer frem til stort set samme resultater som hans egen undersøgelse. Han kommenterer desværre heller ikke her betydningen af *semi-* yderligere, og mellomspråk henviser til ”skandinavisk”:

Det finnes, som vi alle vet, ikke noe språk som kan kalles ”skandinavisk”, i hvert fall ikke på de siste tusen år. Men når to språk møtes i intimt samvær, vil det gjerne oppstå mellomspråk (interlanguages), med navn som ”koine”, ”lingva franca” eller rett og slett ”pidgin” og ”kreolerspråk”. (Haugen 1981: 131).

Mellomspråk er der – i interskandinavisk forskning – ikke blevet samlet op på i samme omfang som

semikommunikation. Interlanguage eller mellemsprog introduceres i 1969 af Larry Selinker (Selinker 1972: 214) i forbindelse med andetsprogstilegnelse og skal forstås som et midlertidigt sprogsystem, som den lærende tilegner sig på rejsen fra førstesproget mod det nye sprog, der skal læres (målsprog). Interlanguage-begrebet er også brugt i andre sammenhænge (fx ved maskinoversættelse), og der vil ikke blive arbejdet videre med det i denne forbindelse. Her skal nævnes, at der ikke kan, som Haugen også selv påpeger, være tale om et såkaldt målsprog, da slutproduktet for en eventuel tilegnelse af sproget 'skandinavisk' ikke eksisterer. Til gengæld er hans pointe om, at der (oftest) sker noget med sprogene – mellem sprogene – når de mødes, i lige linje med den efterfølgende interskandinaviske kommunikationsforskning, der foregår i de skandinaviske sprog møder, nemlig at talerne tilpasser sig hinandens sprog.

I første omgang bliver vi dog ved semikommunikationsbegrebet og overlader til Braunmüller at opsummere, hvad problemet ved betegnelsen er. Den er nemlig:

(...) more or less misleading because it suggests that the participants will only understand roughly 'half' of what has been said to them. (Braunmüller 2002a: 3).

Det forholder sig ifølge Braunmüller langt fra sådan. Trods forståelsesvanskeligheder, der primært handler om utrænede og/eller uvillige deltagere, kan skandinaver ifølge Braunmüller kommunikere. Han fastholder dog betegnelsen semikommunikation, men ønsker det redefineret, så det baseres på:

(...) accommodation theory, taking account of a real multilectal/ multilingual speaker-listener in a non-homogeneous transnational speech community who knows his/her own diasystem and other related (neighbouring) varieties rather well and who tries to make use of his/her linguistic multilingual capacity as economically as possible. (Braunmüller 2002a: 3).⁶⁰

Både Braunmüller (2002a: 4) og Zeevaert (2004: 70f) gør opmærksom på, hvorledes Börestam Uhlmann har påpeget, at Haugen var inspireret af Hocketts begreber *semi-bilingualism* (Hockett 1958: 327 og 333f) og *code noise* (Hockett 1958: 331ff). Hocketts udgangspunkt er, at "[p]eople manage to understand each other even though they signal by divergent codes." (Hockett 1958: 331). Hvis to mennesker med samme kode taler sammen, kan den eksterne støj (*channel noise*, Hockett

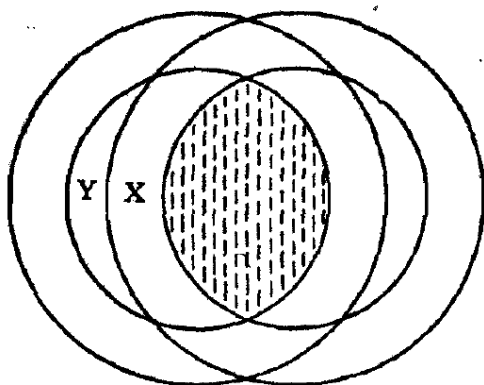
---

⁶⁰ I 2001 tager Braunmüller (sammen med Zeevaert) dog skarpt afstand fra begrebet: "Selbst für Englischsprachige ist dieser Terminus alles andere als 'sprechend'; im Gegenteil, er wird sogar bei fehlendem Kontext bzw. nicht vorhandenen Vorkenntnissen überhaupt nicht oder völlig missverstanden. Er ist jedoch im Titel dieses Beitrags deshalb mit genannt worden, weil es sich um den in Skandinavien gängigen terminus technicus handelt. Es ist jedoch auf jeden Fall unverfänglich, zumindest außerhalb des skandinavischen Rahmens, durchweg von rezeptiver Mehrsprachigkeit zu reden, auch wenn man dann im Einzelfall genauer erklären muss, welche Art hier genau vorliegt." (Braunmüller & Zeevaert 2001: 6). I 2002 er det receptiv flersprogethed, som står for skud: „In other words, this way of tackling the problem is far too broad and unspecified to derive meaningful results or even just a handy definition." (Braunmüller 2002a: 4).

1958: 331), fx en dårlig telefonforbindelse, være høj, og de to vil alligevel forstå hinanden. Dette forklarer Hockett ved, at omfanget af afsenders produktion af tale er langt større, end hvad modtager har brug for til at forstå budskabet, og han elaborerer:

Divergence between the codes of two people who communicate with each other via speech can be regarded as another sort of noise: *code noise*. The reason why people can understand each other despite code noise is exactly the same as the reason why channel noise, up to a point, does not destroy communication. (Hockett 1958: 332).

Med andre ord er kodestøj lige så lidt et problem som ekstern støj, fordi vi sender mere af sted, end hvad der er brug for til at forstå budskabet. Dette kan naturligvis kun gælde for personer med en vis mængde af fælles repertoire inden for hinandens sprog. Hvis der er kodestøj, skal den eksterne støj være lavere for at fremme kommunikationen, for at ekstern støj ikke bidrager yderligere til minimering af den store receptive cirkel i figur 1 nedenfor (den mindre cirkel i den store cirkel er den produktive del), hvor den produktive fællesmængde er den overlappende del, og den receptive del er de større cirkler udenom.

Figur 1 fra Hockett 1958: 334

”Two idiolects with a common core, showing the distinction between productive and receptive control.

The left-hand circles represent A's idiolect: the smaller circle for his range of productive control, the larger for his receptive control. The right-hand circles similarly represent B's idiolect. The hatched area is their common (productive) core. If something A says falls in region X, it is still understandable to B, though B would not have said it; if it falls in region Y, it is code noise for B.”

Hockett skriver om figuren:

Speech from *A* may thus fall outside the productive idiolect of *B* without automatically constituting code noise; it is code noise only if it falls outside the larger circle for *B*. (Hockett 1958: 334).

Hocketts begreb 'semi-bilingualisme', som han bruger om sprogsituationen i Skandinavien, beskriver han således:

(...) each speaks his own personal variety of his own language, but has learned by experience to understand the speech pattern of the others. The result may be called semi-bilingualism: receptive bilingualism accompanying productive monolingualism.

(Hockett 1958: 327).

Heller ikke Hockett kommer videre ind på betydningen af præfikset *semi-*, men det, der synes at være logikken bag Hocketts brug af *semi-* i forbindelse med tosprogethed er, med Börestam Uhlmanns ord, ”att samtalet förs på två olika språk” (Börestam Uhlmann 1997: 241), at man kun produktivt gør brug af sit eget sprog og receptivt er trænet til at forstå et andet skandinavisk sprog, som man ikke nødvendigvis kan producere inden for (Hockett 1958: 333). Haugen har, som Börestam Uhlmann påpeger, sandsynligvis læst Hockett,⁶¹ og ’code noise’ er markeret med citationstegn hos Haugen (1966: 281), hvilket ”talar för att han refererar till ett etablerat begrepp.” (Börestam Uhlmann 1997: 240).

Braunmüller skriver om Börestam Uhlmanns opdagelse, at Haugen har lavet en metodisk problematisk synkretisme (”methodologically problematic syncretism”, Braunmüller 2002a: 4), idet Hockett taler om kommunikationsproblemer grundet kodeafvigelse i forbindelse med *code noise*, og en form for receptiv flersprogethed, når han arbejder med *semibilingualisme* (Braunmüller 2002a: 4). I Braunmüller og Zeevaert (2001) sammenfattes kritikken således:

Letztlich stellt sich heraus (vgl. auch BÖRESTAM UHLMANN 1997a [Nr. 22]), dass sich Haugen auf zwei sehr unterschiedliche Passagen in Charles F. Hocketts Einführung in die moderne Linguistik von 1958 bezogen hat, die er jedoch miteinander im Stil eines Portmanteau-Morphems verschmolzen hat, nämlich *semi-* wie in Semi-Bilingualismus, d.h. „receptive bilingualism accompanying productive monolingualism“, und *communication* im Sinne von „[d]ivergence between the codes ... code noise“ (HOCKETT 1958, 327 u. 331f. [Nr. 358]).“ (Braunmüller & Zeevaert 2001: 6).

Jeg mener ikke, at der er tale om en metodisk problematisk synkretisme af den enkle årsag, at det ikke er code noise og semi-bilingualisme, Haugen synkretiserer i semikommunikation. Det er ganske uklart, hvorfor Haugen i forhold til brugen af ’communication’ skulle trække på sidste citat fra Hockett, der i sin fulde længde lyder:

Divergence between the codes of two people who communicate with each other via speech can be regarded as another sort of noise: *code noise*. (Hockett 1958: 331f).

Dette citat handler ikke om kommunikation an sich, men om begrebet kodestøj i kommunikation.

---

⁶¹ Haugen refererer i øvrigt direkte til ham i sit foredrag ”Skandinavisk som mellomspråk” (1981: 129) i forbindelse med en gengivelse af Hocketts udredning af gensidig forståelse, hvortil han bruger et koncept fra Vestafrika om en-uges- og to-uges-dialekter, hvilket handler om, hvor lang tid det tager at lære lydsystemet i en dialekt (Hockett 1958: 326). Haugen konkluderer, at dansk for ham som nordmand må være en ”(...) ”to-ukers dialekt,” for det var omtrent så længe det tok meg under et opphold i Kjöbenhavn å komme på talefot med dansker.” (Haugen 1981: 129).

Mange sprogforskere har efterfølgende lagt afstand til forståelsen af semikommunikation som noget, der betegner en delvis kommunikation, men alligevel afstedkommer det udtalelser som følgende:

Men mellomforståeligheten er så dårlig at flere forskere har snakket om ”semikommunikasjon” for å karakterisere forholdet mellom de skandinaviske språkene. (Løland 1997: 21f).

Man kunne jo argumentere for, at Haugen selv indtager denne position, når han skriver, her i oversat form (se også citat ovenfor, Haugen 1966: 281), hvorledes danskere, nordmænd og svenskere regner med at blive forstået af deres skandinaviske fæller, når de bruger deres eget sprog, men at denne forventning ofte ikke indfries – semikolon – og regionen som helhed udviser mange eksempler på det, man kunne kalde semikommunikation. Det anaforiske ’det’ må henvise til denne utilfredsstillende forventning om at blive forstået. Haugen fortsætter og, skulle jeg mene, definerer semikommunikationen derved: ”(...) the trickle of messages through a rather high level of ’code noise’.” (Haugen 1966: 281); en strøm af beskeder gennem et temmelig højt kodestøjsniveau (min oversættelse). Så selvom Haugen indleder sin artikel med: ”Communication does not require the participants to have identical languages.” (Haugen 1966: 280), så er det under hovedoverskriften: *Semicommunication: The Language Gap in Scandinavia*, og underoverskriften til afsnittet lyder: *THE PROBLEM*. Aspekter ved den interskandinaviske kommunikation er altså problematiske, ifølge Haugen. Og selvom Haugen i samme artikel nævner besværlighederne for en berliner ved at forstå en bayersk landsmand (Haugen 1966: 280), og man kunne tilføje en københavners forståelsesproblemer i Sønderjylland eller på Bornholm, fastholder han terminologien semikommunikation, dvs. at der faktisk ifølge Haugen er tale om en delvis kommunikation.

Chambers og Trudgill har i *Dialectology* (1980) nogenlunde samme dom over den interskandinaviske kommunikation, dog her sat i forhold til fx ’inter-svensk kommunikation’:

While it is true, for example, that many Swedes can readily understand many Norwegians, it is also clear that they often do not understand them so well as they do other Swedes. For this reason, inter-Scandinavian mutual intelligibility can be less than perfect, and allowances has to be made: speakers may speak more slowly, and omit certain words and pronunciations that they suspect may cause difficulties. (Chambers & Trudgill 1980: 4).

Chambers og Trudgill peger her på strategierne til at omgå denne sproglige deficit, der opstår i interskandinavisk kommunikation. Det vender jeg tilbage til i diskussionen. I første omgang skal

det handle om de forskellige undersøgelser, der har fulgt Haugens.

2.2. Spørgeskemaer og test

Forskere i interskandinavisk kommunikation har siden Haugen – som allerede dengang skrev, at resultaterne "(...) kanskje ikke bringer så meget nytt for den innvidde leser." (Haugen 1953: 248) – været meget interesseret i at finde ud af, hvem der var bedst/dårligst til at forstå hinanden, og undersøgelser på undersøgelse har, som nævnt ovenfor, konkluderet stort set det samme som Haugen: Nordmændene er bedst til at forstå både svenskerne og danskerne. Nordmændene forstås også bedst af både svenskerne og danskerne. Danskerne kan bedst forstå nordmændene og ikke helt så godt svenskerne. Danskerne er de sværeste at forstå for både svenskerne og nordmændene. Svenskerne er dårligere end danskerne til at forstå norsk, men særligt dårlige til at forstå dansk (Haugen 1966: 286).

I nedenstående vil jeg gennemgå diverse undersøgelser af den interskandinaviske sprogforståelse og holdninger til denne. Det er søgt at få et så bredspektret og mangefacetteret perspektiv på fænomenet som muligt, og bidragene er dermed hverken på samme videnskabelige endsige kvalitetsmæssige niveau. Nogle er store fagfællebedømte undersøgelser, som fx Mauruds (se nedenfor), mens andre er bestillingsarbejder, store (fx Delsing & Lundin Åkesson) som små (fx Theilgaard Brink 2016).

Da jeg mener, som ovenfor skrevet, at interskandinavisk kommunikation er kontekst- og individafhængig, mener jeg også, at man bør se på hele kommunikationssituationen i undersøgelser af interskandinavisk. Derfor har jeg koncentreret mig om de kvalitative studier, der arbejder med interaktionsdata, hvilket jeg også selv gør i "On the non-use of English in a multilingual company". Disse arbejder er oftest udført på ph.d.-niveau, fx Börestam Uhlmann 1994, Zeevaert 2004 og Ridell 2008. Derudover har jeg også inddraget et par specialer (Rasmussen 2002, Bruntse 2004 og Bjørn & Stenrøs 2014) på grund af kvaliteten af specialerne, deres tilgang til og deres interessante datamateriale.

Følgende undersøgelser og rapporter vil blive diskuteret nedenfor: Haugen 1953 og 1966, Nordiska Rådet (udført af Gallup i Danmark og Norge og af SIFO i Sverige) 1973, Maurud 1976, Bø 1978, Nordenstam 1979, Haastrup & Teleman 1978, Börestam Uhlmann (forskellige undersøgelser fra 1991 til 1999 samt en efternøgler i 2008⁶²), Jörgensen & Kärrlander 2001, Kristiansen 2004, 2005a

---

⁶² Börestam Uhlmann senere arbejde handler om interskandinavisk forståelse, når skandinavisk ikke er ens førstesprog, med særligt fokus på islændere, hvor et fastlandsskandinavisk sprog (dansk) er ens andetsprog (2008). Börestam Uhlmann undersøger her, om et spørgsmål stillet på et af de skandinaviske sprog bliver forstået af den islandske

og 2005b, Lundin & Zola Christensen 2001, Braunmüller 2002a og 2003 (forskellige undersøgelser fra 1979-2003), Rasmussen 2002, Zeevaert 2004, Delsing & Lundin Åkesson 2005, Gooskens (forskellige undersøgelser, der alle tager udgangspunkt i ordforståelses- og lyttetest: 2006, 2010, 2012, Schüppert et al. 2016) Golinski 2007, Ridell 2008, Doetjes 2010, Bacquin & Zola Christensen 2013 og Bjørn & Stenrøs 2014.

Metodisk går undersøgelserne på forskellig vis til den interskandinaviske sprogforståelse. Fx er Haugens undersøgelse (1953) og Börestam Uhlmann (1991) samt rapporten fra Nordisk Råd (1973) spørgeskemaundersøgelser med selvrapportering af sprogforståelse. En stor del af Haugens spørgeskema handler også om holdninger til nabosprogene. Kristiansen (2004 og 2005) er også spørgeskemaundersøgelser, men primært om holdninger til naboernes sprog og sproglig tilpasning.⁶³

Maurud (1976) er den første, der tester den faktiske forståelse skandinaver imellem (se mere nedenfor), og Bø (1978) tester et par år efter to grupper niendeklasses elever (se nedenfor). Haastrup & Teleman (1978) interviewer svenske ansatte på et dansk universitet med efterfølgende indholdsanalyse, der bl.a. viser, at de i mere eller mindre grad tilpassede sig det danske både leksikalsk og fonetisk for at blive forstået. Nordenstam (1979) har derimod lavet udtryksanalyse på sine interviews med informanter, som var svenskere, der i varierende tidslængde havde boet i Norge. Hun kigger på morfologiske og leksikalske tilpasningsvarieteter og konstaterer, at de startede med at bruge norsk på det leksikalske plan (Nordenstam 1979: 54).

Börestam Uhlmann er den første til at undersøge naturligt forekommende interaktioner fra interskandinaviske samtaler, efterfølgende har Rasmussen (2002), Zeevaert (2004), Golinski (2007), Ridell (2008) og Bjørn & Stenrøs (2014) også arbejdet med interaktionsdata, hvilket jeg vender tilbage til i næste afsnit. Inden da skal arbejderne i forbindelse med åbningen af Øresundsbroen nævnes: Jörgensen & Kärrlander 2001 og Lundin & Zola Christensen 2001, hvis materiale er en test i læse- og høreforståelse, som blev taget af gymnasieelever i Øresundsregionen. Det er udelukkende de receptive kompetencer, der her testes, og igen ligger danskerne bedre i forhold til at kunne forstå svensk. Nogenlunde samme selvrapporterende testdesign (med færre informanter) lægger data til Bacquin og Zola Christensen godt ti år senere (Bacquin & Zola

---

ungdom, og på hvilket sprog svaret bliver givet. Det konkluderes, at færre og færre forstår spørgsmålet, og flere og flere vælger at svare på engelsk (Börestam 2008: 50f).

⁶³ Ud fra en form for differenslogik: ”Ser vi først på hvordan svenskerne og danskerne i Øresundsregionen vurderer deres egne færdigheder med hensyn til hhv. at FORSTÅ og TALE ’naboens sprog’, finder vi interessant nok at der ikke er nogen forskel (...) Derimod er der store forskelle og bemærkelsesværdige sprogholdningsforskelle.” (Kristiansen 2004: 164).

Christensen 2013: 3).

Gooskens har primært lavet test af de skandinaviske sprog samt spørgeskemaundersøgelser om holdninger til sprogene. Doetjes (2010) har lavet test af den leksikalske forståelse på baggrund af tekstmateriale samt spørgeskema med vurdering af tilpasset tekst, og Delsing & Lundin Åkesson 2005 undersøger både rapporteret sprogforståelse og tester forståelsen af tale- og skriftsprog. Således er der mange forskellige måder, man metodisk kan gribe feltet an på. Derudover kan man også gå rent teoretisk til værks, som Braunmüller og Zeevaert gør opmærksom på, når de deler den hidtidige forskning (frem til 2001) i deres bibliografiske overblik op i de undersøgelser, der arbejder med empiri og teori, og de arbejder, der drejer sig om sprogpolitik og sprogpleje (Braunmüller & Zeevaert 2001: 6). I denne forbindelse vil der udelukkende blive arbejdet med den første gruppe, der beskæftiger sig med empiri.

De fleste af undersøgelserne kan kritiseres og er blevet kritiseret for metodiske svagheder som fx udvalget af informanter, geografisk placering (fx Maurud 1976), køns- og indkomstfordeling (fx Haugen 1966 og Maurud 1976), set up (fx Börestam Uhlmann 1994) eller attitude og erfaringsniveau (fx Bø, Börestam Uhlmann 1994 og Zeevaert 2004). Således var Mauruds informanter rekrutter, dvs. udelukkende mænd, fra hovedstæderne, København, Oslo og Stockholm, hvor Stockholm geografisk ligger langt væk fra de to andre sprogområder, mens såvel Oslo og København ligger tæt på svensk sprogområde.⁶⁴

Haugens informanter er også stort set kun mænd. Hans spørgeskema blev sendt ud til 300 repræsentanter fra Danmark, Norge og Sverige, fundet i telefonbogen, hvori primært mænd med en vis indkomst stod optegnet (i starten af 1950'erne), hvilket Haugen også selv påpeger er en metodisk svaghed (Haugen 1966: 283 og 1981: 124⁶⁵) samt til 60 personer fra de skandinaviske (h)vem er (h)vem-udgivelser (i Danmark 'Blå Bog'). De sidstnævnte data er dog ikke blev inkluderet i den endelige statistik, da de mindede om de andre (Haugen 1966: 283 og 1981: 123). Bøs informanter er unge niendeklasses elever, hvis forståelse af nabosprogene testes i forhold til, om det spiller en rolle at bo ved grænsen til et af nabolandene og kunne se nabolands-TV. Gruppen med mere kontakt med nabolandet opnåede bedre resultat.

I Börestam Uhlmanns data er deltagerne også unge mennesker, der får forskellige emner, som de skal tale om. Det er med andre ord en slags eksperimentelle data. Derudover er disse unge

---

⁶⁴ Gregersen krediterer Ohlsson for denne observation (Gregersen 2004: 33).

⁶⁵ Maurud mener til gengæld ikke, at der kunne være et problem i forhold til, at hans informanter udelukkende er mænd: "Det er heller ingen grunn til å tro at kvinner ville fått særlig annerledes skårer enn menn på denne testen." (Maurud 1976: 139). I Börestam Uhlmanns data tilpasser mændene faktisk deres tale i højere grad end kvinderne (fx Börestam Uhlmann 1994: 102).

mennesker højst sandsynligt også mere åbne over for interskandinavisk, hvilket jeg vil komme nærmere ind på i afsnittet nedenfor om interaktionsdata. Det samme gælder Zeevaerts deltagere, der er folk fra universitetsforvaltninger i Norden: Det nordiska universitets administratörs samarbetet (NUAS). Erfaring med interskandinavisk kommunikation er en afgørende faktor i forståelsen af nabosprogene (som i forståelse af sprog er det generelt). Således viser fx Kristiansen (2004) på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse:

(...) et klart mønster der indikerer at kontakt på arbejdspladsen giver færdigheder i at forstå og tale naboens sprog. (Kristiansen 2004: 168).

Mere herom nedenfor.

Ohlsson laver i 1977 en meget fin gennemgang af forskelle og ligheder og kommenterer, at massemedierne i de tyve år, der er gået, nok har haft stor indflydelse på den endnu højere positive rapportering af forståelse skandinaver imellem, som særligt danskerne synes at have taget til sig.⁶⁶ Der er nemlig cirka dobbelt så mange danskere (87%), der angiver at kunne forstå svensk, som i Haugens undersøgelse. Andelen af svenskere, der siger, at de forstår dansk, er nogenlunde den samme og kun steget med tre procent fra 44 til 47. I Gregersens gennemgang af undersøgelserne bemærker han, hvorledes der er en ændring i spørgsmålene, der i Haugens undersøgelse gik på, om man kunne forstå nabosprogene, til et mere udspecificeret spørgsmål; om man kunne forstå det *talte* sprog. Gregersen angiver ud over ovenstående og Ohlssons pointe med massemedierne to yderligere mulige årsager til den asymmetriske forståelse: Den sproglige faktor, hvor diverse svækkelser i det danske sprog⁶⁷ har gjort dansk svært at forstå for svenskerne (og mange andre) samt den danske meget positive selvevalueringsattitude (Gregersen 2003: 143f). Det sidste tilbageviser Mauruds undersøgelse dog, hvilket Gregersen også selv påpeger. Maurud har både test og selvevalueringer i sin undersøgelse, og disse peger (begge) på denne asymmetri, dog er selvevalueringstallene her lavere (Maurud 1976: 133, se også Gregersen 2003: 144).

Delsing og Lundin Åkesson (2005) er en af de nyeste større udgivelser om interskandinavisk kommunikation og udmærker sig ved at medtænke geografien, undersøge to generationer, have et

---

⁶⁶ Ohlsson kommenterer også, hvorledes ”10 % av svenskarna, 9 % av normännen och 7 % av danskarna talad isländska. Det kommer att röra sig om 1,5 miljoner skandinaver som förstår talad isländska. – På Island förstås språket av litet mer än 200.000, som är det ungefärliga antalet islänningar. (Taland isländska är omöjlig att förstå för skandinaver utan långvarig övning – och den har inte 1,5 miljoner skandinaver. Ja-sägarna har förmodligen i stor utsträckning tänkt på *skandinavisktalande* islänningar, som de kan ha hört i samband med Heimey-katastrofen.” (Ohlsson 1977: 21f).

⁶⁷ Fx infortissvækkelsen: allerede trykssvage stavelser (vokaler) svækkes yderligere, dvs. trykssvage a'er, u'er og i'er svækkes, så de bliver til den svage neutralvokal schwa [ə]. Derfor fx dansk 'kone' 'koner' vs. svensk 'kona' 'konor'. Se også Maurud 1976: 144.

andetsprogtalendeperspektiv med og sidst men ikke mindst et fokus på engelskkompetencer.⁶⁸ I denne undersøgelse testes læseforståelsen og høreforståelsen af monologisk tale, men også af dialoger (Delsing og Lundin Åkesson 2005: 18f). Dette er gjort ved afspilning af spørgsmål/svarsekvenser i *Hvem vil være millionær* med fokus på hverdagsagtig samtale. Som de dog også selv skriver, tester de kun forståelse og ikke deltagernes egen produktion, hvilket vil sige, at det er en ren receptiv øvelse.

Delsing og Lundin Åkesson henviser netop til Mauruds undersøgelse som den første store undersøgelse af skandinavisk nabosprogsforståelse og påpeger herefter den store forskel på verden anno 1976 og 2005, som danner grundlaget for motivationen for en ny undersøgelse af nabosprogsforståelsen i Norden. Fremfor alt fremhæver de den øgede indvandring (særligt til Sverige), globaliseringen, mediekanalernes verdensomspændende udbud af tv og engelsk sprogs indflydelse. De omtaler nordboerne som tosprogede: "I stort sett alla nordbor är numera i någon mån tvåspråkiga, främst i engelska (...)" (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 1) og påpeger skolevæsenets omstrukturering mod i langt højere grad at være forstadier til de videregående uddannelser. Derudover har firmaer i Norden fusioneret, og Øresundsbroen er åbnet (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 1f). Delsing og Lundin Åkesson har cirka 1800 gymnasieelever som testpersoner (2005: 50), og også denne undersøgelse viser, at nordmændene bedst forstår og bliver bedst forstået. Til gengæld er svenskernes forståelse af dansk blevet bedre i forhold til danskernes forståelse af svensk, hvilket var omvendt i Mauruds undersøgelse. Nordmændene er ligesom hos Maurud bedst til nabosprogsforståelse, hvilket Delsing og Lundin Åkesson angiver tre årsager til: Den intersproglige, der handler om, at norsk indtager en midterposition mellem dansk og svensk. Attituden, der går på, at nordmændenes indstilling over for nabolandene (særligt Sverige) er mere positiv.⁶⁹ Den intrasproglige, der drejer sig om, at nordmændene er mere vant til sproglig variation (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 137). Generelt ser Delsing og Lundin Åkesson i sammenligning

---

⁶⁸ I rapporten fremhæves også vigtigheden af studier af hele kommunikationssituationen, men også, at det kun er "ett flertal artiklar i Elert (1981)", Børestam Uhlmann og Zeevaert, som i 2005 er de eneste eksempler herpå (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 6). Hvorfor de her fremhæver Elert, er uvist; samtlige artikler fra symposiet i 1980 handler om høreforståelse (Elert 1981: 3f).

⁶⁹ Dette uddybes: "Särskilt tycks det i Norge finnas en positiv inställning till Sverige och svenskan. Vår undersökning visar att norrmän tycker att svenska är fint; deras svar omräknat till ett index med 100 som maxvärde hamnade på 67 för svenska, medan motsvarande index för svenskarnas syn på norska var 53. Det norska intresset för grannländerna har till viss del sin förklaring i att Norge har något mindre befolkning än Sverige och Danmark, även om denna skillnad inte ska överdrivas. Det finns exempelvis en rad specialtidningar i Sverige och Danmark som saknas i Norge, och det finns eller har funnits större utbud av kultur och populärkultur i Sverige och delvis också i Danmark än vad det gör i Norge. Vår undersökning visar att skandinaviska ungdomar sällan läser tidningar (dags- eller veckotidningar) eller ser på TV från grannländerna, men norrmännen har en högre konsumtion av danska och svenska massmedier än omvänt (se avsnitt 5.2.1). (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 136).

med Mauruds undersøgelse en forringelse af nabosprogsforståelsen, primært i Danmark og Sverige og særligt i Danmark (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 148).

2.3. Opsamling

Fælles for de fleste af de kvantitative undersøgelser med et spænd på over 50 år er altså, at den mest markante konklusion (eller netop udgangspunktet for undersøgelserne) er, at nordmændene er bedst til at forstå og blive forstået, og at der er tale om en asymmetrisk sprogforståelse mellem svenskerne og danskerne. I Maurud (1976) forstår danskerne bedst svensk, men i Delsing og Lundin Åkessons oversigt over resultaterne af nabosprogsforståelse ser svenskerne ud til bedre at kunne forstå dansk end danskerne svensk, men dette resultat gendriver Delsing og Lundin Åkesson ved at skrive, at den danske videotest var lettere end de andre, og tager man denne test ud af resultatet, er danskerne bedre (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 58 – se også side 77 for resultaterne uden videotesten). Om det så er danskerne, der bedst forstår svensk, eller svenskerne, der bedst forstår dansk, ændrer ikke ved, at der her er tale om asymmetri, Gregersen opsummerer således:

Det særlige ved danskeres forståelse af svensk og svenskeres forståelse af dansk er at den gensidige forståelse efter al forskning at dømme nu er asymmetrisk. Danskere har lettere ved at forstå svensk end svenskerne forstår dansk. Det er mystisk, for sprog skulle vel være symmetrisk forståelige hvis alle sprog er lige svære, og det hævder lingvisterne gerne (i begge disse ords betydninger). (Gregersen 2004: 31).

Med udgangspunkt i undersøgelserne efterspørger Gregersen årsagerne til denne 'mystiske' asymmetriske forståelse og kommer frem til tre mulige forklaringer, hvor de to første handler om sproglige forhold, nemlig testgruppernes geografiske fordeling med Stockholm for langt fra Danmark og den stadig større afstand mellem skrift og tale i det danske sprog, der gør det sværere at forstå talt dansk, fordi det er så langt fra skrevet dansk, hvilket er det, man primært stifter bekendtskab med i skolen, hvis man bliver undervist i nabolandssprog (Gregersen 2004: 33). Den tredje årsagsforklaring handler om det manglende økonomiske incitament for svenskerne til at forstå danskerne, hvilket Gregersen forudser vil ændre sig med Øresundsbroen, da København vil blive den nærmeste storby for skåningerne (Gregersen 2004: 33f). Det skal blive spændende at se, om det økonomiske incitament vil forøge svenskernes forståelse af dansk, og/eller om de gode engelskkompetencer tager over (se også diskussionen om engelsk nedenfor), når Maurud/Delsing & Lundin Åkessons forskningsdesign i fremtiden igen vil blive taget op.

I denne forbindelse vil der nu blive arbejdet videre med kvalitative undersøgelser, hvor der er gjort brug af interaktionsdata, da det kunne være interessant at se, hvad de forskere (og forskerspirer), der

har undersøgt autentiske interskandinaviske interaktioner har at bidrage med til emnet.

3. Interaktionsdata

De interaktionsforskere, der har arbejdet med emnet er, her nævnt i kronologisk rækkefølge inklusiv deres forskningsobjekt:

Börestam Uhlmann, der bl.a. i sin afhandling *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar* fra 1994 finder, at den interskandinaviske kommunikation er problematisk. Hendes informanter er unge mennesker, og data er videobaseret, men foregår i eksperimentelle settings. Zeevaert, som i sin afhandling fra 2004 *Interskandinavische Kommunikation. Strategien zur Etablierung von Verständigung zwischen Skandinavien im Diskurs* trækker på Börestam Uhlmann, har brugt audio-data. Hans informanter er en aldersmæssigt blandet skare, men alle arbejdende inden for det nordiske universitetssamarbejde. Zeevaert konkluderer, at interaktionen skandinaver imellem ikke er problematisk. Bernadette Golinski har i sin ph.d.-afhandling *Kommunikationsstrategien in interskandinavischen Diskursen* fra 2007 på baggrund af tre meget forskellige datasæt også konkluderet, at den interskandinaviske kommunikation fungerer. Karin Ridell griber i sin afhandling *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen* fra 2008 igen til interaktionsanalyse baseret på videooptaget data. Her følges tre svenske ansatte på et dansk plejehjem, og Ridell konkluderer:

Att två språk används samtidigt i samtalen och att deltagarna har olika förstaspråk utgör givetvis en potentiell grund för att problem med att förstå eller uppfatta ska uppstå. I de flesta sekvenser är dock detta inte något som tydligt framgår av den efterföljande reparationssekvensen. (Ridell 2008: 207).

Med andre ord er der også her tale om relativt uproblematisk samtaler, hvor der i øvrigt finder en hel del tilpasning i forskellig grad sted. Ridell nævner derudover et ikke offentliggjort speciale af Cæcilie Helmer Madsen (2008), hvori tre svenske ekspedienters tilpasning til dansk i et dansk indkøbscenter undersøges. Der er en høj grad af tilpasning fra de tre ekspedienters side, og Ridell konkluderer, at – ligesom hos Zeevaert – er der heller ikke her tale om problematiske samtaler, og at den høje grad af tilpasning fra ekspedienternes side nok har at gøre med servicesituationen (Ridell 2008: 30ff).⁷⁰

Bjørn & Stenrøs' speciale *Blandinavisk* fra 2014, der gør brug af audio-data, er fra en amerikansk virksomhed i Danmark med ansatte, der taler mindst et af de skandinaviske sprog (ud over engelsk).

---

⁷⁰ Cæcilie Helmer Madsens speciale er desværre ikke muligt at rekvirere fra Københavns Universitets bibliotek.

De konkluderer som Ridell, at den interskandinaviske samtale ikke er problematisk. Derudover finder de også en høj grad af tilpasning.

Tendensen inden for interaktionsanalyse er, at der i højere og højere grad gøres brug af videooptagelser, hvis det er muligt, ud fra antagelsen om, at mennesket i interaktion med hinanden gør brug af alle ressourcer – også ikke-sproglige – for at opnå interaktionelle og sociale mål (jf. bl.a. Jørgensen et al. 2011). I fremtiden vil der derfor nok i højere grad blive optaget med kamera, så man kan få det hele med. Dog gør denne dokumentationsmåde det sværere og mindre diskret at indsamle data.

3.1. Ulla Börestam Uhlmann 1994

Börestam Uhlmanns data (1994) er de første med autentisk interskandinavisk kommunikation. Hun har samlet og optaget unge mennesker, der får forskellige emner, som de skal tale om, dvs. eksperimentelle settings. Det må antages, at disse unge mennesker må være mere åbne over for interskandinavisk interaktion end gennemsnittet, da de er fundet gennem Nordjobb:

(...) ett samarbetsnät där Föreningen Norden tillsammans med näringslivsrepresentanter och arbetsmarknadsmyndigheter bereder nordiska ungdomar (18-25 år) sommarjobb i ett annat nordiskt land. (Börestam Uhlmann 1994: 59)

Men Börestam Uhlmann påpeger, at de alle er relativt uerfarne udi det interskandinaviske sprog møde (Börestam Uhlmann 1994: 187). De unge ved dog, at Börestam Uhlmanns projekt er at undersøge interskandinavisk kommunikation, hvorfor metasproglige kommentarer fylder en del i data, hvilket Börestam Uhlmann også selv gør opmærksom på (Börestam Uhlmann 1994: 131).

I afhandlingen undersøges såvel flersprogede som ensprogede samtaler for at se, om de interskandinaviske samtaler adskiller sig fra de etsprogede, hvilket de gør i kraft af en intensiveret brug af reparatur. Börestam Uhlmann antager, at der vil være en del skandinavisk, som hun kalder blandingen af de skandinaviske sprog (Börestam Uhlmann 1994: 188). Men hun må konstatere, at der gøres meget lidt brug af denne form for tilpasning. I hendes materiale er det knap 1% af ordmassen, der kan kategoriseres som sproglige tilpasninger til andet skandinavisk sprog end eget førstesprog (Börestam Uhlmann 1994: 189). Börestam Uhlmann finder også, at i forsøget på at undgå kommunikationsproblemer simplificerer afsender indholdet, og der er mange non-verbale indlæg og spontane omformuleringer. På tilhørerens side observerer hun en stor efterspørgsel på gentagelser, mange afklarende spørgsmål og en stor del bekræftelse. I samtalerne generelt er der et meget stort fokus på sproget og mindre på indholdet, men som nævnt var deltagerne blevet fortalt, at undersøgelsen gik ud på at finde ud af, hvor meget man kan kommunikere på skandinavisk,

hvilket kan have påvirket interaktionen. Derudover viser Börestam Uhlmann, at det faktisk ikke er i de dansk/svenske konstellationer, de største forståelsesproblemer optræder, men når danskere og svenskere skal forstå norske regionale og sociale varieteter (allerede de norske skriftsprog bokmål og nynorsk er langt mindre standardiseret end dansk og svensk, hvilket i endnu højere grad gælder for talt norsk). Det er også nordmændene, der trods det, at "(...) just norskt bokmål brukar räknas som "språket i mitten" (...)" (Börestam Uhlmann 1994: 195) tilpasser mest. Börestam Uhlmann angiver som mulige årsager hertil, at nordmændene føler en større loyalitet over for nabosprogene og en stærkere identifikation med de andre nabolande (Börestam Uhlmann 1994: 195). Delsing og Lundin Åkessons årsagsangivelser, der er beskrevet ovenfor, og som kan opsummeres med overskrifterne: intersproglig, attitude, intrasproglig (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 137), minder til forveksling om Börestam Uhlmanns. Delsing og Lundin Åkesson har tilføjet den intrasproglige årsag; at det måske også handler om, at nordmænd er mere vant til at tilpasse sig hinanden i norske sammenhænge, da alle nordmænd taler dialekt, hvilket Börestam Uhlmann da også selv nævner senere (Börestam Uhlmann 1994: 197).

Generelt konkluderer Börestam Uhlmann, at interskandinaviske samtaler kræver "(...) hårt interaktionellt arbete och ingående förhandlingar." (Börestam Uhlmann 1994: 197) og fastholder det halve i semikommunikation (Börestam Uhlmann 1994: 198) og karakteriserer den interskandinaviske kommunikation som problematiske samtaler. Termen problematiske samtaler bruges, når der opstår fejlkommunikation i samtaler, når meningen i højere grad skal forhandles end i etsprogede samtaler, når der er "existerande diskrepanser mellan talarna" (Börestam Uhlmann 1994: 55), og hun skriver videre:

Problematiske samtal definierar jag som en kategori av diskurser där samtalsdeltagarna får förhandla mer än vad man annars behöver göra för att uppnå gemensam förståelse. (Börestam Uhlmann 1994: 56).

Så selvom forståelsen er større i interskandinaviske interaktioner, end hvad tidligere forskning har vist (Börestam Uhlmann 1994: 186f), så er de også karakteriseret ved et højere antal af reparationer, udvidet brug af gestik og tilpasningsstrategier end i almindelige ensprogede samtaler. Börestam Uhlmann skriver dog i sin konklusion:

Man skall dock minnas att kommunikationen aldrig är statisk, och då samtal beskrivs med termer som halvkommunikation skall man inte se detta vare sig som ett tillstånd eller som en definition utan som ett dynamiskt mellansteg på vägen mot "helkommunikation". (Börestam Uhlmann 1994: 198).

På en og samme tid viser Börestam Uhlmann, hvorledes interskandinaviske samtaler ikke er så problematiske som hidtil (på baggrund af test og spørgeskemaundersøgelser) antaget, og konkluderer, at den interskandinaviske samtale er problematisk, når den altså sammenlignes med etsprogede samtaler. Dette bliver udgangspunktet for senere studier, selvom det måske siger sig selv, at der i samtaler mellem skandinaver nødvendigvis skal forhandles mere, hvilket var Börestam Uhlmanns definition på problematisk samtale, medmindre man er en meget erfaren interskandinavisk samtalepartner.

3.2. Ulla Anna Rasmussen 2002

Så er der Ulla Anna Rasmussens speciale (2002), som blev lavet i DASVA-regi – **dansk-svensk akkommodation** (forskningsprogram under Lunds og Københavns universiteter med dataindsamling fra 2001-2002) – og havde som undersøgelsesfokus, om attitude til nabosprogene influerede på tilpasningen. Dette blev undersøgt gennem ti optagede samtaler mellem 15 danske og svenske informanter i arrangerede to- og firmandsgrupper fra henholdsvis høj- og lavkontakttarbejdspladser (Rasmussen 2002: 1-7). Dvs. at vi her har med eksperimentelle data at gøre ligesom hos Börestam Uhlmann. I modsætning til Börestam Uhlmanns informanter tror Rasmussens informanter dog, at deres samtale er med i en holdningsundersøgelse, og er ikke oplyst om, at det er selve deres interskandinaviske samtale, der er fokus (Rasmussen 2002: 7). Rasmussens konklusion er, at informanterne med en positiv holdning til nabosprogene tilpasser deres sprog mest. Derudover viser materialet, at der på højkontakttarbejdspladserne blev lavet flere tilpasninger end på lavkontakttarbejdspladserne (Rasmussen 2002: 80). I disse arrangerede samtaler er svenskerne dem, der er mest tilbøjelige til at tilpasse deres sprog. Men som det generelt gælder for kvalitative data, gælder det også for Rasmussens, hvilket hun også selv kommenterer; netop, at der er en:

(...) stor interindividuel spredning, sådan så to af de svenske informanter står for langt den største del af akkommodationen, mens en tredje svensk informant [...] slet ikke akkommoderer (Rasmussen 2002: 79).

3.3. Ludger Zeevaert 2004

Med en forventning om den problematiske samtale møder Ludger Zeevaert ti år efter Börestam Uhlmanns undersøgelse sine data. Dette kan være med til, at konklusionen på hans analyse bliver, at den interskandinaviske interaktion er en flydende, velfungerende kommunikation (og altså ikke problematisk).

Zeevaerts data (2004) er fra seks internordiske møder mellem folk fra universitetsforvaltninger i Norden: Det nordiska universitets administratörs samarbetet (NUAS). Om mødedeltagerne i NUAS' interskandinaviske sprogkompetencer skriver han:

Weiterhin konnte angenommen werden, daß der Umfang der Kenntnisse anderer skandinavischer Sprachen als der eigenen bei den Teilnehmern repräsentativ für die Gesamtbevölkerung ist, anders als es etwa bei Tagungen von Philologen der Fall gewesen wäre. (Zeevaert 2004: 5).

Ud fra NUAS' hjemmeside er det dog tydeligt, at der ikke er tale om et repræsentativt udvalg af interskandinaviske kommunikatører, da det er trænede sprogbrugere i interskandinavisk med en velvillig attitude over for det interskandinaviske sprogprojekt:

NUAS arbetspråk är de nordiska. Vi lägger stor vikt vid den nordiska språkförståelsen och har utarbetat vägledningsmaterial för alla som ordnar och deltar i aktiviteter inom NUAS. (www.nuas.org).⁷¹

Men som han også selv påpeger i den opsummerende del af afhandlingen, er data indsamlet i NUAS, der er kendetegnet ved at lægge vægt på den interskandinaviske forståelse (Zeevaert 2004: 336f). Det er, som om at der sker et perspektivskifte i løbet af Zeevaerts ph.d.-forløb. Som han selv skriver, ligger fokus i indledningen af hans undersøgelser på, hvor og hvornår der optræder problemer i den interskandinaviske kommunikation. På baggrund af tidligere forskning har han netop forventninger om, at den receptive part ville initiere reparation, udgangs- og målsprogsformuleringer, og at den produktive part ville lave tilpasning i form af kodeskift, sproglige kompromisformer, tilpasning på fonetisk og fonologisk niveau samt overtagelse af enkelte ord. Men Zeevaert konkluderer, at der ikke var nok kød på ovenstående i den undersøgte kontekst, og derfor kom fokus over på turskift, hørersignaler, talerandel og diskursforløb (Zeevaert 2004: 346).

Derudover er Zeevaerts udgangspunkt, at skandinaver ikke vælger et tredjesprog, når de møder hinanden, men kommunikerer gennem deres respektive førstesprog:

Typisch für Skandinavien ist aber, daß man sich auf internationaler Ebene in offiziellen oder halboffiziellen Zusammenhängen, also zum Beispiel auf Konferenzen, nicht durch eine Drittsprache verständigt und sich auch nicht auf den Gebrauch einer

---

⁷¹ NUAS har fået ny sprogpolitik, i hvert fald i forhold til deres hjemmeside, der, da jeg startede arbejdet på min ph.d. i starten af 2013, havde ovenstående sprogdeklaration på deres hjemmeside. Da jeg skulle opdatere linket i slutfasen af ph.d.-skrivningen i 2017, var linket dødt. Det eneste link, der stadig virkede, var til hjemmesiden www.nuas.org, hvor alt, bortset fra enkelte dokumenter til download, var skrevet på engelsk. Der var heller ikke længere nogen sprogdeklaration.

der skandinavischen Sprachen einigt, sondern seine jeweilige Muttersprache benutzt.
(Zeevaert 2004: 343).

Derfor bliver fokus her snarere, hvordan skandinaver kommunikerer trods de store forståelsesproblemer, hvilket de i denne kontekst gør godt, og han skriver da også, at en væsentlig faktor til den succesrige kommunikation er den fælles erfaringshorisont, der frem for alt kommer sig af ”(...)vergleichbaren Bedingungen und Erfahrungen der Teilnehmer im beruflichen Alltag” (Zeevaert 2004: 341).

Zeevaert finder i sit materiale meget få sproglige tilpasninger inden for modtagers sprog og skriver, at det snarere er undtagelsen (Zeevaert 2004: 303) end reglen:

Wie die Analysen zeigen, ist das Ideal einer von der Sprecherseite aus gesehen weitgehend normalen muttersprachlichen Kommunikation (...) im Prinzip erreichbar.
(Zeevaert 2004: 341).

Han konkluderer i sin indledning, at skandinaver taler interskandinavisk sammen i officielle og semi-officielle sammenhænge (Zeevaert 2004: 8), hvilket modificeres senere hen, idet han skriver, at kommunikationen fungerer godt i NUAS (Zeevaert 2004: 348), hvor realiteten altså lever op til idealet om, at skandinaverne taler hver deres modersmål, tilpasser sig ikke og forstår hinanden uden større vanskeligheder.

Zeevaert opsummerer sin undersøgelse med følgende betragtning: Interskandinavisk kommunikation er kendetegnet ved at være et flersproget møde, hvilket man som deltager skal acceptere for at lykkes i dette møde, der ikke er statisk, men dynamisk; den interskandinaviske kommunikative kompetence tiltager ved erfaring, som dog ikke fører til færre reparative handlinger (Zeevaert 2004: 350f).

3.4. Bernadette Golinski 2007

Bernadette Golinski vil i sin ph.d.-afhandling finde ud af, hvilke kommunikationsstrategier skandinaver bruger i interskandinaviske samtaler. Derudover kigges på anbefalinger til interskandinavisk sprogbrug (fx gentagelser, omformuleringer osv., se også nedenfor). Fokus ligger på kodeskift, som i disse anbefalinger netop ikke anbefales, men som forekommer i Golinskis data. Data er fra tre meget forskellige settings med en meget heterogen informantgruppe: 13 timers radiooptagelser ”Öresund direkte” med erfarne radioværter ud i den interskandinaviske samtale, 7 ½ times optagelser af danskundervisningen af svenske studerende i dansk samt 89 minutter med to samtaler mellem to norske og to danske grundskoleelever (Golinski 2007: 111).

Golinski skriver sig op i mod Braunmüller og Zeevaerts meget normative tilgang til sprogblending i interskandinavisk kommunikation (se nedenfor) samt diverse anbefalinger til interskandinavisk sprogbrug (se senere) og konkluderer derfor bl.a. følgende:

Obschon das Switchen in die Nachbarsprache nicht von den interskandinavischen Institutionen als Empfehlung aufgenommen wurde, ist es in der Semikommunikation ein häufig zu beobachtendes Phänomen. (Golinski 2007: 331).

3.5. Karin Ridell 2008

Ridell (2008) har arbejdet med interskandinavisk kommunikation på et plejehjem i Danmark i Øresundsregionen mellem tre svenske ansatte på plejehjemmet og de danske beboere. Hun viser, at de tre svenske medarbejdere på hver deres måde og i mere eller mindre grad integrerer dansk i deres tale. Alle tre er dog trods deres forskellige tilpasninger effektive i deres kommunikation (Ridell 2008: 210), hvilket Ridell skriver, er det primære mål for tilpasningerne:

(...) syftet med språkliga anpassningar från talarens sida förefaller vara att göra sig bättre förstådd och att få kommunikationen att flyta effektivt. (Ridell 2008: 207).

Ridell har lavet en kategorisering bestående af fem niveauer: ordstilling, idiomatiske udtryk, leksikon, morfologi og udtale, som sættes i forhold til otte kategorier: dansk, svensk, fælles, blandet, sprogligt kompromis, kun skånsk, skånsk og dansk, men ikke standardsvensk eller hverken dansk eller svensk (Ridell 2008: 199). Analysen viser:

(...) först och främst att ordsegmenten till övervägande del var gemensamma för danskan och svenskan på alla nivåer utom på uttalsnivån. (Ridell 2008: 199).

Derfor er udtalen kommet under lup for at fastslå, om det var svensk eller dansk. Her viser det sig primært at være svensk (85%). Syntaktisk set er der en overensstemmelse mellem svensk og dansk i 97% af tilfældene, og på det leksikalske og morfologiske niveau er der brugt fælles udtryk i henholdsvis 79 og 75 procent af tilfældene. Årsagen til det store sammenfald finder Ridell i, at de to sprog ligner hinanden så meget, men også i at:

(...) vårdbiträdena där det är möjligt ofta väljer gemensamt dansk-svenska lösningar i stället för sär-språkliga alternativ. (Ridell 2008: 199).

Det interessante her er – ud over tendensen til dækket tilpasning (se nedenfor) – inddelingen i forskellige niveauer, som jeg vil vende tilbage til i forhold til at kunne tale om et tilpasningskontinuum, der udfordres, når:

(...) ett lexikalt gemensamt dansk-svenskt segment kan t.ex. utgöra språkblandning på den morfologiska nivån och vara svenskt på uttalsnivån. (Ridell 2008: 199).

Ridell fant ikke noen overensstemmende tendenser i de forskjellige nivåer, ud over et sammenfald i det leksikalske niveau med det morfologiske, hvor et svensk leksikalsk element også havde svensk morfologi og omvendt (Ridell 2008: 200).

3.6. Bettina Bjørn & Cathrine Stenrøs 2014

Bjørn og Stenrøs har i deres speciale (2014) lavet interviews, observationer og optagelser i et amerikansk callcenterfirma (Tempus) i København. Der er små 100 ansatte og mange fra de skandinaviske lande, da callcenteret betjener Skandinavien. Bjørn og Stenrøs konkluderer, at der ikke opstår mange forståelsesproblemer:

Ud fra de ovenstående eksempler kan vi se, at der i Tempus – i hvert fald på de tidspunkter, hvor vi har observeret – oftere opstår ikkeforståelser end misforståelser. Ikkeforståelserne bliver oftest hurtigt verbaliseret, så der skabes forståelse. (Bjørn & Stenrøs 2014: 69).

Derudover konkluderer de, at der tilpasses ganske meget til hinandens sprog, og at denne tilpasning i høj grad er afhængig af en række faktorer, bl.a.

(...) intersubjektivitet, de ansattes sprogkvalitet og maktforholdet mellem sprogene generelt, både på arbejdspladsen, mellem de enkelte ansatte og i de enkelte situationer. (Bjørn & Stenrøs 2014: 104).

I modsætning til Börestam Uhlmann og Zeevaert skriver Bjørn og Stenrøs, at der i høj grad tales 'skandinavisk', som de vælger at betegne som blandet og beskriver således:

Vi har opdaget at ulige og høyst individuelle former for "blandet" er så utbredt, og at skillene mellem de skandinaviske sprog i så stor grad bli utvasket, at det er vanskelig å si hvor et språk begynner og hvor det slutter blant Tempus' ansatte. (Bjørn & Stenrøs 2014: 105).

Ideologien om nationalsprogene, og at de skal holdes adskilt, som Zeevaert kalder idealet, genfinder Bjørn & Stenrøs også, men i modsætning til Zeevaerts data blander informanterne faktisk sprogene her i de autentiske optagelser:

En siste observasjon vi har gjort på Tempus er at informantene snakker om sprogene som tydelig adskilte og at dette er ønskelig, men at det i virkeligheten eksisterer en myriade av språkkombinasjoner på Tempus. (Bjørn & Stenrøs 2014: 106).

Dette kunne skyldes en firmakultur, hvor det:

(...) generelt [er] høyt ansett å akkommodere, da det viser en velvilje overfor samtalepartneren, og øker forståelsesmulighetene. (Bjørn & Stenrøs 2014: 106).

3.7. Opsamling

Alle tidligere interaktionsundersøgelser bemærker det dynamiske i det interskandinaviske sprog møde, men bedømmer alligevel deres forskning til at være i den problematiske ende (Börestam Uhlmann 1994) eller den vellykkede (Zeevaert 2004, Ridell 2008, (Madsen 2008), Bjørn & Stenrøs 2014 og Rasmussen 2002). Først og fremmest handler denne vinkling nok primært om forventningshorisonten. Alle interaktionsforskere forventer grundet tidligere undersøgelser af den interskandinaviske samtale, at der vil være store forståelsesproblemer, at kommunikationen vil være halv etc. (se gennemgang ovenfor). Umiddelbart er den afgørende grund til dette de meget forskellige erfaringsniveauer, som informanterne har været på. Den henholdsvis lang- og kortvarige kontakt giver forskellige tilpasningsmønstre, som igen også afhænger af det pågældende individs attitude over for ikke bare nabosprog og variationer af dem, men også over for, hvilke strategier netop dette individ har fundet brugbare. Börestam Uhlmanns informanter var velvilligt indstillede over for nabosprogene, men havde bl.a. grundet deres alder et lidet erfaringsgrundlag med interskandinavisk interaktion. De andre fem forskningsprojekter har haft informanter, der til dagligt havde med interskandinaviske sprog møder at gøre, og så vidt man kan bedømme ud fra de samlede forskningsresultater på området er det netop de tre ovennævnte forhold: holdning til og erfaring med interskandinaviske samtaler og situationen, der er afgørende for det vellykkede interskandinaviske møde.

4. Diskussion af centrale forskningstemaer

Diskussionen består af fem punkter, der hver især selvstændigt diskuterer følgende emner:

4.1. *Kun 3 procent forstår ingenting* handler om forskeres fokus og den potentielt gode interskandinaviske forståelse, da samtlige undersøgelser faktisk viser, at skandinaverne har eller mener at have et udmærket grundlag for at kunne kommunikere (med flere eller færre vanskeligheder).

4.2. I *Engelsk som alternativ* til interskandinavisk kommunikation vises, hvorledes engelsk som skandinavernes alternativ endnu ikke – i hvert fald forskningsmæssigt – er blevet påvist som den strategi, skandinaver og særligt de unge skandinaver anvender i interskandinavisk kommunikation.

4.3. *Akkommodation*, som siden Börestam Uhlmanns afhandling har været forskernes foretrukne greb til at beskrive selve interaktionen, men hvis brugbarhed i den interskandinaviske kontekst, der stilles spørgsmålstejn ved i denne del af diskussionen.

4.4. *Sprogideologier og sprogblending*, som handler om, hvorvidt og hvordan skandinaverne blander de skandinaviske sprog, når de mødes.

4.5. *Tilpasningsstrategier inden for eget og modtagers basesprog*, der er et forslag til fremtidig beskrivelse af, hvad der sker i den interskandinaviske kommunikation, der tager højde for, at al interskandinaviske kommunikation er situationelt betinget, et spørgsmål om erfaring og holdning med/til interskandinaviske interaktion.

4.1. Kun 3 procent forstår ingenting

For nu et kort øjeblik lige at vende tilbage til starten, så kommenterer Haugen sine undersøgelsesresultater af interskandinaviske sprogforståelse under overskriften: Ability to understand other Scandinavians upon first meeting således: ”The first observation to be made is that only three respondents [sic] claimed not to understand at all.” (Haugen 1966: 288).⁷²

TABLE 4
ABILITY TO UNDERSTAND OTHER SCANDINAVIANS UPON FIRST MEETING

Informants	Other	Ability to Understand						Total	(N)
		Not At All	With Great Difficulty	Had to Listen Intently	All But a Few Words	Everything	No Response		
Danes	Swedish	1	32	38	16	2	10	99	(81)
	Norwegian	0	7	14	58	14	6	99	(81)
Norwegians	Danish	0	15	41	32	10	3	101	(117)
	Swedish	0	5	13	64	12	6	100	(117)
Swedes	Danish	2	37	31	19	4	7	100	(54)
	Norwegian	0	2	7	63	24	4	100	(54)

Tabel 1 fra Haugen 1966: 286

Først skal det selvfølgelig endnu engang fremhæves, at svarene handler om egenvurdering af forståelsesevne på baggrund af *første møde* med en anden skandinav. Af tabel 1 fremgår det, at de tre kategorier, som ligger til grund for de flestes antagelse om, at *kun* halvdelen forstår hinanden på interskandinaviske er: *Evne til at forstå* henholdsvis *Alt*, *Alt bortset fra et par ord*, *Var nødt til at lytte opmærksomt* (min oversættelse). Men hvorfor ikke medtage den sidste kategori: *Evne til at forstå med store vanskeligheder* (min oversættelse)? Der er stadig tale om, at det menes muligt at kommunikere, muligvis under et stort opbud af samtlige sproglige ressourcer til rådighed, men udgangspunktet for svaret er stadig en evne til at forstå. Lægger man de fire kategorier sammen og udelader kategorien *ingenting* og *intet svar* (min oversættelse), så har vi en situation, hvor fx 91% af svenskerne ville kunne forstå dansk med større eller mindre besvær, og 88% af danskerne med større eller mindre besvær ville kunne forstå svensk. Man burde selvfølgelig (som kvalitativ undersøgelsesfortaler) være kritisk over for disse kvantitative studier, bl.a. fordi et eller andet sted skal krydset jo sættes, og muligvis svares der også ”høfligt” ind i spørgek konteksten, men

⁷² Haugen har angivet tallene i procent, men skriver her respondenter. Der må altså være tale om tre procent.

nogenlunde samme lave antal af skandinaver, der hævder slet ikke at forstå nabosproget, fremgår også af i Kristiansens data, nemlig små tre procent (fem svenskere ud af 188 og fem danskere ud af 195):

Forstår 'naboens sprog'	SVENSKERE		DANSKERE	
	N	%	N	%
rigtig godt 1	32	17,0	34	17,4
2	62	33,0	57	29,2
3	60	31,9	55	28,2
4	29	15,4	44	22,6
slet ikke 5	5	2,7	5	2,6

Tabel 2 fra Kristiansen 2004: 165

Gregersen fremhæver, hvorledes der i en spørgeskemaundersøgelse af danskere og svenskere i firmaet Medicon Valley fra 2001 er 13 procent af svenskerne, der ser den sproglige forskel på dansk og svensk som en signifikant barriere i forhold til at kommunikere og netværke. Her skal i den grad fremhæves, at resten, 87 procent svenskere og i øvrigt 95 procent danskere, ikke anser de sproglige forskelle mellem danskere og svenskere som en barriere i forhold til at kommunikere og netværke mere (Gregersen 2003: 140f).⁷³ Også Lundin Åkessons konklusion på baggrund af Delsing og Lundin Åkessons rapport (2005) er, at "(...) skandinaver inte är särskilt duktiga på att förstå sina grannspråk.", og at de er "(...) duktiga på engelska och oftast bättre än på grannspråken." (Lundin Åkesson 2005: 172). Men tager man i betragtning, at det er statiske afsendere (indtalte nyheder og tekst) og kun de receptive kompetencer, der testes, samt at samarbejdet – interaktionen – der opstår i en faktisk kommunikationssituation mellem afsender og modtager deraf ikke er til stede, ser deres resultater egentlig meget fine ud: Unge skandinaver har et udmærket receptivt grundlag for at kommunikere på tværs af grænserne. Af Delsing og Lundin Åkessons rapport side 77 fremgår det nemlig af resultaterne for nyhedsoplæsning og avisartikler, at gymnasieeleverne i gennemsnit har scoret over fem point ud af de ti mulige i nabosprogsforståelse. Dvs. at cirka halvdelen af unge gymnasieelever i en statisk modtagersituation er i stand til at afkode nabolandenes sprog. Da det i

⁷³ For at yde Gregersen fuld retfærdighed lyder tekststykket således: "Every year the Medicon Valley administration undertakes a survey of what the stakeholders think block future collaboration. In 2001 Niels Gerner Larsen (personal communication) asked his respondents: "Do you see the linguistic difference between Danes and Swedes as a significant barrier to more communication and networking among the stakeholders in Medicon Valley?" Seven hundred and eighty persons received the questionnaire; 295 of them answered, viz. 181 Danes and 114 Swedes. The answers to this particular question were rather different since 95 percent of the Danes answered "no" and only 5 percent "yes," whereas 87 percent of the Swedes answered "no" and 13 percent "yes" (p < .03). Apparently, more Swedes see the linguistic differences as creating problems, though it must be admitted that 13 percent is still a low number." (Gregersen 2003: 140f).

høj grad bidrager til forståelsen og kommunikationen i en interaktionssituation, at afsender kan aflæse sin samtalepartner og løbende lære, hvad der bliver forstået, og hvad der ikke gør, dvs. en afsender, der sørger for modtagerens forståelse, er det et godt fundament, at halvdelen er i stand til at forstå uden dette samarbejde.

Det skal tilføjes, at Delsing og Lundin Åkesson er inde på noget af det samme og laver en skelnen mellem at forstå nabosprogene og kommunikere med naboerne:

Till sist vill vi poängtera att vår undersökning enbart gäller språkförståelse; med andra ord säger den inte allt om kommunikation mellan nordbo. När vi kommunicerar måste vi både tala och förstå. (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 148).⁷⁴

Men tilbage står fra deres undersøgelse primært resultatet, at skandinaver er blevet dårligere til at forstå hinanden, og deres afslutningskommentar er da også:

För att svara på frågan i bokens titel kan man alltså säga: Ja, språket håller ihop Norden, men inte lika bra som för trettio år sedan. (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 148).

En anden af Delsing og Lundin Åkessons afsluttende pointer er:

Vår undersökning visar dessutom att nordiska ungdomar är duktiga på engelska; i de flesta fall förstår de engelska bättre än grannspråken. (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 148).

På denne vis ledes vi til næste punkt, nemlig engelsk som alternativ til interskandinavisk kommunikation.

4.2. Engelsk som alternativ

I dag kan man her i Skandinavien svært skrive noget om sprog uden at tage engelsks status under overvejelse i forhold til ens egentlige emne:

At least in Scandinavia, the link between internationalization and the use of English is rarely questioned, and alternatives are not even discussed; it is part of the *common sense* understanding of how the world that we call “globalized” works: it works by using English in order to overcome all problems caused by people not sharing the same language. (Haberland 2014: 252).

---

⁷⁴ Også Maurud kommenterer kommunikationssituationen: ”Våre resultater gjelder ikke for vanlig konversasjon. I en slik situasjon vil man kunne gripe inn og korrigere for manglende forståelse, enten ved å gjenta eller å forklare. Våre forsøkspersoner ble utsatt for språklig påvirkning i form av sammenhengende tekster, og dette er atskillig vanskeligere. Resultatene gjelder derfor bare for denne form for situasjoner.” (Maurud 1976: 139).

Sådan forholder det sig også i dette tilfælde. Det siges fx ofte, at den unge generation slår over i engelsk i stedet for at blive i et interskandinavisk scenarie, men om det faktisk i praksis forholder sig sådan, er der dog ikke noget forskningsmæssigt belæg for.

I det følgende vil jeg kommentere de undersøgelser, jeg har fundet, der direkte behandler engelsk som foretrukket kommunikationssprog mellem skandinaver.⁷⁵

Robert Zola Christensen og Mari Bacquins satte for nogle år siden problemstillingen på spidsen ved at navngive deres rapport "Dansk og svensk – fra nabosprog til fremmedsprog?" og konkludere:

Overhovedet synes forestillingen om skandinaviske fællesskab, som vi har været vidne til i historien, at være et overstået kapitel. (Bacquin & Zola Christensen 2013: 12).

I rapporten diskuterer de, hvorledes danskere og svenskere er blevet dårligere til nabolandssprogene samt de unges stigende tendens til at snakke engelsk i stedet for interskandinavisk på baggrund af en undersøgelse af 236 danske og 210 svenske gymnasieelever (Bacquin & Zola Christensen 2013: 3). Generelt siger eleverne i dette selvrapporteringsstudie, at de synes, at engelsk er lettere at forstå end nabolandssprogene, men 70 procent af de danske elever siger, at de bruger dansk, når de snakker med svenskerne, og kun 13 procent af dem siger, at de vælger engelsk (Bacquin & Zola Christensen 2013: 9). Omkring 50 procent af svenskerne siger, at de snakker svensk eller tilpasset svensk, når de snakker med danskerne, mens 42 procent siger, at de vælger engelsk. Det er kun det sidste tal, som forfatterne fremhæver. (Bacquin & Zola Christensen 2013: 11).⁷⁶

Mette Skovgaard Andersen og Lisbeth Verstraete-Hansens undersøgelse om behov og holdninger til fremmedsprog i den danske centraladministration (2013) er der i de kvalitative interviews udtalelser, der bekræfter dette: Den ældre generation mener, at de oftere end den yngre generation benytter interskandinavisk kommunikation, og at den yngre generation i langt højere grad bruger engelsk til at kommunikere med deres skandinaviske samarbejdspartnere (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58). En ellers spørgeskemabaseret undersøgelse lod deltagerne kommentere frit på emnet sprogbrug i de danske ministerier, hvilket afstedkom kommentarer om

---

⁷⁵ Dvs., at ellers interessante udsagn som "Scandinavian is often preferred to English in Nordic communicative contexts (Henderson 2005)" (Bellak 2010: 82) ikke vil blive inddraget i diskussionen. For går man videre til henvisningen, ledes man til følgende udokumenterede påstand: "Reflecting on previous experience in an international company based in Switzerland when participants in meetings would each speak their own language – French, German, or Italian – and understand all the languages spoken, he made the point that "it is feasible to have meetings in which different languages are spoken," and it is not necessary to systematically resort to English. Such a situation is also typical in a Scandinavian setting, where three different languages are used." (Henderson 2005: 77).

⁷⁶ Heller ikke Bacquin og Zola Christensen bruger statistiske metoder.

nordisk samarbejde og interskandinavisk, og af de i rapporten benyttede citater handler to af dem om generationsforskellen:

Jeg kan konstatere, at den yngre gruppe af mine medarbejdere har problemer med at indgå i en nordisk arbejdssammenhæng, medmindre det sker på engelsk (Skovgaard Andersen and Verstraete-Hansen 2013: 58).

Og:

Det er absurd at opleve, at unge kolleger fra de nordiske lande med deres friske hjerner taler engelsk sammen, mens vi gamle klarer os fint ved at slå ørerne lidt ud. (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58).

Det er nogle gode citater, men de siger primært noget om, hvordan den ældre generation mener, at det forholder sig, og ikke noget om den faktiske brug af interskandinavisk/engelsk i mødet mellem de unge skandinaver.

Delsing og Lundin Åkesson (2005) testede ved siden af forståelsen af de skandinaviske sprog også forståelsen af engelsk (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 89ff). Resultatet var, at danske, norske og svenske unge er markant bedre til at forstå engelsk end deres nabosprog (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 92). Dette forklares bl.a. med, at de unge har fået masser af engelskundervisning, samtidig med at 50 procent af dem svarer, at de ikke har fået noget nabosprogsundervisning (Lundin Åkesson 2005: 174, se Delsing & Lundin Åkesson 2005: 105 for mere om nabosprogsundervisningstallene). Derudover er også den ældre generation (forældrene) blevet testet, og resultaterne viser, at de er markant bedre end den yngre til nabosprogsforståelse (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 119). Desværre er forældrenes engelskkundskaber ikke blevet testet. Derudover skal det også fremhæves, at det igen kun er den receptive engelskforståelse, der testes.

Så langt har vi altså tre resultater, der bruges til at understøtte påstanden om, at unge mennesker foretrækker engelsk. Bacquin og Christenstens resultater virker en anelse forudindtaget i forhold til at fremhæve de resultater, der understøtter deres konklusion frem for andre. I forhold til Skovgaard Andersen og Verstraete-Hansens kvalitative del er det for forskerne en ”overraskende stor del af respondenterne”, der ”kommenterer det nordiske sprogfællesskab” (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58). Ifølge mailkorrespondance med Mette Skovgaard Andersen er det otte, der eksplicit taler om det nordiske samarbejde, og fem der eksplicit taler om skandinavisk. Derudover nævnes også svensk og norsk specifikt, ofte i den forbindelse. Det er en overraskende stor andel for Skovgaard Andersen og Verstraete-Hansen, da:

(...) de nordiske sprog stort set ikke fylder noget i den offentlige debat, men det er

tydeligvis et emne, der optager respondenterne (...) (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58).

I denne forbindelse er cirka 15, hvoraf fem respondenters kommentarer optræder i rapporten, fra 110 respondenterne (som de skriver, er det 17% af det samlede antal respondenter på spørgeskemaundersøgelsen, Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 54), ikke et overvælgende antal, og de to ovenstående citater, der omhandler den påståede generationsforskel, er herfra.⁷⁷

Den tredje undersøgelse af Delsing og Lundin Åkesson viser os, at den skandinaviske ungdom er bedre til at forstå engelsk end nabosprogene, men den fortæller os altså ikke noget om, hvorvidt de unge skandinaver primært bruger engelsk, når de mødes.

En rapport fra 2016 af Eva Theilgaard Brink giver gennem interviews med 31 unge mennesker et andet perspektiv på de unges engelskbrug:

For de personer, der også bruger engelsk som kommunikationsmiddel, associeres engelsk overvejende med formelle og professionelle situationer (hvor der ikke er tid til at benytte sig af andre repair-strategier, og hvor effektivitet og præcision er højt prioriteret). Skandinavisk associeres derimod med sociale sammenhænge og tilvejebringer en friere og mere personlig kommunikation. Kan man ikke nabosprogskommunikere, kan man risikere at blive ekskluderet fra sociale fællesskaber. Desuden er brugen af engelsk aftagende, i takt med at den receptive og produktive kompetence forbedres. Engelsk associeres altså af mange med nybegynderfasen. Engelsk tilskrives endvidere praktiske værdier, hvorimod informanterne giver ideologiske og følelsesmæssige begrundelser for brug af skandinavisk; mange værdsætter nabosprogsforståelsen i Norden, fordi den også sikrer og opretholder et kulturelt fællesskab. (Theilgaard Brink 2016: 9)

To vigtige pointer i denne forbindelse er, at et af kriterierne for at blive informant var, at informanten skulle:

(...) have boet og arbejdet i et naboland i mindst et halvt år, kommunikere ved hjælp af de skandinaviske sprog i et eller andet omfang på arbejdspladsen og/eller i fritiden (Theilgaard Brink 2016: 26)

---

⁷⁷ De resterende tre citater om interskandinavisk i rapporten handler om, at der burde være mere fokus på de nordiske sprog, at engelsk foretrækkes frem for interskandinavisk, og at det, at der faktisk bruges skandinavisk er en styrke (Skovgaard Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58f).

Derudover handler det igen om, hvordan deltagerne tror, det forholder sig og ikke, hvordan det faktisk forholder sig, selvom datamaterialet til analyse af dette forhold faktisk foreligger i kraft af selve interviewene, men som det fremgår, er det ikke her den primære analyse har fundet sted, da undersøgelsens formål ikke var: ”(...) at give en sproglig analyse af informantens sprog i interviewsituationen.” (Theilgaard Brink 2016: 28).

Hvis vi antager, at spørgeskemaundersøgelserne siger noget om, hvordan det faktisk forholder sig i virkeligheden og dermed, at de skandinaviske unge foretrækker engelsk, når de mødes, frem for at kommunikere på deres respektive modersmål, så kunne man med udgangspunkt i Theilgaard Brinks undersøgelsesmateriale lave en vigtig differentiering: På den ene side har vi unge rekrutter/gymnasieelever (fx Maurud, Delsing & Lundin Åkesson og Bacquin & Zola Christensen), der ikke nødvendigvis har været udsat for interskandinaviske sprog møder og derfor svarer relativt negativt på forventningen om forståelse, hvis de skulle møde en nordmand/svensker, i spørgeskemaundersøgelser, og får dårlige resultater i test. På den anden side har vi unge mennesker, for hvem det interskandinaviske sprog møde i et eller andet omgang har direkte relevans for deres hverdag (fx Börestam Uhlmann og Theilgaard Brinks informanter), hvorfor de yder den ekstra indsats og bruger interskandinavisk kommunikation. I forhold til den direkte relevans i hverdagen er Jakob Bruntse's speciale også værd at nævne. Han opholdt sig tre måneder på SAS' hovedkontor i Stockholm for at undersøge den dansk-svenske kommunikation og skriver i en opsummering af resultaterne fra specialet i Mål og Mæle:

Engelsk var derimod [i modsætning til sprogblending, se nedenfor] ikke et sprog, man ofte hørte på hovedkontorets gange. I en virksomhed af SAS' størrelse bruges engelsk naturligvis i adskillige sammenhænge, men det er så godt som fraværende i den daglige kommunikation mellem skandinaver. Der er ikke noget forbud mod at tale engelsk i SAS, men der er en social konvention: Man taler bare ikke engelsk med sine skandinaviske kolleger! (Bruntse 2004: 7).

Den eneste, der har arbejdet direkte med den faktiske brug af engelsk i interskandinaviske interaktioner er Golinski (2007), der også konstaterer, at det faktisk ikke bliver brugt – og i sammenligning med etsprogede samtaler – ikke mere end i dem:

In Bezug auf den Gebrauch von Englisch als Lingua Franca kann für das beobachtete Vorkommen keine Gefährdung für die interskandinavische Verständigung festgestellt werden, da die verwendeten englischen Phrasen und Wörter keine Verständnis

sichernden Funktionen übernehmen. In der Semikommunikation erfüllen sie die gleichen Funktionen wie in monolingualen Diskursen. (Golinski 2007: 332).

Golinskis informanter er en meget heterogen gruppe, hvad alder og beskæftigelse angår, men for alle tre undersøgte grupper gælder, at de bruger interskandinavisk i kommunikationen med andre skandinaver. Nogenlunde samme tendens kan ses i de andre interaktionsanalytiske tilgange til interskandinavisk kommunikation, hvor alle nævner engelsk uden dog at have det som direkte forskningsobjekt, og hvor der er enighed om, at godt nok bliver engelsk brugt, men det er enten pga. tilstedeværelsen af finner eller helt enkelt en meget lav forekomst. Fx er forekomsten af engelsk i Börestam Uhlmanns ph.d.-data med hendes egne ord: "(...) inte många och de engelska inslagen utgör en försvinnande liten del av den totala ordmassan" (Börestam Uhlmann 1994: 127). Rasmussen skriver: "Ingen brugte engelsk i betydningsafklarende situationer". I Zeevaerts data forekommer der engelsk:

Englisch wird auch auf den NUAS-Tagungen benutzt. Auf den für die Datenerhebungen besuchten Tagungen fanden zwei Vorträge von finnischen Referenten und einer eines Referenten mit außereuropäischem sprachlichem Hintergrund phatische Kommunikation auf Englisch auf Englisch statt, und auch phatische Kommunikation auf Englisch zwischen finnischen und schwedischen Teilnehmern konnte vereinzelt beobachtet werden. (Zeevaert 2004: 352).

Zeevaert konkluderer derfor også, at engelsk stort set ikke bliver brugt i NUAS-konteksten.⁷⁸ Heller ikke Bjørn og Stenrøs finder særlig meget engelsk i deres observationer og optagelser:

Flere af de interviewede medarbejdere omtaler engelsk som det sprog, man altid kan slå over i, hvis man er i tvivl om de skandinaviske sprog. Jonas D siger, at "hvis de [nordmænd] ikke ved, hvad det er, så siger jeg det på engelsk" og "går det helt galt, så taler vi engelsk". Selvom engelsk ofte ses som lingua franca og det sprog, alle kan være fælles om, er det ud fra vores observationer og interviews i Tempus ikke det oplagte førstevalg, da medarbejderne for det meste kan skabe forståelse ved brug af de skandinaviske sprog. (Bjørn & Stenrøs 2014: 62).

Det lader til, at engelsk i den faktiske interaktion mellem skandinaver ikke bliver benyttet i nogen større udstrækning, og afsnittet her skal afsluttes med (endnu) et interessant indslag: I sin anmeldelse af Börestam Uhlmanns afhandling skriver Fritz Larsen:

---

⁷⁸ Se fodnote 71 om NUAS' nye sprogpolitik.

The use of a lowest common denominator has often been pointed to as a typical strategy (see e.g. Hansen 1994). There are in fact two: (a) the use of a mixed 'Scandinavian' created by convergence, or even as the result of an attempt to speak another Scandinavian language; and (b) the use of a third language, in this case English, the common foreign language known from school. Haugen called the latter 'the desperation course' (1966: 296). (Larsen 1995: 127).

Börestam Uhlmann skriver:

Hos Haugen var det nästan lika vanligt med växling till grannspråk som till engelska, i min undersökning [fra 1991] är engelskan klart vanligare. (Börestam Uhlmann 1994: 46).

Det første, der skal påpeges er, at informanterne ifølge dem selv i Haugens data stort set ikke skifter til et andet skandinavisk sprog; faktisk er det kun seks procent, der gør det, hvilket sætter 'klart vanligere' i perspektiv:

Virtually no one admitted to adopting the other language *in toto*, only about six per cent of the Swedes and Danes doing so in relation to one another. (Haugen 1966: 295).

Det andet er, at Haugens eksempel på skift til et andet sprog faktisk ikke nødvendigvis er et skift til engelsk, men her fx til tysk:

The desperation course is occasionally taken of using a non-Scandinavian language as the medium of communication. This is only mentioned sporadically by the informants and always in relation to Danish. A Norwegian school man said, "When I am in Copenhagen, I ask the waiters to speak German." (Haugen 1966: 296).⁷⁹

Det ville give mening, hvis tendensen til at skifte fra interskandinavisk til engelsk som lingua franca er stigende i takt med, at skandinaver bliver bedre og bedre til engelsk og muligvis dårligere og dårligere til at forstå nabosprogene, men indtil videre er det ikke blevet påvist, at det faktisk er det, der sker, når skandinaver møder hinanden (og knap nok heller, når de rapporterer om, hvad der sker, når de møder hinanden).

4.3. Akkommodationsteori vs. tilpasning

Begrebet akkommodation har, siden Börestam Uhlmann brugte det i 1994 for at have et

---

⁷⁹ I Haugens norske mere detaljerede udgave kan man læse, at otte personer mente, at de slog over i et fremmedsprog, når de mødte andre skandinaver (danskere er involveret i alle eksempler): Tre danskere slog over i henholdsvis tysk, hollandsk eller fransk, mens tre nordmænd nævnte, at de slog over i tysk (sammen med danskere), og en svensker, der slog over i engelsk, en anden svensker slog over i tysk (igen sammen med danskere). (Haugen 1953: 247).

begrebsapparat til at beskrive tilpasningsstrategierne i interskandinavisk kommunikation, været anvendt af de efterfølgende interaktionsforskere (Rasmussen 2002, Braunmüller 2002, Zeevaert 2004, Ridell 2008, Stenrøs & Bjørn 2014).

Således kritiserer Zeevaert ganske vist Börestam Uhlmanns brug af akkommodationsteorien, fx ved at påpege, at problematiske samtaler (som er Börestam Uhlmanns indgang til akkommodationsteorien) er et meget underordnet punkt i akkommodationsteorien (Zeevaert 2004: 74f), men anvender selv ukritisk begrebet til at beskrive sprogblending i sit eget datamateriale (fx Zeevaert 2004: 258)

Rasmussen (2002) bruger i forlængelse af DASVA's forskningsdesign også akkommodation til at beskrive tilpasninger til nabosproget (Rasmussen 2002: 3), og Bjørn og Stenrøs' problemformulering lyder:

Hvilke akkommodationsstrategier og -metoder gør sig gældende på en skandinavisk arbejdsplads, og hvilke faktorer afgør de ansattes valg af disse strategier og metoder? Hvilke refleksioner har de ansatte gjort sig om deres egen akkommodation, og hvilke holdninger har de til sprog og akkommodation på arbejdspladsen? (Bjørn & Stenrøs 2014: 6).

Også Ridell (2008) har begrebet med, fx i afhandlingens titel *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen* og som gennemgående tema i årsagsbeskrivelsen af plejernes tilpasninger.

Som de andre har indledt deres akkommodationsafsnit, vil jeg nedenfor kort beskrive hovedtrækkene i akkommodationsteorien for efterfølgende at komme nærmere ind på brugen af den i tidligere studier af interskandinavisk, og hvorfor jeg mener, det er kritisabelt at videreføre et begreb, der som sådan ikke tilfører meget andet end at sige, at skandinaver tilpasser deres sprog m.m., når de snakker med hinanden. Det lyder flottere at skrive akkommodation end tilpasning, og det er lettere at skrive, at skandinaverne akkommoderer, end at de tilpasser sig hinanden sprogligt m.m., når de kommunikerer, men det vurderes i denne forbindelse ikke som god nok grund til at benytte begrebet.

Akkommodationsteorien handler om sproglig m.m. tilpasning til samtalepartnerens sprog, med alt hvad dette monne indebærer af tilpasning på leksikalsk, morfologisk, accent- og gestikmæssigt niveau (derfor sprogligt m.m.). Howard Giles, som er grundlæggeren af akkommodationsteorien (1973), har med flere (fx 1975 og 1991) arbejdet med folks vurderinger af talt sprog i forhold til

social identifikation, primært med resultater fra laboratorieundersøgelser.⁸⁰ Gennem deres undersøgelser finder de empirisk belæg for, at:

(...) at least one member of an interactive dyad tends to adopt the speech patterns of the person to whom he is talking. (Giles & Powesland 1975: 156).

Til tilpasningsformål kan forskellige redskaber aktiveres, og der kan arbejdes ud fra tilpasning inde for følgende parametre: Talehastighed, toneleje, pauser, realisering af bestemte fonemer, ordvalg osv.

De oftest brugte tilpasningsstrategier i interskandinaviske samtaler er: Nedsat talehastighed, tydelig artikulation og leksikalsk tilpasning, se fx Zeevaert & ten Thije (2007: 4) eller Börestam Uhlmann (1994: 38f). I Börestam Uhlmanns informanternes selvrapporterede materiale (1991) ses dette tydeligt:

- 75% (svenskernes svar) over 78% (nordmændenes svar) til 92% (danskernes svar) anstrengte sig sprogligt for bedre at blive forstået af de andre (Börestam Uhlmann 1991: 13).
- 66% (svenskernes svar) over 68% (nordmændenes svar) til 86% (danskernes svar) ændrede samtalestil, dvs. talte langsommere og tydeligere (Börestam Uhlmann 1991: 14).
- 39% (svenskernes svar) over 49% (nordmændenes svar) til 65% (danskernes svar) ændrede ord og /eller udtale (Börestam Uhlmann 1991: 15).

Den helt enkle pointe i denne forbindelse er til at starte med, at man jo sådan set ikke tilpasser sig modtagers talemønster i interskandinavisk kommunikation, som ellers er kongstanken inden for akkommodationsteorien (at adoptere samtalepartnerens sprogmonster, Giles & Powesland 1975: 156) ved at tale langsomt, råbe eller lave en masse gestik. Ved at nedsætte talehastigheden og tale tydeligt – de to mest frekvente tilpasningsstrategier inden for interskandinavisk sprogbrug, se ovenfor, Zeevaert & ten Thije (2007: 4) eller Börestam Uhlmann (1994: 38-46), tilpasser fx den danske taler sig den svenske modtager, men ikke ved at tillægge sig eller spejle dennes talemønster. Den anden taler svensk, ikke (nødvendigvis) langsomt, ikke (nødvendigvis) tydeligt og ikke (nødvendigvis) med udpræget gestik.

Akkommodationsteori dækker derudover også over koncepter som konvergens og divergens, hvor begge dele kan ses som konformitets- og identifikationsstrategier, idet at konvergens er i forhold til identifikation til samtalepartnere internt i gruppen her og nu, og divergens er i forhold til at vise

---

⁸⁰ Der afspilles optagne lydfiler for informanter med personer med mere eller mindre accent og dialekt, hvorefter informanterne krydser deres vurdering af personen af i et spørgeskema.

tilhørsforhold til eksterne grupper (fx Giles et al. [1991] 2010: 27). Med en konvergerende strategi kan forskellen mellem samtaledeeltagere mindskes, hvis mindst en deltager tilpasser sig sprogligt til den anden/de andre, som ovenstående citat siger (Giles & Powesland 1975: 156). Denne strategi øger forståelsen og er med til positiv socialisering mellem samtaledeeltagerne, hvorimod en divergerende strategi anses for at være en dissocierende kommunikationsform (fx Giles et al. 2010: 32).

Man kan også tale om symmetrisk akkommodation, når samtalepartnerne tilpasser sig hinanden lige meget, og asymmetrisk akkommodation (fx Giles et al. 2010: 12), som er, når den ene deltager tilpasser sig den anden, mens den anden ikke gør dette. Som sidste relevante faktor skal over- og underakkommodation nævnes (fx Giles et al. 2010: 13).

I første omgang er akkommodationsteori på det intersproglige plan ikke så interessant i denne kontekst, hvis man altså går ud fra, at

(...) syftet med språkliga anpassningar från talarens sida förefaller vara att göra sig bättre förstådd och att få kommunikationen att flyta effektivt. (Ridell 2008: 207).

Min pointe er, som det også vil fremgå af nedenstående, at vi i arbejdet med interskandinavisk interaktion ikke behøver at inddrage akkommodationsteorien for at observere sproglig tilpasning, asymmetrisk tilpasning osv., bl.a. fordi akkommodationsteorien indeholder mere end det og semi-bruges, hvis man kun bruger det til at sige tilpasse:

At one level, accommodation is to be seen as a multiply organized and contextually complex set of alternatives, ubiquitously available to communicators in face-to-face talk. It can function to index and achieve solidarity with or dissociation from a conversational partner reciprocally and dynamically. At another level, accommodation strategy can characterize wholesale realignments of patterns of code or language selection, although again related to constellations of underlying beliefs, attitudes, and sociostructural conditions. (Giles et al. 2010: 2).

At akkommodationsteorien kan være relevant at henvise til, hvis man fx støder på et tilfælde af overakkommodation, skal jeg ikke beklikke. Da holdningen til overakkommodation kan have relevans for oplevelsen af den interskandinaviske samtale, kunne akkommodationsteorien være relevant at inddrage her. Men fx i forhold til asymmetrisk tilpasning kan det være noget af en afvej at komme på, da de fleste interskandinaviske samtaler kan karakteriseres som asymmetriske, i og med at det er sjældent, at to skandinaver råder over de samme sproglige ressourcer inden for interskandinavisk til at kunne lave en symmetrisk tilpasning.

I akkommodationsteorien inddeles kommunikationsstrategier som sagt i divergente og konvergente akkommodationer. Der hersker vist ingen tvivl om, at der finder tilpasning sted i de fleste interskandinaviske samtaler, men som udgangspunkt højst sandsynligt primært af den konvergerende slags. Som Bjørn og Stenrøs ugenert skriver:

Vi har fokuseret mest på akkommodationsstrategien konvergens og har i vores skandinaviske virksomhed fundet flest eksempler på denne type akkommodation. Vi benytter derfor begrebet akkommodation i betydningen konvergens – og nævner specifikt divergens i tilfælde, hvor dette finder sted. (Bjørn & Stenrøs 2014: 15).

Og Rasmussen ligeså:

Analysen af gruppe- og parsamtalerne fra DASVA-projektet vil kun dreje sig om konvergens mellem de to sprog: dansk og svensk. (Rasmussen 2002: 34).

Rasmussens arbejde viser dog sammenhæng mellem en positiv attitude over for tendensen til at tilpasse sit sprog til modtagers (Rasmussen 2002: 80), men siger dog ikke noget om, hvordan denne tilpasning opfattes. Til gengæld viser Rasmussen, at tilpasningerne i højere grad er et spørgsmål om positiv holdning end om forståelse, da de ord, der blev tilpasset til modtagers sprog, primært var ord, der er identiske på de to sprog (fx sproget/språket, Rasmussen 2002: 80). Tilpasningerne viser sig også at være individuelle og inden for specifikke domæner. Mens gruppen fra SAS kunne tilpasse ord til modtager inden for lufthavnsdiskursen, kunne en dansk person med interesse for krebsegilder mange svenske ord inden for dette fænomen (Rasmussen 2002: 82). Det er spændende iagttagelser, men som jeg gennem parafraseringen af nogle af Rasmussens resultater netop har vist, er det fuldt ud muligt at beskrive datafundene uden at bruge akkommodationsteorien, og Rasmussen selv får heller ikke meget mere ud af teorien end termen akkommodation (se fx konklusionen, side 79-83).

Også Ridell tenderer mod at semi-bruge teorien ved i selve analysen primært at bruge konvergensstrategien:

Som jag tidigare varit inne på finns det två huvudsakliga sidor av ett ackommoderande kommunikativt beteende. Den ena handlar om att göra sig bättre förstådd och att få kommunikationen att flyta effektivt, och den andra om att visa uppskattning för och social samhörighet med den man talar med. (Ridell 2008: 165).

I så fald kunne man jo også have valgt at bruge termen konvergens om tilpasningerne og dermed kun byde ind på den del af teorien:

”Convergence” has been defined as a strategy whereby individuals adapt to each other’s communicative behaviors in terms of a wide range of linguistic-prosodic-nonverbal features including speech rate, pausal phenomena and utterance length, phonological variants, smiling, gaze, and so on (...). (Giles et al. 2010: 7).

Spørgsmålet er jo, om man overhovedet i interskandinaviske interaktioner vil kunne tale om, at man netop ved ikke at tilpasse sit sprog m.m. til modtageren vælger at divergere og dermed vise tegn på tilhørsforhold til ekstern gruppe? Som Ridell også skriver, så ville en sådan divergerende akkommodation i en dansk-svensk samtalsituation nok ikke have så meget at gøre med at udvise tilhørsforhold med andre danskere eller svensker, men:

(...) snarare identifierar sig med de mer eller mindre officiella samtalsnormer som ligger till grund för internordisk kommunikation, nämligen att man ska tala sitt eget modersmål. (Ridell 2008: 51).

Disse normer vil blive behandlet nedenfor, i første omgang skal det konstateres, at altså også Ridell vælger på trods heraf udelukkende at arbejde med den konvergerende slags akkommodation:

För det första kan anpassat språk och samtalsmönster vara ett sätt att visa uppskattning för den man talar med och därmed göra att man får godkännande och uppskattning tillbaka (t.ex. Giles & Powesland 1975). För det andra kan man med ett till samtalspartnern anpassat språk hjälpa till att göra sig bättre förstådd och få kommunikationen att bli mer effektiv [...] Deltagarnas anpassade språk skulle alltså kunna vara en resurs som de använder för att åstadkomma bättre förståelse och/eller socialt närmande. Jag vill därför närmare studera de svenska vårdbiträdenas språkliga anpassningar. (Ridell 2008: 14).

Ridell vender dog gennem sin afhandling flere gange tilbage til den socialiserende identifikationsdel af akkommodationsteorien for at finde ud af, hvilke forklaringer der findes på plejernes tilpasninger, fx:

Men att talarna i så stor utsträckning som de gör använder den danska varianten tyder på god kännedom även om dansk ordföljd. Även om den inte skulle vara viktig för förståelsen, i alla fall inte på en ytlig nivå, så tyder talarnas utnyttjande av akkommodationsmöjligheterna också på denna nivå på en vilja att närma sig socialt och minska den språkliga friktionen, eller med andra ord att inte vilja låta annorlunda och märka ut sig som svensk (Ridell 2008: 108).⁸¹

---

⁸¹ Mht. ’dansk ordföljd’: dansk og svensk har stort set samme ordrækkefølge, hvilket Ridell naturligvis også bemærker

Derved bruger hun mere af akkommodationsteorien, men hun holder sig som sagt til den konvergerende, tilnærmende del af akkommodationsbegrebet.⁸²

Zeevaerts tag på akkommodation er en helt anden end de andres, nemlig udelukkende sprogblending, dvs. inddragelse af sproglige træk fra modtagers sprog (Jørgensen et al. 2011: 23):

Insgesamt stellen Akkommodationsstrategien in den hier untersuchten Diskursen aber eher die Ausnahme dar. Sprachliche Anpassung an die Nachbarsprachen (...) findet sich im Untersuchungskorpus dieser Arbeit nur bei zwei dänischen Sprechern. (Zeevaert 2004: 338).

Det er her interessant, at ud af hans 151 informanter observeres kun to, der inddrager sproglige træk fra nabosprogene (Zeevaert 2004: 235).

Kristiansen (2005b) laver i sin artikel "Holdninger til sproglig konvergens over Øresund" en undersøgelse af skandinavers (danskere og svenskeres) holdninger til sproglige tilpasninger ved at optage og afspille forskellige grader af konvergens i dansk og svensk retning for et publikum:

D1 og S1 konvergerer kun meget lidt: der er kun et par tilfælde af fonetisk og leksikalsk tilpasning. D2 og S1 kan karakteriseres som en blanding af modersmålet og nabosproget. D3 og S3 er fuldstændige skift til naboens sprog med en svag fonetisk farvning fra modersmålet. (Kristiansen 2005b: 55).

Her er der tale om et klassisk akkommodationsstudiedesign, hvor deltagerne skal vurdere funktionaliteten og den æstetiske værdi af de forskellige tilpasninger. I diskussionen af undersøgelsesresultaterne (se også note 92) fremkommer dog ingen overvejelser omkring disse tilpasningers socialiserende effekt endside tanker om tilpasningerne som en eller anden form for identifikationsstrategi, og igen er det kun den konvergerende del af akkommodationsteorien, der benyttes (Kristiansen 2005b: 55).

Også Doetjes bruger termen akkommodation om tilpasninger, men laver til gengæld også en mere klassisk akkommodationsvurderingstest (se ovenfor) og kan på grundlag af denne konkludere:

Die Verwendung von Akkommodationsstrategien hatte im Allgemeinen einen positiven Effekt auf das Hörverstehen. Dies galt für beide Sprachen und beide

---

og giver følgende eksempler på afvigelser fra henholdsvis svensk og dansk: "Exempel på endast svensk ordföljd finns i yttrandet det tror jag inte heller (samtal U3k:5) som med dansk ordföljd skulle motsvaras av det tror jag heller inte. Endast dansk ordföljd finns i yttrandet ja så kommer de lidt luft in eller? (samtal U3k:5) som med svensk ordföljd skulle bli ja så kommer de in lidt luft eller?" (Ridell 2008: 65).

⁸² Det skal nævnes, at Bjørn og Stenrøs har to eksempler i deres interviewmateriale på, hvordan dansktalende skandinaver siger, at de forsøger ikke at tilpasse sig sprogligt til svenskerne, fordi de gerne vil have, at disse lærer dansk: "De fleste af Tempus' medarbejdere akkommoderer i større eller mindre grad til deres kolleger, og når de ikke gør, er det tit bevidst divergens for at få andre til at akkommodere." (Bjørn & Stenrøs 2014: 62). Bemærk i øvrigt her, hvordan akkommodere er blevet til kortform for at akkommodere konvergent.

Sprechergruppen. Der Effekt war allerdings nur gering und im direkten Vergleich zwischen einzelnen Testbedingungen (z.B. zwischen der Kontrollgruppe ohne Akkommodation und der Testversion mit lexikalischen Anpassungen) in den meisten Fällen statistisch nicht signifikant. (Doetjes 2010: 251).

Positive eller negative vurderinger af sprogblandinger vil i første omgang ikke være omdrejningspunktet i denne forbindelse, men overhovedet sprogblandinger i interskandinavisk kontekst vil være emnet for punkt 3.4., der handler om skandinavisk eller bare sprogblending; når skandinaver bruger sproglige træk fra nabosprogene.

4.4. Sprogideologier & sprogblending

Selvom nogle medarbejdere oplevede tendensen til at blande sprogene som en uskik, var der dog ingen tvivl om, at det var fuldt ud socialt acceptabelt. Hovedsagen var, at man holdt sig inden for de skandinaviske rammer. (Bruntse 2004: 7).

Generelt er der i ovenstående afsnit blevet skelnet skarpt mellem det, folk mener, de gør (holdning), og det folk faktisk gør (praksis). Det første går under betegnelsen sprogideologi, som man kan få frem i fx spørgeskemaer, og som ofte bliver forvekslet med det, folk faktisk gør. Sidstnævnte kan man også kalde praksis, hvilket interaktionsstudier prøver at kortlægge. Ovenstående citat er baseret på interviewdata og handler derfor i første omgang om det, som folk tror, de gør. I nedenstående vises, hvorledes også forskere synes at have holdninger til, hvad folk bør gøre. Her er særligt Braunmüller og Zeevaert repræsentative for et normativt syn på interskandinavisk interaktion, fx når Zeevaert skriver:

Das Ideal der interskandinavischen Kommunikation stellt ja eine uneingeschränkte, nicht angepasste Benutzung der eigenen Muttersprache dar, die von den Gesprächspartnern in vollem Umfang verstanden wird. (Zeevaert 2004: 11, fodnote 24).

Som om vi alle var enig i, at idealet i den interskandinaviske samtale er, at hver deltager bruger sit skandinaviske sprog og dermed ikke blander sprogene, har det diskursive 'ja' sneget sig ind i Zeevaerts tekst her. Det er på ingen måde denne forfatters holdning, at der kan tales om et sådant ideal: En erfaren interskandinavisk samtalepartner kan såvel tale sit eget skandinaviske sprog uden at tilpasse dette, som inddrage sproglige træk fra modtagers sprog til helt at skifte sprog til nabosproget. Fænomenet interskandinavisk kommunikation indeholder således intet hierarki i forhold til måde at kommunikere på. En erfaren interskandinavisk sprogbruger kan netop grundet sin erfaring og afhængig af sin holdning til sprogblending inddrage de træk fra modtagers sprog,

som han tidligere har fundet brugbare og dermed tænker, er brugbare til at lette kommunikationen. Modtagelsen af disse træk afhænger igen af modtagers sprogbiografi, holdning til sprogblending og er situationelt betinget.

Muligvis er Zeevaert påvirket af Braunmüller, der ikke lægger skjul på sin modvilje mod sprogblending:

One of my objections against uncontrolled language mixing and accommodation at any price was the observation that those mixed target varieties are regarded as highly unnatural and unusual and will thus come into conflict not only with one's own but also with the addressee's face. In other words, unrestricted linguistic accommodation will lead to serious *norm conflicts* and may therefore result in *face-threatening acts* on both sides: on the one hand, this signals to the addressee that s/he is very restricted in his/ her linguistic abilities and is totally unable to understand even genetically closely related varieties. On the other hand, this linguistic behaviour sounds rather childish or even ridiculous to the ears of fellow interlocutors who speak the same mother tongue (Braunmüller 1990: 35-38). So, this strategy of unlimited accommodation (and overt simplification) cannot be recommended (...) (Braunmüller 2002a: 5f).

Også Haugen synes at være imod inddragelsen af sproglige træk fra modtagers sprog, her udtale, i interskandinavisk kommunikation:

Very few *admitted* changing their own pronunciation, the highest proportion being 22 per cent of the Danes when they spoke to Swedes (Haugen 1966: 295f, min kursiv).

Her handler det om, hvad folk mener, at de gør, og her skal bemærkes, at det, at en lille fjerdedel mener, at de ændrer deres udtale i interskandinaviske interaktioner, er ret mange. Börestam Uhlmann kan sågar konstatere, at der er lidt under halvdelen, 48 % af de adspurgte (Börestam Uhlmann 1991: 15), der siger, at de taler "skandinavisk", som er de interviewedes egen formulering (Börestam Uhlmann 1994: 41, se nedenfor om skandinavisk).

At 'indrømme' (ideologi), at man gør brug af tilpasningsstrategier inden for modtagers sprog, og faktisk at gøre brug af disse strategier (praksis) hænger dog muligvis sammen, for i Zeevaerts interskandinaviske datamateriale kunne der kun observeres nogle få tilfælde af tilpasning på andet niveau, og der forekommer meget sjældent det, han kalder pidgin-skandinavisk i hans materiale (Zeevaert 2004: 349), hvilket ifølge Zeevaert også ville være uøkonomisk i forhold til en ligestillet kommunikation på førstesprogsniveau:

Die aktive normgerechte Beherrschung einer skandinavischen Nachbarsprache erfordert einen erheblichen Lernaufwand, der im allgemeinen unnötig ist, da die meisten Gesprächspartner auf interskandinavischen Tagungen ebenfalls über Erfahrung in der interskandinavischen Kommunikation verfügen. (Zeevaert 2004: 349).

Zeevaerts forklaring på, hvorfor det kun er to danskere ud af 151, der tilpasser sig med sproglige træk fra modtagers sprog, er, at der også er andre førstesprogstalene blandt publikum, og man vil ikke støde normerne (Zeevaert 2004: 338), så også i sin forklaring inddrager han den normative tilgang til sprogblending.

Braunmüller, der ellers primært har beskæftiget sig historisk og teoretisk med interskandinavisk kommunikation, har faktisk lavet en analyse af sprogblandinger i interaktionsdata fra en radiooptagelse med to svenskere og en dansker.

Bemærk, at danskeren *prøver* på at tale svensk, eller i det mindste at tilpasse sit sprog, *så godt som han kan* til svensk:

The persons appearing in the first extract, a short radio report, are (a) the host of this broadcast (MS) sitting in Stockholm, who speaks a central Swedish variety, (b) the local reporter (KN) for the Swedish Radio Corporation in Copenhagen, who speaks a southern Swedish dialect, and (c) a Danish political scientist (LB), who speaks a variety of Danish which does not, however, show any salient regional features. Furthermore, LB tries to speak Swedish or at least to accommodate to Swedish as well as he can, which additionally obscures his original Danish dialect. (Braunmüller 2002a: 19).

Det er metodisk set en spændende artikel, der sørger for en del forvirring, idet Braunmüller på den ene side i abstractet fremhæver, hvorledes han arbejder med autentisk kommunikation:

The paper focuses on the relationship between semicommunication and accommodation and discusses two longer extracts from a large corpus of authentic communication. (Braunmüller 2002a: 1).

Her ville man nok som en default-læsning gå ud fra, at de to udvalgte stykker ville være repræsentative for svensk/dansk interaktion, men det viser sig, at de to autentiske datastykker ifølge Braunmüller er atypiske:

The following two case studies illustrate some of the problems which may occur in accommodated (non-prototypical) semicommunication. (Braunmüller 2002a: 9).

Også Börestam Uhlmann kan dog ud fra sit datamateriale berette, at sprogene stort set ikke bliver blandet på ordniveau. Antallet af nabosprogsord i hendes data ligger på 0,6 % af det samlede antal ord, og konklusionen lyder:

Tendensen at medelst grannspråklig tillnärmning skapa någon form av 'skandinaviska' är med andra ord svag. (Börestam Uhlmann 1994: 125).

Så selvom folk tror, de blander sprogene (fx Börestam Uhlmann 1991: 15), finder de to interaktionsforskere altså ikke mange tilfælde af dette i deres datamateriale (Zeevaert 2004: 349 og Börestam Uhlmann 1994: 125).⁸³

I modsætning hertil står Rasmussen (2002), der kan berette om en høj grad af tilpasning. 14 af hendes 15 informanter tilpassede deres sprog til modtager, men med:

(...) stor interindividuel spredning, sådan så to af de svenske informanter står for langt den største del af akkommodationen, mens en tredje svensk informant [...] slet ikke akkommoderer" (Rasmussen 2002: 79).

Også Golinski (2007) bakker op omkring en høj grad af tilpasning til modtagers sprog:

Obschon das Switchen in die Nachbarsprache nicht von den interskandinavischen sprachlichen Institutionen als Empfehlung aufgenommen wurde, ist es in der Semikommunikation ein häufig zu beobachtendes Phänomen. (Golinski 2007: 331).

I forhold til institutioners interskandinaviske anbefalinger har Golinski ret i, at de fleste anbefaler, at man ikke skifter til modtagers sprog, men på Det nordiska universitets administratörs samarbetets (NUAS) hjemmeside om 'Språkvägledning' var der, inden hjemmesiden blev på engelsk, opstillet nogle retningslinjer for den interskandinaviske samtale, som skulle gøre det lettere at kommunikere med hinanden, og hvor der ligefrem opfordres til sprogblending:

- Tala långsamt och uttala orden tydligare än du normalt gör. Bry dig inte om att det känns konstigt, det är en stor hjälp för den du talar med.
- Undvik vardagsord, jargong och landspecifika uttryck. Räkneorden vållar till exempel ofta problem, försök använda räknesättet tyve-to hellre än to-og-tyve.
- Ta om, använd andra ord och förklara. Var inte rädd för att "tala nordiskt"⁸⁴ och använda de ord du kan ur grannspråken om du märker att det underlättar. (<http://www.nuas.org/web/page.aspx?refid=33>, linket virker ikke længere).

---

⁸³ Braunmüllers påstand om, at det er atypiske eksempler, som han arbejder med, er ikke medtaget, da det ikke er empirisk underbygget (heller ikke med referencer til andre undersøgelser, der viser dette).

⁸⁴ Generelt er betegnelsen for sprogblending noget problematisk. I forhold til min inddeling i starten af de nordiske og skandinaviske sprog (se ovenfor) er det selvfølgelig udelukket her at tale om nordisk, når det handler om sprogblending. Jeg har, som ovenfor beskrevet, dog også fravalgt betegnelsen skandinavisk for dette sprogsценarie grundet det

Dvs. de samme anbefalinger om at tale langsomt og tydeligt, men undgå visse sprogspecifikke ord og omskriv tal (hvis dansker og nordmand).⁸⁵

Ridells informanter tilpasser sig i varierende grad, men viger ikke tilbage for sprogblending:

Av den övergripande analysen framkom också att de tre svenska talarna hade individuellt skilda sätt att närma sitt språk till danskan på. Man kunde se olika tendenser i hur mycket danska, svenska etc. som fanns på de olika nivåerna. (Ridell 2008: 200).⁸⁶

Bjørn og Stenrøs (2014) har sågar tituleret deres speciale blandinavisk grundet den høje forekomst af sprogblandinger:

Vi har opdaget at ulike og høyst individuelle former for ”blandinavisk” er så utbredt, og at skillene mellom de skandinaviske språkene i så stor grad bli utvisket, at det er vanskelig å si hvor et språk begynner og hvor det slutter blant Tempus’ ansatte. (Bjørn & Stenrøs 2014: 105).

På denne baggrund kan det konkluderes, at der indtil videre synes at være stor spredning på undersøgelsesresultaterne, men at der nok i mere eller mindre grad i de fleste interskandinaviske sammenkomster forekommer en vis mængde sprogblending. Interaktionsundersøgelseernes forskellige udfald kunne tænkes at være et udfald af, at potentielle sprogblandinger i interskandinaviske interaktioner er situationsafhængige, fx om man taler til mange eller til én, om det er en arbejdsituation eller fritid. Derudover påvirkes sprogblending af folks individuelle strategier, fx afsenders holdning til inddragelse af sproglige træk fra modtagers sprog, og om samtalepartnerne har en samtalehistorik og dermed erfaring med dette specifikke scenarie. Disse tre

---

manglende ’målsprog’, som betegnelsen skandinavisk kunne foranledige én til at tro, at der var. Generelt kalder de forskellige forskere dog sprogblending for skandinavisk, således Zeevaert (2004: 10), Börestam Uhlmann (1994: 26, 57), Haastруп & Teleman (1978: 21) og Haugen (1981: 137) det for skandinavisk, når en blandet sprogsituation opstår. I 1953 har Haugen dog en lidt anden definition af skandinavisk: ”I nordisk samvær unngåes ord som volder misforståelse, og nye ord bliver innlånt, mens særlig danskene må modifisere sin uttale i ”skandinavisk” retning, det vil si, skrifttrohet, hvis de skal bli forstått.” (Haugen 1953: 249). Zeevaert advarer i øvrigt selv med henvisning til Braunmüller mod at kalde det, som han benævner blandingssprog (Mischsprache) for skandinavisk, da det kan lede til forveksling med islændinges danske varietet, som (åbenbart) også kaldes skandinavisk (Zeevaert 2004: 235).

⁸⁵ Til det sidste punkt må det spidst bemærkes, at svensken vist har siddet tungt på denne beslutning; hvorfor skal de svenske tal stå for at være det ’normale’? Mon ikke tyskere og danskere ville være uenige i den antagelse? Forholdet omkring tal bemærker Zeevaert også i fodnote 511, hvor han dog ikke koncentrerer sig om det, men om, at det faktisk slet ikke er det ovenfornævnte, der er problemet med det danske talsystem, men tallene fra 50-99 (Zeevaert 2004: 304f). I Rasmussens datamateriale er der i øvrigt en tilpasning i forhold til tal, men det er vel at mærke en svensker, der siger tres (Rasmussen 2002: 80).

⁸⁶ Teksten fortsætter: ”Vårdbitrådet Ingrid var överlag mer svenskspråkig än de två andra. Där Lisa väljer danska uttryckssätt och danska ord i stället för gemensamt dansk-svenska väljer Ingrid svenska ord och uttryck. Särskilt markant är detta på den idiomatiska nivån. För Anja, vars material är mycket mindre och situationsmässigt mer begränsat än för de två andra, gäller att både idiomatik och lexikon har högre andel gemensamt dansk-svenska inslag än Ingrid och Lisa, ca 90 % i båda fallen.” (Ridell 2008: 200).

forhold (situation, holdning og erfaring) spiller altid ind i interskandinaviske interaktioner og bør derfor rummes af et analyseapparat, som benyttes til at kategorisere disse samtaler, hvilket jeg i nedenstående vil vise et eksempel på.

4.5. Tilpasningsstrategier inden for eget og modtagers basesprog

Som sidste punkt i diskussionen handler det om en inddeling af tilpasningsstrategier i to basale måder, som man i interskandinaviske interaktioner sprogligt kan tilpasse sig hinanden på.⁸⁷ Termen interskandinavisk dækker al kommunikation mellem skandinaver fra samtaler, hvor begge parter producerer deres førstesprog (eller andetsprog etc. afhængigt af afsenders sprogbiografi) over et tilpasningskontinuum, hvor leksikalske, fonetiske, syntaktiske og pragmatiske tilpasninger i forskellig grad finder sted, til samtaler, hvor afsender skifter til et andet skandinavisk sprog. Derfor foreslås her at inddele tilpasningsstrategierne i to varianter:

- Produktion inden for eget basesprog
- Produktion inden for modtagers basesprog

I forhold til afsenders produktion inden for eget basesprog er der følgende tilpasningsmuligheder: Talehastighed, toneleje, pauser, ordvalg og/eller nedtoning af dialekter.⁸⁸ I forhold til produktion inden for modtagers basesprog er der følgende tilpasningsmuligheder: inkorporering af leksikalske og fonetiske træk fra andre sprog, delvist og helt sprogskifte. Også til førstnævnte tilpasninger har man brug for viden om modtagers basesprog, til fx at kunne lave såkaldte omgåelsesstrategier, som når en dansker vælger det danske ord *berette* i stedet for *fortælle*, hvilket forudsætter viden om, at

⁸⁷ På baggrund af optagelser i tre dage i en international virksomhed i Danmark er nedenstående tilpasningsskema udarbejdet (se afhandlingens afsnit: *Data og metodetilgang* for yderligere oplysninger om firmaet. I optagelserne forekommer 16 med dansk som førstesprog (DK), 5 med norsk som førstesprog (NO), 9 med svensk som førstesprog (SE), $\Sigma = i$ alt

Ingen tilpasning				Tilpasning inden for basesprog				Tilpasning inden for modtagers basesprog			
Σ	DK	SE	NO	Σ	DK	SE	NO	Σ	DK	SE	NO
12	10	1	1	9	4	4	1	9	3	3	3

10 danskere bliver i deres basesprog og laver ingen tilpasninger overhovedet

4 danskere bliver i deres basesprog og laver tilpasninger

3 danskere bruger træk fra modtagers basesprog (1 finnedansker går over i modtagers basesprog)

1 svensker bliver i sit basesprog og laver ingen tilpasninger overhovedet

4 svenskere bliver i deres basesprog og laver tilpasninger

3 svenskere bruger træk fra modtagers basesprog

1 svensker uden for bedømmelse

1 nordmand bliver i sit basesprog og laver ingen tilpasninger overhovedet

1 nordmand bliver i sit basesprog og laver tilpasninger

3 nordmænd bruger træk fra modtagers basesprog

⁸⁸ Nogle tilpasninger er ikke mulige at observere direkte, fx op- og nedgradering af dialekter, som kun kan vises ved sammenligning.

der findes et svensk ord *berätta*, men ikke noget beslægtet ord til *fortælle*, selvom denne strategi ville være inden for eget basesprog. I artiklen ”On the non-use of English in a multilingual company” vises med data fra et internationalt firma i Københavns frokostpauser, at alle punkter på det interskandinaviske tilpasningskontinuum anvendes i den interskandinaviske kommunikation (se også note 87). Der forefindes i artiklen en inddeling af faktiske interskandinaviske interaktioner inden for de to tilpasningsstrategimuligheder, hvor der for hver variant er lavet en analyse af et eksempel på minimal og et eksempel på maksimal tilpasningsstrategi.

- Produktion inden for eget basesprog med følgende tilpasningsmuligheder: Talehastighed, toneleje, pauser, ordvalg og/eller nedtoning af dialekter
  - Minimal tilpasningsstrategi, fx stort set ingen ændringer af afsenders basesprog
  - Maksimal tilpasningsstrategi, fx langsom udtale af basesprog⁸⁹
- Produktion inden for modtagers basesprog med følgende tilpasningsmuligheder: inkorporering af leksikalske og fonetiske træk fra andre sprog, delvist og helt sprogskifte
  - Minimal tilpasningsstrategi, fx enkeltstående leksikalske indslag fra modtagers basesprog
  - Maksimal tilpasningsstrategi, fx leksikalske og fonetiske træk fra modtagers basesprog⁹⁰

Denne helt basale inddeling ville i langt højere grad bidrage til beskrivelsen af interskandinavisk interaktion end at gennemgå akkommodationsteorien for at kunne nævne, at man i samtaler kan tilpasse sig til hinanden på forskellige måder.

I data, som er grundlaget for analysen i ”On the non-use of English in a multilingual company”, bruger skandinaverne i virksomhedens frokostpause meget forskellige strategier i interaktionen med hinanden. Samtalerne kan dog ikke kategoriseres som mere eller mindre vellykkede i forhold til, hvor på kontinuumet strategierne falder. Det er et højt heterogent empirisk fænomen, og denne inddeling i de to strategier tager højde for den høje grad af variabilitet, som interaktionsforskningen af interskandinavisk kommunikation fremviser. Bl.a. kan man i forlængelse heraf tilføje til Börestam Uhlmanns konklusion på baggrund af hendes nabosprogsordsoptælling:

Tendensen at medelst grannspråklig tillnärmning skapa någon form av ‘skandinaviska’ [i form av lexikala justeringar innanför mottagarens basisspråk] är med andra ord svag. (Börestam Uhlmann 1994: 125).

---

⁸⁹ Observationer, der kun er mulige at foretage ved sammenligning af afsenders talehastighed i etsprogede samtaler.

⁹⁰ Samme forbehold som note 89.

Haastrup og Teleman skriver, at ingen af de svenske undervisere på Roskilde Universitet, som deltog i deres undersøgelse, taler "ren svenska" (Haastrup & Teleman 1978: 21), men placerer sig inden for følgende: (A) Svensk⁹¹, (A/B) Svensk med flere eller færre indslag af danske ord med svensk eller stærk modificeret dansk udtale ("skandinaviska"), (B) Dansk med mere eller mindre udpræget svensk accent (Haastrup & Teleman 1978: 21, min oversættelse). Denne inddeling ville også kunne sættes ind i ovenstående, og man ville kunne undgå følgende besværlige kategoriseringsproblemer:

I en del fall kan det vara svårt att skilja (A) från (A/B). Man kan inte veta om ett ord som vejleder i st f vägledare används därför att det har innehållskomponenter, av denotativ och konnotativ art, som gör att den svenska motsvarigheten inte känns som en ekvivalent översättning, eller om ordet bara används av slentrian eller som en service åt danska samtalspartners. (Haastrup & Teleman 1978: 21).

Kristiansen arbejder med følgende skala, der indholdsmæssigt minder om Haastrup og Telemans:

- Minimal tilpasning, dvs. dansk med en svag farvning af svensk (enkelte tilfælde af fonetisk og leksikalsk tilpasning, D/S1)
- Blandingssprog (en blanding af modersmålet og nabosproget, D/S2)
- Maksimal tilpasning, dvs. svensk med en svag farvning af dansk (fuldstændige skift til naboens sprog med en svag fonetisk farvning fra modersmålet, D/S3) (Kristiansen 2005b: 55 og 58).

Hverken Haastrup og Teleman eller Kristiansen inddrager derved i deres studier kategorien 'tilpasninger inden for eget basesprog', som er de mest almindelige (langsom og tydelig udtale), men kun tilpasninger inden for modtagers basesprog.⁹²

Braunmüller (2002b) laver en lignende skelnen og kalder den første kategori for direkte (*overt*) og betegner herved den løsning, som en dansker vælger ved at sige '[en] fråga' i stedet for '[et] spørgsmål', mao. anvendelsen af sproglige træk fra modtagers sprog, her leksikalsk tilpasning. Den

---

⁹¹ "(A) är i princip ett språk som man utan blygsel skulle kunna använda i svensk miljö. Det kan innehålla danska ord, men dessa har i så fall en tydlig namn- eller citatprägel." (Haastrup & Teleman 1978: 21).

⁹² Af Kristiansens studie fremgår, at såvel danskere som svenskere vurderer maksimal tilpasning inden for modtagers basesprog mest positivt. Generelt vurderer danskerne og svenskerne tilpasningerne ens. Danskernes tilpasninger vurderes stigende positivt i forhold til mængden af tilpasninger. Således ligger D1 med minimale tilpasninger på en 'sidsteplads' i forhold til positiv vurdering. Vurderingen af S1 er derimod mere positiv end vurderingerne af S2 (Kristiansen 2005b: 58f). Det kunne have været yderst interessant, hvis der i Kristiansens undersøgelse havde indgået tilpasning inden for eget basesprog. I Rasmussens materiale indgår kun fem tilpasninger inden for kategorien tilpasninger inden for eget basesprog, langsom og tydelig udtale, der ellers betegnes som den mest anvendte. Hun angiver dog selv den (meget) sandsynlige grund til dette: "Men det kan skyldes, den måde optagelserne er udskrevet på, og at der i designet ikke blev taget højde for, at det kunne være brugbart med parallelle optagelser af et-sproget gruppeinteraktion." (Rasmussen 2002: 64).

anden kategori kalder han for dækket (*covert*), når en dansker for eksempel siger 'berette' i stedet for 'fortælle' (tilpasser sig herved det svenske 'berätta'), dvs. bliver i sit eget basesprog, men vælger semantisk variant, der antages at være lettere forståelig for modtager. Dertil lægger han en tredje kategori, som han benævner attitudinal, som omhandler talers 'akkommoderende attitude' – fx taler langsommere, gentager, samarbejdsbillig og åben for interdialektale varianter etc. (Braunmüller 2002b: 204), hvilket i min inddeling ville være en del af produktionen inden for eget basesprog.

Interskandinavisk kan altså betyde al interskandinavisk kommunikation fra samtaler, hvor begge parter producerer deres eget basesprog over tilpasningskontinuet med tilpasninger på leksikalsk, fonetisk, syntaktisk og pragmatisk plan til samtaler, hvor der produktivt skiftes til et andet skandinavisk sprog. Der arbejdes i forlængelse heraf ud fra antagelsen, at deltagerne tager udgangspunkt i deres førstesprog som produktiv ressource i en interskandinavisk samtale. Derudover kan taler gøre brug af alle sine sproglige m.m. ressourcer til at producere, hvad taler tænker, gør det nemmest for modtager at forstå det sagte. I interskandinaviske samtaler vil hører derved primært skulle lytte til og forstå et andet sprog end hørers eget førstesprog. Dette andet sprog er et strukturelt og genetisk nært beslægtet sprog, men med receptiv flersprogethed forudsættes stadig, at deltagerne har kendskab til de involverede sprog og derved som minimum har et passivt repertoire inden for de sprog, der ikke er deres eget. Et passivt repertoire er dog en misvisende betegnelse, da lytning til et sprog i en receptiv flersprogethedssituation kræver en aktiv indsats for at forstå (jf. Zeevaert & ten Thije 2007: 20).

Braunmüller arbejder i sine artikler fra 2002 med interskandinavisk kommunikation som en slags interdialektal kommunikation+:

I interskandinavisk kommunikation er selve kommunikationsprocessen baseret på interdialektal kommunikation, selvom der er tale om såkaldte *Ausbausprachen* (...) (Braunmüller 2003: 71).

Der er ifølge Braunmüller ved interskandinavisk kommunikation nemlig ikke tale om tosproget kommunikation, hvilket er vigtigt for Braunmüller at pointere, fordi:

(...) man ikke bliver rigtig tosproget i interskandinavisk kommunikation, men at man udnytter det faktum, at også ikke-'base language dialects' kan forstås, når den bi- eller multidialektale modus er aktiveret. (Braunmüller 2003: 72).

Braunmüller medgiver, at da de skandinaviske sprog er *Ausbausprachen*, har dette betydning for den attitude, hvormed man (sprogligt) møder andre skandinaver (Braunmüller 2002a: 5). Da

attituden spiller en stor rolle i den vellykkede interskandinaviske kommunikation, gør de tre landes sproglige selvstændighed, at kommunikationen handler om mere end interdialektal kommunikation (Braunmüller 2002a: 5) og derfor her beskrevet interdialektal kommunikation+.

Det afgørende for Braunmüllers argumentation for, at interskandinavisk er dialektal kommunikation+, er nok, at han derved kan beskrive kodeskift forekommende inden for dialekter, som så netop har andre formål end i tosprogede situationer (2003: 79; 2002a: 20f):

Code-switching i *interlingual* kommunikation har med talerens interesse og færdigheder at gøre, idet man vælger det sprog, man som kommunikant finder bedst egnet i en bilingval situation. Code-switching og akkommodation i *interdialektal* kommunikation virker præcis omvendt: taleren vælger den varietet eller de akkommoderede former, han eller hun mener vil blive forstået bedst af adressaten eller lytteren – og dermed finder mest effektiv i situationen. (Braunmüller 2003: 79).

Som Braunmüller også selv er inde på, er *Ausbausprachen* karakteriseret ved at have egen nationale historie, egne standarder og skriftsprogsnormer. Særligt sidstnævnte udelukker idéen om de skandinaviske sprog som interdialektale: Der er hverken en skrift- eller for så vidt talesprogsnorm, som dialekterne dansk, norsk og svensk ville kunne forholde sig til.

Men i sin artikel fra 2003 viser Braunmüller efter den indledende karakterisering af interdialektal kommunikation+ eksempler på det, som han nu kan kalde kodeskift. Fx eksempel 6b fra side 76, som Braunmüller kalder 'Self-repair': kodeskift til adressatens sprog:

Df [dansk kvinde] Hvor langt er vi med anvendelsen af IT? .. Det er jo **et** <S **f/fråga**> eller eh **spørgsmål** til alle institutterne, eller ....

Nf [norsk kvinde]

Men det betyr jo at [...]

(Braunmüller 2003: 76, forfatterens egen fremhævnings).

Her er dog snarere tale om, at taleren bruger sproglige træk fra modtagers sprog eller fra et tredje sprog, som afsender regner med, at modtager kan forstå. Der er tale om meget isolerede elementer, da den brugte artikel *et* er dansk og ikke svensk (en *fråga*) og et kodeskift – dialekt eller ej – virker som en overanalysering af, at Df kun benytter sig af ét sprog, nemlig dansk, men at hun ved hjælp af sit sproglige repertoire kan anvende sproglige træk, her fra svensk leksikon. Braunmüller har selv markeret både artiklen 'et' og 'fråga', men kun sidstnævnte ligger inden for svensk-markeringen, muligvis fordi en svenskbruger ville anvende fælleskøn: 'en fråga'. Om svenskeren bedre kan forstå 'et fråga' end et spørgsmål, og hvorfor det efterfølgende 'spørgsmål' kategoriseres som dansk og ikke som det norske 'spørsmål' må stå hen for nu, men det skal pointeres, at det at anvende

sproglige træk, her leksikon uden grammatik, svært kan kategoriseres som et systemskifte, men snarere som inddragelse af træk fra et andet sprog, hvilket ikke nødvendigvis er det samme som at benytte sig af et andet sprog. Ifølge Gumperz er kodeskift et spørgsmål om, at der er to forskellige grammatiske systemer repræsenteret:

Conversational code switching can be defined as the juxtaposition within the same speech exchange of passages of speech belonging to two different grammatical systems or subsystems (Gumperz 1982: 59).

Dette kan ikke siges at gøre sig gældende i dette eksempel, da det er en leksikalsk udskiftning, der er på spil. Ridell laver i øvrigt nogenlunde samme konklusion i forhold til kodeskift og interskandinavisk i hendes data:

Detta visar att det snarare är frågan om språkblandning mellan danska och svenska än om växling mellan två språkssystem när vårdbiträdena konvergerar, divergerar eller bibehåller sitt språkliga beteende. (Ridell 2008: 81).

En mere adækvat beskrivelse ville være, at det i højere grad handler om at kunne be- og udnytte individets sproglige repertoire i tråd med Lüdi & Pys definition (2009):

(...) one must stop considering the languages practised by a sole plurilingual speaker as the simple addition of languages learnt on their own terms, from a monolingual perspective, and replace the classical notion of competence with that of linguistic repertoire or even verbal resources (Lüdi & Py 2009: 157).

Et repertoire, som Hockett så smukt skriver det med en noget mere fleksibel omgang med begrebet idiolekt, end den gængse opfattelse af det er, der er i konstant udvikling:

(...) the boundaries of an individual's productive and receptive control change, for they are highly labile (...) What stands outside an individual's sphere of receptive control today may be within it tomorrow; what stands outside his productive idiolect today may be within tomorrow. (Hockett 1958: 336f).

Så når Braunmüller skriver, at:

(...) taleren vælger den varietet eller de akkommoderede former, han eller hun mener vil blive forstået bedst af adressaten eller lytteren. (Braunmüller 2003: 79).

skal det tilføjes, at det gør taleren inden for de ressourcer, der på det givne tidspunkt i den givne kontekst er taleren til rådighed. Taleren skal så også tage hensyn til, hvad der ligger inden for modtagerens ressourcer, men et sådant hensyn kun kan tages på baggrund af viden om, dvs. ressourcer, som fx erfaring, inden for interskandinavisk kommunikation. Igen med det forbehold, at

hvad der for den ene på baggrund af hans/hendes sprogbiografi er nemmere at forstå, er ikke nødvendigvis nemmere at forstå for naboen.

5. Opsamlende refleksioner

5.1. Skandinaver har et udmærket grundlag for at forstå hinanden

En væsentlig pointe i Haugens undersøgelse er, at kun tre procent siger, at de ikke forstår noget som helst, 80-90 procent forstår om end måske med store vanskeligheder. Dette er et ganske fint receptivt grundlag for at indgå i en interskandinavisk interaktion, og man kunne måske håbe, at fremtidige forskere ville holde op med at råbe vagt i gevær; at den interskandinaviske forståelse er død, og de unge vil kun snakke engelsk, hver gang en receptiv forståelsestest lavet på gymnasieelever viser, at ”kun” halvdelen af de formodentlig primært uerfarne interskandinaviske sprogbrugere forstår interskandinavisk i en statisk kommunikationssituation. Individets interskandinaviske kompetencer er netop ikke en statisk størrelse, men er både situationelt betinget og afhængig af den forudgående kontakt og erfaring med skandinaver fra andre lande samt indstilling til og træning i at tale sammen med de sproglige ressourcer, der er til rådighed i netop det møde.

Måske ville det hjælpe på attituden over for interskandinavisk kommunikation, hvis vi ikke hele tiden får at vide, at vi ikke forstår hinanden, for måske forstår vi hinanden lidt bedre i morgen for nu indirekte at citere Hockett. Hvis nu fx man forestillede sig, at et skandinavisk land producerede en rigtig god ungdomsserie, som de andre to lande tog til sig, så man pludselig hørte unge mennesker sige *drittkul* på gaden i Danmark og Sverige, så kunne det være, at det ville hjælpe lidt på attituden.

5.2. Engelsk som primært de unges alternativ er endnu ikke bevist

Det er endnu ikke vist, at de unge i praksis bruger engelsk i stedet for interskandinavisk kommunikation. Delsing og Lundin Åkesson viser, at de unge bedre kan forstå engelsk end de andre nabosprog. Dette resultat er ikke så overraskende, når engelskundervisningen starter i første klasse, og som minimum har 630 timer i ni år til at lære eleverne engelsk mod nabosprogsundervisningens samlet set nul timer.⁹³ Nabosprogsundervisningen er en del af danskundervisningen og ret afhængig af den enkelte lærers lyst til undervisning i interskandinavisk, fx var det jo kun halvdelen af de unge, der mente, at de overhovedet havde fået

---

⁹³ Undervisningsministeriets hjemmeside, folkeskolen: <http://www.uvm.dk/folkeskolen/fag-timetal-og-overgange/timetal>.

nabosprogsundervisning (Lundin Åkesson 2005: 174).⁹⁴ Faktisk er det kun 5 %, der svarer ja, og halvdelen svarer ”bare lidt” (Deling & Lundin Åkesson 2005: 105). Hvis vi blev undervist i norsk og svensk i 630 timer fra første klasse af, ville vi nok også være ret gode til det, for det *er* et interaktionelt hårdt arbejde, for nu at citere Börestam Uhlmann indirekte, der “requires the full attention and a considerable measure of effort at cooperating to succeed in pulling it off ” (Gregersen 2003: 146) i interskandinaviske samtaler.

Men tvært imod antagelsen om, at skandinaver vælger engelsk frem for interskandinavisk, viser undersøgelser af praksis, at skandinaver ikke anvender engelsk i kommunikation med andre skandinaver, heller ikke de unge. Det kunne absolut være værd at undersøge, om de undersøgelser, som antyder, at jo mere erfaring og relevans (fx i forbindelse med arbejde) deltagerne i et interskandinaviske sprog møde har, desto mere benytter skandinaver sig af interskandinavisk frem for engelsk, faktisk holder stik.

5.3. Tilpasning til hinanden

Skandinaver tilpasser deres sprog til hinanden på forskellig vis. De to mest frekvente tilpasningsstrategier inden for interskandinavisk sprogbrug er nedsat talehastigheden og tydelig tale. Taler hverken tillægger sig eller spejler modtagers talemønster, men taler sit basesprog, ikke (nødvendigvis) langsomt og ikke (nødvendigvis) tydeligt.

At kalde tilpasningen akkommodation på et analytisk plan kan man selvfølgelig godt gøre. I ovenstående er redegjort for, hvorfor det er at semi-bruge en teori, der bygger på, at folk tilpasser eller netop ikke tilpasser deres sprog til samtalepartnerens for at socialisere/distancere sig med/fra samtalepartneren. Det afgørende problem er, at akkommodationsteorien giver redskaber til at arbejde med identitetskonstruktion, bl.a. gennem sproglig divergens og konvergens. Det er et socialpsykologisk projekt, som garanteret genfindes i al menneskelig kommunikation – og derfor også i interskandinavisk – men som det akkommoderende i interskandinavisk kommunikationsforskning ikke er blevet brugt til at belyse, bl.a. fordi det primære mål i interskandinaviske samtaler er gensidig forståelse. Det foreslås derfor at arbejde med den mindre tunge og ganske adækvate term tilpasning i stedet for akkommodation. Akkommodation er nemlig i denne forbindelse snarere blevet brugt som udtryk for, at skandinaver tilpasser sig receptivt og

---

⁹⁴ Færdigheds- og vidensmål for nabosprogsundervisning ligger under kompetenceområdet Kommunikation (Sprog og kultur) og udvikles efter klassetrin. Efter 9. klasse skal eleven kunne: ”kommunikere med nordmænd og svenskere” og have ”viden om norsk og svensk i letforståelig form”. Derudover nævnes nabosprogsundervisningen i formålet for faget dansk, stk. 3: ”Eleverne skal i faget dansk have adgang til de skandinaviske sprog og det nordiske kulturfællesskab”. <http://www.emu.dk/modul/dansk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-1%C3%A6seplan-og-vejledning>.

produktivt til hinanden, når de kommunikerer – de tilpasser sig hinandens sprog for at skabe en bedre forståelse, ikke i første omgang for at positionere sig socialt.

5.4. Sprogblending

I interskandinaviske interaktioner må det på baggrund af forskningen antages, at der i mere eller mindre grad finder sprogblandinger sted. Denne sprogblending er situationelt betinget, fx om man taler til mange eller til én, og påvirkes såvel af talers som af modtagers sprogbiografi, fx generel erfaring med interskandinavisk kommunikation, attitude og ”sam-erfaring” (om samtalepartnerne har en samtalehistorik).

Hverken Börestam Uhlmann (1994) eller Zeevaert (2004) ser nogen særlig tilpasning af de respektive skandinavers sprog i forhold til at integrere modtagers sprog:

Vi har sett att modersmål är den fasta grunden för samtalen och att alla andra tendenser, antingen i ”skandinavisk” riktning eller i riktning mot engelska, utgör tillfälliga och sporadiska utvecklingar. (Börestam Uhlmann 1994: 197).

De primært benyttede strategier ligger altså inden for afsenders eget sprog. Zeevaert skriver, at han i sit materiale kun observerede få tilfælde af tilpasning (Zeevaert 2004: 349), og Börestam Uhlmann rapporterer, at sprogene stort set ikke bliver blandet. Med andre ord: ”Akkommodationen an die Nachbarsprachen bleiben aber die Ausnahme.” (Zeevaert 2004: 303).

Det ser anderledes ud i Rasmussen 2002, Ridell 2008 (og Madsen 2008), Golinski 2007 og Bjørn og Sternøs 2014, der finder en hel del sprogblandinger med en meget stor interindividuel spredning. Det kunne tyde på, at det er et spørgsmål om perspektiv og informanter, om man er præget af sprogideologien, der tilsiger, at sprogene ikke må blandes, og om deltagernes i ens datamateriales erfaringsniveau og attitude.

5.5. Tilpasningsstrategier inden for eget eller modtagers sprog

I interskandinaviske interaktioner integrerer taler i varierende grad sproglige træk fra modtagers basesprog i sit eget basesprog. En høj eller lav integrationsfaktor siger ikke noget om en mere eller mindre vellykket interskandinavisk kommunikation. Erfarne sprogbrugere ud i interskandinavisk kommunikation kan såvel integrere mange sproglige træk fra modtager sprog som ingen.

For at kunne arbejde med den høje variabilitetsgrad i interskandinavisk kommunikation har jeg inddelt tilpasningsstrategierne i to varianter for ressourcebrug, hvor interskandinavisk dækker al kommunikation mellem skandinaver fra samtaler, hvor afsender udelukkende producerer sit eget basesprog over en tilpasningsskala, hvor tilpasning af leksikalsk, fonetisk og syntaktisk art finder

sted, til samtaler, hvor afsender skifter til et andet skandinavisk sprog. Denne tilpasningsskala er karakteriseret ved anvendelsen af en af de to følgende strategier:

- Skandinaver bliver i deres eget basesprog, hvilket tillader følgende tilpasningsmuligheder: Talehastighed, toneleje, pauser, realisering af bestemte fonemer, ordvalg og op og nedgradering af dialekter. Til dette har afsender ikke brug for produktive kompetencer inden for modtagers basesprog.
- Skandinaver integrerer sproglige elementer fra modtagers basesprog, hvilket inkluderer inkorporation af træk fra det andet sprog. For at kunne tilpasse sig inden for modtagers basesprog, skal man have produktiv viden om dette sprog.

Der er en afgørende forskel i de to strategier. Praktiseres tilpasninger inden for eget sprog, tilpasser man sig ikke modtagers sprog, men modtageren, og man kunne måske tale om, at man tilpasser sig modtagers receptive evner ved at prøve at gøre sig lettere forståelig gennem langsom og tydelig tale og fx udvidet gestik. Man imødekommer modtager ved at tale langsomt, tydeligt osv. Praktiseres tilpasninger inden for den andens sprog, kan man tale om, at taler integrerer sproglige træk fra modtagers basesprog. Inden for begge strategier kan der laves minimale og maksimale tilpasninger.

- Minimale tilpasninger inden for ens basesprog betyder, at afsender ikke ændrer sit basesprog overhovedet, mens maksimale tilpasninger betyder anvendelse af alle de forskellige tilpasningsmuligheder inden for eget basesprog.
- Minimale tilpasninger inden for modtagers basesprog betyder, at afsender integrerer enkelte træk fra modtagers basesprog til maksimal tilpasning, hvor der skiftes helt til modtagers basesprog.

Den interskandinaviske praksis udviser overlapninger inden for de minimale og maksimale tilpasningsstrategier og er betinget af situationens eller scenariets (taler og modtager) erfaring og attitude

5.6. En høj grad af variabilitet

Det fælles udgangspunkt for de fleste undersøgelser af interskandinavisk kommunikation drejer sig om at finde ud af, om skandinaver forstår hinanden, og hvem der forstår bedst, samt om de unge hellere vil snakke engelsk end forsøge sig med interskandinavisk interaktion. Dette udgangspunkt bør revideres, og der efterlyses hermed flere kontekstfølsomme og interaktionsbaserede undersøgelser. Skandinaver kan godt forstå hinanden, og allerede Haugens undersøgelse viste, at kun tre procent sagde, at de absolut ingenting forstod. At begynde at tale om, at svensk og norsk skal klassificeres som fremmedsprog er en provokation uden hold i virkeligheden. Dette

understøttes af interaktionsforskningen, der viser, at trods udfordringer kan skandinaver godt forstå hinanden, og ikkeforståelserne, som Bjørn og Stenrøs kalder dem, bliver opklaret i løbet af samtalen (Bjørn & Stenrøs 2014: 69). De steder, hvor man kan optage og dermed analysere autentisk interskandinavisk samtale, er som regel arbejdspladser, hvor den interskandinaviske kommunikation er en hverdagsaffære, dvs. relevansen er høj og erfaringen bred.

Graden af vellykket interskandinavisk kommunikation er situationelt betinget og afhænger af den enkeltes sproglige ressourcer, dvs. af individets sprogøre, familie, skolegang, sprogideologier, ferier, personlige møder, arbejde, med andre ord sprog-møder og -erfaring i kombination med samtalepartnerens/nes ditto. Som Hockett skriver i forbindelse med introduktionen af begrebet 'semi-bilingualisme', som han bruger om sprogsituationen i Skandinavien:

(...) each speaks his own personal variety of his own language, but has learned by experience to understand the speech pattern of the others. (Hockett 1958: 327).

Den høje grad af variabilitet i interskandinaviske interaktionsdata gør dermed situation, holdning og erfaring til vigtige komponenter af analyseapparatet, som bør benyttes til at kategorisere interskandinaviske samtaler. I ovenstående har jeg givet et bud på, hvordan man kan inddele de interskandinaviske samtaler.

Det ville i forlængelse heraf være særdeles spændende at arbejde videre med det skandinaviske sprog-møde og kigge på naturligt forekommende data i forskellige situationer med informanter med forskellige erfaringsniveauer og holdninger til det interskandinaviske sprog-møde for at finde ud af mere om, hvordan de 80-90 % skandinaver, som potentielt godt kan kommunikere med hinanden, så rent faktisk gør det.

Referencer⁹⁵

- Bacquin, Mari & Robert Zola Christensen. 2013. Dansk og svensk – fra nabosprog til fremmedsprog? *Språk i Norden 2013*, 53-68. Oslo: Nettverket for språknevnene i Norden.
- Barfod, Sonja. 2018. On the non-use of English in a multilingual company. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (red.), *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. De Gruyter.
- Bellak, Nina. 2010. (Mer)behov for tysk i danske virksomheder. In Mette Skovgaard Andersen, Karen Sonne Jakobsen, Alex Klinge, Jens Erik Mogensen, Anna Sandberg og Detlef Siegfried (red.), *Tysk nu. Konference om tysk sprog og kultur i offentlighed, forskning og undervisning i Danmark*, 77-80. Københavns Universitet, Roskilde Universitet, CBS – Handelshøjskolen i København.
- Bjørn, Bettina & Cathrine Stenrøs. 2014. *Blandinavisk. Et sprogpsykologisk studie i akkommodation, holdninger og identitet på en skandinavisk arbejdsplads*. Speciale fra Institut for Nordiske Sprog og Sprogvidenskab. København: Københavns Universitet.
- Braunmüller, Kurt. 1991. *Die skandinavischen Sprachen im Überblick*. Tübingen: Francke
- Braunmüller, Kurt. 2002a. Semicommunication and accommodation. Observations from the linguistic situation in Scandinavia. *International Journal of Applied Linguistics*. 12(1). 1-23.
- Braunmüller, Kurt. 2002b. Variation in receptive bilingualism: what is received and what is not received? In Gerhard Kischel (red.), *EuroCom. Mehrsprachiges Europa durch Interkomprehension in Sprachfamilien*. (Tagungsband des internationalen Fachkongresses im Europäischen Jahr der Sprache 2001. Hagen, 9.-10. november 2001), 199-210. Aachen: Shaker Verlag.
- Braunmüller, Kurt. 2003. Akkommodationsstrategier i interskandinavisk kommunikation. In Peter Widell og Mette Kunøe (udg.), *9. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, 70-79. Aarhus Universitet, 10.-11. oktober 2002. Århus.
- Braunmüller, Kurt & Ludger Zeevaert. 2001. *Semikommunikation, rezeptive Mehrsprachigkeit und verwandte Phänomene. Eine bibliographische Bestandsaufnahme*. Arbeiten zur Mehrsprachigkeit. Working papers in multilingualism 19, Universität Hamburg.
- Bruntse, Jacob. 2004. Skandinavisk sprogfællesskab eller forvirring. *Mål og Mæle* 3. 6-11.
- Bø, Inge. 1978. *Ungdom og naboland. En undersøkelse av skolens og fjernsynets betydning for nabospråkforståelsen* (Rogalandsforskning, 1978:4). Stavanger: Rogalandsforskning.
- Börestam, Ulla. 2008. Ursäkta, men kan du säga var Nordens hus ligger? Språkliga strategier vid internordisk kommunikation på Island belysta genom deltagande observation. In Ulla Börestam, Satu Gröndahl, Boglárka Straszer (red.), *Revitalisera mera! En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss*, 30-55. Uppsala: Uppsala Universitet.

---

⁹⁵ Forfattere med mellemnavne er i litteraturlisten alfabetiseret efter disse.

- Börestam Uhlmann, Ulla. 1991. Språkmöten och mötesspråk i Norden. *Språk i Norden* 1991. (Nordisk språksekretariats rapporter 16). 5-25.
- Börestam Uhlmann, Ulla. 1994. *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Ph.d.-afhandling. Uppsala: Uppsala Universitet: Institutionen för nordiska språk.
- Börestam Uhlmann, Ulla. 1996. Språkligt detektivarbete. Om problemkällor i interskandinavisk kommunikation. In *Samspel och variation. Språkliga studier tillägnade Bengt Nordberg på 60-årsdagen*, 75-86. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Börestam Uhlmann, Ulla. 1997. Utblick för inblick – några aspekter på grannspråkskommunikation i teori och praktik. *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri* 3. 239-254.
- Chambers, Jack & Peter Trudgill. 1980. *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson. 2005. *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, norska och svenska*. (TemaNord 2005: 573) Köpenhamn.
- Doetjes, Gerke. 2010. *Akkommodation und Sprachverstehen*. Ph.d.-afhandling. Hamburg: Universität Hamburg
- Elert, Claes-Christian (red.). 1981. *Internordisk språkförståelse*. Föredrag och diskussioner vid ett symposium på Rungstedsgaard utanför Köpenhamn den 24–26 mars. Utgiven i samarbete med Nordiska språksekretariatet. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 33.
- Giles, Howard. 1973. Accent Mobility: A model and Some Data. *Anthropological Linguistics* 15(2). 87-105.
- Giles, Howard, Justine Coupland & Nikolas Coupland. 1991. Accommodation theory: Communication, context and consequence. In Howard Giles, Justine Coupland & Nikolas Coupland (red.), *Contexts of accommodation. Developments in applied sociolinguistics* (Studies in Emotion and Social Interaction), 1-69. Cambridge etc.: Cambridge University Press, Paris: Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme.
- Giles, Howard & Peter Powesland. 1975. Speech Style and Social Evaluation. In Henri Tajfel (red.), *European Monographs in social Psychology* 7. London, New York & San Francisco: Academic Press.
- Golinski, Bernadette. 2007. *Kommunikationsstrategien in interskandinavischen Diskursen*. (Philologia. Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse, 95). Hamburg: Verlag Dr. Kovač. Ph.d.-afhandling, Universität Hamburg.
- Gooskens, Charlotte. 2006. Hvad forstår unge svenskere og nordmænd bedst – engelsk eller dansk? *Tidsskrift for Sprogforskning* 4(1-2). 221-244.

- Gooskens, Charlotte og Sebastian Kürschner. 2010. Hvilken indflydelse har danske stød og svenske ordaccenter på den dansk-svenske ordforståelse? In Cecilia Falk, Andreas Nord & Rune Palm (red.), *Svenskans beskrivning 30. Förhandlingar vid Trettionde sammankomsten for svenskans beskrivning, Stockholm den 10 och 11 oktober 2008*, 82-92.
- Gooskens, Charlotte, Sebastian Kürschner & Renée van Bezooijen. 2012. Intelligibility of Swedish for Danes: loan words compared with inherited words. In Henk van der Liet & Muriel Norde (red.), *Language for its own sake: essays on language and literature offered to Harry Perridon*, 435-455. (Amsterdam Contributions to Scandinavian Studies 8). Amsterdam: Scandinavisch Instituut.
- Gregersen, Frans. 2003. Factors influencing the linguistic development in the Øresund region. *Int'l. J. Soc. Lang.* 159, Walter de Gruyter. 139-152.
- Gregersen, Frans. 2004. Hvorfor kan vi københavnere ikke forstå svensk når jyder kan forstå københavnsk? *Sprogforum* 29. 31-34.
- Gumperz, John J. 1982. *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haberland, Hartmut. 2004. Hvorfor vi taler skandinavisk. *Sprogforum* 29. 6-9.
- Haberland, Hartmut. 2014. English from above and below, and from outside. In Anna Kristina Hultgren, Frans Gregersen & Jacob Thøgersen (red.), *English in Nordic universities. Ideologies and practices*, 251-263. Amsterdam: Benjamins.
- Haugen, Einar. 1953. Nordiske språkproblemer – en opinionsundersøkelse. *Nordisk tidskrift for vetenskap, konst och industri* 29. 225-249.
- Haugen, Einar. 1966. Semicommunication: The Language Gap in Scandinavia. *Sociological Inquiry* 36(2). 280-297.
- Haugen, Einar. 1981. Skandinavisk som mellomspråk. Forskning og fremtid. In Claes-Christian Elert (red.), *Internordisk språkforståelse. Föredrag och diskussioner vid ett symposium på Rungstedgaard utanför Köpenhamn den 24.-26. mars*, 121-143. (Acta Universitatis Umensis, 33). Umeå: Universitetet i Umeå.
- Henderson, Jane Kassis. 2005. Language Diversity in International Management Teams. *International Studies of Management & Organization*, 35(1), 66-82.
- Hockett, Charles F. 1958. *A course in modern linguistics*. The Macmillan Project. 321-338.
- Haastrup, Niels & Ulf Teleman. 1979. *Svensk, dansk eller skandinavisk: En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige situation ved et dansk universitet*. Roskilde: Roskilde Universitetscenter, Lingvistgruppen. (Rolig-Papir 14).
- Jørgensen, Jens Normann, Janus Spindler Møller, Martha Sif Karrebæk & Lian Malai Madsen. 2011. Polylinguaging in Superdiversity. *Diversities* 13(2). 23-37.
- Jørgensen, Nils & Eva Kärrlander. 2001. *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000*.

Gymnasisters hörförståelse. Nordlund 22:1. Lund: Lunds Universitet, Institutionen för nordiska språk.

Kristiansen, Tore. 2004. Sprogholdninger over Øresund. *Danske talesprog*, 5. 161-185.

Kristiansen, Tore. 2005a. Nabosprog i Øresundsregionen. Et studie af reaktioner på sproglig tilpasning. In Jens Cramer, Mette Kunøe & Ole Togeby (red.), *Teorien om alt og andre artikler om sprog og filosofi*, 173-185. Aarhus: Wessel og Huitfeldt.

Kristiansen, Tore. 2005b. Holdninger til sproglig konvergens over Øresund. In Petter Dyndahl & Lars Anders Kulbrandstad (red.), *High fidelity eller rein jalla? Purisme som problem i kultur, språk og estetikk*, 53-65. Vallset: Oplandske Bokforlag.⁹⁶

Larsen, Fritz. 1995. Anmeldelse af Ulla Börestam Uhlmann. Skandinaver samtalar. Språklige och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar. *Rask* 2. 125-132.

Lüdi, George & Bernard Py. 2009. To be or not to be ... a plurilingual speaker. *International Journal of Multilingualism* 6(2). 154-167.

Lundin, Katarina & Robert Zola Christensen. 2001. *Grannspråksförståelse i Øresundsregionen år 2000. Gymnasisters läsförståelse*. (Nordlund 22:1). Lund: Lunds universitet.

Lundin Åkesson, Katarina. 2005. Hur väl förstar vi varandra i Norden idag. In Torbjørg Breivik et al. (red.), *Språk i Norden. Sprog i Norden 2005*, 159-175. Årsskrift for språknemndene i Norden. Oslo: Novus.

Løland, Ståle. 1997. Språkforståelse og språksamarbeid i Norden. *Nordens Språk*. Nordisk språksekretariat. Oslo: Novus. 20-30.

Maurud, Øivind. 1976. *Nabospråksförståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. (Nordisk utredningsserie, 13). Stockholm: Nordiska rådet.

Nordenstam, Kerstin. 1979. *Svenskan i Norge. Språklig variation hos svenska indvandrare i Bergen*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Nordiska Rådet. 1973. *Den nordiska allmänheten och det nordiska samarbetet 1973. Attitydundersökning*. Nordisk utredningsserie, 4/73. Stockholm: Nordiska Rådet.

Ohlsson, Stig Örjan. 1977. Nabospråksförståelse. *Mål og Mæle* 1. 19-25.

Ohlsson, Stig Örjan. 1979. Nordisk radio och television via satellit. Kultur- och programpolitisk delrapport, Bilaga 6: Nordisk språkförståelse—igår, i dag, imorgon. Oslo: Nordiska Ministerrådet,

Rasmussen, Ulla Anna. 2002. *Akkommodation i Øresundsregionen. En sproglig analyse af*

---

⁹⁶ Min udgave af denne artikel af Kristiansen er uden sidetal. Det har ikke været muligt at få fat i *High fidelity eller rein jalla? Purisme som problem i kultur, språk og estetikk*. Referencesidetallene i denne artikel er derfor estimeret ud fra sideangivelserne 53-65.

tilpasningsstrategier i ti dansk-svenske samtaler. Speciale i dansk. Institut for Nordisk Filologi, København: Københavns Universitet.

Ridell, Karin. 2008. *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen*. Ph.d.-afhandling. Uppsala: Uppsala University.

Schüppert, Anja, Nanna Haug Hilton & Charlotte Gooskens. 2016. Why is Danish so difficult to understand for fellow Scandinavians? *Speech Communication* 79. 47-60.

Selinker, Larry. 1972. Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*. 10(1-4). 209-231.

Skovgaard Andersen, Mette & Lisbeth Verstraete-Hansen. 2013. *Hvad gør vi med sprog? Behov for og holdninger til fremmedsprog i den danske centraladministration*. Frederiksberg: Copenhagen Business School.

Theilgaard Brink, Eva. 2016. Man skal bare kaste sig ud i det... – en interviewundersøgelse af unge i Nordens nabosprogsforståelse i praksis. Projektet er forvaltet af Nordisk Sprogkoordination og Foreningerne Nordens Forbund (FNF). <http://sprogkoordinationen.org/media/1337/man-skal-bare-kaste-sig-ud-i-det.pdf> (tilgang 25. august 2017).

Zeevaert, Ludger. 2004. *Interskandinavische Kommunikation. Strategien zur Etablierung von Verständigung zwischen Skandinavien im Diskurs*. Hamburg: Kovač.

Zeevaert, Ludger & Jan D. ten Thije. 2007. Introduction. In Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert (red.), *Receptive Multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*, 1-25. Amsterdam: Benjamins.

Hjemmesider

Elektronisk Mødested for Undervisningsverden. Danmarks læringsportal: danskmodulet:
<http://www.emu.dk/modul/dansk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-l%C3%A6seplan-og-vejledning>

NUAS hjemmeside: www.nuas.org, og linket, der ikke virker længere:
<http://www.nuas.org/web/page.aspx?refid=33>,

Undervisningsministeriets hjemmeside, folkeskolen: <http://www.uvm.dk/folkeskolen/fag-timetal-og-overgange/timetal> (tilgang den 18. juni 2017).

On the non-use of English in a multinational company

In a multinational company in Denmark, Danish, Norwegian, and Swedish employees prefer to communicate in inter-Scandinavian (producing one Scandinavian language, receiving another) in informal workplace settings. They prefer this form of communication to using English, the company's declared corporate language, which is otherwise consistently used as their 'meeting language' (even when only Scandinavians are present). Based on video recordings, this article examines how Scandinavians communicate in informal workplace settings. It is argued that the employed adaptation strategies are characterized by a high degree of variability, and that Scandinavians seem to adapt to each other's languages to a larger degree than what previous research claims to have found, although adaptation is mainly performed within speaker's base language. It is furthermore argued that the possibility of Scandinavian intercomprehension is a resource in the workplace, and that the competence to interact in inter-Scandinavian appears to be an invisible skill to the employees themselves.

Keywords: Scandinavian intercomprehension, linguistic adaptation, inter-Scandinavian, adaptation strategies, informal workplace settings

1. Introduction

An increasing number of international companies in Denmark have declared English their corporate language. This is a reaction to the increased transnational mobility of the workforce, made possible by the fact that knowledge of English is widespread enough in Denmark to make the language a viable tool for solving problems of communication and inclusion in the workplace (Haberland 2014b). English has been widely accepted as a lingua franca. This certainly seems true of the Nordic countries, where English is much more of a world language than in many other parts of Europe (Haberland & Preisler 2015: 17). But in one multinational company in Denmark, where English was introduced as the corporate language by the German parent company in 2008, and where both external and internal meetings are conducted in English, there are other languages at play at lunchtime, primarily the local language (Danish) as well as the 'nabosprog' [neighbouring languages] (Norwegian and Swedish).

As previous research has shown, this simultaneous use of three languages requires "hårt interaktionellt arbete och ingående förhandlingar." [interactional hard work and intensive negotiations] (Börestam Uhlmann 1994: 197), but nevertheless, participants from Denmark, Norway, and Sweden prefer this form of communication to English when interacting with each

other in spite of the fact that otherwise their ‘meeting language’ is English (even when only Scandinavians are present).

Based on video data collected in September and October 2013, this article deals with the way Scandinavians communicate in informal workplace settings and how to a large degree they adapt to each other’s languages in contrast to what previous research on this subject has shown (e.g. Börestam Uhlmann 1994, Zeevaert 2004). This adaptation is characterized by a high degree of variability, both when the adaptations are within the speaker’s own base language and the recipient’s base language, a term used to underline the participants’ multilingual resources; not all of them have Danish, Norwegian or Swedish as their first language. It is argued that the possibility of intercomprehension between Scandinavians is a resource in the workplace, while the competence to interact in inter-Scandinavian appears to be an invisible skill to the employees themselves.

2. The Nordic countries, Scandinavia and neighbouring languages

The Nordic countries are a geographical and cultural region in Northern Europe and the North Atlantic. The region consists of five countries (Denmark, Finland, Iceland, Norway, and Sweden) with three autonomous regions (the Åland Islands, the Faroe Islands, and Greenland). In this article the focus is on the three Scandinavian countries Denmark, Norway and Sweden.

The Scandinavian languages, Danish, Norwegian and Swedish, are so similar in vocabulary, morphology and syntax that in principle Scandinavians can communicate across language borders. This phenomenon has been extensively studied, usually in order to explain why intercomprehension does not always work optimally. Einar Haugen (1966) and later researchers established a hierarchy of Scandinavian intercomprehension (e.g. Maurud 1976, and Delsing & Lundin Åkesson 2000): Danes are the most difficult to understand, while Norwegians do best in understanding the other Scandinavian languages, also being best understood by speakers of the other two languages. Swedes have the greatest comprehension problems of all the three groups. In other words, inter-Scandinavian comprehension is not symmetrical. These results have established a certain consensus, or as Börestam Uhlmann diplomatically puts it: “(...) the studies – with their different methods and varied groups of respondents – nonetheless resulted in largely similar patterns with respect to comprehension among neighbouring languages.” (Börestam Uhlmann 2005: 2027). Previous research also focuses on the question of whether inter-Scandinavian intercomprehension is in decline, to the effect that Scandinavians increasingly prefer to use English rather than inter-Scandinavian (e.g. Delsing & Lundin Åkesson 2005, Bacquin & Christensen 2013).

2.1. English as lingua franca in Scandinavia

English is in Scandinavia acknowledged as the lingua franca of internationalization with non-Scandinavians: “For det første er der i den offentlige debat overvejende konsensus om, at i sproglig henseende er den såkaldte ‘globalisering’ et engelsksproget fænomen, og der findes ikke den samfundssfære, hvor engelsk ikke er udråbt til *lingua franca* forstået både som det fælles, det samlende, det nødvendige – måske det eneste nødvendige – sprog.” [First, in the public debate there is to a large extent a consensus as far as language is concerned that what is called ‘globalization’ is an English-language phenomenon, and there is no sphere of society, where English is not proclaimed the *lingua franca*, understood as both the shared, the unifying, the necessary – perhaps the only necessary – language.] (Verstraete-Hansen 2008: 8). Some researchers even go as far as declaring Scandinavians bilingual in English: “I stort sett alla nordbor är numera i någon mån tvåspråkiga, främst i engelska (...)” [Almost everyone in the Nordic countries is now bilingual to some degree, mainly in English (...)] (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 1). This is an exaggeration, since it disregards the 20% of “English-have-nots” (Haberland & Preisler 2015: 18). The English proficiency of most Scandinavians is self-reported as very high. 86 per cent of Danes and Swedes in a survey claim to speak English “well enough to take part in a conversation” (Eurobarometer 2012: 21, the average in the EU27 is 38% 2012: 19, see Haberland 2014a for a more thorough review). The idea of declining inter-Scandinavian intercomprehension is the belief that the younger generations prefer to communicate in their second language, English, instead of staying productively in their first language and activating the inter-Scandinavian mode receptively (listening to and understanding a neighbouring language). There is very little research-related evidence for this belief. In the following, the three most recent major studies that support this claim are discussed.

In a recent, primarily questionnaire-based, study by Andersen and Verstraete-Hansen (2013) of the use of languages in Danish ministries, the participants could comment freely on the topic. Five comments are quoted in the report, two of which remark on generation differences: “Jeg kan konstatere, at den yngre gruppe af mine medarbejdere har problemer med at indgå i en nordisk arbejdssammenhæng, medmindre det sker på engelsk” [I’ve noticed that my younger colleagues have trouble engaging in a Nordic work related context unless it is conducted in English] (Andersen and Verstraete-Hansen 2013: 58) and “Det er absurd at opleve, at unge kolleger fra de nordiske lande med deres friske hjerner taler engelsk sammen, mens vi gamle klarer os fint ved at slå ørerne lidt ud.” [It is absurd to see that young colleagues from the Nordic countries with their fresh brains

speak English together, while we old people do just fine by straining our ears a bit.] (Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58).

In their project on *Internordisk språkförståelse i en tid med ökad internationalisering* [Inter-Nordic language comprehension in a time with increased internationalization] (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 89-95), Delsing and Lundin Åkesson also tested competence in English besides testing inter-Scandinavian comprehension. The results were that young Danes, Norwegians and Swedes are strikingly better at understanding English than the other Scandinavian languages (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 92). This is explained by the fact that they have been taught a lot of English in school and have had very little inter-Scandinavian intercomprehension teaching, if any (50 per cent of the students say that they have not had any neighbouring language education at all) (Lundin Åkesson 2005: 174). In addition, the older generation (the students' parents) were also tested, and the results show that they are significantly better than the younger generation at understanding the neighboring languages (Delsing & Lundin Åkesson 2005: 119). Unfortunately, the parents' English skills were not tested. It should be pointed out that only receptive abilities were tested (see also Gooskens 2006 for a similar test with similar results and a similar explanation).

Bacquin and Christensen (2013) asked Swedish and Danish high school students about their attitudes towards each other's neighbouring language and English, respectively. The study reveals a very low degree of contact between young people from Sweden and Denmark (Bacquin & Christensen 2013: 4) and indicates that the young people find English much easier to understand than Danish or Swedish.

Thus, we have three results indicating that young people prefer English. The first study, however, is difficult to use as evidence as it concerns a qualitative result within a quantitative study and is based on two comments only. The second study primarily shows that young Scandinavians are good at English and that the older generations are better at understanding inter-Scandinavian, but it does not tell us anything about actual use, and whether young Scandinavians interact primarily in English when they meet. In the last study, young people self-report that English is much easier to understand than the neighbouring languages, but 70% of Danish young people also claim they choose to talk Danish, half of them also adapting their Danish to Swedish, when interacting with Swedes, and only 13% to choose English (Bacquin & Christensen 2013: 9). Around 50% of young Swedes claim to talk Swedish or Swedish adapted to Danish with Danes, while 42% claim that they choose English (only the last point is made relevant of the authors, Bacquin & Christensen 2013: 11).

Previous research focuses on Scandinavians' intercomprehension difficulties, but show at the same time that most Scandinavians have no or few problems in communicating with each other in inter-Scandinavian. In the next section the focus is on the researchers who argue that Scandinavians use inter-Scandinavian to communicate.

2.2. Inter-Scandinavian

Three researchers stand out from the others in test style and perspective. Ulla Börestam Uhlmann (1994), Ludger Zeevaert (2004) and Karin Ridell (2008) used more or less naturally occurring interactions to examine inter-Scandinavian communication, and conclude that English is not normally used between Scandinavians: "Vi har sett att modersmål är den fasta grunden för samtalen och att alla andra tendenser, antingen i 'skandinavisk' riktning eller i riktning mot engelska, utgör tillfälliga och sporadiska utvecklingar. Stora språkliga likheter mellan de tre språken har varit en viktig förutsättning, dock inte för spontan mellanförståelighet utan för en mellanförståelighet uppnådd genom hårt interaktionellt arbete och ingående förhandlingar." [We have seen that the mother tongue is the firm foundation for conversations, and that all other tendencies, either in the "Scandinavian" direction or in the direction of English, are temporary and occasional deviations. Large-scale linguistic similarities between the three languages have been important preconditions, however, not for spontaneous intercomprehension but for intercomprehension achieved through interactional hard work and intensive negotiations] (Börestam Uhlmann 1994: 197).

Zeevaert's data were collected at six conferences for people from the Nordic Association of University Administrators (NUAS). From the NUAS website it is evident that despite Zeevaert's assertion to the contrary (2004: 5), NUAS is not representative of inter-Scandinavian communicators, but is made up of trained speakers in inter-Scandinavian with a positive attitude towards the inter-Scandinavian language project: "NUAS arbetspråk såväl vid möten som seminarier är de skandinaviska språken. Stor vikt läggs vid främjandet av språkförståelsen (...)" [NUAS' working languages, at meetings and at seminars, are the Scandinavian languages. Emphasis is placed on the promotion of language comprehension (...)]

(<http://www.nuas.org/web/page.aspx?refid=9>).

Also Börestam Uhlmann's data are biased because her informants are more open to Scandinavian interaction than average. They were contacted through Nordjobb, which is a cooperative network where the The Nordic Association (Föreningen Norden) in conjunction with representatives from industry and labor market authorities provide Nordic young people with summer jobs in another Nordic country (Börestam Uhlmann 1994: 59). The young people also know that Börestam

Uhlmann's project is to investigate inter-Scandinavian communication and they possibly try to live up to some language ideological expectations (i.e. to communicate in the Scandinavian languages), which Börestam Uhlmann herself also remarks on (Börestam Uhlmann 1994: 131).

Ridell's data are from nursing home settings in Denmark in the Øresund Region. She follows three Swedish carers who work with elderly Danes using inter-Scandinavian on a daily basis. English does not appear in her data and inter-Scandinavian communication is not a problem in these settings.

Despite these biases (primarily the participants' extensive experience of, and positive attitude to inter-Scandinavian communication), it is interesting that researchers working with real-life interaction among Scandinavians conclude that inter-Scandinavian is being used.

2.2.1. Only a few understand nothing

Self-reports and tests show that Scandinavians experience problems understanding each other, which has been emphasised ever since Haugen did the first survey of inter-Scandinavian communication, although he also concluded: "The first observation to be made is that only three respondents claimed not to understand at all." (Haugen 1966: 288).

Lundin Åkesson concludes that "skandinaver inte är särskilt duktiga på att förstå sina grannspråk." [Scandinavians are not particularly good at understanding their neighbouring languages] (Lundin Åkesson 2005: 172), while they are "duktiga på engelska och oftast bättre än på grannspråken." [good at English and most often better than at the neighbouring languages] (Lundin Åkesson 2005: 172). Considering that only receptive skills were tested, Lundin Åkesson's results are interesting: the students score five out of ten points in inter-comprehension when listening to or reading news. Unlike in tests, sender and receiver will cooperate in real-life interaction and adapt mutually (Börestam Uhlmann 2005: 2029). Therefore, Börestam Uhlmann, Ridell and Zeevaert's real-life data give a different image of inter-Scandinavian communication. One of the conditions for successful inter-Scandinavian communication is experience with the neighbouring languages (Haberland 2004: 8; Ridell 2008: 211; Zeevaert 2004: 351). Most students aged 16-19 do not have this experience.

Scandinavians can and do use inter-Scandinavian to communicate, but today's linguistic landscape makes it possible for Scandinavians to interact in yet another language: English.⁹⁷ Still, in the

---

⁹⁷ Maybe this situation is not that new either but the default choice of language has changed: "The desperation course is occasionally taken of using a non-Scandinavian language as the medium of communication. This is only mentioned sporadically by the informants and always in relation to Danish. A Norwegian school man said, 'When I am in Copenhagen, I ask the waiters to speak German.'" (Haugen 1966: 296).

company I observed employees speak inter-Scandinavian *outside meetings*. Contrary to expectation, there were only instances of inter-Scandinavian communication and no use of English between the Scandinavians in my data.

How Scandinavians speak inter-Scandinavian will be the topic for the rest of this paper, following a view on data and settings.

3. Data and settings

The data collected for this paper originates from what I call ‘Company 1’ (the company’s name is anonymized here) and consist of 18 hours of video-recorded material of lunchtime settings, four interviews, and observations in the company during the autumn of 2013. The semi-structured interviews (Kvale 2009) were with the head of the Scandinavian customer service, a product safety manager, the head of human resources and a human resource manager. The questions that were raised in the interviews all concerned linguistic and cultural diversity in the workplace. The interviewees are all Danes, the interviews were conducted in Danish and lasted approximately half an hour each. The video recordings cover four lunchtime tables on three days from 11:30 to 13:00. Out of 18 hours of video recordings, about 2.5 hours have been analysed here, that is, those interactions that include Scandinavians only. In these, 34 Scandinavians interact in 40 different participant constellations.

‘Company 1’ is located in Copenhagen and has declared English as a corporate language like many other major companies in Denmark.⁹⁸ It is a subsidiary of a German company that was founded in the mid-nineteenth century and has more than 100,000 employees worldwide. The main activities of the company lie within the chemical industry.

At the Danish site, there are around 100 employees, which places the company within the category of small and medium-sized enterprises in Denmark. The employees are mainly from Denmark, but also from Norway, Finland, and Sweden. In the interviews, it was mentioned that there is one Danish speaking German working on the site, but either his Danish was so fluent that I have not noticed that he was German, or he did not participate during the days of recordings.

In the data I collected, five languages are represented: Danish, English, German, Norwegian and Swedish. In the interviews, the official policy was mentioned: in 2008, the German parent company

---

⁹⁸ I have not been able to find out how many companies in Denmark have actually declared English as their corporate language. A survey of 400 companies (in 2007) showed that 25% of them have English as a corporate language (Lønsmann 2011: 36). Verstraete-Hansen studied 206 companies within the category small and medium enterprises (under 250 employees) and 61 large companies (over 250 employees) (Verstraete-Hansen 2008: 6-7). At present in 2015, there are 300,000 active companies in Denmark, 10,000 of which (with 500,000 employees) are members of the Confederation of Danish Industries.

changed its corporate language from German to English. Danish skills are no longer a qualification required for working in the company, since English has been established as the corporate language, however, the employees mention Danish as ‘the social language’. It was clear from my observations that the ‘working language’ is almost exclusively Danish (with some Norwegian and Swedish), except at meetings, which are strictly held in English. The recordings of the lunches showed that English is occasionally used when non-Scandinavian guests participate. There is only one instance of German (of approximately 30 seconds) in the data, when two guests from Germany realize that they are being recorded and therefore leave the table. Norwegian and Swedish are not mentioned as social languages in the interviews. From my observations and my recordings it is obvious that these languages are also used in conjunction with the local language, Danish, as social languages. In previous research on language choice in institutional settings, a distinction is often made between on- and off-task talk, for instance in Konstantinou (2008), Bonacina-Pugh & Gafaranga (2011), Söderlundh (2012), or Mortensen (2013). There is an assignment solved in one language (Greek, French, English, or English, respectively) and talk around the assignment, organizing the assignment, in another language (Swedish, English, Swedish, or Danish, respectively). On-task talk is used to solve an assignment; off-task talk is used for organizing the solving. According to Negretti and Garcia-Yeste (2014), lunch at work has two key functions: a) it provides the opportunity for informal exchange of information, and b) it allows for small talk and the establishment of social relations at work (Negretti & Garcia-Yeste 2014: 109). None of these functions can be addressed to trigger the on-/off-task talk description. It is not a working or meeting lunch; the participants do not eat while working on an assignment. There are, in other words, no formal tasks to be solved in these lunchtime settings and they therefore challenge the binary description of on-/off-task-talk as long as this is a situational description. If it is defined as an institutional description, one could talk about off-task talk in the lunchtime settings, but no matter whether the participants exchange work-related information or engage in small talk, the preferred medium is inter-Scandinavian, even when the participant framework changes. There are no asides or parallel side sequences (Mortensen 2013: 436) for which language choice is required. Inter-Scandinavian is the overall language choice, made before entering the lunchtime settings. There is one instance of use of English in a speaker constellation of eight participants, where one of the participants is non-Scandinavian. The instance is a case of Gregersen’s “*gæsten bestemmer-argumentet*, en variant af inkluderende høflig adfærd” [*the guest decides-argument*, a variant of inclusive polite behaviour] (Gregersen 2012: 11), or to expand on Lønsmann’s one-liner: it only

takes the presence of a single non inter-Scandinavian speaker to change the language to English. (Lønsmann 2011: 168, with “non-native Danish speaker” instead of ‘non inter-Scandinavian speaker’). The preferred language at the above-mentioned lunch table stays inter-Scandinavian and only talk directed to the non-Scandinavian is in English.

In the 18 hours of video-recorded data, there is a total of 6 hours and 55 minutes of interaction; 2 hours and 36 minutes are recordings of Scandinavians interacting in 40 different participant constellations. There are 34 participants: 16 Danes, 3 Finns, 1 non-Scandinavian, 5 Norwegians, and 9 Swedes. The 30 Scandinavians have Danish, Norwegian or Swedish as their first language. Two of the Finns have worked in the company for approximately a year; they have very different approaches to Danish as Company 1’s social language. Sara has learned Danish and uses it, while Simo has refused to learn Danish and all conversations with him are in English. There is also one Danish-speaking Finn (Helena) who has lived in Denmark for approximately 20 years and speaks Danish fluently. The one non-Scandinavian participates only in one recording. The speaker constellations vary in size from two to nine participants, and the participant framework expands and contracts depending on how much time the respective participants spend on their lunch.

4. Adaptation

The term ‘inter-Scandinavian’ refers to a scenario in which the speakers have different Scandinavian languages as their base language and choose not to use some lingua franca. Very different speech productions can occur within this scenario. The producers can stay within their own Scandinavian language, they can incorporate varying degrees of adaptation (lexical, phonetic, syntactic and pragmatic) and they can switch to another Scandinavian language.

Börestam Uhlmann reports that languages are practically not mixed and that words from neighbouring languages in her data comprise 0.6% of the total number of words, and she concludes: “Tendensen att medelst grannspråklig tillnärmning skapa någon form av ‘skandinaviska’ är med andra ord svag” [The tendency to create some kind of ‘Scandinavian’ by approaching the neighbour linguistically is, in other words, weak.] (Börestam Uhlmann 1994:125). Zeevaert reaches the same conclusion: „Akkommodationen an die Nachbarsprachen bleiben aber die Ausnahme.“ [Accommodation to the neighbouring languages remains the exception.] (Zeevaert 2004: 303). In general, the assumption is: “The default in inter-Scandinavian communication between Danes, Swedes and Norwegians is the use of the respective mother tongue together with the willingness to accept and understand the neighbouring standard languages.” (Braunmüller 2002: 1). Just like in Ridell’s study of three Swedish employees in a Danish nursing home, who integrate Danish in their

speech in different ways and to varying degrees (Ridell 2008: 210), my data contain cases of some participants that adapt to their interlocutor's language to a great extent and also some that adapt less. The degree and extent of the participants' adaptation strategies depends on whom they speak with and their inter-Scandinavian competences. In other words, there is a varied use of linguistic adaptation strategies within this scale of linguistic approaches in the scenario. These strategies are chosen by the speakers largely independently of the other speakers in the participation framework: One of the interlocutors may stay within his/her base language while the other does not or may use different strategies in the same conversation with the same participant framework. This means that the choice of strategies does not refer to the conversation as a whole but to the individual contribution. While total mutual adaptation (swapping languages) may not be excluded (it does not occur in the data), it would hardly be functional.

There are basically two ways that Scandinavians can adapt in inter-Scandinavian conversations:

- Inter-Scandinavian speakers can stay within their base language. They produce their own base language. This includes the following adaptation possibilities: control of speech rate, pitch, pauses, choice of vocabulary, or downgrading of dialects (or regional varieties).
- Inter-Scandinavian speakers can use features from the recipient's base language, showing e.g. incorporation of lexical features from the other languages, outright language alternation etc.

No productive skills within the recipient's base language are required when making use of the first strategy. As far as the receptive skills are concerned, this communication strategy primarily requires knowledge of the given context and willingness to understand (that is, a specific attitude). Basic knowledge of the phonetic and lexical differences between the languages can, however, be very helpful for intercomprehension between Scandinavians (cf. Teleman 1987: 78-80 for phonetic, lexical and communicative strategies). To make adaptations within the recipient's base language, one needs productive knowledge of this language. Within both strategies there are minimal and maximal (no hierarchy or normative assessment implied) adaptations. Minimal adaptation within the base language means that the speakers use their base language as with other speakers of the base language, while employing all the possibilities mentioned above is maximal adaptation. Minimal adaptation within the recipient's base language means that the speakers incorporate a few features from the recipient's base language, while maximal adaptation is shift to the recipient's base language.

4.1. Adaptation within base language

The first practice to be described is minimal adaptation within speakers' base language. The interlocutors stay within their base language, speaking as if they were interacting only with other base language speakers of their own base language. This is the practice that has been claimed to be the default, but is a practice that in my data is at most just as common as the other strategies, for both long-term residence and short-term residence speakers. It requires very good receptive competences of the interlocutors.

The first example of this minimal adaptation involves three Swedes (Lis, Karl and Ulf) with Swedish as their first language, and one Dane (Erik) with Danish as first language. They talk together almost as if they were interacting with speakers of their own base language only. They all work for the company. Erik is located in the Copenhagen division, and the Swedes are from the Gothenburg division, visiting the Danish site.

The speech rate is fast, they speak indistinctly, and the talk is in Swedish or Danish, respectively. In the recordings with the three Swedes being among themselves, Lis uses her local accent freely, which she does not when speaking with Danes; there she downgrades her accent instead.

Analytically, this downgrading can only be inferred by comparison between different types of data. In the beginning of Example 1, Lis, Erik, Karl and Ulf have interacted for approximately five minutes. The subject of conversation has mostly been business-related, with references to the preceding meeting; the fact that they are being recorded has also been discussed. About 20 seconds before the beginning of the excerpt they have started to talk about how Karl and Ulf support different Swedish football clubs and that their clubs played a match the previous weekend. The excerpt lasts half a minute.

Example 1

- 1 Karl: Ja, det var lite så för att (0.6) för att om dom inte kommit, dom kommer att
2 komma. Jag är säker på det. Jag tror, dom är ett bra lag, men dom var inte
3 mogna riktigt för serien här än, så dom kommer, och nästa gång kan det lika
4 gärna vara.
5 [Yes, it was a bit to (0.6) because if they don't come, they will come. I'm sure
6 of that. I think they are a good team but they weren't really ready yet for
7 this series, so they will come and next time it could just as well be.]
8 Pause: (0.6)

- 9 Erik: Sid (.) sidder du og undskylder, at Ulfs hold (.) at I ikke tabte?
 10 [Ar (.) are you apologising that Ulf's team (.) that you didn't lose?]
 11 Pause: (0.7)
 12 Karl: Va?
 13 [What?]
 14 Erik: Sidder du [og undskylder, at Ulfs hold tabte?]
 15 [Are you making apologies for Ulf's team losing?]
 16 Ulf: [Ah men ah men] [försök att vara lite storsint här nu eh]
 17 [well, please, be a bit generous here]
 18 Karl: [Aj jo, men jo, men] jo, men alltså, jag ...
 19 [Yes but, yes but, yes but so, I...]
 20 Ulf: xxx
 21 Lis: Det är bara för att vi skal säga: Nej Linköping är bäst!
 22 [It's just so that we'll say no: Linköping is the best!]
 23 ((Erik, Lis and Ulf are laughing, while Karl continues to speak))
 24 Karl: Jag skulle vilja ha, jag skulle vilja ha: (0.3) dom två lagen i finalen, det tror
 25 jag skulle vara väldigt, väldigt god finallag.
 26 [I would like, I would like (0.3) those two teams to be in the finals. I think that
 27 they would make really good teams for the finals.]

The excerpt shows minimal adaptation with all four speakers staying within their base language. Although the conversation has been about both business and pleasure, there is no indication of a need to switch to English.

The following example 2 is also an example of adaptation within the base language, but the adaptation goes much further than in example 1. The participants are the same three Swedes as above (Lis, Karl and Ulf, only Karl produces speech) and one Dane, Sus, who works in Company 1's kitchen in Copenhagen. Sus' base language is Danish. The Swedes have just arrived at the table when Sus approaches them to tell her about her upcoming trip to Sweden where she will pick up a piece of furniture.

This is an example of slow speech rate and clear articulation; both Karl and Sus are doing their best to make themselves understood by each other, and Sus is also trying to adapt her pronunciation, e.g.

in the words Sverige ('Sweden', line 1), kommode ('chest of drawers', line 15), Ljusne (a Swedish city, line 33) and Gävle (a Swedish city, line 40). The conversation lasts 35 seconds, and this excerpt is only 20 seconds. The words in italics deviate from standard Danish.

Example 2

- 1 Sus: Jeg kører til *Sverige* (0.4) her i næste weekend.
2 [I'll drive to Sweden (0.4) this coming weekend.]
3 Pause: (0.6)
4 Karl: Gör du det?
5 [Will you?]
6 Pause: (0.2)
7 Sus: Ja.
8 [Yes.]
9 Pause: (0.4)
10 Karl: Va, ska [ska] du ända upp i [Norge?]
11 [Are you going all the way up to Norway?]
12 Sus: [Ja] [Jeg ska...]
13 [Yes] [I'm going...]
14 Pause: (0.2)
15 Sus: Ja, nej, jeg skal op og hente en *kommode*!
16 [Yes, no, I'm going up there to pick up a chest of drawers!]
17 Pause: (0.6)
18 Karl: En kommode.
19 [Karl repeats 'kommode']
20 Sus: Ja!
21 [Yes!]
22 Pause: (0.6)
23 Karl: Vart ska du någonstans då da?
24 [Whereabouts are you going?]
25 Pause: (0.2)
26 Sus: Ja, den skal jeg have i min bil, og så [kører jeg den her til København.]
27 [Yes, I'll have it in my car and then I'll take it to Copenhagen.]

28 Karl: [Ja, men hvor?]
 29 [Yes but where?]
 30 Karl: Var i Sverige åker du och hämta [den?]
 31 [Where in Sweden will you pick it up?]
 32 [ly:snəs]
 33 Sus: [I] ø:h Lysnæs!
 34 [In Ljusne!]
 35 Pause: (0.7)
 36 Karl: I Ly:s...?
 37 [In ly:s...?]
 38 Pause: (0.3)
 39 [dje:vla]
 40 Sus: Nord for *Djävla!*
 41 [North of Gävle!]

In example 2, both parties are doing a lot of work in understanding and being understood: They allow not completely understood utterances to pass for the moment, and the participants answer according to what they think is the question rather to what is actually being asked, e.g. the question: where Sus is going (line 23) is answered as if the question had been about the chest of drawers and the transportation back home to Denmark. There are no cities called Lysnæs [ly:snəs] (line 33) or Djävla [dje:vla] (line 40), but Ljusne [jʉ:snɛ] and Gävle [jɛ:vle] exist. Karl can presume that Sus is going to an existing place in Sweden (from the notion that people usually say meaningful things), so although he might not understand Sus' adapted Swedish pronunciations, he can continue the conversation. Sus' adaptation can stem from various impressions; the impressions can be formed according to city names written on a map and pronounced the way she thinks is Swedish, a hypercorrection, or a repetition of what she has heard a Swede say, or perhaps a combination of these.

Both Karl and Sus stay within their base languages, but Sus makes at least one attempt at saying something in Swedish in *Sverige* (line 1) with tone 2, which could be a reproduction of her experience with the Swedish language. The case of *kommode* (line 15) is more complex. In Danish, *kommode* means a chest of drawers, which is called *byrå* in Swedish, while *kommod* in Swedish means a washstand. Sus might just use the Danish lexeme *kommode* with a supposedly Swedish

pitch contour, or she tries to say *kommod* (with the wrong pitch) adding a Danish ending (-e). Karl repeats what Sus said, and Sus says: “Yes!”. Karl leaves the topic and asks whereabouts she is going to pick it up. What Sus was to pick up in Sweden, will remain uncertain, like what Karl thinks, Sus is going to pick up. Neither of them, though, seems to experience a communication problem. The English translation in the transcript, ‘chest of drawers’, reveals an analytical choice made by the transcriber and indicates a methodological challenge that unfortunately cannot be dealt with here.

4.2. Adaptation to recipient’s language

The following two examples will show inter-Scandinavian speakers who use features from the recipient’s base language displaying productive knowledge of the recipient’s base language.

Ulf Teleman suggests that the movement from small lexical changes within one’s base language to lexical changes within the recipient’s base language is almost natural: “Kanske väljer man ord som ‘spörja’ i st.f. ‘fråga’, ‘börja’ i st.f. ‘börja’. Nästa steg är att plocka in ord från motpartens språk i sitt eget tal.” [Perhaps one chooses words like ‘spörja’ instead of ‘fråga’, ‘börja’ instead of ‘börja’. The next step is to use words from the counterpart’s language in one’s own speech] (Teleman 1987: 79). As mentioned before, these covert strategies are not possible to demonstrate in an analysis of actual interactions; only by interviewing the speakers afterwards could one reveal if this strategy had been used (if the participants are at all aware of their linguistic strategies). The development from strategy one towards strategy two, implied in the quote from Teleman, is disputable, as the choice between strategy one and two in the data appears rather dependent on the individual resources of the speakers rather than their inter-Scandinavian proficiency, as example 3 will show (and example 1 has shown).

Example 3 shows adaptation within the recipient’s language with a minimum of adaptation towards the recipient’s language. The participants are: a Dane (Birgit) with Danish as her first language and a Swede (Malin) whose first language is Swedish. They both work at the site in Copenhagen, and Malin has lived in Denmark for several years. The interaction in the excerpt takes place five minutes after they have arrived at the table. The topics so far have been the fact that they are being recorded, work issues and spare time. Malin’s opening question in example 3 comes after a long pause, initiating a new topic: whether Birgit has received any insurance money after a trip to Turkey where she fell ill. Birgit and Malin communicate primarily in their base languages with a minimum of adaptation, but Birgit reuses Malin’s *kolla* (line 4), not in the supine, the way Malin used it, but in the infinitive and with a long consonant [l:] unknown in Danish. This is not only a reproduction,

but also an active reconstruction requiring knowledge of Malin's base language. The word in italics deviates from standard Danish.

Example 3

- 1 Malin: Har du kollat något mer med dina brev sådär?
- 2 [Have you checked your letters any more?]
- 3 Pause: (1.4)
- 4 Birgit: Ja, der er ikke noget at *kolla*.
- 5 [Yes, there is nothing to check]
- 6 Pause: (0.7)
- 7 Malin: Är det inte det? Men din privata:?
- 8 [Isn't there? But your private?]
- 9 Pause: (0.6)
- 10 Birgit: Nej.
- 11 [No.]
- 12 Pause: (0.7)
- 13 Malin: Inte där heller?
- 14 [Nothing there either?]
- 15 Pause: (0.4)
- 16 Birgit: Nej.
- 17 No.

Birgit's *kolla* is both a lexical and a phonetic adaptation as she pronounces it [kɔl:a] with a long [l:]. Birgit does not say: 'ja där är inte något att kolla', so she is far from using Swedish. Her adaptation occurs within a string of minimally adapted speech. The example therefore underlines the difficulties in placing a case like hers within the two strategies. In comparison with Sus in the second example, Birgit displays solid productive knowledge of Swedish.

The last example is from a conversation between one Dane (Betina) with Danish as her first language, one Finn (Helena), with Finnish as her first language and Danish as her base language, and one Swede (Jan) with Swedish as his first language. The example is with maximal adaptation within recipient's base language. Betina and Helena work at the Danish site in Copenhagen, Jan at the Swedish site in Gothenburg. Helena frequently adapts and speaks almost Swedish. Jan also

participates in this conversation but not productively in this excerpt, which lasts for 10 seconds, within a conversation lasting 15 minutes. At this point, they have interacted for eight minutes and have discussed work-related as well as spare time-related topics. Helena starts talking after a pause of 23 seconds in the conversation and thereby initiates a new topic. Throughout the conversation, Helena and Betina use strategy two and adapt a great deal to Swedish. While Betina's adaptations have similarities with Sus' adaptations from Example 1, Helena's adaptations, as will be shown in example 4, display firm knowledge of Swedish. The words in italics deviate from standard Danish.

Example 4

- 1 Helena: Min søster, hun *jobbar* i: e:hm i Stockholm, altså næsten ehm (0.9) *två dagar* (.)
 2 *varje ~vecka* eller el[ler] *två dagar* hver *annan 'vecka*, ja ja.
 3 [My sister, she works in Stockholm almost eh (0.9) two days (.) every week or
 4 or two days every second week, yes, yes.]
 5 Betina: [Aha]
 6 [Okay]
 7 Helena: Hun bor i Helsinki, men altså...
 8 [She lives in Helsinki but so...]
 9 Pause: (0.6)
 10 Helena: Men altså, arbej... *jobbar* i Firma X.
 11 [but wor... works in Company X.]

Also here, within one production of adaptation we see a variation in the pronunciation variation of the lexical item *vecka* (line 2); first with tone 2 (*~vecka*), then with tone 1 (*'vecka*). In standard Swedish, the word *vecka* has tone 2. It is also notable that Helena uses *Helsinki* (line 7) (like in Finnish) and not *Helsingfors* (like in Swedish, in Danish both variants are possible). *Søster* (line 1) is also a Danish word (*syster* in Swedish).

Jan does not adapt, neither within Swedish nor to Danish in the conversation with Helena and Betina. This asymmetrical adaptation pattern is very common in the data: only one part of a speaker constellation adapts to the other when the adaptation is within the recipient's base language. The four discussed examples are typical for the data in the way that they demonstrate Scandinavians' varied linguistic adaptation strategies when interacting in inter-Scandinavian.

5. Concluding discussion

The competence to communicate in inter-Scandinavian may slowly be dying out, as some people have claimed – although more evidence to that would still be required – but this is definitely not the case in this informal workplace context. Contrary to expectation, in my data there were only instances of inter-Scandinavian communication and no use of English between the Scandinavians. Although the Scandinavians are good at English, and English is the corporate language of Company 1, the Scandinavian employees choose to communicate in inter-Scandinavian during lunchtime, both when interacting with fellow in-house employees, with employees from the company's other Scandinavian sites, and with external guests.

At meetings the employees of Company 1 speak English “for levelling native language diversity” (Neeley 2014: 2) and to ensure mutual understanding between the transnational employees. The following quote from Andersen and Verstraete-Hansen (2013) might form part of the answer to the question of why the Scandinavians do not opt for English at lunchtime although, according to the literature, it takes a great deal of effort and encouragement to keep a conversation flowing in the Scandinavian languages: “Selv i de nordiske lande er der tendens til, at der ikke kan kommunikeres på skandinavisk, men derimod at der tales engelsk til nordiske møder for at sikre, at der er *fælles forståelse* om budskaberne etc.” [Even in the Nordic countries, there is tendency to use English at the Nordic meetings because inter-Scandinavian communication does not work and to ensure that there is *common understanding* about the messages etc.] (Andersen & Verstraete-Hansen 2013: 58, my italic). At the lunch table, however, the common understanding does not *need* to be ensured; the comfort and relaxation of speaking one's first language is very important in informal workplace contexts, which is stated clearly by Neeley: “To those for whom the lingua franca is not a native language, it can never be a neutral auxiliary, but must always be a replacement for their own native tongue.” (Neeley 2014: 2). Tange and Luring (2009) have studied the use of a corporate language (English) and what that entails. They have identified language choice and language use in informal settings of multilingual workplaces as one of the barriers to social interaction, resulting in ‘language clusters’ that “take[s] the form of informal gatherings between the speakers of the same national language (...)” (Tange and Luring: 2009: 224). The lack of informal English competences may not be the only reason why employees gather in language clusters at lunchtime, as suggested by the authors under the heading “thin communication” (Tange & Luring 2009: 226). In a multilingual company, in which the local language is accepted as ‘social language’, the choice of the language spoken at lunchtime is not controlled by the need of optimizing communication but is an example

of ‘phatic communion’: “(...) a type of speech in which ties of union are created by a mere exchange of words” (Malinowski [1923] 1972: 151). The key functions of lunch talk mentioned by Negretti and Garcia-Yeste are informal exchange of information and establishment of social relations at work (2014: 109). At lunchtime the point is not to communicate content but to bond through talk, to build up community: “They [i.e. the words] fulfil a social function and that is their principal aim.” (Malinowski 1972: 151). That could be the reason why it is not so important that everything is understood and the switch away from the language to communicate content to the ‘social language’ makes people more relaxed. It is perhaps in these types of small talk, in these instances of phatic communion, that people feel most at ease with receptive multilingualism, since they do not have to move out of their first language’s ‘comfort zone’.

This receptive multilingualism is here called inter-Scandinavian to stress the fact that it is not only a question about receptive skills when Scandinavian communicate; productive skills play a role as well, both within the production of one’s one base language and within that of the recipient. The very high degree of variability in the performances of inter-Scandinavian was unexpected, as was the infrequent use of English. According to research in the field, Scandinavians choose to communicate in English or inter-Scandinavian, for the most part in a non-adapted way. My data, on the other hand, show a great deal of adaptation work, both within the Scandinavians’ own base language and within the recipient’s language, and it seems that although the adaptations sometimes require much hard interactional work, inter-Scandinavian is definitely preferred to English in this context.

This study has shown a very high degree of variability in the adaptation strategies that Scandinavians use to achieve intercomprehension: Depending, *inter alia*, on their individual linguistic resources, Scandinavians use very different strategies in interaction. They can adapt within their base language or their recipient’s base language. As can be seen from the above examples, adaptations like those employed by Sus that are constructed with shared or apparently shared Danish and Swedish lexical items (*Sverige* and *kommode*, respectively) are considered to be adaptations within the speaker’s base language. On the other hand, adaptations like Birgit’s *kolla* that are language switches are considered adaptations within the recipient’s base language, even though they consist of only one word.

In my data, the largest number of examples of adaptations stays within the speaker’s base language: of the 34 participants, 20 adapt to their interlocutors, but remain within their own base language.

Only 5 persons do not perform any adaptation. The rest (9 participants) adapt to the language of their interlocutors by using features from the interlocutors' base language.

Inter-Scandinavian interaction is a personal affair, and adaptation strategies depend on the level of experience and the individual's language resources. Long- and short-term contact provides various patterns of adaptation, which again also depends on the individual's attitudes towards not only neighbouring languages, but also to the strategies that are found useful. Thus, the data show a very high degree of variation. Inter-Scandinavian communication works and is a good example of linguistic diversity as a resource in informal workplace settings, although the competence to interact in inter-Scandinavian appears to be an invisible skill to the employees themselves.

There might be a tendency for inter-Scandinavian intercomprehension to be declining. Young people might not know how to and therefore do not want to communicate in inter-Scandinavian. If this is the case, it could lead to a lack of competences in a Scandinavian workplace, where inter-Scandinavian is permitted and used as 'social' (and 'working' but not 'meeting') 'language'. Sociolinguists like to note that people use whatever resources are available to them in order to communicate. However, if one wants to use all the linguistic resources available, one needs to know about linguistic features from other languages that could be relevant to use in a specific interaction.

References

- Andersen, Mette Skovgaard & Lisbeth Verstraete-Hansen. 2013. *Hvad gør vi med sprog? Behov for og holdninger til fremmedsprog i den danske centraladministration* [What do we do about languages? Needs for and attitudes towards languages in Danish government ministries]. Frederiksberg: Copenhagen Business School.
- Bacquin, Mari & Robert Zola Christensen. 2013. Dansk og svensk – fra nabosprog til fremmedsprog? [Danish and Swedish – from neighbouring languages to foreign languages. In *Språk i Norden 2013*, 53-68. Oslo: Nettverket for språknevnene i Norden.
- Bonacina-Pugh, Florence & Joseph Gafaranga. 2011. ‘Medium of instruction’ vs. ‘medium of classroom interaction’: language choice in a French complementary school classroom in Scotland. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 14(3). 319-334.
- Börestam Uhlmann, Ulla. 1994. *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar* [Scandinavians talking. Linguistic and interactional strategies in conversation between Danes, Norwegians and Swedes]. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Börestam Uhlmann, Ulla. 2005. Special aspects of Nordic language contact I: Internal communication and comprehensibility problems. In Oskar Bandle, Kurt Braunmüller, Ernst Hakon Jahr, Allan Karker, Hans-Peter Naumann, Ulf Teleman, Lennart Elmevik, Gun Widmark (eds.), *The Nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages*, 2025-2031. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Braunmüller, Kurt. 2002. Semicommunication and accommodation. Observations from the linguistic situation in Scandinavia. *International Journal of Applied Linguistics* 12(1). 1-23.
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson. 2005. *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, norska och svenska* [Does the language keep together the North? A research study on the youth’s understanding of Danish, Norwegian and Swedish] (TemaNord 2005: 573). Copenhagen: Nordiska Ministerrådet.
- Eurobarometer. 2012. *Europeans and their languages. Special Eurobarometer 386*. Brussels: EU Directorate-General for Communication.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf (accessed 29 October 2015).
- Gregersen, Frans. 2012. Indledning: Globaliseringens udfordringer med særligt hensyn til universitetsinstitutionerne [Introduction: The challenges of globalization with special attention to university institutions]. *Nordand* 2(7). 5-19.
- Haberland, Hartmut. 2004. Hvorfor vi taler skandinavisk [Why we speak Scandinavian]. *Sprogforum* 29. 6-9.
- Haberland, Hartmut. 2014a. English from above and below, and from outside. In Anna Kristina Hultgren, Frans Gregersen and Jacob Thøgersen (eds.), *English in Nordic universities. Ideologies and practices*, 251-263. Amsterdam: Benjamins.

- Haberland, Hartmut. 2014b. English on the Scandinavian language market: supply side or demand side economy? Paper presented at the conference on English in Europe: Opportunity or threat? Charles University, Prague, 21-23 March.
- Haberland, Hartmut & Bent Preisler. 2015. The position of Danish, English and other languages at Danish universities in the context of Danish society. In F. Xavier Vila & Vanessa Bretxa (eds.), *Language policy in higher education. The case of medium-sized languages*, 15-42. Bristol: Multilingual Matters.
- Haugen, Einar. 1966. Semicommunication: The Language Gap in Scandinavia. *Sociological Inquiry* 36(2). 280-297.
- Konstantinou, Paschalia. 2008. *Language alternation in the family and the mother tongue class. A study of interactional practices of Greek background residents in Sweden*. Roskilde: Roskilde University dissertation.
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann. 2009. *Interview – introduktion til et håndværk*. 2. udgave. København: Hans Reitzels.
- Lundin Åkesson, Katarina. 2005. Hur väl förstår vi varandra i Norden idag [How well do we understand each other in the North today]. In Torbjörg Breivik, Vibeke Sandersen, Eivor Sommardahl, Aino Piehl, Ari Páll Kristinsson, Birgitta Lindgren (eds.), *Sprog i Norden* (Årsskrift for Språknemndene i Norden), 159-175. Oslo: Novus.
- Lønsmann, Dorte. 2011. English as a corporate language: Language choice and language ideologies in an international company in Denmark. Roskilde: Roskilde University dissertation.
- Malinowski, Bronislaw. 1972 [1923]. Phatic communion. In John Laver & Sandy Hutcheson (eds.), *Communication in face to face interaction*, 146-152. Harmondsworth: Penguin.
- Maurud, Øivind. 1976. *Nabospråksforståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige* [Neighbour language understanding in Scandinavia. An investigation of speech and written language intercomprehension in Denmark, Norway and Sweden] (Nordisk utredningsserie, 13). Stockholm: Nordiska Rådet.
- Mortensen, Janus. 2014. Language policy from below: language choice in student project groups in a multilingual university setting. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 35(4). 425-442.
- Neeley, Tsedal B. 2015. The language of global management. In Cary L. Cooper (ed.), *Wiley Encyclopedia of Management*. Wiley.
<http://onlinelibrary.wiley.com/store/10.1002/9781118785317.weom060130/asset/weom060130.pdf> (accessed 29 October 2015).
- Negretti, Raffaella & Miguel Garcia-Yeste. 2014. Lunch keeps people apart: The role of English for social interaction in a multilingual academic workplace. *Multilingua* 34(1). 93-118.

Nordenstam, Kerstin. 1979. *Svenskan i Norge. Språklig variation hos svenska invandrare i Bergen*. [Swedish in Norway. Linguistic variation among Swedish immigrants in Bergen] Gothenburg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Ridell, Karin. 2008. *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Öresundsregionen* [Danish-Swedish interaction in practice. Linguistic interaction and accommodation between elderly and caregivers in the Öresund region]. Uppsala: Uppsala University dissertation.

Söderlundh, Hedda. 2012. Global policies and local norms: sociolinguistic awareness and language choice at an international university. *International Journal of the Sociology of Language* 216. 87-109.

Tange, Hanne & Jakob Lauring 2009. Language management and social interaction within the multilingual workplace. *Journal of Communication Management* 13(3). 218-232.

Teleman, Ulf. 1987. Om grannspråksförståelse. Hinder och möjligheter [On neighbouring language understanding. Barriers and possibilities]. In Else Bojsen, Mikael Reuter, Ståle Løland, Catharina Grünbaum (eds.), *Språk i Norden/Sprog i Norden 1987. Årsskrift for Nordisk språksekretariat og språknemndene i Norden* (Nordisk språksekretariats skrifter, 8), 70-82. Oslo: Cappelen, Stockholm: Esselte, Copenhagen: Gyldendal.

Verstraete-Hansen, Lisbeth. 2008. Hvad skal vi med sprog? Holdninger til fremmedsprog i danske virksomheder i et uddannelsespolitisk perspektiv [What shall we do with languages? Attitudes towards foreign languages in Danish companies in an educational perspective]. Frederiksberg: Copenhagen Business School.

Zeevaert, Ludger. 2004. *Interskandinavische Kommunikation. Strategien zur Etablierung von Verständigung zwischen Skandinaviern im Diskurs* [Inter-Scandinavian Communication. Strategies for establishing understanding between Scandinavians in discourse]. Hamburg: Kovač.

Zeevaert, Ludger & Jan D. ten Thije. 2007. Introduction. In Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert (eds.), *Receptive Multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*, 1-25. Amsterdam: Benjamins.

Webpages

NUAS - The Nordic Association of University Administrators:

<http://www.nuas.org/web/page.aspx?refid=9> (latest view 2015 Mai 19)

Transcription conventions

:	Stretching of the preceding sound
[ ]	Overlap markers top line
[ ]	Overlap markers bottom line
xxx	Unintelligible word or phrase

- (0.3) Pause, length measured in seconds
- (.) Pause, less than 0.2 seconds
- ((text)) Transcriber's comments
- [] English translation

Afsluttende bemærkninger

Foreliggende ph.d.-afhandling er en undersøgelse af den uformelle interaktion mellem flersprogede medarbejdere i internationale virksomheder i Danmark med henblik på at se, hvorledes det lokale sprog (dansk) bruges i samspil med et globalt sprog (engelsk) og særligt med de regionale nabosprog (tysk, svensk og norsk). Afhandlingen havde med andre ord til formål at undersøge *Sproglige praksisser i danske flersprogede virksomheders uformelle kontekster med fokus på tysk, svensk og norsk som regionale sprog*. I artiklerne har jeg vist, hvordan sproglige praksisser i danske flersprogede virksomheders uformelle kontekster udfolder sig, hvordan de metodisk kan beskrives, og hvordan de teoretisk kan konceptualiseres. Jeg vil afsluttende opsummere, hvilke sproglige praksisser der manifesterer sig i det undersøgte datamateriale.

På baggrund af interaktionsdata fra to internationale firmaer i Danmark kan først og fremmest konkluderes, at det for begge firmaer gælder, at engelsk i disse firmaer ikke er det foretrukne sprog i uformelle kontekster. I GAME foretrækkes dansk og tysk, i KEMI foretrækkes dansk, norsk og svensk. Denne afhandling har med andre ord bidraget til at vise, hvorledes kvalitative mikroundersøgelser af den internationale arbejdsplads i Danmark kan gøre flersproget interaktion (ud over brugen af dansk og engelsk) i uformelle kontekster synlig. Således blev der fundet tysk (samt fransk, italiensk og svensk) i firmaet GAME som foretrukket kommunikationssprog mellem førstesprogtalende af tysk (eller fransk, italiensk og svensk). I KEMI forekom norsk og svensk som del af firmaets sociale sprog og arbejdssprog.

Det interskandinavisk sprogsценarie

Min analyse af data fra KEMI stiller, som de andre praksisundersøgelser af interskandinavisk, spørgsmålstegn ved antagelsen om, at skandinaver nu om dage taler engelsk sammen. Skandinaver kan som udgangspunkt godt forstå hinandens sprog og bruger deres respektive sprog mere eller mindre tilpasset til modtagerens. Fuldt sprogskift til andre skandinaviske sprog er ikke observeret i de anvendte data. Flere af deltagerne benytter tilpasningsstrategier, hvor man integrerer sproglige træk fra nabosproget. Skandinaver bruger meget forskellige strategier i interaktionen med hinanden, men samtalerne kan ikke kategoriseres som mere eller mindre vellykkede i forhold til, hvor på tilpasningskontinuet strategierne falder. Mortensen beskriver engelsk brugt som lingua franca som et "(...) highly heterogeneous empirical phenomenon." (Mortensen 2013: 37); der kan ikke være tale om *et* engelsk, men om en meget varieret brug af engelsk, der influeres af afsenders (og modtagers) sproglige ressourcer. Nogenlunde det samme gælder, når man bevæger sig ind i den interskandinaviske kommunikation: Det er et højst heterogent empirisk fænomen, man møder, og

det ville give rigtig god mening at tale om det som et interskandinavisk sprogsценarie for at understrege dette. Det interskandinaviske sprogsценarie er situationelt betinget og afhænger af den enkeltes sproglige ressourcer og erfaring med denne form for kommunikation og med lige netop denne eller disse samtalepartnere. Der er desuden i forbindelse med undersøgelserne i KEMI tale om en udvidet forståelse af, at dansk på internationale arbejdspladser også kan betyde norsk og svensk. Norsk og svensk er i repræsentationen de usynlige sprog i en dansk uformel virksomhedskontekst.

Brugen af tysk som førstesprog og dansk som det inkluderende sprog

I GAME var det interessante forekomsten af tysk, der dog tilsyneladende kun anvendes af førstesprogtalende af sproget. Over for tysk var ingen tendenser i materialet på tilpasninger inden for basesproget i stil med dem, som forekom i de interskandinaviske samtaler. Der var heller ingen samtaler, der direkte viste receptiv flersprogethed, dvs. hvor en dansker snakker dansk sammen med en tysker, der snakker tysk, med én undtagelse, hvor en dansker benytter sig af sine receptive tyskkundskaber for at komme ind i en tyske samtale ved at snakke dansk.

I data fra GAME ses en tydelig tendens til, at alle, der deler deres førstesprog med nogle andre, foretrækker at tale det med dem. I datamaterialet fra GAME er der ikke nogen sproglige tilpasninger. Der tales tysk, dansk eller engelsk (og en gang fransk og nogle få gange italiensk).

I GAME fremstod engelsk som langt mere accepteret som socialt sprog end i KEMI. I KEMI var dansk klart det foretrukne sprog, men med flere af de ansatte var det ikke muligt at bruge dansk, da det ikke var en del af deres sproglige ressourcer. Der forekom mange samtaler på engelsk, der oftest blev initieret af dem, der ikke kunne dansk. Det lader til, at der er meget tydelige rammer for, hvornår der tales dansk, engelsk og tysk: Hvis man ikke deler andre sprog end engelsk med ens kolleger, så er man nødt til at bruge engelsk. Der bliver også sagt i interviews, at man snakker engelsk med dem, som man ikke deler førstesprog med.

Sprogvalgshierarkier

I artiklen ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om repræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk” er konklusionen på baggrund af de to datasæt, at tysk burde tildeles en mere fremtrædende rolle i analyser af det dominerende sproghierarki i Danmark. De undersøgte interviewdata bekræfter, at dansk og engelsk står over de andre fremmedsprog i det fremherskende sproghierarki i Danmark, men data tyder absolut også på, at tysk og andre fremmedsprog spiller en rolle, selvom brugen af disse ikke følger samme strategiske plan som

engelsk. Tysk skal særligt fremhæves, da det nævnes så ofte og tydeligvis anvendes af flere af de interviewede. Tysk har derfor her fået sin egen plads i hierarkiet før de andre fremmedsprog.

I forhold til sprogvalgsdatadelen er datamaterialet ikke tilstrækkeligt til at tilskrive tysk en mere dominerende rolle i det fremherskende sprogvalgshierarki, så der sluttet op om Daryai-Hansens (2010) og Risagers (2005) henstilling om, at der er brug for flere empiriske undersøgelser til at be- eller afkræfte tysks mere dominerende rolle. Men hvis man vil bevæge sig ud over sprogvalget i skrevne tekster (fx i Risagers undersøgelse fra 2012), og undersøge sprogvalget i naturligt forekommende interaktion, så bliver det hurtigt problematisk at udtale sig om, hvad der er fremherskende. Sprogvalg er et lokalt fænomen, præget af individer i specifikke situationer. Så samtidig med et ønske om flere undersøgelser af sprogvalg må også spørges, hvordan man overhovedet kan opstille et mere generelt sprogvalgshierarki for fx Danmark (som i Daryai-Hansens repræsentationsundersøgelse), når sprogvalg er lokalt situeret og afhængigt af deltagernes kompetencer. Sprogvalget i en specifik situation fortæller ikke så meget: Det kan kun være i den enkelte situation, at der er tale om valg, og der er i det hele taget meget få egentlige valg, da sprogvalg naturligvis er afhængigt af deltagernes kompetencer. Et eksempel på et egentligt valg er, at jeg og østrigeren Felix fra repræsentationsundersøgelsen kunne have valgt at tale engelsk i interviewet i stedet for tysk. De andre interviewede var alle sammen danskere, så dansk var oplagt (som førstesprog var det for alle det foretrukne valg). Hvis den tendens, som mine data og andres (fx Tange & Lauring 2009 og Lønsmanns 2011) viser, nemlig at deltagere foretrækker at tale deres førstesprog i uformelle kontekster, også gælder i andre kontekster, er det så nok at se på, hvor mange førstesprogstalende af de forskellige sprog der er i en specifik situation, som man gerne vil beskrive et sproghierarki for? Men også andetsprogstalende på højt niveau (jf. tyskernes brug af dansk) bør jo spille ind i et sådant hierarki. Det ville være yderst spændende at arbejde videre med, hvordan en mere generel sprogvalgsanalyse af naturligt forekommende interaktion ville tage sig ud.

Det udynamiske sprogsценarie

I det dynamiske sprogsценarie, som ifølge Hazel og Mortensen (2013: 4) karakteriserer de sprogmøder, der finder sted i den uformelle kontekst i køkkenet på en international universitetsuddannelse, kan de studerende ikke vide, hvilket sprog der i en given situation vil blive brugt. I et midlertidighedskontinuum ligger de studerende i de fleste tilfælde nok tættere på 'engangsmøder', og de ansatte i en virksomhed tættere på 'stabile fællesskaber' (se kappens afsnit *Data og metodetilgang*). Dette kan være årsagen til, at mine data ikke genspejler Hazel og Mortensens beskrivelse af dynamiske sprogsценarier: Der er i data ikke tegn på, at deltagerne

konstant overvejer deres sprogvalg i forhold til deres samtalepartnere, og heller ikke på megen usikkerhed omkring, hvilke sprog der vil blive brugt. Der er ikke tale om, at de individuelle flersprogede ressourcer udfoldes og forhandles i et dynamisk og hele tiden igangværende spil mellem deltagerne og udfordres og genforhandles, så snart der er et skift i deltagerrammen. Mortensen 2013 prøver bl.a. at vise, hvorledes de sproglige ressourcer og sprogbrugsnormer for brugen af engelsk i lingua franca-scenarier ikke er fælles. I sprogsценarierne fra GAME og KEMI lader det til, at deltagerne har etableret og dermed er fælles om, hvem der råder over hvilke sproglige ressourcer, og hvornår og med hvem de kan gøre brug af disse. Det er uden tvivl flersprogede data, som jeg har arbejdet med, men spørgsmålet er, hvorvidt de sproglige fællesskaber, der er i data, er midlertidige, og hvornår denne midlertidighed går over i noget andet, og hvad dette andet er. Den stabilitet, som Fishmans domænebegreb og Blom og Gumperz' kodeskiftsinddeling forudsætter, er på den anden side heller ikke at genfinde i mine data. Her og der dukker forhandling op, men generelt ses i data en sikkerhed i sprogvalg og sprogbrugsnormer, som tyder på en midlertidig stabilitet i virksomhedernes sprogsценarier. Vi er langt fra både Hemnesberget og universitetets internationale studenterkøkken.

Selvom begge datasæt med naturligt forekommende interaktion i frokostpausen viser, at der er flere sprog i spil på den internationale arbejdsplads end engelsk og lokalsproget, viser de også – sammen med interviewdatamaterialet – at overgangen til brugen af engelsk som firmasprog reducerer de transnationale medarbejderes behov for at lære lokalsproget og for at bruge andre sprog end engelsk i interaktionen med fx tyskere. Engelsk vælges som firmasprog, som fælles sprog, fordi det inkluderer *alle*, men alle er her oftest medarbejdere, der ikke kan dansk, og inklusionen kan også ses som et her og nu-perspektiv: Den ikke-lokalsprogtalende inkluderes med det samme ved skift til engelsk i samtalen, men i forhold til integration i det danske samfund, der ses som forudsætning for, at medarbejderne bliver i Danmark, er det ikke en særlig langsigtet strategi.

Sprogklynger er ikke inkluderende, hvis man tager udgangspunkt i data fra GAME – dansk og tysk foretrækkes i de uformelle kontekster, men det er af førstesprogtalende og andetsprogtalende med et meget højt niveau. Derfor skal man lære sproget, hvis man vil deltage i den uformelle samtale, men spørgsmålet er, om man vil investere i denne læring, når man netop skal op på så højt et indlæringsniveau, og man har engelsk som alternativ. Hvis man udelukkende satser på engelsk, bliver man godt nok udelukket fra mange samtaler i de uformelle kontekster, men ikke (nødvendigvis) fra at udføre sit job.

Andre sprog end engelsk bruges, også i de mere formelle rammer. Her er førstesprogtalende i høj kurs, men også andetsprogtalende, der på forskellig vis kan gøre brug af deres sproglige ressourcer. Denne undersøgelse viser også, at der bør komme et øget fokus på undersøgelser af den faktiske brug af andre sprog end dansk og engelsk. Særligt en undersøgelse af brugen af tysk er i en dansk kontekst interessant for at finde ud af mere om, hvordan et fremherskende sproghierarki – hvis det overhovedet findes – kunne se ud, når de lokale sproghierarkier afviger fra det. Sproghierarkiet ser i denne forbindelse umiddelbart ud til at afhænge af, hvor mange første og andetsprogtalende på højt niveau, der er til stede. Pointen bliver her ganske enkelt den, at jo flere man deler sprogkompetencer med, desto større er muligheden for at kunne tale ens mest foretrukne sprog: Sprogvalg er ikke et individuelt valg, men bestemmer sig efter konstellationen af minimum to deltagende personer og disses kompetencer. Antallet af sprogbrugere af et specifikt sprog har altså både indflydelse på sprogrepræsentationen af dette sprog og sprogvalg, og dermed er både sprogrepræsentation og sprogvalg et lokalt situeret fænomen, der er afhængigt af folks sproglige kompetencer, præferencer og mulighed for at bruge deres sproglige kompetencer.

Perspektiverende overvejelser

Afhandlingen giver svar på en række spørgsmål, men rejser som alle undersøgelser også nye spørgsmål, som det ville være oplagt at tage op i videregående studier. Jeg har allerede nævnt, hvorledes datamaterialet er begrænset, og hvordan flere data til at belyse, hvordan empirisk bundne og dermed lokale sproghierarkier tager sig ud, ville være ønskværdigt. Derudover er sproglig hierarkisering et frugtbar koncept, som netop i forbindelse med empiriske undersøgelser skal videreudvikles for at undersøge, hvordan lokale sprogvalgshierarkier ser ud, og om og hvordan man kan opstille et fremherskende sproghierarki med udgangspunkt i sprogvalgspraksis.

Det fælles udgangspunkt for de fleste undersøgelser af interskandinavisk kommunikation drejer sig om at finde ud af, om skandinaver forstår hinanden, og hvem der forstår bedst, samt om de unge hellere vil snakke engelsk end forsøge sig med interskandinavisk interaktion. Dette udgangspunkt bør revideres, og der efterlyses hermed flere kontekstfølsomme og interaktionsbaserede undersøgelser. Det ville i forlængelse heraf være særdeles spændende at arbejde videre med det skandinaviske sprog møde og kigge på naturligt forekommende data i forskellige situationer med informanter med forskellige erfaringsniveauer og holdninger til det interskandinaviske sprog møde for at finde ud af mere om, hvordan de 80-90 % skandinaver, som potentielt godt kan kommunikere med hinanden, så rent faktisk gør det.

Jeg har i denne undersøgelse arbejdet med data fra frokostpausen under overskriften *virksomhedernes uformelle kontekster*. Hvad ville supplerende data fra kaffeautomaten vise? Eller ville man kunne undersøge rygeområderne? Hvordan ville i det hele taget andre kontekster tage sig ud i forhold til sprogbrugen? Derudover baserer jeg min interesse for de uformelle kontekster på, at andre undersøgelser viser, at engelsk i udstrakt grad bruges i de mere formelle kontekster. Men her og der i foreliggende undersøgelser har det vist sig, at der fx i eksportafdelingen tales flere sprog, at nogle af de interviewede faktisk hævder at bruge andre sprog end engelsk i formelle arbejdssituationer, at førstesprogstalende af andre sprog bruger deres førstesprog som arbejdsprog, og spørgsmålet er, hvordan vi som forskere kommer ind til denne faktiske brug af sprog.

Som det fremgår af fx Verstraete-Hansens undersøgelse (2008), viser også kvantitative undersøgelser, hvordan der på et mere generelt plan i danske firmaer forefindes sproglige ressourcer, som dog hævdes at ligge uudnyttede hen. En ting er, at det kunne være interessant at tage Verstraete-Hansens (og DIs) forskningsdesign op og undersøge, hvordan firmaerne svarer her ti år senere. Endnu mere interessant ville det være at undersøge, om man kan udvikle et spørgeskema på baggrund af den viden, som kvalitative undersøgelser viser (sprogene bliver faktisk brugt i visse kontekster), og også kvantitativt komme ind til denne praksis?

Resume

Foreliggende ph.d.-afhandling er en undersøgelse af den uformelle interaktion mellem flersprogede medarbejdere i internationale virksomheder i Danmark med henblik på at se, hvorledes det lokale sprog (dansk) bruges i samspil med et globalt sprog (engelsk) og særligt med de regionale nabosprog (tysk, svensk og norsk). Med andre ord handler det om *Sproglige praksisser i danske flersprogede virksomheders uformelle kontekster med fokus på tysk, svensk og norsk som regionale sprog*. Afhandlingen udgøres af en kappe bestående af de tre afsnit *Introduktion*, *Data og metodetilgang* og *Afsluttende bemærkninger* samt fire selvstændige artikler, der i følgende resumeres.

1. ”Interskandinavisk på skrift. Om transskription af flersprogede former” er en metodeartikel, der omhandler de udfordringer, som flersprogede samtaler byder på, når de skal fastholdes på skrift. I transskriberingsfasen træffes beslutninger, der er afgørende for den senere analyse, og med fokus på interskandinaviske samtaler undersøges, hvordan man transskriberer de former, der opstår i samtaler mellem skandinaver, når afsender tilpasser sig modtagers sprog udtalemæssigt, morfologisk og/eller leksikalsk. Artiklen beskriver og diskuterer, hvordan man kan arbejde med transskriptioner af flersproget interaktion, når standardortografien ikke slår til.

2. I artiklen ”Sproglig hierarkisering i en international dansk virksomhedskontekst. Om sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis med fokus på tysk” ses der med afsæt i teori om sproglige hierarkiseringer nærmere på sprogrepræsentation og sprogvalgspraksis i internationale virksomheder i Danmark. Efter en gennemgang af den eksisterende litteratur om tysk i erhvervslivet analyseres to datasæt. Den ene analyse er baseret på 13 interview af medarbejdere i internationale virksomheder i Danmark, dvs. den tager et repræsentationsperspektiv idet det viser, hvilke sprog der repræsenteres, og hvordan de repræsenteres, i de undersøgte firmaer. Den anden analyse er baseret på videooptagelser af uformel sprogbrug i et internationalt firma, dvs. den tager et sprogvalgsperspektiv og viser, hvilke sprog medarbejderne bruger, og hvordan de bruger disse sprog i deres frokostpause.

Mine data bekræfter den fremtrædende rolle som engelsk har ved siden af dansk i en international virksomhed i Danmark, men derudover viser data også, at et sproghierarki baseret på disse data bør inkludere tysk, der bør stå under engelsk og dansk. De andre sprog har ikke den samme fremtrædende rolle i mine data.

3. ”Interskandinaviske interaktioner i et historisk og nutidigt perspektiv” omhandler den hidtidige litteratur om interskandinavisk. Ud over en gennemarbejdning af de hidtidige forskningsresultater

inden for interskandinavisk stilles i artiklen spørgsmålstejn ved antagelsen af, at færre og færre skandinaver forstår nabosprogene og at de unge slår over i engelsk. Derefter diskuterer den brugen af akkommodationsteori som en måde at arbejde med sproglig tilpasning på såvel som sprogideologier og -blandinger og samt tilpasningsstrategier inden for eget og modtagers basesprog. Understøttet af interaktionsbaserede undersøgelser konkluderes, at skandinaver som udgangspunkt godt kan forstå hinanden, men at graden af vellykket interskandinavisk kommunikation er situationelt betinget og afhænger af den enkeltes sproglige ressourcer og erfaring i kombination med samtalepartnerens.

4. I ”On the non-use of English in a multilingual company” vises, hvorledes danske, norske og svenske ansatte i en international virksomhed foretrækker at kommunikere på interskandinavisk i uformelle situationer. Interskandinavisk foretrækkes frem for engelsk, som er virksomhedens koncernsprog og ellers bruges som ’mødesprog’. Baseret på videooptagelser af virksomhedens frokost analyseres den meget høje grad af variabilitet, som dette interskandinaviske scenarie udviser. Skandinaver tilpasser deres sprogbrug til hinanden i højere grad end tidligere forskning synes at vise, men foretrækker tilpasninger, som ligger inden for afsenders eget basesprog. Det argumenteres for, at den skandinaviske gensidig forståelse er en ressource på arbejdspladsen, en ressource, der dog synes at være en usynlig kompetence blandt medarbejderne selv.

Der er i data ikke tegn på, at deltagerne konstant overvejer deres sprogvvalg i forhold til deres samtalepartnere, og heller ikke på megen usikkerhed omkring, hvilke sprog der vil blive brugt i en given kontekst og konstellation. Der er ikke tale om, at de individuelle flersprogede ressourcer udfoldes og forhandles i et dynamisk og hele tiden igangværende spil mellem deltagerne. De udfordres heller ikke og skal ikke genforhandles, så snart der er et skift i deltagerrammen. I sprogsценарierne fra de undersøgte virksomheder synes deltagerne at have etableret hvem der besidder hvilke sproglige ressourcer, og er fælles om, hvornår og med hvem man kan gøre brug af disse. Generelt ses i data en sikkerhed i sprogvvalg og sprogbrugsnormer, som tyder på en midlertidig stabilitet i virksomhedernes sprogsценарier. Scenarier, der dog er lokalt situerede fænomener og afhængige af folks sproglige kompetencer, præferencer og mulighed for at bruge deres sproglige kompetencer.

Zusammenfassung

Diese Dissertation ist eine Untersuchung der informellen Interaktion zwischen mehrsprachigen Mitarbeitern in internationalen Firmen in Dänemark. Die Studie untersucht, wie die lokale Sprache (Dänisch) im Zusammenspiel mit einer globalen Sprache (Englisch) und insbesondere mit den regionalen Sprachen (Deutsch, Schwedisch und Norwegisch) verwendet wird. Mit anderen Worten befasst sie sich mit *Sprachgebrauch in informellen Arbeitsplatzsituationen mit Schwerpunkt auf Deutsch, Schwedisch und Norwegisch als regionale Sprachen*. Die Dissertation besteht aus einem allgemeinen Teil mit den drei Abschnitten *Einleitung, Daten und Methodenzugang* und *Abschließende Bemerkungen* samt vier selbständigen Artikeln, die im Folgenden zusammengefasst werden.

1. „Geschriebenes Interskandinavisch. Über Transkription mehrsprachiger Formen“ ist ein Methodenartikel, der die Herausforderungen behandelt, die mehrsprachige Interaktionen bieten, wenn sie verschriftet werden sollen. In der Transkriptionsphase werden Entscheidungen getroffen, die für die spätere Analyse entscheidend sind. Mit Schwerpunkt auf interskandinavischen Interaktionen wird untersucht, wie man diese Formen transkribiert, die im Gespräch zwischen Skandinaviern auftreten, wenn der Absender seine Sprache in der Aussprache, morphologisch oder lexikalisch an die Sprache des Empfängers anpasst. Der Artikel beschreibt und diskutiert, wie man mit Transkriptionen mehrsprachiger Rede arbeiten kann, wenn es nicht ausreicht sich an die Standardrechtschreibung zu halten.

2. Im Artikel „Sprachliche Hierarchien in einem internationalen dänischen Arbeitsplatzkontext. Über Sprachrepräsentation und Sprachwahl mit Schwerpunkt auf Deutsch“ werden mit Ausgangspunkt in der Theorie der sprachlichen Hierarchien Sprachrepräsentation und Sprachwahl auf internationalen Arbeitsplätzen in Dänemark untersucht. Nach einer Darstellung der vorhandenen Literatur über Deutsch in der dänischen Wirtschaft werden zwei Datenerhebungen analysiert. Die eine Analyse baut auf 13 Interviews mit Mitarbeitern in internationalen Firmen in Dänemark auf, d.h. sie nimmt eine Repräsentationsperspektive ein und zeigt, welche Sprachen erwähnt werden und wie sie in den untersuchten Firmen erwähnt werden. Die zweite Analyse geht von Videoaufnahmen von informellem Sprachgebrauch in einer internationalen Firma aus, d.h. sie nimmt eine Sprachwahlperspektive ein und zeigt, welche Sprachen die Mitarbeiter in ihrer Mittagspause verwenden und wie sie das tun. Die Daten bestätigen die vorherrschende Rolle, die das Englische neben dem Dänischen in einer internationalen Firma in Dänemark spielt. Darüber hinaus zeigen die Daten aber auch, dass eine Sprachhierarchie, die aus diesen Daten abgeleitet wird,

auch das Deutsche (nach Englisch und Dänisch), einschließen muss. Die anderen Sprachen haben in den Daten nicht die gleiche hervortretende Rolle.

3. „Interskandinavische Interaktionen in einer historischen und gegenwärtigen Perspektive“ handelt von der bisherigen Literatur über Interskandinavisch. Über eine Durcharbeitung der bisherigen Ergebnisse innerhalb des interskandinavischen Forschungsfelds hinaus stellt der Artikel in erster Reihe die Annahme in Frage, dass immer weniger Skandinavier ihre Nachbarsprachen verstehen, und dass die jungen Skandinavier Englisch in einem interskandinavischen Szenario bevorzugen. Danach diskutiert er den Gebrauch der Akkommodationstheorie als methodischem Zugang zu sprachlichen Anpassungen, Sprachideologien und Sprachmischungen samt Anpassungsstrategien innerhalb der eigenen Grundsprache als auch in der des Empfängers. Auf Grund dieser Interaktionsuntersuchungen wird der Schluss gezogen, dass sich Skandinavier in interskandinavischen Szenarien grundsätzlich gegenseitig verstehen. Der Erfolg der interskandinavischen Kommunikation ist allerdings von der Situation abhängig und hängt von den sprachlichen Mitteln und Erfahrungen der einzelnen Teilnehmer in Kombination mit denen der Gesprächspartner ab.

4. In „On the non-use of English in a multilingual company“ wird gezeigt, wie dänische, norwegische und schwedische Angestellte in informellen Situationen einer internationalen Firma die interskandinavische Kommunikation vorziehen. Interskandinavisch wird dem Englischen vorgezogen, das die Firmensprache ist und sonst als ‚Sitzungssprache‘ verwendet wird. Auf Grund von Videoaufnahmen in der Mittagspause wird der hohe Variationsgrad innerhalb dieses interskandinavischen Szenarios analysiert. Skandinavier passen ihren Sprachgebrauch in höherem Grade als die bisherige Forschung gezeigt hat aneinander an, aber ziehen Anpassungen vor, die innerhalb ihrer eigenen Grundsprache liegen. Es wird dafür argumentiert, dass das gegenseitige skandinavische Verstehen eine Kompetenz am Ressource am Arbeitsplatz ausmacht, die aber für die Mitarbeiter selbst nicht sichtbar ist.

Es gibt in den Daten keine Anzeichen dafür, dass die Teilnehmer laufend ihre Sprachenwahl im Verhältnis zu ihren Gesprächspartnern neu erwägen, auch gibt es keine großen Unsicherheiten, welche Sprache in einem gegebenen Kontext und einem gegebenen Szenario verwendet wird. Die individuellen mehrsprachigen Kompetenzen werden keineswegs in einem dynamischen und laufenden Spiel zwischen den Teilnehmern entfaltet und verhandelt. Sie werden auch nicht herausgefordert und müssen auch nicht ständig neu verhandelt werden, sobald die Teilnehmer wechseln. In den Sprachszenarien der untersuchten Firmen scheinen die Teilnehmer

herausgefunden zu haben, wer welche sprachlichen Kompetenzen besitzt, und sich darüber einig zu sein, wann und mit wem man welche Sprachen verwenden kann. Generell kann in den Daten eine Sicherheit in Sprachenwahl und Sprachgebrauchsnormen festgestellt werden, die auf eine gewisse Stabilität in den Sprachszenarien der Firmen hindeuten. Szenarien, die allerdings lokal situierte Phänomene sind und abhängig sind von den sprachlichen Kompetenzen der Teilnehmer, und ihren Möglichkeiten zur Anwendung ihre sprachlichen Kompetenzen.

Summary

This thesis investigates informal interaction among multilingual staff in international companies in Denmark, with the aim of investigating how the local language (Danish) is used in conjunction with a global language (English) and in particular with the regional languages German, Swedish and Norwegian. The thesis is, in other words, about *Linguistic practices in the informal settings of Danish multilingual companies focusing on German, Swedish, and Norwegian as regional languages*. It consists of three general chapters, *Introduction*, *Data and Method approach* and *Final remarks* as well as four independent articles, which are summarized in the following.

1. “Inter-Scandinavian in writing. On transcription of multilingual production” is an article on method, which deals with the challenges offered by multilingual conversations in the transcription process. During the process of transcribing, decisions are made that are crucial for subsequent analysis. Focusing on inter-Scandinavian scenarios (producing one Scandinavian language, receiving another), it is investigated how to transcribe the productions that occur in interactions when the sender adapts to the recipient’s language phonetically, morphologically and/or lexically. The article describes and discusses how to work with transcriptions of multilingual interaction when standard orthography cannot reflect the production.

2. With a point of departure in theory on language hierarchies, the article “Language hierarchy in an international Danish business context. On language representation and language choice focusing on German” discusses language representation and language choice in international companies in Denmark. After a review on the existing literature on German in business settings in Denmark, two data collections are analysed. The first analysis is based on 13 interviews with employees from international companies in Denmark, i.e. it takes a representation perspective as it shows which languages are being represented, and how they are represented in the investigated companies. The second analysis is based on video recordings of informal language use in an international company, i.e. it takes a language choice perspective and shows which languages the employees use, and how they use them in their lunch break. My data confirm the prominent role that English has beside Danish in an international company in Denmark. Furthermore, data also show that a language hierarchy based on these data should include German, placed beneath English and Danish. No other languages have a comparably prominent role in my data.

3. “Inter-Scandinavian interactions in a historical and contemporary perspective” is concerned with the previous literature on inter-Scandinavian. In addition to a review of the research findings in the field of inter-Scandinavian, the article questions the assumption that fewer and fewer Scandinavians

understand their ‘nabosprog’ (neighbouring languages) and that young people prefer to use English in an inter-Scandinavian language scenario. Then it discusses what accommodation theory contributes to the analysis of linguistic adaptation in this particular setting, as well as whether and how Scandinavians mix their languages. Finally, the article describes adaptation strategies within sender’s and recipient’s base languages as a suggestion for future analyses of inter-Scandinavian language scenarios. Supported by interaction-based studies, it is concluded that Scandinavians, as a point of departure for further investigations of intercomprehension in inter-Scandinavian scenarios, *do* understand each other. However, the degree of successful inter-Scandinavian communication is situationally conditioned and depends on the individuals’ language resources and their experience in combination with those of their interlocutors.

4. “On the non-use of English in a multilingual company” shows how Danish, Norwegian, and Swedish employees in a multinational company in Denmark prefer to communicate in inter-Scandinavian in informal workplace settings. They prefer this form of communication to using English, the company’s declared corporate language, which is otherwise consistently used as their ‘meeting language’ (even when only Scandinavians are present). Based on video recordings, this article examines how Scandinavians communicate in informal workplace settings. It is argued that the employed adaptation strategies are characterized by a high degree of variability, and that Scandinavians seem to adapt to each other’s languages to a larger degree than what previous research claims to have found, although adaptation is mainly performed within the speaker’s base language. It is furthermore argued that the possibility of Scandinavian intercomprehension is a resource in the workplace, and that the competence to interact in inter-Scandinavian appears to be an invisible skill to the employees themselves.

The data used in this thesis show no evidence that the participants constantly consider their language choice in relation to their interlocutors, nor of much uncertainty about which languages should be used in a given context and participant constellation. It is not a question of the individual multilingual resources being unfolded in a dynamic and ongoing negotiation between the participants. They are also not challenged and do not have to be renegotiated as soon as there is a shift in the participant frame. In the language scenarios of the investigated companies, participants seem to have pre-established who has access to which language resources, and to agree on when and with whom to use them. Generally speaking, the participants show a certainty in language choice and language norms that indicate temporary stability in the company’s language scenarios.

The scenarios, however, are locally situated phenomena and depend on people's linguistic resources, preferences and ability to use their linguistic resources.

Litteraturliste⁹⁹

- Ammon, Ulrich. 2010. World Languages: Trends and Futures. In Nikolas Coupland (red.), *The Handbook of Language and Globalization*, 101-122. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Ammon, Ulrich. 2015. *Die Stellung der deutschen Sprache in der Welt*. Berlin, Walter de Gruyter.
- Andersen, Anne-Marie. 1997. Interkulturelle Wirtschaftskommunikation in Europa: Deutschland - Dänemark. Tostedt: Attikon.
- Angouri, Jo (red.). 2014. Special Issue: Multilingualism at work. *Multilingua* 33(1-2). DOI: 10.1515/multi-2014-0001.
- Angouri, Jo. 2014. Multilingualism in the workplace: Language practices in multilingual contexts. *Multilingua* 33(1-2). 1-9.
- Angouri, Jo & Marlene Miglbauer. 2012. Local languages and communication challenges in the multinational workplace. In Farzad Sharifian & Maryam Jamarani (red.). *Language and intercultural communication in the new era*, 225-244. New York: Routledge.
- Angouri, Jo & Marlene Miglbauer. 2014. 'And then we summarise in English for the others': The lived experience of the multilingual workplace. *Multilingua* 33 (1-2). 147-172.
- Asmuß, Birte. 2002. *Strukturelle Dissensmarkierungen in interkultureller Kommunikation. Analysen deutsch-dänischer Verhandlungen*. Berlin: De Gruyter.
- Asmuß, Birte & Sae Oshima. 2017. Identities as organizational practices: The case of informal lunchroom meetings. Conferencebidrag. Abstract fra British Academy of Management, Storbritannien.
- Asmuß, Birte & Jan Svennevig. 2009. Meeting Talk. An Introduction. *Journal of Business Communication*; 46; 3. 3-22. DOI: 10.1177/0021943608326761.
- Auer, Peter. 1984. *Bilingual conversations*. Amsterdam: Benjamins.
- Auer, Peter. 1995. The pragmatics of code-switching: a sequential approach. In Lesley Milroy & Pieter Muysken (red.), *One speaker, two languages. Cross-disciplinary perspectives on codeswitching*, 115-135. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bacher, Peter, Niels Clemmensen, Kim Mørch Jacobsen & Jakob Wandall. 1992. *Danskerne og fremmedsprog. En undersøgelse af den voksne befolknings sprogfærdigheder*, København: Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning.
- Bacquin, Mari & Robert Zola Christensen. 2013. Dansk og svensk – fra nabosprog til fremmedsprog? *Språk i Norden 2013*, 53-68. Oslo: Nettverket for språknevnene i Norden.

---

⁹⁹ Forfattere med mellemnavne er i litteraturlisten alfabetiseret efter disse for at undgå en potentiel lang liste af fx Andersen'er.

Barfod, Sonja. 2018. On the non-use of English in a multilingual company. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (red.), *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. De Gruyter.

Barner-Rasmussen, Wilhelm & Christoffer Aarnio. 2011. Shifting the faultlines of language: A quantitative functional-level exploration of language use in MNC subsidiaries. *Journal of World Business*, 46(3), 288-295.

Bellak, Nina. 2010. (Mer)behov for tysk i danske virksomheder. In Mette Skovgaard Andersen, Karen Sonne Jakobsen, Alex Klinge, Jens Erik Mogensen, Anna Sandberg og Detlef Siegfried (red.), *Tysk nu. Konference om tysk sprog og kultur i offentlighed, forskning og undervisning i Danmark*, 77-80. Københavns Universitet, Roskilde Universitet, CBS – Handelshøjskolen i København.

Bellak, Nina. 2014. *Can language be managed in international business? Insights into language choice from a case study of Danish and Austrian multinational corporations (MNCs)*. Ph.d.-afhandling. København: Copenhagen Business School.

Bjørn, Bettina & Cathrine Stenrøs. 2014. *Blandinavisk. Et sprogpsykologisk studie i akkommodation, holdninger og identitet på en skandinavisk arbejdsplads*. Speciale fra Institut for Nordiske Sprog og Sprogvidenskab. København: Københavns Universitet.

Block, David. 2010. Romance-esque. In David Nunan & Julie Choi (red.), *Language and Culture. Reflective Narratives and the Emergence of Identity*, 23-29. New York and London: Routledge.

Blom, Jan Petter & John J. Gumperz. 1972. Social meaning in linguistic structure: codeswitching in Norway. In John J. Gumperz & Dell Hymes (red.), *Directions in sociolinguistics*, 407-434. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Boas, Franz. 1889. On Alternating Sounds. *American Anthropologist* 2(1). 47-54.

Bonacina-Pugh, Florence & Joseph Gafaranga. 2011. 'Medium of instruction' vs. 'medium of classroom interaction': language choice in a French complementary school classroom in Scotland. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 14(3). 319-334.

Braunmüller, Kurt. 1991. *Die skandinavischen Sprachen im Überblick*. Tübingen: Francke

Braunmüller, Kurt. 2002a. Semicommunication and accommodation. Observations from the linguistic situation in Scandinavia. *International Journal of Applied Linguistics*. 12(1). 1-23.

Braunmüller, Kurt. 2002b. Variation in receptive bilingualism: what is received and what is not received? In Gerhard Kischel (red.), *EuroCom. Mehrsprachiges Europa durch Interkomprehension in Sprachfamilien*. (Tagungsband des internationalen Fachkongresses im Europäischen Jahr der Sprache 2001. Hagen, 9.-10. november 2001), 199-210. Aachen: Shaker Verlag.

Braunmüller, Kurt. 2003. Akkommodationsstrategier i interskandinavisk kommunikation. In Peter Widell og Mette Kunøe (udg.), *9. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, 70-79. Aarhus

Universitet, 10.-11. oktober 2002. Århus.

Braunmüller, Kurt. 2009. Converging genetically related languages. Endstation code mixing? In Kurt Braunmüller & Juliane House (red.). *Convergence and Divergence in Language Contact Situation*, 53-69. Amsterdam: Benjamins

Braunmüller, Kurt & Juliane House. 2009. Introduction. In Kurt Braunmüller & Juliane House (red.). *Convergence and Divergence in Language Contact Situation*, 1-9. Amsterdam: Benjamins.

Braunmüller, Kurt & Ludger Zeevaert. 2001. *Semikommunikation, rezeptive Mehrsprachigkeit und verwandte Phänomene. Eine bibliographische Bestandsaufnahme*. Arbeiten zur Mehrsprachigkeit. Working papers in multilingualism 19, Universität Hamburg.

Bruntse, Jacob. 2004. Skandinavisk sprogfællesskab eller forvirring. *Mål og Mæle* 3. 6-11.

Buchholz, Mary. 2000. The politics of transcription. *Journal of Pragmatics* 32, 1439-1465.

Bungarten, Theo. 1996. Mehrsprachigkeit in der Wirtschaft. In Hans Goebel (red.), *Kontaktlinguistik*, 414-420. HSK 12.1.

Butler, Carly W. & Richard Fitzgerald. 2011. "My f***ing personality": swearing as slips and gaffes in live television broadcasts. *Text & Talk* 31. 525-551.

Bø, Inge. 1978. *Ungdom og naboland. En undersøkelse av skolens og fjernsynets betydning for nabospråkforståelsen* (Rogalandsforskning, 1978:4). Stavanger: Rogalandsforskning.

Börestam, Ulla. 2008. Ursäkta, men kan du säga var Nordens hus ligger? Språkliga strategier vid internordisk kommunikation på Island belysta genom deltagande observation. In Ulla Börestam, Satu Gröndahl, Boglárka Straszer (red.), *Revitalisera mera! En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss*, 30-55. Uppsala: Uppsala Universitet.

Börestam Uhlmann, Ulla. 1991. Språkmöten och mötesspråk i Norden. *Språk i Norden* 1991. (Nordisk språksekretariats rapporter 16). 5-25.

Börestam Uhlmann, Ulla. 1994. *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Ph.d.-afhandling. Uppsala: Uppsala Universitet: Institutionen för nordiska språk.

Börestam Uhlmann, Ulla. 1996. Språkligt detektivarbete. Om problemkällor i interskandinavisk kommunikation. In *Samspel och variation. Språkliga studier tillägnade Bengt Nordberg på 60-årsdagen*, 75-86. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.

Börestam Uhlmann, Ulla. 1997. Utblick för inblick – några aspekter på grannspråkskommunikation i teori och praktik. *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri* 3. 239-254.

Börestam Uhlmann, Ulla. 2005. Special aspects of Nordic language contact I: Internal communication and comprehensibility problems. In Oskar Bandle, Kurt Braunmüller, Ernst Hakon Jahr, Allan Karker, Hans-Peter Naumann, Ulf Teleman, Lennart Elmevik, Gun Widmark (red.), *The*

Nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages, 2025-2031. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.

Chambers, Jack & Peter Trudgill. 1980. *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Coulmas, Florian. 1987. Why speak English? In Karlfried Knapp, Werner Enninger, Annelie Knapp-Potthoff, *Analysing intercultural communication*, 95-107. Berlin: de Gruyter.

Coupland, Nikolas. 2007. *Style*. Cambridge: Cambridge University Press.

Coupland, Nikolas. 2010. Sociolinguistics in the Global Era. In Nikolas Coupland (red.). *The Handbook of Language and Globalization*, 1-28. Malden: Blackwell.

Dahlstedt, Karl-Hampus. 1980. Språksituationen i Norden. In Inge Jonsson (red.), *Språken i vårt språk. Språkstudier samlade av Inge Jonsson och utgivna av Svenska Akademien*, 102-118. Stockholm: Bokförlaget PAN/Norstedts.

Dansk Industri. 2007. *Mere (end) sprog*. København: Dansk Industri.

Dansk Industri. 2013. *Engelsk som koncernsprog*. Ikke offentliggjort undersøgelse 2013.

Day, Dennis & Johannes Wagner. 2007. Bilingual professionals. In Peter Auer & Li Wei (red.), *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication*, 391-404. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Daryai-Hansen, Petra. 2008. Promoting linguistic diversity. Reflections on the language policy of European language policy conferences. In Hartmut Haberland, Janus Mortensen, Anne Fabricius, Bent Preisler, Karen Risager & Susanne Kjærbeck (red.), *Higher Education in the Global Village. Cultural and Linguistic Practices in the International University*, 272-275. Roskilde: Department of Culture and Identity, Roskilde University.

Daryai-Hansen, Petra. 2010a. *Begegnungen mit fremden Sprachen. Sprachliche Hierarchien im sprachenpolitischen Diskurs im Dänemark und Deutschland der Gegenwart*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.

Daryai-Hansen, Petra. 2010b. Repræsentationernes magt – sproglige hierarkiseringer i Danmark. In Jens Normann Jørgensen & Anne Holmen (red.), *Københavnstudier i Tosprogethed* 58, 87-105.

Daryai-Hansen, Petra. 2011. Modersmaal er vort hjertesprog. Indvandrersprogenes repræsentation i Danmark. In Anne Holmen, Juni Söderberg Arnfast & Jakob Steensig (red.), *Tosprogethed i Danmark 1985-2010. Københavnstudier i Tosprogethed* 61, 10-25. København: Københavns Universitet.

Delsing, Lars-Olof. 2013. Inter-nordisk språkförståelse, förr och nu. Foredrag holdt ved seminariet Från grannspråk till främmandespråk, den 15. november 2013 på Lunds Universitet.

Delsing, Lars-Olof & Eva Kärrlander. 2002. The Öresund bridge project. Swedish-Danish intercomprehension. In Gerhard Kischel (red.), *EuroCom. Mehrsprachiges Europa durch*

Interkomprehension in Sprachfamilien. (Tagungsband des internationalen Fachkongresses im Europäischen Jahr der Sprache 2001. Hagen, 9.-10. November 2001), 255-265. Aachen: Shaker.

Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson. 2005. *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, norska och svenska*. (TemaNord 2005: 573) Köpenhamn.

Doetjes, Gerke. 2010. *Akkommodation und Sprachverstehen*. Ph.d.-afhandling. Hamburg: Universität Hamburg

Elert, Claes-Christian (red.). 1981. *Internordisk språkförståelse*. Föredrag och diskussioner vid ett symposium på Rungstedsgaard utanför Köpenhamn den 24–26 mars. Utgiven i samarbete med Nordiska språksekretariatet. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 33.

Fabricius, Anne H., Janus Mortensen, Hartmut Haberland. 2017. The lure of internationalization: paradoxical discourses of transnational student mobility, linguistic diversity and cross-cultural exchange. *Higher Education* 73. 577-595.

Firth, Alan. 1996. The discursive accomplishment of normality: On 'lingua franca' English and conversation analysis. *Journal of Pragmatics* 26. 237-259.

Fishman, Joshua A. 1968. The Sociology of Language (Introduction). In Joshua A. Fishman (red.) *Readings in the Sociology of Language*, 5-13. The Hague: Mouton.

Fishman, Joshua A. 1972a. Domains and the relationship between micro- and macrosociolinguistics. In John J. Gumperz & Dell Hymes (red.), *Directions in sociolinguistics*, 435-453. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Fishman, Joshua A. 1972b. The sociology of language. In Anwar S. Dil (red.), *Language in Sociocultural Change*, 1-15. Stanford: Stanford University Press.

Fishman, Joshua A. 1972c. *The Sociology of Language – An Interdisciplinary Social Science Approach to Language in Society*. Rowley: Newbury House Publishers.

Fredriksson, Riika, Wilhelm Barner-Rasmussen & Rebecca Piekkari. 2006. The multinational corporation as a multilingual organization: The notion of a common corporate language. *Corporate Communications: An International Journal* 11(4). 406-423. DOI: 10.1108/13563280610713879.

Gafaranga, Joseph. 2000. Medium repair vs. other-language repair: Telling the medium of a bilingual conversation. *International Journal of Bilingualism* 4: 327-350.

Garrett, Peter. 2010. *Attitudes to language*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511844713.

Giles, Howard. 1973. Accent Mobility: A model and Some Data. *Anthropological Linguistics* 15(2). 87-105.

Giles, Howard, Justine Coupland & Nikolas Coupland. 1991. Accommodation theory: Communication, context and consequence. In Howard Giles, Justine Coupland & Nikolas Coupland (red.), *Contexts of accommodation. Developments in applied sociolinguistics* (Studies in Emotion and Social Interaction), 1-69. Cambridge etc.: Cambridge University Press, Paris: Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme.

Giles, Howard & Peter Powesland. 1975. Speech Style and Social Evaluation. In Henri Tajfel (red.), *European Monographs in social Psychology* 7. London, New York & San Francisco: Academic Press.

Golinski, Bernadette. 2007. *Kommunikationsstrategien in interskandinavischen Diskursen*. (Philologia. Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse, 95). Hamburg: Verlag Dr. Kovač. Ph.d.-afhandling, Universität Hamburg.

Golinski, Bernadette & Gerke Dotjes. 2005. Sprachverstehensuntersuchungen im semikommunikativen Kontext. *Working Papers in Multilingualism*, Folge B, 64. Sonderforschungsbereich Mehrsprachigkeit. Hamburg: Universität Hamburg.

Gooskens, Charlotte. 2006. Hvad forstår unge svenskere og nordmænd bedst – engelsk eller dansk? *Tidsskrift for Sprogforskning* 4(1-2). 221-244.

Gooskens, Charlotte. 2006. Hvordan måler man sprogforskelle? *Sprog i Norden* 2006. 131-132.

Gooskens, Charlotte. 2007. The Contribution of Linguistic Factors to the Intelligibility of Closely Related Languages. *Journal of multilingual and multicultural development* 28(6). 445-467.

Gooskens, Charlotte & Sebastian Kürschner. 2010. Hvilken indflydelse har danske stød og svenske ordaccenter på den dansk-svenske ordforståelse? In Cecilia Falk, Andreas Nord & Rune Palm (red.), *Svenskans beskrivning 30. Förhandlingar vid Trettionde sammankomsten for svenskans beskrivning, Stockholm den 10 och 11 oktober 2008*, 82-92.

Gooskens, Charlotte & Sebastian Kürschner. 2012. Intelligibility of Swedish for Danes: loan words compared with inherited words. In Henk van der Liet & Muriel Norde (red.), *Language for its own sake: essays on language and literature offered to Harry Perridon*, 435-455. (Amsterdam Contributions to Scandinavian Studies 8). Amsterdam: Scandinavisch Instituut.

Graddol, David. 1997. *The future of English?* London: British Council. <https://www.britishcouncil.jp/sites/default/files/eng-future-of-english-en.pdf> (tilgang: 16. 5. 2017).

Gregersen, Frans. 2003. Factors influencing the linguistic development in the Øresund region. *Int'l. J. Soc. Lang.* 159, Walter de Gruyter. 139-152.

Gregersen, Frans. 2004. Hvorfor kan vi københavnere ikke forstå svensk når jyder kan forstå københavnsk? *Sprogforum* 29. 31-34.

Gregersen, Frans. 2012. Indledning: Globaliseringens udfordringer med særligt hensyn til universitetsinstitutionerne. *Nordand* 2(7). 5-19.

- Gregersen, Frans (red.). 2014. *Hvor parallelt. Om parallellspråkighet på Nordens universitet*. København: Norden.
- Gregersen, Frans & Olle Josephson. 2014. Sprogpolitik og internationalisering på nordiske universiteter. In Gregersen, Frans (red.), *Hvor parallelt. Om parallellspråkighet på Nordens universitet*, 17-33. København: Norden.
- Grinsted, Annelise. 1992. *Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe*. Kolding: Det erhvervssproglige Forskningsinstitut, Handelshøjskole Syd.
- Grinsted, Annelise. 1993. Southern Denmark. In Stephen Hagen (red.), *Languages in European business. A regional survey of small & medium-sized companies*, 48-58. London: CTC Trust.
- Grinsted, Annelise. 1994. *Interview Follow-up on the Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe. Questionnaire Survey Denmark*. Kolding: Det erhvervssproglige Forskningsinstitut, Handelshøjskole Syd.
- Grinsted, Annelise. 1995. Fremmedsprog i virksomhedssammenhæng. In Annelise Grinsted et al. (red.), *Fagsproglig kommunikation i erhvervsvirksomheder*, 1-16. Kolding: Institut for Erhvervssprog, Handelshøjskole Syd.
- Grinsted, Annelise. 1995. Hvad en virksomheds kommunikationsforløb kan fortælle om virksomheden. In Annelise Grinsted et al. (red.), *Fagsproglig kommunikation i erhvervsvirksomheder*, 17-35. Kolding, Institut for Erhvervssprog, Handelshøjskole Syd.
- Gumperz, John. 1972 [1968]. The speech community. In Paolo Giglioli (red.), *Language and Social Context*, 219-31. Harmondsworth: Penguin.
- Gumperz, John J. 1982. *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gumperz, John J. 2003. Interactional sociolinguistics: A personal perspective. In Deborah Schiffrin, Deborah Tannen & Heidi E. Hamilton (red.), *The Handbook of Discourse Analysis*. 215-228. Malden: Blackwell.
- Gumperz, John J., & Norine Berenz. 1993. Transcribing conversational exchange. In Jane A. Edwards & Martin D. Lampert (red.), *Talking data: Transcription and coding in discourse research*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gunnarsson, Britt-Louise. 2006. Swedish companies and their multilingual practice. In Juan Carlos Palmer-Silveira, Miguel F. Ruiz-Garrido & Inmaculada Fortanet-Gomez (red.), *Intercultural and international business communication*, 243-263. Bern: Lang.
- Gunnarsson, Britt-Louise. 2014. Multilingualism in European workplaces. *Multilingua* 33(1-2). 11-33.
- Haberland, Hartmut. 1984. Danish. In Ekkehard König & Johan van der Auwera (red.), *The Germanic languages*, 313-348. London: Routledge.

- Haberland, Hartmut 1993. Probleme der kleinen Sprachen in der EG: Beispiel Dänisch. *Heteroglossia, quaderni dell'Istituto di Lingue Straniere* (Macerata) 5. 79-128.
- Haberland, Hartmut. 2004. Hvorfor vi taler skandinavisk. *Sprogforum* 29. 6-9.
- Haberland, Hartmut. 2007. Language shift in conversation as a metapragmatic comment. In Wolfram Bublitz & Axel Hübler (red.), *Metapragmatics in Use*, 129-140. Amsterdam: Benjamins.
- Haberland, Hartmut. 2009. Das Paradox der Internationalisierung an den Universitäten der EU: Sprachliche Vielfalt oder globale Einheitssprache? Foredrag ved Faculty of Foreign Language Studies of Kansai University and the Kansai EU Institute, Osaka, 25. november.
- Haberland, Hartmut. 2009. English – the language of globalization. *Rask* 30. 17-45.
- Haberland, Hartmut. 2011. Local languages as the languages of internationalization: Internationalization and language choice. *Intercultural Communication Review* (Tokyo) 9. 37-47.
- Haberland, Hartmut. 2013. Scalar and non-scalar language hierarchies. Seminar om sproghierarkier. 25. oktober 2013. Roskilde Universitet.
- Haberland, Hartmut. 2014a. English from above and below, and from outside. In Anna Kristina Hultgren, Frans Gregersen & Jacob Thøgersen (red.), *English in Nordic universities. Ideologies and practices*, 251-263. Amsterdam: Benjamins.
- Haberland, Hartmut. 2014b. English on the Scandinavian language market: supply side or demand side economy? Paper præsenteret på konferencen: English in Europe: Opportunity or threat? Karlsruhuniversitet, Prag, 21.-23. marts.
- Haberland, Hartmut, Lønsmann, Dorte, & Preisler, Bent (red.). 2013. *Language alternation, language choice and language encounter in international tertiary education*. Dordrecht: Springer.
- Haberland, Hartmut, Janus Mortensen, Anne Fabricius, Bent Preisler, Karen Risager & Susanne Kjærbeck (red.). 2008. *Higher Education in the Global Village. Cultural and Linguistic Practices in the International University*. Roskilde: Department of Culture and Identity, Roskilde University.
- Haberland, Hartmut & Janus Mortensen. 2012. Language variety, language hierarchy and language choice in the international university. *Int'l. J. Soc. Lang.* 216. Walter de Gruyter. 1-6. DOI: 10.1515/ijsl-2012-0036.
- Haberland, Hartmut & Janus Mortensen. 2014. *Transiency – a sustainable concept in the study of ELF?* Foredrag ved ELF 7, Athen.
- Haberland, Hartmut & Janus Mortensen. 2016. Transcription as second-order entextualizations: the challenge of heteroglossia. In Alessandro Capone & Jacob L. Mey (red.), *Interdisciplinary studies in pragmatics, culture and society*, 581-600. Cham: Springer.
- Haberland, Hartmut & Bent Preisler. 2015. The position of Danish, English and other languages at Danish universities in the context of Danish society. In F. Xavier Vila & Vanessa Bretxa (red.),

Language policy in higher education. The case of medium-sized languages, 15-42. Bristol: Multilingual Matters.

Hagen, Stephen. 2001. *ELISE. Udvikling af internationale og sproglige strategier i SMV'er. Europæisk oversigtsrapport*. Københavns Universitet: Center for Sprogteknologi.

Hagen, Stephen et al. 2001. *ELISE. Udvikling af internationale og sproglige strategier i SMV'er. Succesfulde europæiske virksomheders forretningshemmeligheder*. Pjece.

Hagen, Stephen. 2006. *ELAN. Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-07-79_en.htm?locale=fr.

Haugen, Einar. 1953. Nordiske språkproblemer – en opinionsundersökelse. *Nordisk tidskrift for vetenskap, konst och industri* 29. 225-249.

Haugen, Einar. 1966. Semicommunication: The Language Gap in Scandinavia. *Sociological Inquiry* 36(2). 280-297.

Haugen, Einar. 1981. Skandinavisk som mellomspråk. Forskning og fremtid. In Claes-Christian Elert (red.), *Internordisk språkförståelse. Föredrag och diskussioner vid ett symposium på Rungstedgaard utanför Köpenhamn den 24.-26. marts*, 121-143. (Acta Universitatis Umensis, 33). Umeå: Universitetet i Umeå.

Haugen, Einar. 1987. *Blessing of Babel: Bilingualism and language planning, problems and pleasures*. De Gruyter.

Havermeier, Heike. 2015. *Deutsch-schwedisches Codeswitching an der internationalen Universität*. Ph.d.-afhandling. Institutionen för språk och litteraturer, Göteborg Universitet.

Hazel, Spencer, Hartmut Haberland & Janus Mortensen. 2012. Transcription linking software: Integrating the ephemeral and the fixed in interaction research. In Keiko Ikeda & Adam Brandt (red.), *Symposium Proceedings, Kansai University International Symposium 'Challenges and New Directions in the Micro-Analysis of Social Interaction'*, 13-17. Osaka: Kansai University.

Hazel, Spencer & Janus Mortensen. 2012. The data cycle. In Keiko Ikeda & Adam Brandt (red.), *Symposium Proceedings, Kansai University International Symposium 'Challenges and New Directions in the Micro-Analysis of Social Interaction'*, 22-29. Osaka: Kansai University.

Hazel, Spencer & Janus Mortensen. 2013. Kitchen Talk – Exploring Linguistic Practices in Liminal Institutional Interactions in a Multilingual University Setting. In Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (red.), *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education*, 3-30. Dordrecht: Springer.

Hellekjær, Glenn Ole. 2007. *Fremmedspråk i norsk næringsliv – engelsk er ikke nok!* Halden: Fremmedspråksenteret (Fokus på språk 3).

Hellekjær, Glenn Ole. 2012. A Survey of English Use and Needs in Norwegian Export Firms, *Hermes – Journal of Language and Communication in Business* 48. 7-18.

- Henderson, Jane Kassis. 2005. Language Diversity in International Management Teams. *International Studies of Management & Organization*, 35(1), 66-82.
- Hilgendorf, Suzanne K. 2010. English and the global market: The language's impact in the German business domain. In Helen Kelly-Holmes & Gerlinde Mautner (red.), *Language and the market*, 68-80. Basingstoke & New York: Palgrave-MacMillan.
- Hockett, Charles F. 1958. *A course in modern linguistics*. New York: Macmillan
- Holmen, Anne & Jens Normann Jørgensen. 2000. Har vi en dansk sprogpolitik? Om holdninger til sproglig mangfoldighed i Danmark. In Anne Holmen & Jens Normann Jørgensen (red.), *Sprogs status i Danmark år 2011*, 75-90. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Härmävaara, Hanna-Ilona. 2014. Facilitating mutual understanding in everyday interaction between Finns and Estonians. *Applied Linguistics Review* 5(1). 211-245. DOI: 10.1515/applirev-2014-0010.
- Haastrup, Niels & Ulf Teleman. 1979. *Svensk, dansk eller skandinavisk: En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige situation ved et dansk universitet*. Roskilde: Roskilde Universitetscenter, Lingvistgruppen. (Rolig-Papir 14).
- Jefferson, Gail. 1996. A case of transcriptional stereotyping. *Journal of Pragmatics* 26(2). 159-170.
- Jørgensen, Jens Normann. 1995. Language hierarchies, bilingualism, and minority education in the Nordic countries. In Jens Normann Jørgensen & Christian Horst (red.), *Et flerkulturelt Danmark. Festskrift til Jørgen Gimbel*, 87-105. København: Danmarks Lærerhøjskole.
- Jørgensen, Jens Normann, Janus Spindler Møller, Martha Sif Karrebæk & Lian Malai Madsen. 2011. Polylinguaging in Superdiversity. *Diversities* 13(2). 23-37.
- Jørgensen, Nils & Eva Kärrlander. 2001. *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000. Gymnasisters hörförståelse*. Nordlund 22:1. Lund: Lunds Universitet, Institutionen för nordiska språk.
- Karrebæk, Martha Sif. 2013. At filtrere og pakke data: repræsentationsproblemet. *NyS: Nydanske Sprogstudier* 43: 43-71.
- Kirkebæk, Mads Jakob. 2013. Teacher! Why Do You Speak English? A Discussion of Teacher Use of English in a Danish Language Class. In Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (red.), *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education*, 143-159. Dordrecht: Springer.
- Kirschstein, Wolfgang, Kris van de Poel & Jo Verhoeven. 1989. An exploratory needs analysis of Dutch in Danish firms. *Pluridicta* 14. Odense: Center for Fremmedsprogspædagogik, Odense Universitet.

- Konstantinou, Paschalia. 2008. *Language alternation in the family and the mother tongue class. A study of interactional practices of Greek background residents in Sweden*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Koop, Werner, Pia List & Johannes Wagner. 1994. Probleme in der dänisch-deutschen Wirtschaftskommunikation. In Theo Bungarten (red.), *Sprache und Kultur in der interkulturellen Marketingkommunikation*, 116-129. (Beiträge zur Wirtschaftskommunikation 11.) Tostedt: Attikon.
- Kraft, Kamilla & Dorte Lønsmann. 2018. A language ideological landscape: The complex map in international companies in Denmark. In Andrew Linn, Jiří Nekvapil & Tamah Sherman (red.), *English in Business and Commerce: Interactions and Policies*. Berlin: de Gruyter.
- Kristiansen, Bo. 1984. *Ingeniørsprog. En undersøgelse af teknikum-ingeniørers behov for fremmedsprog*. Forskningssekretariatet.
- Kristiansen, Tore. 2004. Sprogholdninger over Øresund. *Danske talesprog*, 5. 161-185.
- Kristiansen, Tore. 2005a. Nabosprog i Øresundsregionen. Et studie af reaktioner på sproglig tilpasning. In Jens Cramer, Mette Kunøe & Ole Togeby (red.), *Teorien om alt og andre artikler om sprog og filosofi*, 173-185. Aarhus: Wessel og Huitfeldt.
- Kristiansen, Tore. 2005b. Holdninger til sproglig konvergens over Øresund. In Petter Dyndahl & Lars Anders Kulbrandstad (red.), *High fidelity eller rein jalla? Purisme som problem i kultur, språk og estetikk*, 53-65. Vallset: Oplandske Bokforlag.
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann. 2009 [2008]. *Interview – introduktion til et håndværk*. 2. udgave. København: Hans Reitzel.
- Labov, William. 1968. The reflections of social processes in linguistic structures. In Joshua Fishman (red.), *Readings in the sociology of language*, 240-251. The Hague: Mouton.
- Larsen, Fritz. 1995. Anmeldelse af Ulla Börestam Uhlmann. Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar. *Rask* 2. 125-132.
- Laursen, Lone. 2008. Towards an embodied grammar: gesture in tying practices constructing obvious cohesion. 2nd Conference of the International Society for Gesture Studies (ISGS) Interacting bodies – Corps en interaction. École Normale Supérieure, Lettres et Sciences Humaines – Lyon-France, June 15-18 2005. <http://gesture-lyon2005.ens-lyon.fr/IMG/pdf/Laursenb.pdf>
- Lave, Jean & Etienne Wenger. 1991. *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leth Andersen, Hanne & Christina Blach. 2010. *Tysk og fransk fra grundskole til universitet. Sprogundervisning i et længdeperspektiv*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Leth Andersen, Hanne & Lars Damkjær. 2015. Hvilke sprog skal vi tale i 2030? Kronik i Berlingske Tidende. Sektion 1, Side 29. 11. december 2015.

- List, Pia & Johannes Wagner. 1990. *Kommunikative handelshindringer. Rapport over lov 271*. Odense: Odense Universitet.
- List, Pia & Johannes Wagner. 1992. Nationale Stereotype im internationalen beruflichen Alltag: Überlegungen anhand eines Fallbeispiels. In Annette Grindsted & Johannes Wagner (red.), *Communication for specific purposes*, 210-226. Tübingen: Narr.
- Lüdi, Georges. 2007. The Swiss model of plurilingual communication. In Jan D. Thijs & Ludger Zeveaert (red.), *Receptive Multilingualism: Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*, 159-177. Amsterdam: Benjamins.
- Lüdi, Georges, Katharina Höchle & Patchareerat Yanaprasart. 2010. Plurilingual practices at multilingual workplaces. In Bernd Meyer & Birgit Apfelbaum (red.), *Multilingualism at work*, 211-234. Amsterdam: Benjamins.
- Lüdi, George & Bernard Py. 2009. To be or not to be ... a plurilingual speaker. *International Journal of Multilingualism* 6(2). 154-167.
- Lund, Karen & Karen Risager. 2001. Dansk i midten. *Sprogforum* 19. 4-8.
- Lundin, Katarina & Robert Zola Christensen. 2001. *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000. Gymnasisters läsförståelse*. (Nordlund 22:1). Lund: Lunds universitet.
- Lundin Åkesson, Katarina. 2005. Hur väl förstar vi varandra i Norden idag. In Torbjørg Breivik et al. (red.), *Språk i Norden. Sprog i Norden 2005*, 159-175. Årsskrift for språknemndene i Norden. Oslo: Novus.
- Løland, Ståle. 1997. Språkforståelse og språksamarbeid i Norden. *Nordens Språk*. Nordisk språksekretariat. Oslo: Novus. 20-30.
- Lønsmann, Dorte. 2011. *English as a corporate language: Language choice and language ideologies in an international company in Denmark*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Lønsmann, Dorte. 2014. Linguistic diversity in the international workplace: Language ideologies and processes of exclusion. *Multilingua* 33(1-2). 89-116.
- Lønsmann, Dorte & Hartmut Haberland. 2013. Hybridity and Complexity: Language Choice and Language Ideologies. In Haberland, Hartmut, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (red.), *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education*, xiii-xxiv. Dordrecht: Springer.
- Mahili, Ifigenia. 2014. 'It's pretty simple and in Greek ...': Global and local languages in the Greek corporate setting. *Multilingua* 33(1-2). 117-146.
- Malinowski, Bronislaw. 1972 [1923]. Phatic communion. In John Laver & Sandy Hutcheson (red.), *Communication in face to face interaction*, 146-152. Harmondsworth: Penguin.

Maurud, Øivind. 1976. *Nabospråksforståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige.* (Nordisk utredningsserie, 13). Stockholm: Nordiska rådet.

Microethnography of workplace interaction. 2013. Ph.d.-course / Esa Lehtinen, Sae Oshima, Birte Asmuß, March 13-15, 2013. Department of Business Communication, Aarhus University.

Microethnography of workplace interaction. 2014. Ph.d.-course / Sae Oshima, Birte Asmuß, May 19-21, 2014. Department of Business Communication, Aarhus University.

Millar, Sharon, Sylvie Cifuentes & Astrid Jensen. 2013. A social representational perspective on languages and their management in the Danish corporate sector. In Anne-Claude Berthoud, François Grin & Georges Lüdi (red.), *Exploring the Dynamics of Multilingualism. The DYLAN project*, 101-120. Amsterdam: Benjamins.

Millar, Sharon & Astrid Jensen. 2009. Language Choice and Management in Danish International Companies: The Role of Common Sense. *Sociolinguistica: Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik* 23. 86-103.

Mondada, Lorenza. 2004. Ways of 'Doing Being Plurilingual' in International Work Meetings. In Rod Gardner & Johannes Wagner, *Second Language Conversations*, 18-39. London/New York: continuum.

Mondada, Lorenza. 2007. Bilingualism and the analysis of talk at work: Code-switching as a resource for the organization of action and interaction. In Monica Heller (red.), *Bilingualism. A Social Approach*. 297-318. Basingstoke: Macmillan.

Moore, Emilee, Eulália Borràs & Luci Nussbaum. 2013. Plurilingual Resources in Lingua Franca Talk: An Interactionist Perspective. In Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (red.), *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education*, 53-84. Dordrecht: Springer.

Mortensen, Janus. 2010. *Epistemic stance marking in the use of English as a lingua franca*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.

Mortensen, Janus. 2013. Notes on the use of English as a lingua franca as an object of study. *Journal of English as a Lingua Franca* 2(1). 25-46. DOI: 10.1515/jelf-2013-0002.

Mortensen, Janus. 2014. Language policy from below: language choice in student project groups in a multilingual university setting. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 35(4). 425-442.

Mortensen, Janus. 2016. Sproglige normer i transient multilingual communities. Møde i Den sociolingvistiske studiekreds. Oplæg den 24.5.16.

Mortensen, Janus & Anne Fabricius. 2014. Language ideologies in Danish higher education. Exploring student perspectives. In Anna Kristina Hultgren, Frans Gregersen & Jacob Thøgersen (red.), *English in Nordic Universities. Ideologies and practices*, 193-224. Amsterdam: Benjamins.

- Mortensen, Janus & Hartmut Haberland. 2010. Sprogvalg på danske universiteter i historisk perspektiv. *Sprogforum* 49-50. 155-161.
- Myers-Scotton, Carol. 2000. Code-Switching. In Florian Coulmas (red.), *The Handbook of Sociolinguistics*, 217-237. Blackwell Publishers.
- Myers-Scotton, Carol. 2002. *Contact Linguistics. Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*. Oxford: Oxford University Press.
- Mæhlum, Brit. 1996. Codeswitching in Hemnesberget – Myth or Reality? *Journal of Pragmatics* 25(6). 749-761.
- Neeley, Tsedal B. 2015. The language of global management. In Cary L. Cooper (red.), *Wiley Encyclopedia of Management*.
<http://onlinelibrary.wiley.com/store/10.1002/9781118785317.weom060130/asset/weom060130.pdf>
 (tilgang 29. oktober 2015).
- Negretti, Raffaella & Miguel Garcia-Yeste. 2014. Lunch keeps people apart: The role of English for social interaction in a multilingual academic workplace. *Multilingua* 34(1). 93-118.
- Nevile, Maurice & Johannes Wagner. 2008. Managing languages and participation in a multilingual group examination. In Hartmut Haberland, Janus Mortensen, Anne Fabricius, Bent Preisler, Karen Risager & Susanne Kjærbaek, *Higher education in the global village*, 149-173. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Nevile, Maurice & Johannes Wagner. 2011. Language choice and participation: Two practices for switching languages in institutional interaction. In Gabriele Pallotti & Johannes Wagner (red.), *L2 Learning as Social Practice: Conversation-Analytic Perspectives*, 211-235. Honolulu: National Foreign Language Resource Center, University of Hawaii.
- Nielsen, Camilla Bersagel. 2016. Topchefen, der ikke er så tysk endda. 1. juli 2016, Jyllandsposten.
- Nilep, Chad. 2006. Code Switching in Sociocultural Linguistics. *Colorado Research in Linguistics* 19(1). 1-22.
- Nordenstam, Kerstin. 1979. *Svenskan i Norge. Språklig variation hos svenska indvandrare i Bergen*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Nordiska Rådet. 1973. *Den nordiska allmänheten och det nordiska samarbetet 1973. Attitydundersökning*. Nordisk utredningsserie, 4/73. Stockholm: Nordiska Rådet.
- Ohlsson, Stig Örjan. 1977. Nabospråksförståelse. *Mål og Mæle* 1. 19-25.
- Ohlsson, Stig Örjan. 1979. Nordisk radio och television via satellit. Kultur- och programpolitisk delrapport, Bilaga 6: Nordisk språkförståelse—igår, i dag, imorgon. Oslo: Nordiska Ministerrådet,
- Orum, Anthony M., Joe R. Feagin & Gideon Sjöberg. 1991. The Nature of the Case Study. In Joe

R. Feagin, Anthony M. Orum & Gideon Sjöberg (red.), *A Case for the Case Study*, 1-26. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.

Peeters, Yvo J. D. 1988. State and non-state supported less widely taught languages: Statutes beat numbers. In Liam Mac Mathúna, Nora French, Elizabeth Murphy & David Singleton (red.), *The Less Widely Taught Languages of Europe: Proceedings of the UNESCO/AILA/IRAAL Symposium Held at St Patrick's College, Drumcondra, Dublin, 23-25 April 1987*, 101-110. Dublin: Irish Association for Applied Linguistics/Cumann na Teangeolaíochta Feidhmí.

Phillipson, Robert. 2011. The EU and languages: Diversity in What Unity? In Anne Lise Kjær, Silvia Adamo (red.), *Linguistic Diversity and European Democracy*, 57-74. Aldershot: Ashgate.

Phillipson, Robert. 1992. *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.

Posner, Roland. 1991. Society, civilization, mentality: Prolegomena to a language policy for Europe. In Florian Coulmas (red.), *A language policy for the European Community: Prospects and Quandaries*, 121-137. Berlin: Mouton de Gruyter.

Pratt, Elizabeth. 1997. Language in Danisco. In Annelise Grinstead (red.), *Language & Business Life – XXII International Association Language & Business Conference 1996*, 1-15. Kolding: Handelshøjskole Syd, Institut for Erhvervsforskning.

Preisler, Bent. 2003. English in Danish and the Danes' English. *International Journal of the Sociology of Language* 159. 109-126.

Rasmussen, Gitte. 2000. *Zur Bedeutung kultureller Unterschiede in interlingualen interkulturellen Gesprächen: eine Mikroanalyse deutschsprachiger Interaktionen zwischen Franzosen und Dänen und zwischen Deutschen und Dänen*. München: iudicium.

Rasmussen, Gitte & Johannes Wagner. 2002. Language choice in international telephone conversations. In Kang Kwong Luke & Theodossia-Soula Pavlidou (red.), *Telephone Calls. Unity and diversity in conversational structure across languages and cultures*, 111-131. Amsterdam: Benjamins.

Rasmussen, Ulla Anna. 2002. *Akkommodation i Øresundsregionen. En sproglig analyse af tilpasningsstrategier i ti dansk-svenske samtaler*. Speciale i dansk. Institut for Nordisk Filologi, København: Københavns Universitet.

Ridell, Karin. 2008. *Dansk-svenska samtal i praktiken. Språklig interaktion och ackommodation mellan äldre och vårdpersonal i Øresundsregionen*. Ph.d.-afhandling. Uppsala: Uppsala University.

Risager, Karen. 2005. *Sproglige eksklusionshierarkier – de hundrede sprogs betydning*. Minoritetsstudiers værksted 2, Minoritetsstudier. Københavns Universitet.

Risager, Karen. 2012. Language hierarchies at the international university. *International Journal of the Sociology of Language* 216. 111-130.

Ritzaus Bureau. 2016. DI: Manglende sprogkundskaber går ud over produktiviteten. 8. 2. 2016.

- Schegloff, Emmanuel A. 1972. Sequencing in conversational openings. In , John J. Gumperz, Dell Hymes (red.), *Directions in Sociolinguistics*, 346-380. Holt, Rinehart and Winston, New York.
- Schenkein, Jim (red.). 1978. *Studies in the organization of conversational interaction*. New York: Academic Press.
- Schüppert, Anja, Nanna Haug Hilton & Charlotte Gooskens. 2016. Why is Danish so difficult to understand for fellow Scandinavians? *Speech Communication* 79. 47-60.
- Selinker, Larry. 1972. Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*. 10(1-4). 209-231.
- Sevaldsen, Jørgen. 1992. Culture and diplomacy: Anglo-Danish relations 1945-49. In J. E. Nielsen (red.), *The twain shall meet. Danish approaches to English studies*, 9-46. Copenhagen: University of Copenhagen, Department of English Studies.
- Skovgaard Andersen, Mette. 2010. Tysk i krise – tysk i det danske uddannelsessystem. In Mette Skovgaard Andersen, Karen Sonne Jakobsen, Alex Klinge, Jens Erik Mogensen, Anna Sandberg & Detlef Siegfried (red.), *Tysk nu. Konference om tysk sprog og kultur i offentlighed, forskning og undervisning i Danmark*, 4-15. København: Institut for Engelsk, Germansk og Romansk, Københavns Universitet.
- Skovgaard Andersen, Mette, Karen Sonne Jakobsen, Alex Klinge, Jens Erik Mogensen, Anna Sandberg & Detlef Siegfried (red.). 2010. *Tysk nu. Konference om tysk sprog og kultur i offentlighed, forskning og undervisning i Danmark*. København: Institut for Engelsk, Germansk og Romansk, Københavns Universitet.
- Skovgaard Andersen, Mette & Lisbeth Verstraete-Hansen. 2013. *Hvad gør vi med sprog? Behov for og holdninger til fremmedsprog i den danske centraladministration*. Frederiksberg: Copenhagen Business School.
- Skårup, Terkel. 2004. Brokering and Membership in a Multilingual Community of Practice. In Rod Gardner & Johannes Wagner (red.), *Second Language Conversations*, 40-57. London/New York: Continuum.
- Steffensen, Tom. 2016. *Nabosprog i danskundervisningen – en undersøgelse af kommunikation og pædagogisk praksis i et netbaseret skoleprojekt*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Streeck, Jürgen & Siri Mehus. 2005. Microethnography: The study of practices. In Kristine Fitch & Robert Sanders (red.), *Handbook of language and social interaction*, 381-404. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Swaan, Abram de. 2001. *Words of the world: the global language system*. Cambridge: Polity Press.
- Söderlundh, Hedda. 2012. Global policies and local norms: sociolinguistic awareness and language choice at an international university. *International Journal of the Sociology of Language* 216. 87-109.

Söderlundh, Hedda. 2013. Language Choice and Linguistic Variation in Classes Nominally taught in English. In Hartmut Haberland, Dorte Lønsmann & Bent Preisler (red.), *Language Alternation, Language Choice and Language Encounter in International Tertiary Education*, 85-102. Dordrecht: Springer.

Saarinen, Taina & Tarja Nikula. 2013. Implicit policy, invisible language: Policies and practices of international degree programmes in Finnish higher education. In Aintzane Doiz, David Lasagabaster. & Juan Manuel Sierra. (red.), *English-Medium Instruction at Universities: Global Challenges*, 131-150. Bristol: Multilingual Matters.

Tange, Hanne. 2014. Hvor gode er vi egentlig til engelsk? Kronik in Videnskab.dk. <http://videnskab.dk/kultur-samfund/hvor-gode-er-vi-egentlig-til-engelsk> (tilgang 9. marts 2016).

Tange, Hanne & Jakob Lauring. 2009. Language management and social interaction within the multilingual workplace. *Journal of Communication Management* 13(3). 218-232.

Teleman, Ulf. 1977. Samspråk på grannspråk. In Claes-Christian Elert et al. (red.), *Dialectology and sociolinguistics. Essays in honor of Karl-Hampus Dahlstedt*, 19. April 1977, 234-243. Umeå: Umeå University Press.

Teleman, Ulf. 1987. Om grannspråksförståelse. Hinder och möjligheter. In Else Bojsen, Mikael Reuter, Ståle Løland & Catharina Grünbaum (red.), *Språk i Norden/Sprog i Norden 1987. Årsskrift for Nordisk språksekretariat og språknemndene i Norden*, 70-82. Nordisk språksekretariats skrifter, 8. Oslo: Cappelen, Stockholm: Esselte, Copenhagen: Gyldendal.

Theilgaard Brink, Eva. 2016. Man skal bare kaste sig ud i det... – en interviewundersøgelse af unge i Nordens nabosprogsforståelse i praksis. Projektet er forvaltet af Nordisk Sprogkoordination og Foreningerne Nordens Forbund (FNF). <http://sprogkoordinationen.org/media/1337/man-skal-bare-kaste-sig-ud-i-det.pdf> (tilgang 25. august 2017).

Thuesen, Frederik, Mette Kirstine Tørslev & Tina Gudrun Jensen. 2011. *Rekruttering og fastholdelse af højtuddannet arbejdskraft – Danmark, Norge, Holland, Storbritannien og Canada*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Vandermeeren, Sonja. 1998. *Fremdsprachen in europäischen Unternehmen. Untersuchungen zu Bestand und Bedarf im Geschäftsalltag mit Empfehlungen für Sprachenpolitik und Sprachunterricht*. Waldsteinberg: Heidrun Popp Verlag.

Vandermeeren, Sonja. 2003. German language needs in Danish companies. *Hermes. Journal of linguistics – Revue de linguistique – Tidsskrift for Sprogforskning – Zeitschrift für Linguistik* 31. 13-29.

Verstraete-Hansen, Lisbeth. 2008. *Hvad skal vi med sprog? Holdninger til fremmedsprog i danske virksomheder i et uddannelsespolitisk perspektiv*. Frederiksberg: Copenhagen Business School.

Wagner, Johannes. 2009. Whose Transcripts? Some Thoughts About Transcription, Stereotype and Gourmet Joking. In Bruce Fraser & Ken Turner (red.), *Language in Life, and a Life in Language*:

Jacob Mey – a Festschrift, 415-422. (Studies in Pragmatics 9.) Bingley, UK: Emerald.

Wenger, Etienne. 1998. *Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zeevaert, Ludger. 2004. *Interskandinaviske Kommunikation. Strategien zur Etablierung von Verständigung zwischen Skandinaviern im Diskurs*. Hamburg: Kovač.

Zeevaert, Ludger. 2007. Receptive multilingualism and inter-Scandinavian semicomunication. In Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert (red.), *Receptive Multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*, 103-135. Amsterdam: Benjamins.

Zeevaert, Ludger & Jan D. ten Thije. 2007. Introduction. In Jan D. ten Thije & Ludger Zeevaert (red.), *Receptive Multilingualism. Linguistic analyses, language policies and didactic concepts*, 1-25. Amsterdam: Benjamins.

Hjemmesider

CALPIUs hjemmeside: <http://calpiu.dk/ruc/home.html>

Danmarks Statistik: <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/udenrigshandel/udenrigshandel-medvarer> (tilgang 18. januar 2016).

Deutscher Bundestag. 2001. Verbreitung, Förderung und Vermittlung der deutschen Sprache. *Drucksache 14/5835*. <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/14/058/1405835.pdf>. (tilgang 21. marts 2016).

Elektronisk Mødested for Undervisningsverden (EMU). Danmarks læringsportal: <http://www.emu.dk/modul/dansk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-l%C3%A6seplan-og-vejledning> (tilgang 29. august 2017).

Elektronisk Mødested for Undervisningsverden. Danmarks læringsportal (EMU): danskmodulet: <http://www.emu.dk/modul/dansk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-l%C3%A6seplan-og-vejledning>

Ethnologue hjemmeside: <https://www.ethnologue.com/language/deu> (tilgang 29. august 2017).

Eurobarometer. 2012. *Europeans and their languages. Special Eurobarometer 386*. Brussels: EU Directorate-General for Communication. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf (tilgang 29. august 2017).

Kommissionens henstilling 2003/361/EF af 6. maj 2003 om definitionen af mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder. *Den Europæiske Unions Tidende*, L 124 af 20.5.2003: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=LEGISSUM:n26001> (tilgang 29. august 2017).

Redegørelse af 18/12 03 om det danske sprog: <http://webarkiv.ft.dk/?/samling/20031/redegoerelse/r8.htm> (tilgang 29. august 2017).

Regeringens gymnasiereformudspil 2016: <https://www.regeringen.dk/publikationer/fra-elev-til-studerende/> (tilgang 29. august 2017).

Regeringens Tysklandsstrategi 2016: <http://www.stm.dk/multimedia/Tysklandsstrategi.pdf> (tilgang 29. august 2017).

NUAS (The Nordic Association of University Administrators/Det Nordiska Universitets Administratörs Samarbetet): NUAS' hjemmeside: <http://www.nuas.org/> (tilgang 21. november 2014 og 1. maj 2017, se afhandlingens introduktion for NUAS' webhistorik).

NUAS' hjemmeside om 'Språkvægledning': <http://www.nuas.org/web/page.aspx?refid=33>. (tilgang 21. november 2014, sidst 19. maj 2015, se afhandlingens introduktion for NUAS' webhistorik).

RUC's sprogpolitik 2006

http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/5227/1/sprogpolitik_endelig_version_2006.pdf (tilgang 16. december 2015).

RUC's sprogpolitik 2012

[http://rucforsk.ruc.dk/site/da/publications/sprogpolitik-for-roskilde-universitetlanguage-policy-for-roskilde-university\(fe85a41e-383c-4da6-97b9-2397badafdb4\).html](http://rucforsk.ruc.dk/site/da/publications/sprogpolitik-for-roskilde-universitetlanguage-policy-for-roskilde-university(fe85a41e-383c-4da6-97b9-2397badafdb4).html) (tilgang 16. december 2015).

Sprog på spil: https://kum.dk/uploads/tx_templavoila/Sprog%20paa%20spil.pdf (tilgang 29. august 2017).

Undervisningsministeriets hjemmeside, databanken: www.uvm.dk/databanken (tilgang 29. august 2017).

Undervisningsministeriets hjemmeside, folkeskolens fag:

<http://www.uvm.dk/Uddannelser/Folkeskolen/Fag-timetal-og-overgange/Fag-emner-og-tvaergaaende-temaer/Folkeskolens-fag> (tilgang 29. august 2017).